marxism
și epoca noastră
EDITURA DE LITERATURĂ POLITICĂ
Moscova 1968
zk M27
Echipa editorială:
L. M. SPIRIN (redactor executiv), L. N. LEBEDINSKAYA, L. R. MISKEVICH, V. G. MOSOLOV, F. G. RYABOV (redactor-șef adjunct), V. V. ORESHKIN, V. V. SUKHODEEV.
Sub redactia generala
Academicianul P. N. FEDOSEEVA
1-1-3
2- BZ-52-68
EDITORIAL
Această colecție este o publicație a discursurilor participanților la conferința internațională dedicată aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Karl Marx, ținută la Moscova în perioada 23-25 aprilie 1968. Conferința a fost organizată de Institutul de Marxism-Leninism sub Comitetul Central al PCUS, Institutele Umanitare ale Academiei de Științe a URSS, Academia de Științe Sociale, Școala Superioară de Partid din subordinea Comitetului Central al PCUS. Colecția este formată din cinci secțiuni.
Prima cuprinde discursurile din prima sesiune plenară. Ele acoperă cele mai generale probleme sociale ale marxismului și viața societății moderne.
În următoarele trei secțiuni sunt publicate materialele lucrării secțiunilor.
A doua secțiune analizează problemele contemporane ale metodologiei, filosofiei și dreptului marxiste. Aceasta include, de asemenea, materiale care conțin critici la adresa ideologiei burgheze moderne și care expun falsificatorii marxismului.
A treia secțiune tratează problemele economiei politice a socialismului, practica dezvoltării economiei socialiste în țări individuale, tranziția la comunism și aspectele economice ale căii de dezvoltare non-capitaliste.
1*
3
A patra secțiune acoperă problemele capitalismului modern și procesul revoluționar mondial. Conține materiale despre semnificația marxismului pentru mișcarea clasei muncitoare, despre aplicarea teoriei marxiste la analiza mișcării de eliberare națională și despre problemele sociale și economice ale capitalismului contemporan.
Secțiunea a cincea conține discursuri la a doua sesiune plenară: un ultim cuvânt despre rezultatele conferinței și salutări.
Rapoartele și discursurile de la conferință sunt publicate cu unele abrevieri.
Cu privire la o serie de probleme teoretice și politice, după cum va observa cititorul, au fost exprimate puncte de vedere diferite. Unele afirmații reflectă pozițiile speciale ale unui anumit partid sau opinia personală a vorbitorului. Fără a împărtăși unele dintre prevederile enunțate, editorii publică în materialele acestei conferințe internaționale toate discursurile transmise de autori.
MARXISMUL-LENINISMUL ESTE STANDARDUL EPOCII NOASTRE

P. N. DEMICHEV

FORŢA CREATORĂ DE VIAŢĂ A IDEILOR MARXISMULUI

(Introducere)

Întreaga omenire progresistă sărbătorește anul acesta 150 de ani de la nașterea lui Karl Marx, aducând un omagiu celei mai profunde recunoștințe și admirații pentru marele om, revoluționar și părinte spiritual al revoluției proletare, strălucitul creator al comunismului științific.

Multe nume glorioase împodobesc omenirea, dar chiar și printre ele numele lui Marx ocupă un loc aparte. Înainte de Marx, nu a existat o astfel de persoană în istorie care să lase o moștenire creativă atât de bogată pentru multe generații de luptători pentru cauza oamenilor muncii din întreaga lume. Și de aceea dragostea și recunoștința fără margini ale oamenilor muncii înconjoară numele lui Marx cu un halou ușor și îl fac nemuritor.

Marx personifică punctul de cotitură din întreaga istorie a dezvoltării gândirii umane. Și nu este deloc întâmplător, așadar, că mult din el este clar împărțit în ceea ce a fost înainte și după Marx. Influența lui Marx asupra cursului istoriei lumii, asupra minții și conștiințelor oamenilor care creează această istorie, s-a dovedit a fi atât de enormă încât astăzi toată lumea, chiar și cei mai înfocați urători ai marxismului, sunt nevoiți să o recunoască.

Anticomuniștii încearcă să demonstreze, însă, că Marx aparține acum doar istoriei. Viața însăși respinge acest lucru. Marx este contemporanul nostru.

Gândurile și faptele lui Marx trăiesc în marile realizări ale patriei din octombrie și în creșterea puterii țărilor comunității socialiste și în succesele mișcării comuniste mondiale, lupta de eliberare națională a popoarelor.

Geniul lui Marx trăiește în marea sa învățătură, care a însemnat o adevărată revoluție revoluționară în știință și a dat naștere la cunoașterea cu adevărat științifică a proceselor sociale. Marx a legat mișcarea muncitorească cu socialismul. Învățătura lui a devenit un program de luptă a tuturor asupriților și exploataților, a tuturor luptătorilor pentru socialism și comunism.

Și astăzi tragem din marxism, dezvoltat în noua eră istorică de V. I. Lenin, creativitatea colectivă a PCUS și a altor partide fraterne, o înțelegere a socialului

realitatea, capacitatea de a o schimba, prevăzând atât necesitatea acestei schimbări în sine, cât și direcția, formele și forțele motrice ale acesteia.

Călăuzit de această învățătură nemuritoare, Partidul nostru rezolvă în mod creativ problemele multifațete care apar în legătură cu sarcinile construcției comuniste. În Programul PCUS, în hotărârile Congresului al 23-lea al partidului, principiile fundamentale ale marxism-leninismului sunt întruchipate și dezvoltate în forma lor istorică concretă, condiționată de particularitățile stadiului actual al progresului social.

În toate acestea vedem cea mai mare eficacitate practică a marxismului, principala dovadă a caracterului său creativ și nestingherit, tinerețea sa veșnică.

Concluziile separate cu privire la orice aspecte specifice ale unui fenomen care se modifică în cursul dezvoltării sale pot

deveni depășite. Estimările bazate pe concluzii limitate de timp și spațiu își pot pierde forța. Dar principiile de bază ale teoriei marxismului, metodologia lui Marx nu devin niciodată învechite, nu își pierd niciodată puterea.
Metoda dialectico-materialistă marxistă, aplicată analizei proceselor și fenomenelor sociale, de a releva contradicțiile, relațiile cauzale, interdependența bazei și suprastructurii, factorii obiectivi și subiectivi, este o metodă cu adevărat științifică și atotputernică.
Marx nu a lăsat și nu putea lăsa rețete gata făcute pentru construcția socialismului și comunismului, ci previziunea sa asupra contururilor principale ale noii societăți, însăși metoda de prognoză științifică a trăsăturilor esențiale ale viitoarei societăți pe baza unei analiza tendințelor de dezvoltare a capitalismului - toate acestea au fost justificate remarcabil în epoca noastră în practica construcției socialiste în țara noastră și în alte țări.
Marx a dovedit, iar istoria a confirmat, că înlocuirea capitalismului cu socialism este un proces revoluționar obiectiv, care trece printr-o serie de etape, fiecare dintre acestea corespunzând anumitor condiții socio-economice și politice. Orice încercare de a trece peste etapele necesare de dezvoltare, de a face, așa cum spunea Marx, principalul lucru în revoluție să nu fie relațiile reale, ci voința1, nu poate decât să dăuneze cauzei construirii socialismului, să o discrediteze în ochii maselor largi. a poporului.
Marx a dovedit, iar istoria a confirmat, că procesul de formare a formației comuniste decurge nu spontan, ci ca rezultat al activității conștiente a oamenilor care au învățat legile obiective ale mișcării societății. Aceasta este esența principală a activității de conducere a Partidului Comunist,
1 Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 8, p. 582.

înarmați cu cunoașterea acestor legi, aplicând creativ marxismul la noile condiții.
Marx a dovedit, iar istoria a confirmat, rolul conducător al dictaturii proletariatului în construcția socialismului; a prevăzut necesitatea evoluției stării dictaturii proletariatului, transformându-l în „viitoarea statalitate a societății comuniste”
Marx a dovedit, iar istoria a confirmat, că adevărata înflorire a personalității umane, care este scopul societății comuniste, este posibilă numai pe baza unor noi relații sociale, a dezvoltării înalte a forțelor productive, care este asigurată de proprietatea socială. a instrumentelor și mijloacelor de producție, gestionarea planificată a economiei și utilizarea tot mai largă a științei ca forță productivă directă. „... Baza principală a producției și a bogăției este... dezvoltarea individului social... bogăția reală este puterea productivă dezvoltată a tuturor indivizilor” 1 2, scria Marx.
Prin urmare, născocirile apologeților capitalismului și anticomuniștilor moderni sunt false de la început până la sfârșit, de parcă marxismul ar fi un sistem abstract și „fără suflet”, care operează doar cu conceptele de clasă și societate, dar nu se adresează direct unei persoane. , un individ. Însăși opoziția dintre individ și clasă, a societății, este falsă,

pentru că fără legătura lor, fără lupta revoluționară de clasă, orice idee de libertate se dovedește a fi iluzorie, imaginară.
În rezolvarea problemei personalităţii umane, a libertăţii ei, a problemei umanismului, marxiştii autentici au procedat şi continuă să pornească nu de la idei şi construcţii subiectiviste, ci de la o necesitate istorică obiectivă, dintr-un studiu constant, atent şi critic al formelor specifice. de manifestare şi operare a acestei necesităţi istorice. Înălțării imaginare sau relegării și umilirii evidente a personalității umane, marxismul s-a opus și se opune mereu analizei științifice nemiloase și sobru, care singura este capabilă să conducă lupta pentru afirmarea puterii și demnității reale creatoare, a libertății și integrității dezvoltării. a personalitatii umane.
Umanismul, slujirea cauzei proletariatului nu sunt fraze, nu principii abstracte. Aceasta este o politică și acțiuni bazate pe luarea în considerare a legăturilor și relațiilor sociale reale, luând în considerare psihologia socială, trăsăturile specifice ale actualului
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 19, p. 27.
2 K. Marx. Grundrisse der Kritik der politischen ükonomie. M., 1939. S. 593, 596 (vezi Questions of Philosophy, 1967, nr. 7, p. 119, 121).

moment. Fundamentul dezvoltării unei astfel de politici, a unui astfel de calcul social nu poate fi decât o teorie științifică a societății, care presupune un studiu larg al relațiilor sociale care s-au dezvoltat în condițiile moderne, condițiile existenței a două sisteme sociale opuse. Spiritul de partid și știința, idealurile umaniste și adevărul se dezvoltă în marxismul modern în același mod armonios și interconectat, ca și în învățăturile și activitățile lui Karl Marx.
Desigur, este absurd să ne așteptăm la o asemenea înțelegere de la dușmanii marxismului și de la cei care se numesc „marxologi”. Dar un marxist, în numele adevărului și al loialității față de învățăturile lui Marx, trebuie să aibă o astfel de înțelegere și să o opune deschis falsificărilor anticomuniste.
Acest lucru este de o importanță deosebită chiar acum, când, așa cum se subliniază în rezoluția Plenului din aprilie (1968) a Comitetului Central al PCUS, are loc o agravare bruscă a luptei ideologice pe arena internațională, când ciocnirea ideilor este asumând un caracter din ce în ce mai aprig, când centrul de greutate al luptei dintre cele două sisteme este socialismul.iar capitalismul – se transferă din ce în ce mai mult pe frontul ideologic.
Și este de la sine înțeles că unul dintre principalele obiecte ale acestei lupte este învățătura lui Marx, care este falsificată în toate felurile de ideologii burghezi, anticomuniștii de orice tip, care încearcă să emasculeze conținutul și concluziile revoluționare de clasă. din ea.
Interpreții burghezi ai lui Marx sunt acum împărțiți în două grupuri principale. Primii consideră „materialismul economic”, determinismul tehnic și economic, ca fiind principalul marxism, care, în interpretarea lor, de regulă, este o versiune simplificată, vulgarizată, a înțelegerii materialiste a procesului istoric.

Pe această bază, unii ideologi și teoreticieni burghezi au respins și continuă să respingă marxismul, acuzându-l fără discernământ și fără rușine pe Marx că a uitat concepte precum responsabilitate, libertate, dreptate și moralitate.
Reprezentanții celei de-a doua tendințe în interpretările burgheze și mic-burgheze ale marxismului, acționând în exterior ca o antiteză cu „economism", interpretează socialismul științific în spiritul „socialismului etic", afirmă în mod fals că ideile și previziunile filozofice, istorice și sociologice. lui Marx nu se bazează pe o analiză obiectivă a regularității istorice, ci doar pe poziții și idealuri morale, pur „valorice", că marxismul, spre deosebire de știința socială strictă, nu face apel la relații cauzale obiective și dependențe înrădăcinate în
10
dezvoltarea socială, ci exclusiv la sistemul „postulatelor morale" și „credințelor utopice".
Potrivit unor astfel de falsificatori, „Capitalul" lui Marx este doar „raționalizarea economică a vederilor etice".
Legate de această tendință sunt eforturile foarte răspândite ale unor ideologi burghezi și mic-burghezi din ultimii ani de a trece dincolo socialismul științific al lui Marx drept un fel de „umanism antropologic", pentru a-l apropia de existențialismul și teologia liberală protestantă.
Apologeții capitalismului au depus mult efort pentru a demonstra că marxismul este „învechit" și că concluziile sale sunt „inaplicabile" analizei capitalismului modern de stat-monopol, care se presupune că și-a depășit fostele vicii și s-a transformat într-un sistem social care asigură bunăstarea generală. Aceste afirmații nu au altă bază decât dorința autorilor lor de a înfrumuseța societatea capitalistă și de a induce în eroare masele.
Adevărul este că principalele tendințe în dezvoltarea capitalismului, descoperite de Marx, apar acum într-o formă mai goală. Munca salariată este folosită în țările capitaliste la o scară mult mai mare decât la mijlocul secolului trecut. Odată cu dezvoltarea capitalismului, muncitorul este supus nu mai puțină exploatare, ci mai mult.
Acest lucru nu înseamnă deloc că capitalismul nu s-a schimbat deloc în ultimul secol. O trăsătură caracteristică a capitalismului modern este dominația capitalismului de monopol de stat în țările capitaliste dezvoltate. Economiștii burghezi proclamă intervenția statului în economie ca o nouă eră în istoria capitalismului, presupunându-i schimbându-i radical natura. Rolul semnificativ crescut al statului în economia capitalistă este un fenomen caracteristic în societatea burgheză contemporană. Dar oare acest stat a încetat să mai fie, așa cum spunea Marx, „expresia concentrată a societății burgheze" / societatea însăși a încetat să mai fie burgheză? Desigur nu!
Statul capitalist mobilizează fonduri uriașe pentru finanțarea monopolurilor, iar rolul său în militarizarea economiei este excepțional de mare. Injecțiile militare constante mențin un nivel ridicat de profit și oferă monopolurilor noi zone de investiții de capital. Înrobirea economică a țărilor mai slabe, militar
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 12, p. 735.
ȘI

aventuri, noi forme de colonialism etc. – toate acestea se fac în interesul monopolurilor.
Dezvoltarea capitalismului de monopol de stat are loc în condițiile revoluției științifice și tehnologice moderne. Noi surse de energie sunt introduse în producție, aceasta devine automatizată. Pe această bază, productivitatea muncii crește foarte rapid. Dar revoluția științifică și tehnologică actuală anulează cu adevărat revoluția socială, a transformat societatea capitalistă într-o „societate bunăstării”, așa cum susțin ideologii burghezi, a eliberat capitalismul de viciile sale fundamentale? Faptele incontestabile dau un răspuns negativ la toate acestea.
Capitalismul monopolist de stat, socializând gigantic producția pentru a păstra și întări poziția capitalismului, întărește astfel în mod obiectiv contradicțiile de bază până la un grad extrem, face ca înlocuirea relațiilor de producție capitaliste cu cele socialiste să fie o necesitate urgentă. În acest sens, Lenin a numit capitalismul de monopol de stat pragul direct către socialism.
Ideologii burghezi încearcă în zadar să demonstreze că învățătura lui Marx despre sărăcirea proletariatului nu este aplicabilă epocii moderne, când a avut loc o „revoluție a veniturilor”, presupus că făcându-i pe bogați mai puțin bogați și pe săraci mai bogați.
În aceasta, ca și în alte cazuri, adevăratele concepții ale lui Marx sunt înlocuite de o schemă extrem de simplificată a unui proces automat continuu de sărăcire absolută. Cu toate acestea, opiniile lui Marx asupra problemelor sărăcirii nu au nimic de-a face cu aceste idei simpliste.
Marx a arătat că, deși capitalistul caută să reducă salariile muncitorilor la minim, problema nivelului salariilor este decisă în cursul luptei de clasă și depinde de raportul de forțe al partidelor aflate în competiție. Marx a observat că nivelul salariilor include un „element istoric și moral”, acesta depinde de condițiile istorice concrete ale unei țări date, de gradul de dezvoltare a acesteia, de structura predominantă a consumului și de alți factori. Odată cu creșterea forțelor productive, capitaliștii sunt obligați să satisfacă, într-o anumită măsură, nevoile sporite obiectiv ale muncitorilor, deoarece altfel nu vor avea la dispoziție forța de muncă cu calificările necesare. În același timp, creșterea salariilor rămâne cu mult în urma creșterii exploatării, iar acest decalaj se lărgește constant, la fel ca și decalajul dintre veniturile unui pumn de multimilionari și cea mai mare parte a muncitorilor.

Acest decalaj este unul dintre elementele principale ale sărăcirii clasei muncitoare. Un alt element, nu mai puțin important, caracteristic în special țărilor capitaliste înalt dezvoltate, este creșterea insecurității față de existența muncitorului, asociată cu creșterea intensității muncii, cu creșterea automatizării producției, cu fluctuațiile de pe piața mondială, etc. Factorii neuropsihici, morali sunt foarte semnificativi aici, exploatarea muncitorilor, ducând la consecințe catastrofale, paralizarea și condamnarea la moarte tot ce este mai bun, talentat care este conținut în cutare sau cutare națiune.

Lenin a observat că „cuvintele despre creșterea sărăciei își păstrează toată fidelitatea în raport cu „regiunile de frontieră” ale capitalismului...” L Astfel de „regiuni de frontieră” ale capitalismului modern sunt în primul rând țări subdezvoltate care au făcut obiectul exploatării coloniale. pentru o lungă perioadă de timp. Venitul național pe cap de locuitor în aceste țări este de zece ori mai mic decât în țările capitaliste dezvoltate. Criticii burghezi ai lui Marx, în efortul de a respinge teoria sa asupra crizelor, sunt deosebit de pasionați să se refere la faptul că capitalismul a suferit schimbări cardinale de atunci, că nu cunoaște răsturnări mai distructive care lovesc economia burgheză în fiecare deceniu, că burgheza modernă statul ar avea capacitatea de a preveni crizele. Cu toate acestea, adevăratul Marx este mult mai profund și mai lung de vedere decât numeroșii săi critici. „Nu există crize permanente”, 12 a scris el, subliniind caracterul lor periodic. Marx a dezvăluit mai întâi natura acestei periodicități, legând-o de reînnoirea capitalului fix; el a arătat că durata ciclului se modifică semnificativ în cursul progresului tehnologic. Criza actuală a sistemului financiar al capitalismului este o confirmare a analizei marxiste a principalelor contradicții ale societății capitaliste moderne. Adâncirea continuă a crizei generale a capitalismului împinge cercurile cele mai agresive din țările imperialiste să intensifice reacția în interiorul țării și la aventurile militare în străinătate. Dar aceste încercări inutile de a rezolva contradicțiile în care se încurcă capitalismul nu fac decât să-l discrediteze și mai mult.

Prăbușirea sistemului său colonial, ascensiunea puternică a mișcării de eliberare națională, dorința multora de a face

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 4, p. 208.

2 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 26, partea a II-a, p. 552.

popoarele din țările în curs de dezvoltare să aleagă o cale de dezvoltare non-capitalistă.

Cursul istoriei a confirmat pe deplin rolul istoric mondial al proletariatului descoperit de Marx în cauza transformării revoluţionare a societăţii. În epoca actuală, clasa muncitoare, fie că este la putere în țările socialiste, fie că luptă împotriva exploatării în țările capitaliste, rămâne, ca și până acum, cea mai avansată, cea mai revoluționară forță a progresului social. Experiența istoriei a arătat că, cu cât amploarea mișcării muncitorești este mai mare, cu atât este mai înalt nivelul de organizare a acesteia, cu atât influența sa asupra soartei dezvoltării istorice este mai semnificativă, cu atât problema păstrării și întăririi unității este mai acută. a rândurilor sale, a tuturor detașamentelor sale. De aceea, toți adevărații revoluționari acordă o importanță atât de mare întăririi mișcării comuniste internaționale — acel nucleu conducător al proletariatului mondial.

Experiența a peste un secol de istorie confirmă forța și vitalitatea principiilor de bază ale strategiei și tacticii mișcării muncitorești elaborate de Marx, Engels și Lenin. Aceste principii nu sunt preluate din manuale învechite. Ei, ca să folosim expresia lui Lenin, au fost „suferiți” de întreaga istorie a mișcării muncitorești, obținute la un preț mare nu numai prin victorii, ci și prin sacrificii și înfrângeri

temporare. Ele conţin întreaga experienţă istorică a luptei clasei muncitoare.
Forței internaționale a capitalului, marii săi conducători au învățat clasa muncitoare, proletariatul trebuie să se opună unității sale invincibile. „Experiența trecutului a arătat”, scria Marx, în Manifestul fondator al Primei Internaționale, „că o atitudine disprețuitoare față de alianța fraternă, care ar trebui să existe între lucrătorii din diferite țări și să-i determine să se susțină ferm unul pentru celălalt. în lupta lor pentru eliberare, este pedepsit prin înfrângerea comună a eforturilor lor împrăștiate.” L
Subminarea unității internaționale a comuniștilor este cea mai gravă crimă împotriva clasei muncitoare mondiale, împotriva cauzei revoluției. Prin urmare, activitățile de scindare ale grupului Mao Tse-tung în mișcarea comunistă internațională joacă doar în mâinile celor mai mari dușmani ai acestei mișcări, imperialiștii.
Marx și Engels au considerat absolut necesar ca partidele proletare să se ghideze în toate activitățile lor după principiile internaționalismului proletar, urmărind aceste principii nu în cuvinte, ci în fapte, indiferent de formele specifice de organizare a mișcării comuniste în lume. .
1 Ya. Marx şi F. Engels. Soch., vol. 16, p. 10—I.

scara nationala. Vorbind la mormântul lui Marx, Engels a spus că „legătura fraternă a uniunii muncitorilor din toate țările civilizate din Europa și America a fost stabilită odată pentru totdeauna și continuă să existe tot timpul fără nicio legătură de uniune formală externă”.
Dacă acest lucru era adevărat în 1883, atunci aceste cuvinte sunt și mai adevărate acum, când sfera activităților mișcării internaționale a muncii este mult mai mare, iar responsabilitatea care îi revine este incomensurabil mai mare.
De aceea, Partidul nostru salută cu căldură faptul că reprezentanții majorității Partidelor Comuniștilor și Muncitorilor, reuniți la Reuniunea Consultativă de la Budapesta, s-au declarat în unanimitate în favoarea convocării unei noi conferințe internaționale a partidelor fraterne. Suntem încrezători că această conferință va consolida și mai mult unitatea internațională a mișcării comuniste și va contribui la unirea tuturor forțelor socialismului și democrației în lupta împotriva imperialismului, pentru eliberarea națională și socială a popoarelor și pentru pacea mondială.
Tovarăși!
V. I. Lenin spunea: „Învățătura lui Marx este atotputernică pentru că este adevărată”. Marx a devenit stăpânul gândurilor a sute de milioane de oameni, ideile sale continuă să mărșăluiască triumfător peste planeta noastră, câștigând mințile și inimile oamenilor. Căci nimic nu are o forță atât de atractivă ca adevărul, iar învățătura lui Marx este adevărul vieții.
Marx trăiește astăzi în această doctrină care nu se stinge, care a devenit steagul tuturor luptătorilor pentru socialism și comunism. Și acesta este cel mai bun monument al unui gânditor al cărui geniu strălucește puternic asupra noastră chiar și un secol mai târziu.
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 19, p. 349.

P. N. FEDOSEEV

MARXISMUL ȘI PROBLEMELE SOCIALE ALE SECOLULUI XX

Sărbătorind 150 de ani de la nașterea lui Karl Marx, fondatorul comunismului științific, suntem profund conștienți de semnificația revoluționară și transformatoare a activităților sale teoretice și practice pentru progresul social. Pe cât de strâns legat de Marx în timpul vieții sale cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, el este la fel de nedespărțit acum de secolul XX, secolul triumfului socialismului și comunismului.
Marx nu a fost un om de știință contemplativ. Este un mare gânditor și un mare revoluționar, un om de acțiune. A văzut vocația comuniștilor de a înnoi lumea. Sloganul luptei pentru transformarea revoluționară a societății burgheze a urmat logic din înțelegerea materialistă a realității. „Pentru materialiștii practici, adică pentru comuniști, scopul este să revoluționăm lumea existentă, să se opună practic stării de lucruri existente și să o schimbe” -
Prin urmare, problemele sociale rezolvate de marxism nu sunt legate de dorințele și cererile vreunui grup anume de oameni sau de problemele curente specifice ale uneia sau aceleia țări, ci de interesele vitale fundamentale ale sute de milioane de muncitori, destinele întreaga omenire.
Ar fi nerezonabil să căutăm în teoria marxistă răspunsuri la toate întrebările vieții de zi cu zi. Lăudarea vulgarizatorilor marxismului că aplică cu succes dialectica în cultivarea pepenilor, în coafor, în tratarea mâinilor rupte nu poate decât să stârnească indignare. Condamnăm la fel de hotărât încercările de a da vina pe marxismul anumitor partide sau lideri pentru greșeli și gafe în politică și tactică, în conducerea mișcării muncitorești sau a construcției socialiste. Nimic altceva decât disprețul nu merită încercările ideologiștilor burghezi și ecourile lor revizioniste și naționaliste de a compromite mar-
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 42.

xismul și aplicarea lui în practica de construire a unei societăți socialiste cu referiri la încălcări ale legii și principiilor democrației interne de partid într-o anumită țară la o anumită perioadă a dezvoltării acesteia.
Marx și Engels erau oameni de știință, nu ghicitori, nu au scris „rețete” pentru fiecare zi și pentru toate ocaziile.
Măreția marxismului constă în faptul că a indicat corect drumul cel mare al istoriei, de-a lungul căruia omenirea poate atinge culmile progresului social.

1. Relația problemelor sociale și abordarea soluționării acestora

Marxismul nu inventează sau creează artificial probleme sociale, ci le surprinde și le dezvoltă atunci când sunt aduse de viață și de îndată ce condițiile pentru rezolvarea lor sunt coapte.
Timp de multe secole, omenirea s-a confruntat cu trei probleme principale: eliberarea de sub exploatare, distrugerea opresiunii naționale și eliberarea de războaie. Din generație în generație, visul egalității universale și al fraternității tuturor oamenilor, al păcii veșnice a fost transmis mai departe. Dar simpla conștientizare a acestor nevoi umane universale nu a adus nimic până când nu au existat premisele necesare pentru implementarea lor. Marx și Engels au remarcat că, dacă pentru o

răsturnare revoluționară „nu există elemente materiale, atunci... pentru dezvoltarea practică, faptul că ideea acestei răsturnări a fost deja exprimată de sute de ori” L

Care sunt premisele materiale pentru o răsturnare revoluționară? Aceasta, pe de o parte, este prezența unor forțe productive materiale dezvoltate și, pe de altă parte, formarea unei mase revoluționare a poporului, care se răzvrătește nu numai împotriva aspectelor individuale ale fostei societăți, ci și împotriva tuturor fundamentelor acesteia, împotriva întregii sale structuri sociale de la bază până la suprastructură.

Marx și Engels nu au subliniat doar principalele probleme sociale cu care se confruntă omenirea. În primul rând, au fundamentat științific posibilitatea materială de rezolvare a acestor probleme, în al doilea rând, au descoperit principala forță socială capabilă să conducă lupta pentru transformarea revoluționară a societății - clasa muncitoare, în al treilea rând, căile și mijloacele dezvoltate științific de rezolvare a problemelor istorice presante - a creat teoria socialismului științific, a fundamentat rolul de avangardă al partidului comunist.

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 38.

Cu alte cuvinte, Marx și Engels au abordat problemele fundamentale ale omenirii nu numai ca mari umaniști, ci și ca mari realiști. Într-adevăr, pentru a scăpa de exploatare era nevoie de anumite condiții. Marx a demonstrat că aceste condiții au apărut odată cu dezvoltarea capitalismului. Secolul al XX-lea a confirmat pe deplin această poziție. S-a dovedit practic posibil să se desființeze exploatarea omului de către om și clasele exploatatoare înseși, mai întâi în Rusia și apoi într-un număr de alte țări. Mai mult, acest lucru a fost realizat chiar și în țările cele mai dezvoltate. Mai mult, există oportunități de a rezolva această problemă în țările capitaliste dezvoltate prin transformarea revoluționară a societății. ·

În ceea ce privește inegalitatea națională și opresiunea colonială, ele sunt indisolubil legate de structura de clasă a societății burgheze, de caracterul sistemului mondial capitalist. Ar fi imposibil de rezolvat cu succes problema eliberării naționale, a abolirii sistemului colonial, fără legătură cu lupta generală pentru abolirea oricărei opresiuni sociale și, mai ales, exploatarea omului de către om.

În același mod, eliminarea cauzelor războaielor este legată de eliminarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și, în epoca noastră, în special de eliminarea puterii asociațiilor de monopol, cu eliminarea influenței lor pernicioase asupra relațiile internaționale, adică politica agresivă a imperialismului.

În istoria gândirii sociale s-au pus de multă vreme întrebări legate de dezvoltarea personalității umane. Cu toate acestea, sub stăpânirea claselor exploatatoare, nu existau condiții obiective reale pentru progres în acest domeniu. Problema personalității s-a redus la problema elitei. Masele largi de oameni nu aveau condițiile unei dezvoltări cuprinzătoare. Numai rezolvarea problemelor sociale fundamentale enumerate mai sus (distrugerea exploatării omului de către om, eliberarea de sub opresiunea națională, asigurarea securității internaționale) creează

condițiile necesare dezvoltării integrale a individului, nu în raport cu cei privilegiați. vârful „aristocraţilor spiritului”, dar în raport cu masele. De mare importanță pentru aceasta este crearea nu numai a premiselor materiale și economice, ci și a unei astfel de structuri sociale care să facă posibilă combinarea muncii psihice și fizice, eliminarea inegalităților și a diferențelor semnificative dintre oraș și țară, dintre regiunile înapoiate și cele avansate. și raioane și ridică nivelul cultural și bunăstarea tuturor oamenilor, indiferent de rasă, naționalitate, sex sau ocupație.

Marele merit al lui Marx constă în faptul că a rezolvat științific problemele pe care gândirea avansată a omenirii le ridicase deja, peste a căror soluție se zbătea. Dintre toate acestea

18

el a evidențiat problemele incontestabil cele mai importante ale istoriei lumii ca principale, cheie, care determină soluția tuturor celorlalte probleme sociale, problema distrugerii exploatării omului de către om, eliminarea claselor exploatatoare, înlocuirea problemelor private. proprietatea asupra mijloacelor de producție prin proprietate publică, socialistă.

Ca un revoluționar și un adevărat om de știință cu darul previziunii științifice, Marx a prevăzut problemele sociale ale viitorului și, fără a cădea în previziuni detaliate, a trasat contururile științifice ale abordării rezolvării acestor probleme.

Criticii marxismului afirmă că soluțiile problemelor sociale date de Marx, dacă ar fi avut o semnificație pentru secolul al XIX-lea, sunt depășite și și-au pierdut forța pentru secolul actual, că multe dintre mijloacele pe care le-a indicat nu au nicio valoare practică astăzi. Doar metafizicienii înrădăcinați pot argumenta în acest fel.

Sfaturile științifice ale lui Marx și Engels, sublinia V. I. Lenin, exprimă, în primul rând, metoda marxismului.

Marx nu numai că a dovedit regularitatea fenomenelor vieții sociale, dar a relevat și natura dialectică a legilor sociale ca legi ale schimbării, dezvoltării ființei sociale și conștiinței. Marxismul, în esența sa teoretică, este incompatibil cu imobilitatea și stagnarea gândirii, precum și a vieții însăși. Marxismul, ca viziune asupra lumii a clasei muncitoare, se dezvoltă creativ și se îmbogățește în legătură cu noile nevoi ale vieții sociale și cu mișcarea revoluționară de eliberare. În noile condiții istorice, pe baza generalizării noilor date din știință și practica socială, marxismul a primit cea mai înaltă dezvoltare în leninism.

Marx, prin analiza sa asupra societății capitaliste, a justificat nevoia unei revoluții socialiste și, cu toată pasiunea unui luptător revoluționar, a contribuit la implementarea acesteia. Timp de multe decenii, criticii lui Marx s-au bătut în strângeri mărunte, cum ar fi faptul că revoluția nu a mers conform programului plănuit de el, că nu a început în țara care a fost indicată prima dată. Această critică meschină arată complet ridicolă pe fondul acelor transformări sociale istorice ale lumii pe care Marx le-a prevăzut cu brio.

Cine poate fi numit printre criticii lui Marx ai secolului trecut, care nu numai că au înțeles, ci chiar au pus problema posibilității unei revoluții socialiste? Istoria nu cunoaște astfel de contemporani – oponenții lui Marx.

1 Vezi V. I. Lepin. Câmpuri. col. cit., vol. 15, p. 244.

În noile condiții istorice, opera lui Marx a fost continuată de Lenin. Analizând particularitățile epocii imperialiste, el a dat o justificare economică și în general materialistă pentru linia generală a Partidului Bolșevic, strategia și tactica mișcării comuniste. În celebra lucrare despre imperialism și lucrările ulterioare ale lui Lenin, se oferă o imagine clară a forțelor motrice ale revoluției socialiste și a echilibrului forțelor de clasă pe scena mondială.

Bineînțeles, Lepin a fost supus și la cavilații din partea reformiștilor și apologeților capitalismului. Chiar și acum ei continuă să repete că o răsturnare revoluționară a avut loc în cutare sau cutare țară la momentul nepotrivit. Astfel de critici nu mai au ce să se opună leninismului.

Într-adevăr, acesta este un fapt cu adevărat uimitor în istoria științei și a societății: în 1916, a fost finalizată o lucrare despre imperialism, în care Lenin a ajuns la concluzia că imperialismul este ajunul revoluției socialiste a proletariatului. La mai puțin de un an de la publicarea cărții lui Lenin, în Rusia a izbucnit o revoluție, la început burghez-democratică și în curând socialistă.

Este posibil să găsim în istoria secolului al XX-lea un alt exemplu de previziune științifică, care este dat în opera lui Lenin?!

Cea mai importantă concluzie trasă de Lenin pe baza unei analize a erei imperialismului este concluzia că victoria revoluției socialiste este posibilă inițial într-o singură țară. Această concluzie a fost confirmată în mod strălucit – și foarte curând – în cursul dezvoltării revoluției socialiste mondiale.

Mai mult, pe baza unei analize a contradicțiilor imperialismului, Lenin a elaborat cu atenție chestiunea forțelor motrice ale revoluției socialiste și a indicat în mod specific acei aliați pe care proletariatul se putea baza în realizarea revoluției socialiste. El nu numai că a fundamentat hegemonia clasei muncitoare în mișcarea de eliberare, dar a dezvăluit și posibilitățile revoluționare ale mișcărilor țărănești și de eliberare națională, a arătat necesitatea contopirii acestora într-un singur flux revoluționar cu revoluția proletariană în procesul revoluționar mondial modern. . În noile condiţii, el a dovedit necesitatea sporirii rolului conducător al Partidului Comunist în transformarea revoluţionară a societăţii.

Studiind dezvoltarea imperialismului, Lenin a văzut și a subliniat perspectiva dezvoltării capitalismului de monopol în capitalism de monopol de stat. Urmărirea evenimentelor a confirmat din ce în ce mai clar această tendință, relevată de Lenin. Este imposibil să nu fii surprins de cea mai subtilă și profundă dialectică pe care a demonstrat-o Lenin în analiza sa asupra imperialismului. Ea se manifestă în toată forța în teza principală formulată de Lenin în diverse versiuni: imperiul

lismul este cea mai înaltă și ultima etapă a capitalismului; imperialismul este cea mai înaltă etapă în dezvoltarea capitalismului și, în același timp, este capitalismul în descompunere. Această contradicție, dezvăluită în urmă cu mai bine de 50 de ani, s-a dezvoltat și a escaladat în ultimele decenii, iar acum este deosebit de flagrantă.
Revoluția științifică și tehnologică care are loc în fața ochilor noștri subliniază și mai mult această contradicție profundă a capitalismului modern. Este cauzată de creșterea forțelor productive și de nevoile dezvoltării lor ulterioare. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a fost generată de contradicțiile lumii capitaliste – între dezvoltarea forțelor productive și relațiile de producție învechite. A deschis spațiu pentru dezvoltarea forțelor productive și a dat un impuls puternic progresului științific și tehnologic. În fața răsturnărilor revoluționare, lumea capitalistă folosește acum toate mijloacele, inclusiv realizările revoluției științifice și tehnologice, în încercarea de a vindeca viciile sistemului economic capitalist. Dar toate aceste mijloace de „vindecare” nu elimină, ci acutizează contradicțiile imperialismului însuși. Prognoza socială a lui Lenin se împlinește cu o acuratețe uimitoare.
În vremea noastră, fără leninism, nu există și nu poate exista marxism. Leninismul este marxismul secolului al XX-lea, marxismul epocii moderne.
Etapa leninistă în dezvoltarea marxismului nu se limitează la perioada vieții lui Lenin, această etapă este continuată continuu de activitatea teoretică a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și a partidelor fraterne, îmbogățită de experiența și gândirea colectivă a lumii. mișcarea comunistă.
Mișcarea comunistă mondială respinge cu hotărâre orice încercare de a plasa ideile unui nou-apărut mandarin-oracol peste marxism-leninism și de a le prezenta drept cea mai înaltă dezvoltare a teoriei revoluționare.
Epoca modernă este epoca marelui triumf al învăţăturii invincibile a lui Marx-Engels-Lenin.
Alături de marile probleme sociale cu care s-a confruntat omenirea chiar și în timpul vieții lui Marx, secolul al XX-lea a adus înainte o serie de noi probleme sociale. Unele dintre ele au fost conturate doar în timpul vieții lui Marx, altele au apărut ca urmare a tranziției unui număr de țări la socialism. Acestea sunt, în primul rând, problemele specifice formării unei societăţi socialiste dezvoltate, relațiile dintre țările comunității socialiste și problemele construirii comunismului. Acestea sunt și probleme care decurg din desfășurarea revoluției științifice și tehnologice la mijlocul secolului al XX-lea.
21
Principalele descoperiri ale lui Marx servesc drept prevederi cheie în analiza tuturor problemelor moderne. În primul rând, avem în vedere înțelegerea materialistă a istoriei dată de el și doctrina economică, a cărei piatră de temelie era teoria plusvalorii.
Înțelegerea materialistă a modernității stă la baza unei strategii și tactici corecte, a unei politici corecte atât în raport cu problemele procesului revoluționar mondial, cât și cu problemele construcției comuniste. Acum, ca și în trecut, există

teoreticieni care sunt gata să schimbe înțelegerea dialectică și materialistă în vremuri trecute, în istorie, dar nu în prezent. Unii dintre ei recunosc concluzia dialectico-materialistă despre legile luptei de clasă și răsturnările revoluționare din trecut. perioade ale istoriei, dar îl consideră inaplicabil capitalismului modern, despre care se presupune că este capabil să se dezvolte în socialism într-un mod evolutiv. În faţa problemelor urgente ale timpului nostru, ele trădează dialectica şi iau poziţiile reacţionare ale metafizicii. Alții acceptă teza materialistă despre rolul determinant al modului de producție în viața societății, dar numai așa cum este aplicată dezvoltării istorice din trecut, asigurând că problema premiselor materiale, obiective ale revoluției socialiste din timpul nostru nu mai contează. Totul este decis, spun ei, de inițiativa și entuziasm revoluționar. În același mod, ei afirmă că nu este nevoie să se vorbească despre obiectivul, condițiile materiale pentru construirea socialismului și comunismului, și în special despre stimulente materiale, despre o combinație de stimulente materiale și morale pentru muncă. Toate problemele, în opinia lor, pot fi rezolvate doar pe baza unor motive ideologice. Numindu-se materialişti, marxişti, astfel de figuri sunt, de fapt, subiectivişti, voluntarişti în înţelegerea lor asupra problemelor contemporane.
Doctrina economică a lui Marx luminează modelele de tranziție de la capitalism la socialism și comunism. Doctrina reproducerii a lui Marx și teoria plusvalorii dezvăluie baza pentru agravarea contradicțiilor capitalismului actual.
Revizioniștii spun de mulți ani că învățătura lui Marx despre crizele ciclice, despre adâncirea antagonismului dintre muncă și capital, nu se aplică capitalismului modern. Cu toate acestea, dezvoltarea economică inegală a țărilor capitaliste, instabilitatea economiilor lor, crizele și recesiunile periodice confirmă legile de bază ale sistemului capitalist descoperite de Marx. Nici programarea economică, nici naționalizarea capitalistă a unui număr de industrii, nici statul

ordinele nu au eliminat concurența, nu au eliminat contradicțiile dintre caracterul social al producției și forma capitalistă de însuşire. În societatea burgheză modernă, ca și până acum, legea valorii rămâne regulatorul spontan al producției, iar extragerea plusvalorii prin exploatarea muncii salariate este principala trăsătură caracteristică a acestei societăți. Criza valutară, care a spulberat fundamentele economice ale statelor capitaliste, a exprimat cu o vigoare reînnoită acele contradicții socio-economice insolubile pentru capitalism, a căror cale de ieșire se află doar pe drumul către socialism. Eliminarea însușirii proprietății private a plusvalorii în cadrul socialismului este cheia înțelegerii noilor relații sociale. Transformarea surplusului de muncă dintr-o sursă de proprietate privată în proprietate publică, într-o sursă de creștere a bogăției sociale este un aspect definitoriu al progresului social al țărilor socialiste.
Reînnoirea revoluționară a lumii moderne este posibilă numai pe temelia fermă a marxismului-leninismului. Succesul rezolvării problemelor sociale ale secolului al XX-lea constă în aplicarea

abil și creativă a marii moșteniri ideologice a lui Marx, Engels și Lenin.

2. Distrugerea exploatării și sărăciei, creșterea prosperității

Eliminarea opresiunii și exploatării este posibilă doar ca urmare a triumfului revoluției socialiste.

Experiența istorică a dovedit incontestabil inconsecvența metodelor reformiste de „rezolvare” a contradicțiilor dintre muncă și capital. Șederea repetată a liderilor socialiști de dreapta la putere în diferite țări burgheze a arătat că ei nici măcar nu se gândesc la desființarea exploatării omului de către om, că politica lor este departe de a proteja interesele poporului muncitor și servește interesele oamenilor. burghezia monopolista. Astfel, falimentul complet al reformismului a fost dezvăluit nu numai în teorie, ci și în practică.

Numai „revoluția proletariatului”, sublinia V. I. Lenin, „va desființa complet diviziunea în clase a societății și, în consecință, orice inegalitate socială și politică care decurge din această diviziune” \\

Socialismul presupune abolirea oricărei proprietăți private asupra mijloacelor de producție, instaurarea socialului

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. G, p. 205.

proprietate. La începutul drumului de la capitalism la socialism, numai proletariatul este capabil să rezolve această problemă. El folosește puterea politică pe care a câștigat-o pentru a zdrobi rezistența claselor exploatatoare. Și numai el poate conduce întreaga masă truditoare în spatele lui, îi poate înrola în cauza construirii unei societăți socialiste. Astfel, rolul de conducere al clasei muncitoare și al avangardei acesteia, Partidul Comunist, este păstrat și după victoria revoluției socialiste.

Cea mai importantă măsură socio-economică a clasei muncitoare care a ajuns la putere este exproprierea proprietății claselor exploatatoare, socializarea socialistă a mijloacelor de producție. Relațiile de producție bazate pe proprietatea privată a mijloacelor de producție sunt înlocuite cu cele socialiste. În cursul acestor transformări revoluţionare, sunt eliminate clasele exploatatoare şi exploatarea omului de către om, sunt eliminate anarhia producţiei şi crizele şi sunt create premisele materiale pentru managementul economic planificat.

„Distrugând condițiile existente de oprimare prin transferarea tuturor mijloacelor de muncă către producător și făcând astfel fiecare muncă individuală aptă fizic pentru a-și asigura existența, vom elimina singura bază a dominației și opresiunii de clasă”, a scris Marx.

În același timp, Marx a subliniat întotdeauna că problema eliminării inegalității sociale și a sărăciei nu poate fi rezolvată numai prin mijloace socio-politice; aceasta necesită crearea unei baze materiale și tehnice adecvate. Fără o ascensiune puternică a forțelor productive, o soluție cu succes a problemei cu care se confruntă omenirea de a obține egalitatea și creșterea bunăstării tuturor oamenilor este imposibilă, deoarece „fără ea are loc doar răspândirea generală a sărăciei...” 1 2 .

Poziția lui Marx asupra necesității de corespondență între forțele productive și relațiile de producție îi lovește atât pe revizioniștii „de stânga”, care nesocotesc legile dezvoltării producției materiale, care văd doar sarcina transformării

sociale, cât și pe reformiști și ideologi burghezi, care încearcă să justifice posibilitatea în cadrul capitalismului prin referire la creșterea forțelor productive, fără revoluție socialistă, eliminarea exploatării, sărăciei și sărăciei.
Ghidat de doctrina marxistă a importanței bazei materiale și tehnice în construcția socialismului, Lenin
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 17, p. 438.
2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 33.

a înaintat și a fundamentat un plan de industrializare socialistă a țării. El a conectat crearea fundamentului economic al socialismului cu industria grea pe scară largă, bazată pe tehnologie modernă avansată și cu electrificarea extinsă a țării. Folosind avantajele sistemului socialist, partidul a rezolvat problema industrializării într-un timp extrem de scurt. Dintr-o țară agrară înapoiată, care era Rusia țaristă, URSS a devenit un puternic stat socialist industrial. A fost creată o industrie socialistă diversificată. În anii puterii sovietice, producția industrială a crescut de 73 de ori față de 1913. Acum țara produce peste 100 de milioane de tone de oțel pe an. Ponderea Uniunii Sovietice în economia mondială a crescut brusc. Dacă Rusia țaristă a produs 725% din producția mondială, acum URSS produce Vs. A fost îndeplinit legământul lui Lenin privind electrificarea țării, au fost construite cele mai mari centrale electrice din lume echipate cu echipamente unice.
Industrializarea a asigurat victoria modului socialist în industrie, deplasarea elementelor capitaliste în oraș, creșterea clasei muncitoare și întărirea rolului său conducător, a fost baza materială pentru colectivizarea agriculturii, ascensiunea forțelor productive în rural și a contribuit la întărirea puterii economice și de apărare a URSS. S-a rezolvat și sarcina reorganizării socialiste a agriculturii.
Astfel, după ce a transformat mijloacele de producție în proprietate publică, clasa muncitoare dezvoltă forțele productive într-un ritm ridicat pentru a satisface nevoile crescânde ale societății. Marx a scris odată: „Dacă muncitorii ar conduce, dacă ar avea ocazia să producă pentru ei înșiși, atunci foarte curând și fără prea mult efort ar ridica capital (pentru a folosi expresia economiștilor vulgari) la nivelul nevoilor lor."
În cursul transformărilor socialiste, structura de clasă a societății se schimbă radical.
Înainte de revoluția din Rusia, muncitorii și angajații reprezentau 17% din populație. Mici producători care conduc o economie privată - țărani, meșteșugari și artizani - 66,7%. Clasele exploatatoare care trăiesc din venituri necâștigate – proprietari, capitaliști, comercianți, kulaki – 16,3 la sută.
În 1967, peste 3.000 din populația țării noastre erau muncitori și angajați, 22,63% erau țărani din fermele colective. Nu există niciun grup social în URSS care să exploateze munca altora; societatea sovietică este formată în întregime din oameni muncitori. Acum
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 26, partea a II-a, p. 643.

jumătate din muncitorii din URSS sunt muncitori, reprezentând principala forță productivă, socială și politică în mișcarea noastră către comunism.

Mișcarea societății către omogenitatea socială nu înseamnă dizolvarea clasei muncitoare în alte pături, ci convergența claselor și a grupurilor sociale. Mișcarea către omogenitatea socială a societății și dispariția completă a diferențelor de clasă, din punctul de vedere al marxism-leninismului, nu se poate realiza decât cu clasa muncitoare în frunte, ca principală forță motrice a transformării comuniste a societății.
Predicția științifică a lui Marx s-a adeverit: în socialism, muncitorii folosesc mijloacele de producție „pentru a produce bogăție pentru ei înșiși” L
Cu doar 50 de ani în urmă, Rusia era „o țară incredibil de înapoiată, sărăcită și semi-sălbatică...” 1 2. După ce a dezvoltat forțe productive, a creat o industrie puternică, a dezvoltat agricultura, știință avansată și bunăstare materială durabilă a tuturor. poporul sovietic. Uniunea Sovietică este prima țară din lume care a pus capăt pentru totdeauna șomajului și a asigurat ocuparea deplină a populației.
Bunăstarea clasei muncitoare a crescut foarte mult. Astfel, numai din 1940 până în 1967 a crescut salariul mediu în bani al muncitorilor și angajaților pe lună de la 33 de ruble. până la 103 ruble
S-a pus capăt sărăciei în masă a țărănimii. În 1967, veniturile bănești și naturale ale țăranilor muncitori din agricultura publică și privată au crescut de 7 ori față de 1913.
Considerând o persoană nu doar ca muncitor, ci și ca personalitate, individualitate, societatea socialistă caută să-și satisfacă cele mai versatile nevoi, nu se limitează la satisfacerea doar a nevoilor materiale.
Cu cât socialismul progresează mai mult, cu atât mai multă bunăstare aduce oamenilor, cu atât le creează mai multe oportunități în dezvoltarea integrală și armonioasă. Socialismul aduce oamenilor libertate, prosperitate, o viață plină de sânge.
Dacă, înainte de victoria socialismului în URSS, criticii marxismului au susținut adesea că Marx, în ciuda criticii sale strălucite la adresa utopismului social, a rămas totuși el însuși un utopic, atunci ca urmare a implementării practice a ideilor socialismului științific, falimentul acestor critici şi corespondenţa completă a concluziilor ştiinţifice ale lui Marx cu cursul real au fost relevate.dezvoltarea istorică.
1 Ya. Marx și F. Engels, Soch., vol. 26, partea a II-a, p. 644.
2 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 23, p. 360.

Proiectoarele fără temei, apologeții reacției sunt acei ideologi care încă mai consideră, contrar legilor istoriei, să păstreze cu orice preț proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producție - acea bază a exploatării omului de către om - și stăpânirea claselor privilegiate. .
Ideologii capitalismului monopolist de stat încearcă să opună învățăturilor lui Marx cu un concept apologetic, conform căruia sistemul capitalist, prin propria sa dezvoltare, este capabil să-și vindece afecțiunile inerente. Revoluția științifică și tehnologică modernă, care a contribuit la o anumită accelerare a ritmului de dezvoltare economică a țărilor capitaliste, conform afirmațiilor teoreticienilor-melioristi burghezi, indică faptul că capitalismul își recapătă viață și, rămânând capitalismul,

dezvăluie în sine potențiale forțe de a pune capăt exploatării, sărăciei, șomajului, crizelor etc.

În Statele Unite, de exemplu, au fost proclamate multe lozinci demagogice pentru a crea „capitalismul popular”, „societatea bunăstării”, „marea societate”.

Ideologii burghezi sună enervant că în epoca modernă dispare sau a dispărut deja nevoia unei schimbări revoluționare a condițiilor de viață ale societății, că revoluția științifică și tehnologică, în consecințele ei sociale, acționează ca un fel de substitut al revoluției sociale. . Revoluția științifică și tehnologică ar aduce toate schimbările și transformările sociale principale fără a afecta fundamentele capitalismului - proprietatea privată. Se presupune că revoluția tehnică înlătură antagonismul dintre muncă și capital de pe ordinea de zi, dizolvă contrariile de clasă într-o „clasa de mijloc” amorfa atotconsumătoare.

Toate aceste teorii burgheze urmăresc un scop specific - să se opună capitalismului de monopol de stat ca alternativă la socialism.

Revoluția științifică și tehnologică modernă nu este prima dintre revoluțiile tehnologice experimentate de capitalism. La un moment dat, „epoca aburului și a mașinii” a fost înlocuită cu epoca electricității. Acest lucru nu a împiedicat capitalismul să fie capitalism. Și încă o dată s-a confirmat că burghezia folosește orice realizări ale științei și tehnologiei pentru producția maximă de plusvaloare, adică în beneficiul său propriu.

Marx a exprimat cândva considerații importante despre natura socială a progresului științific și tehnologic. În cele din urmă, știința pune „forțele colosale ale naturii în slujba producției și procesul de producție poate fi transformat în acelea.
27
păianjeni aplicații științifice” *. Marx a stabilit că cel mai important indicator al dezvoltării producţiei este „în ce măsură cunoaşterea socială, în general – ştiinţa – a devenit o forţă productivă directă” 1 2.

Se poate spune că revoluția științifică și tehnologică modernă este procesul de transformare a științei într-o forță productivă directă, este transformarea treptată a producției materiale în aplicarea tehnică a științei. Unele tipuri de proces de producție devin o continuare directă a procesului științific, iar noi ramuri ale industriei apar ca urmare a progresului științific.

Oricare ar fi consecințele revoluției științifice și tehnologice asupra societății, ea nu schimbă natura obiectivă, esența capitalismului ca sistem socio-economic bazat pe divizarea societății în clase și pe exploatarea muncii salariate.

Sub capitalism, revoluția științifică și tehnologică se dezvoltă pe baza legii concurenței, a urmăririi profitului maxim, a creșterii ratei plusvalorii. Se dovedește a fi obiectul unei lupte acerbe între monopoluri. Repartizarea „fructelor” progresului științific și tehnologic se realizează sub capitalism „după capital”, și în așa fel încât cel mai mare capital de monopol să primească cele mai mari beneficii din introducerea realizărilor științifice și tehnologice. Cele mai de succes sunt cele ale monopolurilor care se străduiesc pentru realizarea rapidă a realizărilor științei și progresului tehnic.

Revoluția științifică și tehnologică în sine nu elimină viciile organice inerente formării socio-economice capitaliste: fenomene

de criză, producție ciclică, instabilitate economică, șomaj în masă, creșterea costului vieții. Dimpotrivă, pe măsură ce tehnologia se dezvoltă sub capitalism, antagonismul acestui sistem crește constant. Cele mai recente mijloace de automatizare într-o formă nouă, mai acută, pun probleme sociale tradiționale și dau naștere altora noi. Mijloacele de economisire a forței de muncă — automatizarea — sub capitalism se transformă într-un mijloc de eliminare a lucrătorilor din procesul de producție, iar șomajul, odată cu îmbunătățirea mașinilor automate și dezvoltarea tehnologiei de control, captează din ce în ce mai multe straturi nu numai de muncitori, ci și de asemenea a angajaţilor. Potrivit unor previziuni americane, numărul șomerilor în viitorul apropiat va ajunge la 20 de milioane în Statele Unite — acest centru principal al capitalismului.

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 23, p. G38.

2 Bolşevic, 1939, nr. 11-12, p. 63.

revoluție tehnică chesky. În Europa de Vest, numărul șomerilor este deja de 6 milioane de oameni.

Revoluția științifică și tehnologică acționează ca o pârghie pentru intensificarea exploatării maselor muncitoare. În ciuda anumitor câștiguri economice și sociale ale clasei muncitoare în lupta împotriva monopolurilor, sărăcirea relativă a clasei muncitoare, descoperită de Marx, în țările capitaliste cele mai dezvoltate industrial nu este depășită, ci crește în procesul revoluției tehnice. Acest proces de sărăcire se exprimă într-o rată în creștere a plusvalorii, reflectând o creștere a gradului de exploatare, într-o scădere a salariilor relative față de profiturile în creștere ale capitaliștilor, într-o pondere în scădere a muncitorilor în venitul național, în un decalaj între nivelul de trai al elitei conducătoare și cea mai mare parte a populației.

Aceste procese reale ale vieții sub capitalism nu pot fi infirmate făcând referire la faptul că în cele mai dezvoltate țări capitaliste salariile muncitorilor au crescut semnificativ în comparație cu trecutul. Marx a subliniat, în special în polemica cu F. Lassalle, că nu există o „lege de fier” a salariului, că aceasta depinde de condițiile istorice, de situația specifică. Dezvoltarea societății, nevoile sociale, creșterea cerințelor pentru calificările muncitorului cresc costul muncii, ceea ce duce și la o tendință de creștere a salariilor. Această tendință se realizează datorită luptei organizate a clasei muncitoare pentru îmbunătățirea poziției sale.

O creștere a salariilor muncitorilor nu schimbă natura capitalismului, esența acestuia: producția de plusvaloare, însuşirea de către capitalişti a muncii neremunerate a muncitorilor. Clasa muncitoare luptă împotriva capitalismului, nu pentru că în acest sistem este imposibil să-și îmbunătățească situația materială, ci pentru că, în ciuda unor îmbunătățiri în această situație, exploatarea proletariatului în cursul dezvoltării capitalismului se intensifică și crește constant. Dacă în secolul trecut muncitorul în timpul unei zile de lucru de 10-12 ore producea o valoare de două ori mai mare decât valoarea forței de muncă, acum el produce o valoare timp de 8 ore de aproximativ patru ori mai mare decât valoarea forței de muncă.

Rezultă că rata de exploatare a crescut cu 300%, în ciuda creșterii costului forței de muncă și a salariilor. Capitalismul a rămas capitalism, a devenit și mai capitalism decât în trecut, când erau multe vestigii de feudalism în societatea burgheză. Clasa muncitoare rămâne clasa exploatată, capitaliştii clasa exploatatoare, prin urmare, esenţa capitalismului nu s-a schimbat.
29
din faptul că muncitorii din țările capitaliste dezvoltate, pentru că au un loc de muncă, nu mor de foame.
Revoluția științifică și tehnologică sub capitalism, care vizează producerea de plusvaloare, nu slăbește, ci întărește antagonismele de clasă. În SUA, armata muncii salariate reprezintă aproximativ 89% din populație, din care 54,5% sunt muncitori și 34,6% sunt angajați. Burghezia, care alcătuiește aproximativ 1% din populație, îi exploatează și îi suprimă, mizând pe vârful aparatului de stat, pe armată și pe poliție.
Progresul științific și tehnologic nu salvează masele populației de sărăcie, sărăcie și stagnare. Acum, în SUA sunt peste 10 milioane. oamenii mor sistematic de foame, 32 de milioane formează un grup numit oficial „nevoiași". Aceștia sunt săracii, care sunt mulți nu numai printre muncitori, ci și printre fermieri și angajați. O astfel de scindare socială a națiunii, exprimând într-o formă concentrată problemele sociale nerezolvate, de mult așteptate în societatea capitalistă, se manifestă mai devreme sau mai târziu prin răsturnări sociale acute.
Revoluția științifică și tehnologică nu duce la abolirea, ci, dimpotrivă, la întărirea funcționării legii dezvoltării inegale a societății capitaliste, a regiunilor și părților sale individuale. În Statele Unite, zonele înapoiate și sărace sunt reprezentate nu numai de mahalalele urbane, ci și de populația zonelor rurale și a orașelor mici. La această concluzie a ajuns la sfârșitul anului 1967 o comisie specială americană pentru a cerceta situația economică a populației din mediul rural și din micile orașe agricole. „Sărăcia pătrunde în viețile comunităților rurale și ale orașelor mici", scriu autorii raportului. „Sărăcia a devenit atât de răspândită și atât de agravată încât devine o rușine pentru națiune."
Potrivit comisiei, 14 milioane de locuitori din mediul rural trăiesc în sărăcie. Aproximativ 11 milioane dintre acești oameni săraci sunt albi. Peste 3 milioane sunt negri, indieni și mexicani. Poziția lor este chiar mai proastă decât cea a albilor. În ultimele decenii, milioane de săraci din mediul rural au fugit în marile orașe în căutare de muncă, crescând numărul proletarilor. Tocmai în aceasta trebuie să vedem rădăcinile protestelor de masă din orașele americane și revoltele din ghetourile negre care au cuprins recent Los Angeles și Chicago, Detroit și Washington.
Implementarea revoluției științifice și tehnologice sub capitalism adâncește prăpastia dintre puterile imperialiste și țările așa-numitei „Lumi a treia". Anii trecuți au arătat că decalajul dintre țările imperialiste înalt dezvoltate și țările în curs de dezvoltare este din ce în ce mai mare.
Este cunoscut faptul că bogăția celor mai dezvoltate țări capitaliste s-a acumulat și s-a înmulțit istoric

prin superprofituri coloniale, extinderea în țările nedezvoltate economic, pe scurt, prin exploatarea de către burghezia țărilor dezvoltate nu numai a propriului popor, ci și a numeroaselor milioane de mase muncitoare din Asia, America Latină și Africa.
În prezent, exploatarea țărilor în curs de dezvoltare de către puterile capitaliste înalt dezvoltate rămâne încă, deși cu siguranță și-a schimbat forma. Monopolurile petroliere americane, britanice și alte din Orientul Mijlociu și America Latină exploatează oamenii acestor țări angajați în producția de petrol, ca să nu mai vorbim de faptul că achiziționează cei mai valoroși combustibili minerali și materii prime chimice la prețuri fabulos de ieftine.
Statele imperialiste care domină piața mondială au creat o situație în care prețurile produselor industriale, și mai ales ale mijloacelor de producție, sunt de fapt incomensurate cu prețurile materiilor prime, care sunt produse de o mare parte a țărilor în curs de dezvoltare. . Produsele țărilor capitaliste foarte dezvoltate sunt vândute la prețuri de monopol, adesea umflate artificial. Materiile prime, ai căror cumpărători pe piața mondială sunt, de regulă, țările capitaliste dezvoltate, sunt vândute datorită structurii formate spontan a pieței mondiale și a situației economice create artificial de statele imperialiste la prețuri clar subestimate . Astfel, și astăzi țările capitaliste bogate își înmulțesc în mare măsură bogăția în detrimentul resurselor țărilor subdezvoltate: bogații exploatează pe săraci – așa este legea capitalismului, care se manifestă în mod egal atât la scară națională, cât și internațională. .
Caracterul înrobitor al „ajutoarelor” acordate de statele imperialiste întârzie și mai mult dezvoltarea economiei statelor tinere, formal independente. Potrivit Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare, datoriile a 37 de țări în curs de dezvoltare au crescut de la 9 miliarde de dolari în 1955 la 40 de miliarde de dolari până în 1967, iar plățile dobânzilor și costurile de rambursare a datoriilor au crescut în consecință.
În condițiile revoluției științifice și tehnologice, imperialismul aduce noi calamități și suferințe popoarelor care rămân în urmă în dezvoltarea lor economică.
Statisticile arată că ritmul economiilor țărilor în curs de dezvoltare la mijlocul anilor 1960 a încetinit în comparație cu ritmul de dezvoltare economică a țărilor din America de Nord și Europa de Vest; diferența dintre nivelurile venitului pe cap de locuitor dintre țările analizate a crescut, de asemenea, semnificativ.
31
În prezent, peste un miliard de oameni din țările care au fost sub stăpânire colonială de mulți ani sunt forțați să tragă o existență dezastruoasă cu alimente insuficiente, lipsa condițiilor normale de locuință și îngrijiri medicale extrem de slabe. Acest lucru duce la faptul că speranța medie de viață a unei persoane în aceste țări este cu 20 de ani mai mică decât în Europa și America de Nord. Rata mortalității este deosebit de ridicată în rândul copiilor. Dacă în țările capitaliste dezvoltate mortalitatea în rândul copiilor sub 5 ani este de aproximativ 5 la mie de copii, atunci în America Latină această cifră este de 10 ori mai mare, în Africa este chiar mai mare.

Viciozitatea sistemului capitalist se manifestă în mod clar prin faptul că, în ciuda exploatării intensificate a oamenilor muncii și a jefuirii țărilor în curs de dezvoltare, economia țărilor capitaliste rămâne sistematic în urma țărilor socialiste în ceea ce privește ratele de dezvoltare. Ratele mari de creștere ale producției sociale în țările socialiste sunt condiția decisivă pentru succesul acestora în competiția lor cu capitalismul.

Economiștii burghezi citează adesea Japonia ca exemplu al ratelor ridicate de creștere economică a unei țări capitaliste. Cu toate acestea, Japonia este cea care demonstrează cel mai clar esența exploatatoare a capitalismului. Creșterea accelerată a economiei acestei țări s-a produs în primul rând din cauza jafului nerușinat al oamenilor muncii din țara lor. Până acum, Japonia păstrează cel mai scăzut nivel al salariilor pentru muncitori din toate țările capitaliste dezvoltate. Acest nivel este de 3-4 ori mai mic decât în țările europene și de 6-7 ori mai mic decât în SUA, în ciuda productivității ridicate a muncii a muncitorilor japonezi. Aceasta înseamnă că rata de exploatare în Japonia este neobișnuit de mare. În al doilea rând, capitalul monopolist al Japoniei exploatează fără milă zeci de țări cu economii subdezvoltate prin împrumuturi și investiții înrobite. Din aceste țări pompează materii prime la prețuri ieftine. Folosind conjunctura schimbului neechivalent, Japonia primește profituri neobișnuit de mari. Este caracteristic că, având rezerve de cărbune termic, Japonia nu crește, ci își reduce producția, preferând să importe petrol ieftin din țările Orientului Mijlociu.

Economiștii burghezi păstrează tăcerea cu privire la acești factori de creștere ai economiei japoneze și acordă atenție doar faptului că țara cheltuiește mai puțini bani pe armament. Desigur, această împrejurare este importantă și în explicarea creșterii rapide a economiei japoneze. Dar, făcând acest lucru, ei dezvăluie, fără să vrea, încă o dată semnificația pernicioasă a militarismului, care în majoritatea țărilor capitaliste absoarbe resurse enorme pentru producerea mijloacelor de distrugere.

32

În țările dezvoltate ale capitalismului, revoluția științifică și tehnologică nu elimină conflictul dintre forțele productive și relațiile de producție. Dimpotrivă, revoluționându-le rapid pe cele dintâi, ea intensifică și adâncește conflictul dintre noile forțe productive și vechile relații de producție. Capitalismul din țările dezvoltate continuă să existe nu pentru că a reușit să schimbe legile obiective ale dezvoltării sociale, ci doar pentru că într-o anumită măsură - și pentru o anumită perioadă de timp - s-a adaptat acestei tendințe, amânând în timp o soluție radicală. la conflicte profunde în baza materială a societăţii. . Înrobirea clasei muncitoare de către statul imperialist creează dificultăți suplimentare pentru lupta economică și politică a proletariatului. De asemenea, trebuie avut în vedere că capitalismul, prin producerea așa-numitei „culturi de masă”, influențează masele și împiedică dezvoltarea factorului subiectiv al revoluției.

Sociologii burghezi repetă neobosit că Marx a plănuit ca revoluția să înceapă în cea mai dezvoltată țară capitalistă, dar istoria nu a urmat acest program. De fapt, Marx credea că o

înaltă dezvoltare a forțelor productive era o condiție favorabilă pentru o tranziție mai rapidă la socialism. Dar a afirmat fără echivoc, referindu-se atunci la Europa, că este mai greu să începi o revoluție în punctele centrale ale capitalismului, în cetatea sa, decât la periferie. „În extremitățile organismului burghez”, a scris el, „în mod natural răsturnările violente trebuie să apară mai devreme decât în inima acestuia, unde există mai multe posibilități de compensare” L.

În același sens, Lenin a vorbit în repetate rânduri, remarcând că este mai ușor să începem o revoluție în țările în care capitalismul nu este atât de puternic și burghezia nu este la fel de puternică, organizată, experimentată și sofisticată în politică ca în țările capitaliste dezvoltate. Pentru a compensa într-o oarecare măsură viciile sistemului capitalist, burghezia se străduiește acum să folosească intens realizările progresului științific și tehnologic, mizând pe prezența unei baze industriale dezvoltate și a personalului calificat. În termeni ideologici, folosește din ce în ce mai mult sentimentele și tendințele reformiste.

De aceea este important să înțelegem dialectica condițiilor obiective și a factorului subiectiv al revoluției pentru a le folosi cât mai eficient în scopul mobilizării tuturor forțelor progresiste pentru o ofensivă generală împotriva imperialismului, împotriva pozițiilor principale. a capitalului de monopol.

I. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 7, p. 100.

33

Revoluția științifică și tehnologică creează noi condiții și noi oportunități pentru lupta împotriva capitalismului, pentru progresul social. Dacă în țările dezvoltate este mai greu să declanșezi o revoluție, din moment ce burghezia monopolist oferă aici cea mai puternică rezistență, atunci, pe de altă parte, în aceste țări premisele materiale ale socialismului au atins cea mai mare maturitate și, prin urmare, va fi mai ușor și mai repede să treci la prima și apoi la cea mai înaltă fază a comunismului . Ca urmare a acutizării contradicțiilor dintre forțele productive și relațiile de producție, instabilitatea crește, se agravează dezvoltarea neuniformă a economiei capitaliste, ceea ce este confirmat de criza în creștere, deprecierea monedelor, creșterea șomajului și altele. șocuri care acum sunt în febră în lumea capitalistă.

În lupta pentru coeziunea mișcării internaționale comuniste și muncitorești, este de mare importanță problema stăpânirii largilor mișcări de masă care s-au desfășurat în lumea modernă în condițiile agravării contradicțiilor capitalismului și a crizei sale generale. . Această agravare a contradicțiilor dă naștere și intensifică protestul spontan al maselor, care se exprimă în intensificarea luptei unor largi secțiuni ale muncitorilor, inclusiv a celor care au fost de multă vreme sub influența reformismului, în stânga a straturile mijlocii, precum și în creșterea sentimentelor de opoziție radicală care sunt puternice în rândul tinerilor, în special al studenților. Marxiştii-leniniştii se străduiesc să stăpânească mişcarea spontană a maselor împotriva atotputerniciei capitalului, indiferent de forma ei. Unele figuri din partidele comuniste și muncitorești acuză mișcările spontane de tineret de opoziție de troțkism, maoism și, pe această bază, intră în conflict cu participanții la

astfel de mișcări. Desigur, troțchiștii, maoiștii și alți aventurieri și provocatori se pot agăța și se agață de astfel de mișcări. Dar cu tactica corectă a Partidelor Comuniste, aceste mișcări sunt atrase în canalul general al luptei revoluționare, iar elementele aventuriste sunt expuse și izolate.
Lenin a învățat să facă o distincție strictă între liderii de dreapta și „stânga" ai diferitelor mișcări, care confundă masele cu confuzia lor teoretică și lozincile false, și masele înseși, în special tinerii „fierbinți, clocotiți și cercetători", care nu nu posedă încă claritate și fermitate teoretică. „Nu trebuie să linguşim tinerii", scria Lenin, „L Nu trebuie să închidem ochii la greşelile lor. „... Aceste greșeli trebuie infirmate și explicate, luptându-se să găsească contiguu
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 30, p. 226.

și apropierea de organizațiile de tineret, ajutându-i în toate felurile posibile, dar trebuie abordat cu pricepere.
Experiența istorică modernă oferă o nouă confirmare a corectitudinii concluziei marxismului despre inevitabilitatea, inevitabilitatea revoluției socialiste ca singura modalitate de a pune capăt opresiunii sociale și inegalității. Numai transformarea socialistă a societății creează cele mai bune condiții sociale pentru aplicarea nestingherită a realizărilor revoluției științifice și tehnologice.
Socialismul dezvoltat pentru prima dată în istorie asigură coincidența maximă a progresului științific, tehnologic și social. Într-o societate socialistă nu există loc pentru păturile sau grupurile sociale care ar folosi roadele revoluției științifice și tehnologice în scopuri strict egoiste. Dacă sub capitalism revoluția științifică și tehnologică vizează producția maximă de plusvaloare, și nu în folosul omului, atunci sub socialism este subordonată omului, vizând eliminarea oricărei sărăcie și înapoiere, la o creștere constantă a binelui. -ființa poporului și a fiecărei persoane în mod individual. Sub socialism, a subliniat V. I. Lenin, producția există „pentru a asigura bunăstarea deplină și dezvoltarea liberă a tuturor membrilor societății"1 2.
Desigur, chiar și sub socialism revoluția științifică și tehnologică dă naștere propriilor probleme și contradicții, dar acestea sunt contradicții de natură neantagonistă. Creșterea gigantică a scarii producției, necesitatea unei reînnoiri sistematice a mijloacelor de producție și tehnologie, schimbările în structura sectorială și proporțiile economiei naționale impun îmbunătățirea relațiilor de producție și a formelor de planificare și management. Acesta este motivul reformelor în sistemul de management economic care au fost realizate recent în țările socialiste. Progresul tehnologic chiar și sub socialism eliberează muncitorii din producție din domenii care necesită forță de muncă mai puțin calificată. În același timp, totuși, se creează condiții pentru utilizarea lor în domenii cu forță de muncă mai înalt calificată, adică cu beneficii mai mari pentru ei și pentru societate. Toate acestea sunt procese complexe care necesită o înțelegere și o utilizare abilitată a legilor economice ale socialismului și o dezvoltare temeinică a fundamentelor științifice ale planificării și managementului.

Managementul planificat al economiei oferă oportunități fără precedent pentru înflorirea științei, utilizarea progresului științific și tehnologic în interesul întregii societăți.
Recent, din cauza creșterii rapide a populației în zonele subdezvoltate ale lumii și a unor capitaliști
1 V. I. Lenin, Etaje. col. cit., vol. 30, p. 229.
2 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 6, p. 232.

sociologii, economiștii din diferite țări consideră cea mai importantă, de-a dreptul amenințătoare, problemă a populației. Unii oameni de știință burghezi încearcă să demonstreze că principala cauză a foametei și a malnutriției pentru aproape jumătate din umanitate este creșterea rapidă a populației. Ei cred că în lume a avut loc o revoluție demografică, care a provocat o criză în furnizarea de produse alimentare. Ele reduc rădăcina bolilor sociale ale capitalismului la cauze demografice.
Marxismul oferă singurul mod adevărat de a înțelege problemele complexe și diverse ale populației. Dezvăluind vidul abstracției legii malthusiene a populației, fondatorii comunismului științific au dovedit că nu există o lege „abstractă”, „eternă” și „universală” a populației. Legile populației sunt de natură istorică și sunt determinate de modul de producție în care funcționează. Prin urmare, legile populației trebuie luate în considerare în legătură cu relațiile de producție ale oamenilor într-un sistem social dat. „... Fiecare mod de producție specific istoric”, scrie Marx, „este de fapt caracterizat de propriile sale legi istorice speciale ale populației. Legea abstractă a populației există doar pentru plante și animale, până când această zonă este invadată istoric de om.
Crearea unei suprapopulări relative în cursul acumulării de capital este o manifestare a funcționării legii capitaliste a populației. „... Acumularea capitalistă produce în mod constant și, în plus, proporțional cu energia și mărimea sa, relativ excesivă, adică excesivă în comparație cu nevoia medie de creștere a capitalului și, prin urmare, o populație activă în exces sau suplimentară” 1 2 .
Desigur, este necesară o reglementare rezonabilă a creșterii populației într-un număr de țări. Dar aceasta nu este modalitatea principală de a elimina sărăcia, foamea și „surplusul” de populație. Esența problemei constă în natura sistemului social și în dezvoltarea producției.
Mulți savanți burghezi moderni consideră problema populației în legătură cu „legea scăderii productivității”. Știința marxistă și cursul dezvoltării sociale expun și aceste ficțiuni ale ideologilor burghezi.
Revoluția științifică și tehnologică a scos la iveală inutilitatea teoriilor burgheze. Cel mai mare progres în știință și tehnologie demonstrează că posibilitățile muncii de a crea la o scară în continuă extindere cele mai diverse mijloace de producție și bunuri de consum sunt practic inepuizabile.
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 646.
2 Ibid., p. 644.

Și dacă secolul al XX-lea – secolul creșterii colosale a forțelor productive și al dezvoltării științei – nu a pus încă capăt sărăciei a sute de milioane de oameni, nu a adus o abundență de

beneficii materiale și spirituale tuturor oamenilor. pe pământ, atunci numai capitalismul este de vină, și nu creșterea populației.
Calea de a elibera omenirea de toate formele de oprimare și exploatare, de toate manifestările de sărăcie, mizerie și înapoiere este, așa cum a subliniat cu strălucire Marx, în trecerea de la capitalism la socialism, în construirea unei societăți comuniste complete.
3. Distrugerea inegalității naționale și a opresiunii
O problemă socială importantă a timpului nostru, asupra căreia marxismul are o influență decisivă, este problema eliberării naționale și a dezvoltării naționale libere. Marx și Engels au arătat pentru prima dată în istorie locul și rolul real al problemei naționale în viața publică, adevăratele cauze și modalități de eliminare a opresiunii naționale și a urii interetnice. Lupta pentru eliberarea națională face parte din problema generală a abolirii opresiunii și exploatării, a emancipării sociale a poporului muncitor. Marx și Engels au văzut cauza opresiunii naționale, exploatarea unei națiuni de către alta, în existența proprietății private. Marx spunea că „relațiile de proprietate existente determină exploatarea unor popoare de către altele”
Un merit inestimabil al marxismului – nu numai pentru trecut, ci și pentru astăzi – este și definirea rolului conducător al clasei muncitoare în rezolvarea problemei naționale. Încă în primii ani de activitate revoluționară, Engels a subliniat că „numai proletarii sunt capabili să distrugă izolarea națională, doar proletariatul care se trezește poate stabili fraternitatea între diferite națiuni” 1 2.
Eliberându-se prin revoluția socialistă de exploatarea capitalistă, clasa muncitoare eliberează întreaga umanitate asuprită: victoria revoluției proletare trebuie să ducă la eliminarea tuturor formelor de opresiune, inclusiv la eliminarea opresiunii naționale.
„Victoria proletariatului asupra burgheziei”, spunea Marx, „înseamnă, în același timp, depășirea tuturor conflictelor naționale și industriale, care în prezent dau naștere la dușmănie între popoare. De aceea victoria proletariatului

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 4, p. 371.
2 Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 2, p. 590.

asupra burgheziei este în același timp un semnal pentru eliberarea tuturor națiunilor asuprite.
Ideea misiunii istorice mondiale a proletariatului, formulată în „Manifestul Partidului Comunist”, includea propunerea despre rolul său eliberator în raport cu națiunile și popoarele asuprite. „În aceeași măsură în care exploatarea unui individ de către altul este distrusă, va fi distrusă și exploatarea unei națiuni de către alta”, au scris Marx și Engels. „Odată cu antagonismul claselor în interiorul națiunilor, vor cădea și relațiile ostile ale națiunilor între ele”1 2.
Marx a pus bazele teoretice ale poziției clasei muncitoare asupra chestiunii național-coloniale, bazele programului teoretic și tactic al partidului muncitoresc pe această problemă. El a învățat că mișcarea de eliberare națională face parte din procesul revoluționar mondial. Clasa muncitoare trebuie să lege

sarcina emancipării sale cu eliminarea inegalității naționale.
Marx a prezentat ideea de interconectare, interdependență și interdependență între lupta revoluționară a proletariatului din țările capitaliste și mișcarea de eliberare progresivă a popoarelor oprimate.
Datoria revoluționară a proletariatului de a sprijini lupta de eliberare a popoarelor asuprite, de a o lega de lupta lor pentru distrugerea capitalismului, Marx a derivat din interesul direct al clasei muncitoare din punctul de vedere al perspectivelor mișcării sale revoluționare. în eliberarea popoarelor de opresiunea naţional-colonială. Marx a pornit de la faptul că această opresiune îngreunează dezvoltarea mișcării muncitorești în metropola însăși și întărește pozițiile claselor conducătoare. „Un popor care înrobește un alt popor își forjează propriile lanțuri”, 3 scria Marx, justificând poziția Internaționalei asupra chestiunii irlandeze.
Această poziție, pe care V. I. Lenin o considera unul dintre principiile de plecare ale politicii clasei muncitoare în problema națională, fondatorii comunismului științific au repetat-o neobosit de-a lungul vieții. „Un popor care asuprește alte popoare nu poate fi liber”,4 scria Engels în 1874.
Adunarea tuturor asupriților în jurul clasei muncitoare, sprijinul consecvent al muncitorilor pentru lupta popoarelor asuprite au stat la baza liniei internaționaliste urmate de Marx și Engels. Spre deosebire de politica de discordie naţională dusă de clasele exploatatoare ca mijloc de

1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 4, p. 371.
2 Ibid., p. 445.
3 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 16, p. 438.
4 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 18, p. 509.

întărindu-și puterea, Marx și Engels și-au pus sarcina de a stabili relații internaționaliste între clasa muncitoare a țărilor metropolitane și oamenii muncitori din colonii. Marx a observat că „forța reală capabilă să reziste la renașterea discordiei naționale... este doar clasa muncitoare”.
Pentru prima dată, Marx a inclus problema colonială în conceptul de chestiune națională. El deține definiția principalelor trăsături ale sistemului prădător al colonialismului ca produs direct al sistemului de exploatare. Folosind exemplele Indiei, Irlandei, Chinei, Marx a arătat consecințele dezastruoase ale aservirii coloniale pentru dezvoltarea economică și politică a țărilor și popoarelor care au căzut în supunere sau dependență de statele capitaliste dezvoltate. Dezvăluind esența colonialismului, Marx a vorbit împotriva apologeților care au căutat să justifice cuceririle și confiscările coloniale cu argumente despre o „misiune civilizatoare”. Expunând metodele prădătoare ale politicii coloniale și ale dominației coloniale, Marx scria: „Ipocrizia profundă și barbaria inerente civilizației burgheze apar goale în fața ochilor noștri când observăm această civilizație nu acasă, unde îmbracă forme respectabile, ci în colonii, unde funcționează fără nicio acoperire" 1 2.
Marx a remarcat semnificația profund progresivă a luptei popoarelor coloniale împotriva asupritorilor lor, luptă care, la rândul ei, este un factor puternic care exercită o influență directă asupra apariției unei situații revoluționare în țările

capitaliste. Marx a prezis că rezistența popoarelor asuprite față de colonialiști va crește în cursul istoriei. Marx a prevăzut inevitabilitatea prăbușirii stăpânirii coloniale și victoria mișcărilor de eliberare națională.
De o importanță excepțională este concluzia lui Marx că obținerea independenței politice de către colonii nu înseamnă încă atingerea independenței complete. Cea mai importantă condiție pentru o eliberare autentică este independența lor economică față de puterile capitaliste.
Relațiile ulterioare dintre fosta colonie și metropolă, credea Marx, ar depinde de condițiile istorice și de căile specifice de dezvoltare ale unei anumite țări. El a admis posibilitatea dezvoltării necapitaliste a țărilor aflate în spate economic și dependente în cazul victoriei revoluției socialiste în țările mai dezvoltate ale capitalismului. În același timp, Marx și Engels au subliniat victoria clasei muncitoare în țările capitaliste ca o condiție prealabilă necesară pentru
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 33, p. 109.
2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 9, p. 229.

pentru a face posibil ca popoarele individuale din țările mai puțin dezvoltate să treacă la socialism, ocolind capitalismul.
Moștenirea lui Marx asupra problemei naționale, dezvoltată ulterior de V. I. Lenin, a făcut posibil ca popoarele țărilor socialiste să desființeze inegalitatea națională și opresiunea. Această doctrină marxist-leninistă a servit și continuă să servească drept armă de încredere pentru rezolvarea celor mai complexe probleme ale dezvoltării naționale în condițiile moderne.
Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a confirmat învățăturile lui Marx și Lepin cu privire la rolul decisiv al luptei de eliberare a clasei muncitoare în eliberarea omenirii de orice opresiune, inclusiv asuprirea națională și colonială, precum și convingerea lor că rolul muncitorului clasa în rezolvarea chestiunii naţional-coloniale ar creşte.
Teoreticienii burghezi din trecut excelează și acum în a defăima marxismul, susținând că acesta ignoră eliberarea națională a poporului muncitor, că politica națională a comuniștilor este doar unul dintre mijloace, un „instrument” pentru asigurarea victoriei proletariatului.
Cea mai bună confirmare a adevăratelor scopuri ale marxiştilor este implementarea programului lor în condiţiile URSS şi ale altor ţări socialiste. Este bine cunoscut faptul că Rusia era o închisoare a popoarelor, că opresiunea națională crudă și înrobirea popoarelor neruse de către țarism au fost una dintre condițiile existenței Imperiului Rus. Socialismul a transformat această țară înapoiată; implementarea ideilor marxist-leniniste de către poporul sovietic sub conducerea Partidului Comunist a făcut din URSS un model pentru rezolvarea problemei naționale.
Încercând prin toate mijloacele să tacă succesele în rezolvarea problemei naționale din URSS, ideologii burgheziei susțin că problema nu este deloc în marxism și socialism, ci pur și simplu în cincizeci de ani fiecare națiune obține un fel de succes în dezvoltare. Dar dacă nu este vorba despre capitalism, care condamnă micile popoare la întuneric și ignoranță, atunci de ce s-a oprit de fapt dezvoltarea indienilor americani, numărul lor

este în continuă scădere, ei înșiși, proprietarii ereditari ai pământurilor ocupate acum de Statele Unite ale Americii. America, sunt forțați să vegetați în rezervații?
În schimb, sub dominația sovietică, popoarele din periferia fostă înapoiată a Rusiei, persecutate de țarism, au făcut un salt istoric din Evul Mediu la progresul modern, au crescut în număr, s-au consolidat în națiuni socialiste și au atins culmile științei și culturii. . Toate popoarele Uniunii Sovietice nu numai că au primit egalitate, ci au atins și egalitatea reală în ceea ce privește nivelul de dezvoltare economică, educație, viață culturală și bunăstare materială. Pe
40
Fosta luptă națională a fost înlocuită de relații calitativ noi ale popoarelor - prietenie frățească și cooperare reciprocă.
Lenin a dovedit că „chestiunea națională este un fenomen mondial.” Forța și vitalitatea doctrinei marxist-leniniste în stadiul actual se manifestă în mod deosebit în mod clar în influența ei asupra soartei acelei jumătăți a umanității care a fost în sclavia colonială a imperialism de secole. Cunoscute sunt afirmațiile propagandei burgheze conform cărora, după cel de-al Doilea Război Mondial, colonizatorii înșiși au ajuns în mod voluntar la concluzia că este posibil să se acorde independență politică multor popoare asuprite anterior. În realitate, însă, nu este vorba deloc de îndeplinirea misiunii „civilizatoare” a imperialiştilor.
Faptele istorice arată că eliberarea popoarelor de sub jugul colonial a devenit posibilă numai după revoluția socialistă din Rusia și apoi în alte țări.
Cât despre „filantropia” burgheză, prețul ei este bine cunoscut. Este suficient să reamintim că în cea mai dezvoltată țară a capitalismului, Statele Unite, problema rasială nu a fost încă rezolvată. În a doua jumătate a secolului al XX-lea, discriminarea crudă împotriva negrilor și indienilor continuă.
Dezvăluind semnificația Revoluției Socialiste din octombrie pentru mișcarea de eliberare din întreaga lume, Lenin a scris: „Situația politică mondială a pus acum dictatura proletariatului la ordinea zilei și toate evenimentele politicii mondiale sunt inevitabil concentrate în jurul unui punct central, și anume: lupta burgheziei mondiale împotriva Republicii Sovietice Ruse, care grupează în mod inevitabil în jurul său, pe de o parte, mișcările sovietice ale muncitorilor avansați din toate țările Pe de altă parte, toate mișcările de eliberare națională ale coloniilor și popoarelor asuprite, care sunt convinse prin amară experiență că nu există mântuire pentru ei. , cu excepția victoriei puterii sovietice asupra imperialismului mondial.
Socialismul, care a triumfat inițial pe o șesime din glob, a salvat omenirea de ciuma brună și a exercitat astfel o influență puternică asupra mișcării de eliberare națională a popoarelor coloniilor și țărilor dependente. Marxismul-leninismul a devenit steagul luptei de clasă a proletariatului și a oamenilor muncii în multe țări din fosta lume colonială. Din cele 28 de partide comuniste care au apărut în lume în perioada 1939-1963, 26 s-au format în țările din Asia, Africa și America Latină cuprinse de mișcarea de eliberare națională.
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 24, cu gr. 385.
2 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 41, p. 163.

41

Una dintre cele mai importante probleme ale timpului nostru este intensitatea tot mai mare a proceselor naționale, rolul tot mai mare al chestiunii naționale în viața publică. Baza obiectivă a acestor procese în condițiile moderne este accelerarea progresului social, care a cucerit toate țările și popoarele fără excepție. De o importanță deosebită este revoluția științifică și tehnologică, care a dus la un schimb larg și intens de valori materiale și spirituale între popoare. Epoca tranziției omenirii de la capitalism la socialism a provocat creșterea conștiinței de sine naționale a popoarelor, a pus pe ordinea de zi întrebarea ce contribuție la progresul omenirii va avea fiecare națiune, cu ce realizări ale dezvoltării sale va îmbogăți civilizația mondială. Sistemul socialist mondial, care nu numai că a arătat căi democratice de rezolvare a problemei naționale, ci a întruchipat și esența cu adevărat umană a idealurilor socialiste, exercită o influență extraordinară asupra destinelor popoarelor.

Știința marxistă face posibilă găsirea unor modalități de accelerare a dezvoltării sociale în regiunile fost înapoiate ale globului, astfel încât să ajute popoarele fost înapoiate să treacă la socialism, ocolind capitalismul. Această cale a fost parcursă în practică de republicile din Asia Centrală și Kazahstan din URSS, Republica Populară Mongolă, iar alte popoare o urmează. Istoria a deschis astfel calea popoarelor fost înapoiate și asuprite din Asia și Africa să treacă la socialism înaintea unor popoare din fostele lor țări mamă.

Unul dintre cele mai importante merite ale marxismului de astăzi este că ajută să vedem adevărata esență a relației dintre eliberarea națională și revoluțiile socialiste, conținutul proceselor de creștere una în alta. Revoluțiile de eliberare națională în condiții moderne sunt realizate ca verigi într-un singur proces revoluționar mondial.

Practica dezvoltării revoluțiilor de eliberare națională în condiții moderne respinge în mod decisiv conjecturile teoreticienilor și revizioniștilor burghezi conform cărora marxismul-leninismul nu este aplicabil condițiilor țărilor din Asia, Africa și America Latină și că pot apărea noi „marxisme” naționale. De fapt, învățătura marxist-leninistă nu numai că explică pe deplin și poate ghida toate procesele revoluționare din fostele colonii și țări dependente, dar este ea însăși îmbogățită în multe feluri, dezvoltată prin generalizarea practicii dezvoltării sociale în zonele anterior înapoiate. Marx a considerat la un moment dat formarea unei perioade industriale ca fiind „prima condiție prealabilă a revoluției proletare”.

42

riat „la scară națională” 1. Între timp, marxisti-leniniștii au ajuns acum la concluzia că dezvoltarea multor popoare pe o cale non-capitalistă poate începe chiar și fără o clasă muncitoare națională de masă (absența ei este compensată de influența mișcarea internațională a muncii și sistemul mondial al socialismului), care, totuși, trebuie neapărat să prindă contur în procesul transformărilor socio-economice fundamentale și apoi să conducă construcția socialismului.

Marxismul-leninismul nu idealizează mișcările naționale din țările țărănești, ține cont de slăbiciunea și limitările acestora; criteriul atitudinii faţă de ei este orientarea

anticolonială a acestor mişcări. Marx și Lenin, considerând că este necesară sprijinirea luptei împotriva colonialismului, sub orice formă s-ar manifesta, în același timp au subliniat că clasa muncitoare nu își asumă responsabilitatea pentru înapoierea ideologică, pentru extremele naționaliste ale uneia sau aceleia mișcări de eliberare. .
Lenin a considerat că este periculos și nemarxist să folosești particularismul medieval. El a subliniat: „Este necesar să se facă distincția între mișcările naționale moderne și „mișcări” (așa-numitele mișcări) cu caracter medieval” * 2.
Clasa muncitoare și partidele comuniste își văd sarcina în depășirea prejudecăților îngustării naționale, ridicarea nivelului ideologic și politic al mișcării de eliberare națională, îndreptarea acesteia spre unirea cu socialismul științific, spre o alianță stabilă cu țările socialiste și cu proletariatul internaţional.
În lupta împotriva naționalismului este foarte importantă o abordare istorică concretă. Marxistii inteleg ca nationalismul nu este un fenomen extraclasic, nu este o ideologie supraclasa. Suntem clari cu privire la natura de clasă a naționalismului și rolul său istoric în diferite etape. Există naționalism antiimperialist, antifeudal, asociat mișcării de eliberare națională, democratică generală, care joacă un rol relativ progresist. Și există naționalismul antimarxist, antisocialist, care joacă un rol reacționar, se contopește cu anticomunismul. Nu există nici un zid de beton între ele, uneori sunt împletite, iar asta complică situația.
Trebuie avut în vedere faptul că elementele aventuriste active în mișcările comuniste și de eliberare națională încearcă să amestece aceste diferite tipuri de naționalism și să folosească acest amestec în propriile lor scopuri provocatoare,
* K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 14, p. 462.
2 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 41, p. 461.

îndreptați această mișcare nu numai împotriva imperialiștilor, ci și împotriva Uniunii Sovietice și a altor țări socialiste.
Acest lucru este facilitat de anumiți ideologi burghezi ai noilor țări libere și ale așa-ziselor state „neutre” și mici europene, care, cu sprijinul tacit al imperialiștilor, parcă prin diviziunea muncii, se angajează să înlocuiască împărțirea în clasă a lumii moderne prin împărțirea ei în state mari, puternice, pe de o parte, și slăbirea, state mici, pe de altă parte. Pentru a scuti imperialismul de responsabilitatea jefuirii și înrobirii coloniilor și țărilor dependente, acești teoreticieni vor să pună vina pentru dificultățile tinerelor state naționale asupra „țărilor mari” în general, atât capitaliste, cât și socialiste.
Unii pseudo-revoluționari acționează în acest spirit, împărțind lumea nu pe o bază de clasă, nu în sisteme socio-politice opuse, ci în țări bogate și sărace, opunând „satul lumii” „orașului lumii”, Orientului Vestul în general.
Demagogia naționalistă împiedică cooperarea statelor tinere cu țările socialiste și în același timp subminează frontul comun al țărilor în curs de dezvoltare în lupta împotriva imperialismului, dă naștere unor rivalități nesănătoase și fricțiuni reciproce între ele.

De aceea astăzi, ca și pe vremea lui Lenin, sloganul militant sună atât de atrăgător pentru procesul revoluționar mondial: „Proletari din toate țările și popoare asuprite ale lumii, uniți-vă!”

Meritul cel mai important al marxism-leninismului este definirea științifică a corelației dintre național și internațional, care are o importanță excepțională în viața tuturor popoarelor. Ideologii burghezi nu se obosesc să-i acuze pe marxişti că ignoră naţionalul, că preferă internaţionalul. Esența constă însă în tendințele obiective în dezvoltarea proceselor naționale. Marxismul-leninismul a descoperit două astfel de tendințe, reciproc complementare. Una dintre ele este dorința popoarelor de a epuiza pe cât posibil toate posibilitățile de dezvoltare națională realizată pe baza libertății și independenței depline. Al doilea duce la apropiere și inevitabil în viitor, după victoria comunismului la scară mondială, contopirea națiunilor. În plus, oricât de importantă este dezvoltarea primului trend în viața popoarelor individuale, marxismul-leninismul consideră că tendința principală, definitorie în dezvoltarea întregii omeniri este încă a doua tendință. Potrivit lui V. I. Lenin, „se manifestă mai puternic cu fiecare deceniu”

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 24, p. 125.

44

Fideli regulii lor de a construi toată activitatea practică în strictă concordanţă cu legile obiective ale dezvoltării sociale, marxişti-leninştii, firesc, consideră necesar să se orienteze spre apropierea şi viitoarea fuziune a naţiunilor şi în raport cu procesele naţionale.

În desfășurarea proceselor naționale în stadiul actual, tendința larg dezvoltată de internaționalizare a celor mai diverse aspecte ale vieții publice este decisivă. În țările socialiste, internaționalizarea se bazează pe natura generală a proprietății instrumentelor și mijloacelor de producție, pe politica dusă de clasa muncitoare și de partidul său de apropiere și de îmbogățire reciprocă a națiunilor și naționalităților, precum și pe democrația autentică în toate categoriile publice. și viața de stat. În capitalism, internaționalizarea proceselor vieții sociale se bazează în primul rând pe factori economici. V. I. Lenin spunea că „calculul economic... necesită cea mai rapidă apropiere și unire a tuturor națiunilor într-o societate socialistă” L

Cea mai activă și conducătoare forță în internaționalizarea întregii vieți sociale observată acum este clasa muncitoare internațională. Constituind acum o armată de peste 500 de milioane, clasa muncitoare produce un produs social mondial 3D și numai acesta determină în mare măsură dezvoltarea socială. Fiind de natură internațională, el este conștient de necesitatea de a se uni indiferent de naționalitate pentru a-și asigura eliberarea finală. În sfârșit, faptul că clasa muncitoare internațională are o ideologie cu adevărat internaționalistă sub forma învățăturilor marxist-leniniste nu poate decât să aibă un impact enorm asupra destinelor tuturor claselor și secțiunilor populației din diferite țări, unindu-le într-o singură armată de luptători pentru triumful democraţiei şi socialismului. Încă din 1885, Engels a subliniat că propunerile teoretice ale marxismului „servesc în prezent drept cea mai puternică legătură

internațională pentru întreaga mișcare proletariană din Europa și America.” mișcarea internațională a muncii și a eliberarii naționale.
Principala consecință socială a internaționalizării tuturor aspectelor vieții sociale în stadiul actual nu este doar activarea necondiționată a progresului social, ci și accelerarea tranziției omenirii de la capitalism la socialism. V. I. Lenin a subliniat că tendinţa spre mai aproape
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 30, p. 121.
2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 21, p. 214.

națiunea „constituie unul dintre cele mai mari motoare care transformă capitalismul în socialism” L
Internaționalismul contribuie în mare măsură la îmbogățirea reciprocă a națiunilor, la dezvoltarea în fiecare dintre ele a acelui specific național care este proprietatea unui anumit popor. În ceea ce privește sistemul mondial al socialismului, pe lângă consecințele generale ale internaționalizării menționate mai sus, trebuie subliniate și procesele importante de formare a unei comunități internaționale unice a popoarelor tuturor țărilor socialiste, precum și a unei astfel de noi comunități. ca poporul sovietic. A doua consecință socială a internaționalizării în cadrul sistemului socialist mondial este egalizarea nivelului de dezvoltare a diferitelor popoare atât în cadrul întregului sistem, cât și în cadrul statelor socialiste multinaționale.
Una dintre consecințele proceselor naționale care se desfășoară în stadiul actual în cadrul țărilor capitaliste dezvoltate este subminarea conducerii burgheziei în treburile naționale. Burghezia practic monopolistă s-a pus deja în opoziție cu națiunea, dar are încă puterea politică în mâinile sale, mare mijloc de influență ideologică asupra maselor. În timp ce burghezia își pierde constant pozițiile în rândul maselor, proletariatul reunește în jurul său forțele progresiste și democratice ale națiunii. Acest proces are consecințe de amploare asupra cauzei emancipării tuturor muncitorilor – raliul națiunii în jurul proletariatului înseamnă apariția unui front popular unit, adică acea armă principală cu care proletariatul poate învinge capitalul monopolist și poate transporta scoaterea revoluției socialiste.
Sensul principal al proceselor care au loc în viața internă a națiunilor și naționalităților socialiste în stadiul actual este că, ca urmare a națiunilor lor devin treptat omogene social, iar oportunitățile lor de a-și intensifica participarea la construcția comunistă cresc nemăsurat.
4. Eliminarea războaielor, realizarea păcii și securității popoarelor
Problema eliminării războaielor din viața popoarelor și stabilirii unei păci durabile este indisolubil legată de cea mai avansată mișcare socială a omenirii – cu victoria și dezvoltarea socialismului.
Fondatorii comunismului științific au dovedit că în societățile exploatatoare antagonismele și războaiele internaționale
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 24, p. 125.

sunt generate de raporturile de proprietate privată, care determină exploatarea unor popoare de către altele. Marx și

Engels, după ce au relevat tendința de dezvoltare socială care duce la desființarea proprietății private și la exploatarea omului de către om și la înființarea unei societăți comuniste, au evidențiat astfel existența posibilităților obiective și inevitabilitatea eliminării războaiele şi relaţiile ostile dintre popoarele aflate sub comunism. Marxismul vede în abolirea războaielor una dintre manifestările misiunii istorice mondiale a proletariatului, căci calea către pacea finală universală este prin răsturnarea sistemului capitalist.
Marx scria că „spre deosebire de vechea societate cu sărăcia ei economică și nebunia politică, se naște o nouă societate, al cărei principiu internațional va fi pacea, pentru că fiecare popor va avea același conducător – munca!”. L Conform lui V. I. Lenin, comunismul nu este doar o societate de „bunăstare generală”, ci și o „pace durabilă” 1 2.
Cu toate acestea, fondatorii marxismului credeau că, chiar înainte de victoria completă a comunismului, era posibil să se pună capăt războaielor sau cel puțin să se limiteze semnificativ posibilitatea aprinderii lor. Ei au indicat clasa muncitoare ca forță capabilă să îndeplinească această sarcină istorică și au indicat modalitățile și mijloacele de a o îndeplini.
Într-adevăr, clasa muncitoare este interesată nu să ducă războaie de cucerire și agresiune, ci de lupta pentru pace, pentru asigurarea celor mai bune condiții pentru dezvoltarea progresivă a societății umane. Dorința de a stabili pacea provine din poziția și natura internațională a clasei muncitoare, din scopurile, caracterul și interesele mișcării acesteia.
Un război de cucerire nu este doar inutil, ci contrazice direct interesele clasei muncitoare. Războaiele aduc nenumărate dezastre și greutăți maselor de oameni, distrug economia și economia. Războaiele subminează relațiile internaționale și cooperarea internațională a clasei muncitoare, care sunt condițiile necesare pentru emanciparea acesteia. Războaiele agresive duc la întărirea reacției, a regimului polițienesc, la șovinism rampant, încetinind creșterea conștiinței de clasă a proletariatului. Războaiele de cucerire benefice pentru clasele exploatatoare, chiar dacă nu sunt întreprinse cu scopul direct de a împiedica revoluția în interiorul sau în afara țării, împiedică dezvoltarea mișcării muncitorești și de eliberare națională și o dau înapoi pentru o anumită perioadă de timp. timp.
Marx și Engels au negat categoric posibilitatea de a „împinge” mișcarea revoluționară prin război și export.
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 17, p. 5.
2 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 36, p. 78.

revoluţie. „... Proletariatul victorios nu poate impune nicio fericire niciunui popor străin fără a-și submina astfel propria victorie”, i-a scris Engels lui Kautsky la 12 septembrie 1882.
În fața proletariatului, Marx și-a propus sarcina de a lupta activ pentru pace, contracarând activ politica externă a claselor conducătoare.
În Manifestul fondator al Asociației Internaționale a Muncitorilor, el a subliniat clasei muncitoare obligația acesteia de a stăpâni în sine modelele politicii internaționale, de a urmări activitățile diplomatice ale guvernelor lor și, dacă este necesar, de a le contracara cu toate mijloacele aflate la

dispoziție. eliminarea; dacă este imposibil să împiedicăm această activitate, să ne unim pentru a o expune simultan și pentru a asigura ca legile simple ale moralității și justiției, care ar trebui să ghideze persoanele private în relațiile lor, să devină cele mai înalte legi în relațiile dintre popoare.

În ciuda slăbiciunii și organizării insuficiente a mișcării muncitorești din secolul al XIX-lea, Marx era absolut sigur că clasa muncitoare internațională, chiar înainte de victoria sa, era capabilă să exercite o influență decisivă în problemele de război și pace. Bazându-se pe exemple istorice (întreruperea de către muncitorii britanici a planurilor de intervenție a Angliei în războiul civil din SUA etc.), el le-a cerut proletarilor „să dovedească lumii că acum, în sfârșit, clasa muncitoare este intrând în arena istoriei nu mai ca un executor supus, ci ca o forță independentă, conștientă de propria responsabilitate și capabilă să dicteze pacea acolo unde așa-zișii stăpâni strigă după război.

Marele profesor al proletariatului internațional credea ferm că „uniunea muncitorilor din toate țările va eradica în sfârșit toate războaiele” 3.

Primul stat socialist din lume s-a născut sub steagul păcii, iar decretul lui Lenin privind pacea a fost primul său act legislativ. Statul sovietic a arătat lumii, în cuvintele lui V. I. Lenin, „cea mai mare manifestare a democrației este în problema principală a războiului și păcii” 4.

Statul sovietic a propus primul program de dezarmare generală și completă, a fost principalul factor de menținere a păcii în perioada dintre cele două războaie mondiale și, din toate punctele de vedere, a adus cea mai mare contribuție la înfrângerea forțelor reacționale și a războiului. care a declanșat al Doilea Război Mondial.

1 K. MarksiF. Engels. Soch., vol. 35, p. 298.
2 J. MarksiF. Engels. Soch., vol. 16, p. 372-373.
3 K. MarksiF. Engels Soch., v.17, p.5.
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 40, p. 92.

război. În perioada postbelică, URSS și alte țări socialiste au fost și rămân principalul obstacol în calea implementării politicii agresive de „echilibru în pragul războiului”.

Filosofia burgheză, sociologia și știința politică în perioada postbelică au acordat o atenție deosebită dezvoltării a numeroase „teorii” despre cauzele și conținutul războiului modern. Scopul acestor „teorii” este de a elibera imperialiștii de responsabilitate atât pentru războaiele trecute, cât și pentru actualele „războaie locale” și pentru noul război mondial pe care îl pregătesc. Toate aceste „teorii” sunt clar anticomuniste. În același timp, burghezia modernă pune un accent deosebit pe faptul că, întrucât socialismul este principalul adversar al capitalismului și al proprietății private, parcă tocmai acesta pregătește un nou război mondial. Da, marxismul este cu adevărat pentru distrugerea rapidă a capitalismului. Dar această distrugere poate fi realizată prin lupta de clasă, revoluție socială și nu prin organizarea de războaie.

Marxismul-leninismul vede sursa războiului în procesele sociale profunde care au loc în cadrul unei societăți de clasă și sunt în cele din urmă determinate de interesele clasei conducătoare. VI

Lenin a subliniat că „orice război este inseparabil legat de sistemul politic din care decurge”. „Așa cum se aplică la războaie”, a scris V. I. Lenin, „principalul principiu al dialecticii... este că „războiul este pur și simplu continuarea politicii prin alte mijloace” (și anume, violente) „”” 1 2.
Marxiștii diferă de anarhiști și pacifiştii, după cum a subliniat Lenin, recunoscând necesitatea unui studiu istoric (din punct de vedere al materialismului dialectic al lui Marx) al fiecărui război separat, adică prin clarificarea „din ce condiţii istorice a apărut acest război, ce clase îl poartă, în numele a ceea ce” 3.
Condamnând războaiele de pradă și reacții ale claselor exploatatoare, comuniștii susțin războaiele drepte ale poporului muncitor împotriva asupritorilor, războaiele de apărare a socialismului și independenței naționale împotriva imperialiștilor. Pentru noi, instrucțiunile lui Lenin sunt un ghid indispensabil: „Cât de criminale și distructive sunt războaiele reacționale și, în special, războaiele imperialiste... la fel de legitime și drepte sunt războaiele revoluționare, adică războaiele de apărare a claselor asuprite împotriva capitaliștilor. , în apărarea celor asupriți

1 V.I.Lenin.Poly. col. cit., vol. 32, p. 79.
2 V.I. Lenin.Etajele. col. cit., vol. 26, p. 224.
3 V.I.Lenin.Poly. col. cit., vol. 32, p. 78.

imperialiști dintr-o mână mică de țări ale popoarelor împotriva asupritorilor, în apărarea revoluției socialiste împotriva invaziilor străine" L
Sursa războaielor nedrepte în stadiul actual constă în natura capitalismului, iar organizatorii acestuia sunt cercurile monopoliste ale celor mai mari state imperialiste, conduse de Statele Unite ale Americii. Războiul izvorăște în întregime din politica capitalului monopolist în timp de pace. Astfel, dorința de a menține oprimarea și exploatarea maselor proprii muncitoare duce în mod firesc la o politică ostilă față de țările socialiste, în măsura în care eliberarea socială și națională a popoarelor acestor țări are un efect revoluționar asupra situației din țările capitaliste. Căutarea profiturilor duce la o cursă a înarmărilor, la dominarea militarismului, iar acest lucru, la rândul său, duce inevitabil la utilizarea armelor stocate în război. În fine, încercând prin toate mijloacele în timp de pace să mențină pozițiile capitalismului în Asia, Africa și America Latină, imperialiștii recurg la războaie de îndată ce mișcarea de eliberare națională le amenință pozițiile în aceste regiuni ale globului.
În anii postbelici, armata americană a aderat la doctrina „răzbunării masive” și pregătea o grevă termonucleară masivă bruscă împotriva țărilor socialiste. A fost o strategie bazată pe principiul: o tabără împotriva altei tabere. Cu toate acestea, puterea defensivă în creștere a Uniunii Sovietice și capacitatea sa de a riposta are un efect descurajant asupra liderilor americani, făcându-i să se teamă de posibilele consecințe ale unui război mondial.
Acum devine din ce în ce mai clar că imperialismul american, în timp ce se pregătește pentru un război nuclear global ca

modalitate cea mai extremă de a lupta împotriva comunismului, își concentrează, în același timp, tot mai mult atenția asupra organizării și promovării „războaielor locale”. Nu este o coincidență că politica externă și doctrinele militare ale așa-numitului „război limitat” și „politică regională” au devenit acum cele mai la modă și mai influente în Statele Unite. Teoreticienii aspectului de politică externă a acestor doctrine, Walter Rostow și Charles Bowles, se află în cercul interior al președintelui american. Aspectul militar al acestor doctrine a fost dezvoltat pe deplin acum zece ani de Henry Kissinger în Nuclear Weapons and Foreign Policy (1957) și apoi de generalul Maxwell Taylor în Indefinite Appeal (1960). În mod caracteristic, în timp ce Rostow este consilierul principal al lui Johnson pentru politică externă, Taylor joacă în esență același rol în

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 44, p. 275-276.

treburile militare. Așa-numita sa strategie de „răspuns flexibil” a devenit doctrina oficială a blocului agresiv al NATO. Esența acestei doctrine prădătoare se rezumă la desfășurarea fragmentată a ofensivei împotriva taberei socialiste și a mișcării de eliberare națională, prin războaie limitate folosind forțe reacționale locale, când într-o parte a lumii, când în alta. Apologeții imperialismului numesc lupta de eliberare națională a popoarelor „agresiune regională”, care se presupune că duce la „războaie locale”. După cum se vede, astfel de teorii sunt menite nu doar să fundamenteze „războaiele locale”, ci și să transfere vina pentru ele asupra popoarelor care luptă pentru independență, pentru a ascunde faptul că „războaiele locale” sunt inspirate și organizate de imperialiști. şi cercuri reacţionare ale ţărilor care sunt dependente de puterile imperialiste. Această politică a imperialismului a fost exprimată în războiul criminal al agresorilor americani din Vietnam, agresiunea israeliană împotriva țărilor arabe și alte aventuri militare ale imperialiștilor.

Aceasta este cheia ipocriziei josnice pe care conducătorii SUA o manifestă în legătură cu toate aceste aventuri criminale. În timp ce dezvăluiau câțiva ani despre eforturile de a pune capăt războiului din Vietnam, ei de fapt l-au escaladat cu încăpățânare și acum întârzie negocierile cu privire la pașii practici către o reglementare pașnică prin tot felul de întârzieri, continuând agresiunea lor criminală. În același mod, imperialiștii americani și complicii lor îi încurajează pe agresorii israelieni să păstreze ținuturile arabe ocupate și să mențină situația militară acută din zonă.

Doctrina „răspunsului flexibil”, care include „războaie locale”, a fost acum extinsă oficial de către NATO în toate regiunile lumii, inclusiv în Europa. Lovitura de stat militar-fascistă din Grecia, activarea frenetică a revanșiștilor și neo-naziștilor din RFG sunt manifestări de rău augur ale acestei politici.

Doctrina „războaielor locale” nu are doar un conținut militar. Promotorii săi, și mai ales imperialiștii americani, fac anumite calcule politice și anume:

suprimarea mișcării de eliberare, păstrarea status quo-ului colonial și social și, acolo unde este posibil, răsturnarea regimurilor și guvernelor progresiste, lichidarea câștigurilor revoluționare ale popoarelor;

agravează tensiunile internaționale, creează baze pentru agresiune și focare de noi războaie;
să justifice și să continue cursa înarmărilor, militarizarea economiei și a întregii vieți publice a țării, să suprime forțele democratice, să susțină situația economică, slăbirea dezvoltării crizelor și recesiunilor economice; 3 51
să țină aliații și sateliții în frâu, să-și țină bazele militare peste tot;
să reducă resursele și să epuizeze forțele Uniunii Sovietice, care oferă asistență victimelor agresiunii;
pentru a diviza mișcarea de eliberare, pentru a semăna discordie și disensiuni între țările socialiste.
Încă din 1957, teoreticianul „războiului limitat” Kissinger scria sincer: „Piatra de încercare a strategiei noastre este capacitatea sa de a crea situații care ar putea crește potențiala discordie între membrii blocului sovietic”. El a subliniat în special că o astfel de politică ar contribui la crearea unei pane între URSS și China. Susținătorii acestui concept caută să se asigure că „războaiele regionale” și orice criză internațională servesc la aprinderea diferențelor și la complicarea relațiilor dintre țările socialiste, pentru a calomnia PCUS și statul sovietic. Ideea principală aici este de a folosi situația dificilă, tensionată din această zonă și pasiunile avântate artificial pentru a submina autoritatea Uniunii Sovietice și a altor țări socialiste, pentru a submina alianța mișcării de eliberare națională cu aceste țări. De aici rezultă clar cât de periculos în aceste condiții este refuzul liderilor de la Peking de a coordona eforturile tuturor țărilor socialiste în a ajuta Vietnamul aflat în lupta, cât de nociv este boicotarea solidarității internaționale a tuturor forțelor socialismului în lupta împotriva americanilor. imperialismul și marionetele sale. Astăzi, în mintea maselor largi din Orient, Uniunea Sovietică și alte țări socialiste acționează ca un sprijin de încredere în lupta lor de eliberare, ca mijlocitori împotriva atacurilor imperialiștilor. Spre deosebire de intrigile colonialiștilor și divizatorilor, s-a format practic o alianță a țărilor socialiste și a forțelor de eliberare națională. Aceasta este o amenințare de moarte la adresa imperialismului și a reacției. Acest lucru, aparent, nu se potrivește nici aventurorilor pretendenți la hegemonie în mișcarea de eliberare mondială.
Astăzi sistemul socialist mondial este principalul obstacol în calea agresorilor. Cu toată puterea forțelor lor armate, cu lupta lor politică neobosită pe scena mondială, cu toată influența lor asupra popoarelor țărilor capitaliste, statele socialiste apără cauza păcii și securității.
Pentru marxisti-leniniști, lupta împotriva războiului este indisolubil legată de lupta neobosită pentru pace. Ca şi problema războiului, problema păcii este un fenomen social care decurge din totalitatea proceselor de dezvoltare a societăţii. Dacă pentru capitalism pacea este doar o întrerupere între războaie, atunci pentru socialism pacea este starea sa naturală. Războiul este contrar însăși esenței socialismului. Pace, fraților
52
relaţiile şi cooperarea dintre popoare sunt condiţionate atât de natura modului socialist de producţie, cât şi de caracterul sistemului social şi statal sub socialism.

Rolul conducător și călăuzitor în lupta țărilor socialiste pentru pace îl au partidele comuniste, care își întemeiază toate activitățile pe doctrina marxist-leninistă. Politica PCUS și a altor partide fraterne este un factor puternic de pace și progres social în condițiile moderne. Cert este că lupta pentru pace există acum în același timp în perspectiva istorică și lupta pentru socialism, deoarece pacea contribuie la instaurarea socialismului.
Coexistența pașnică este una dintre formele luptei de clasă dintre socialism și capitalism. În cursul competiției pașnice, socialismul nu numai că arată muncitorilor din toate țările cele mai mari avantaje ale sale față de capitalism, dar exercită și o influență enormă asupra proceselor sociale din țările capitaliste, ajutând la creșterea forțelor revoluționare.
Conviețuirea pașnică este îndreptată împotriva războaielor recționare ale puterilor imperialiste, împotriva militarismului; creează condiții mai favorabile pentru lupta revoluționară și războaiele revoluționare ale maselor exploatate și ale tuturor popoarelor asuprite împotriva asupritorilor.
Apărarea păcii include o luptă hotărâtă atât împotriva pregătirilor pentru un război termonuclear mondial, cât și împotriva „războaielor locale” declanșate de agresorii imperialiști.
Lupta împotriva răspândirii armelor nucleare în întreaga lume, pentru limitarea, interzicerea și distrugerea acestora, este sarcina cea mai importantă a tuturor mișcărilor progresiste care apără cauza păcii. În același mod, lupta împotriva „războaielor locale” și orice asistență posibilă pentru victimele agresiunii imperialiste este datoria internaționalistă a tuturor oamenilor muncii, misiunea de luptă a tuturor apărătorilor sinceri ai păcii.
Lupta pentru reducerea armamentului și dezarmarea generală ocupă locul cel mai important în programul de apărare a păcii.
Baza socială a cursei înarmărilor și a militarismului este sistemul capitalist de economie și organizare socială. V. I. Lenin a legat direct aceste două fenomene: „militarismul este rezultatul capitalismului” Citând rezoluția Congresului de la Stuttgart al celei de-a doua internaționale (1907), Lenin a remarcat că calea către războaie este pavată de „armamentul militar continuu cauzat de militarism” 1 2.
În condițiile moderne, cursa înarmărilor este o sursă de tensiune internațională constantă, poartă cu ea

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 17, p. 187.

2 Ibid., p. 188.

ameninţarea războiului termonuclear, contribuie la înăbuşirea de către imperialism a luptei popoarelor pentru eliberarea lor socială şi naţională. Ca să nu mai vorbim de faptul că astăzi doar cheltuielile militare directe ale statelor se ridică la 150 de miliarde de dolari, sute de milioane de oameni sunt angajați în armată, în proiectarea și producția de arme etc.
Țările socialiste, unde marxismul a devenit deja ideologia dominantă, pun problema dezarmării pe o bază reală în politica lor externă. Ei consideră dezarmarea generală și completă sub control internațional strict ca o modalitate radicală de a asigura o pace durabilă și de durată. URSS și alte țări

socialiste au inițiat o analiză specială în cadrul ONU a consecințelor economice și sociale ale dezarmării și pledează pentru cele mai realiste modalități de implementare a acesteia.
* Fiecare pas pe calea limitării și reducerii armamentului se întâlnește cu o rezistență încăpățânată din partea imperialiștilor, iar orice măsură și acord în această direcție este luată în luptă și dusă într-o luptă acerbă. Numai solidaritatea tuturor forțelor progresiste, mai presus de toate unitatea țărilor socialiste, poate asigura succesul în lupta pentru pace.
Programul propus de marxisti-leninisti pentru prevenirea razboiului si a dezarmarilor generale este impregnat de ideea ca aceasta nu este o chestiune a viitorului indepartat, ci o sarcina reala a generatiei prezente, pusa pe ordinea de zi de logica intregii dezvoltari sociale. in conditii moderne. Realitatea acestui program va crește pe măsură ce noi sute de milioane de oameni de pe planeta noastră devin sub steagul marxismului-leninismului, deoarece cu ajutorul acestei învățături, conștientizarea profundă a unei persoane cu privire la cele mai profunde procese sociale va deveni simultan un program de activitatea sa pentru reorganizarea societăţii.
5. Asigurarea dezvoltării cuprinzătoare a individului
Prin desființarea exploatării omului de către om, prin desființarea opresiunii naționale, prin lupta împotriva declanșării războiului, pentru pacea durabilă pe pământ, tocmai în acest fel socialismul pregătește și asigură soluționarea vechei probleme a dezvoltării. a personalitatii umane.
De la existența omenirii, nu au lipsit diverse doctrine umaniste care proclamau libertatea omului, progresul fiecărui individ. Dar din aceasta individul nu a devenit deloc mai liber și mai bogat în interior, oamenii muncitori au continuat să fie asupriți, personalitatea lor a fost suprimată. Un asemenea umanism abstract a lăsat doar speranță pentru masele populației.
54
asupra bunăstării și fericirii lor de altă lume, dar în viața reală, această masă de indivizi înrobiți i s-a opus doar elita, elita oamenilor din grupurile proprietare care se bucură de toate beneficiile.
Marxismul nu a respins ideile progresiste ale umanismului. Mai mult, a adoptat ideile dezvoltării cuprinzătoare și armonioase a individului, protecția libertății și demnității sale, umanitatea relațiilor sociale. Dar, în același timp, au fost indicate căi științifice pentru realizarea acestor idealuri pentru mase vaste de oameni muncitori.
Spre deosebire de construcțiile idealiste, care au dezvăluit doar într-o oarecare măsură însuși faptul alienării sau au conturat soluția acestuia prin proclamarea libertății necondiționate a individului, marxismul a dezvăluit însăși esența problemei și a conturat modalități de rezolvare a acesteia. După ce a creat materialismul istoric, Marx a adus problema umanismului dincolo de cadrul unei înțelegeri idealist-religioase, abstract-etice a problemei. Marx a arătat că eliberarea omului poate și trebuie să aibă loc în lumea reală și prin măsuri reale.
„Dacă caracterul unei persoane este creat de împrejurări, atunci este necesar, prin urmare, să facem circumstanțele umane. Dacă omul este o ființă socială prin natură, atunci el, prin urmare,

își poate dezvolta adevărata natură numai în societate, iar puterea naturii sale trebuie judecată nu după puterea indivizilor individuali, ci după puterea societății în ansamblu.
Oponenții lui Marx îl prezintă ca pe un materialist economic, ignorând omul ca persoană. Dar Marx s-a luptat toată viața să elibereze omul din sclavia relațiilor economice urâte ale societății burgheze. A criticat cu pasiune economiștii burghezi care nu cunosc și nu recunosc muncitorul în afara sferei relațiilor de muncă.
Se știe că Marx a numit comunismul umanism real. În învățătura marxistă, ideea de umanitate a fost asociată cu ideea luptei de clasă a proletariatului, a revoluției socialiste și a construirii comunismului. Aceasta este una dintre principalele diferențe dintre umanismul comunist și toate celelalte învățături umaniste. Marxismul a înlocuit cultul omului abstract cu știința oamenilor reali în dezvoltarea lor istorică.
Deja în „Tezele despre Feuerbach”, scrise în primăvara anului 1845, Marx formulează propoziţia cardinală care determină abordarea marxistă a problemei omului şi a umanismului.
„... Esența unei persoane nu este un abstract inerent unui individ separat. În realitatea sa, este agregatul
1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 2, p. 145-146.

existența tuturor relațiilor sociale” h La aceasta se pot adăuga cele mai importante gânduri ale lui V. I. Lenin că relațiile sociale reale sunt „tocmai produsul activității indivizilor vii” 1 2, că din acțiunile indivizilor reali „aceste relații sunt compus” 3.
Gândirea lui Marx nu reduce deloc individul la societate, la fel cum gândirea lui Lepin nu reduce societatea la individ. Ambele propuneri marxist-leniniste conțin sensul profund dialectic că problema individului, umanizarea lui, nu poate fi rezolvată în afara societății, ocolind relațiile sociale, la fel cum relațiile sociale și societatea nu pot fi refăcute în afara activităților oamenilor, ocolind activul. acțiunile unor indivizi reali.
Orice unilateralitate, orice accent pe o singură latură a interacțiunii dialectice duce fie la subiectivism, când auto-crearea personalității, auto-crearea sa „liberă”, care este inerentă existențialismului, este absolutizată, fie la un mecanism simplificat. , economism vulgar, când principiul independent, activ al personalității este negat și este prezentat ca o consecință automată a relațiilor sociale existente în mod obiectiv. Omul, ca ființă socială, este creat de societate, dar și societatea se schimbă și este transformată de oameni.
Marxismul-leninismul a arătat calea reală către abolirea tuturor tipurilor de sclavie, opresiune și alienare, spre crearea unei societăți în care dezvoltarea liberă a fiecărei persoane este o condiție pentru dezvoltarea liberă a tuturor. De aceea este adevărat să spunem că teoria marxist-leninistă a luptei de clasă, a revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului conține de o sută de ori mai mult umanism decât toate scrierile burgheze și revizioniste despre umanism la un loc.
Lenin spunea că fără abolirea proprietății private a mijloacelor de producție „despre libertatea reală a omului — și nu a proprietarului — despre egalitatea reală, în termeni socio-politici, a omului și a omului — și nu egalitatea ipocrită a

proprietarul și cel care nu are, cel bine hrănit și cel flămând, exploatator și exploatat - nu poate fi îndoială" 4.

Pentru dezvoltarea personalității umane sunt necesare condiții materiale, sociale și culturale. Dacă capitalismul creează astfel de premise, atunci nu este pentru masele de oameni, ci pentru altoi.

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 3.

2 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 1, p. 427.

8 Ibid., p. 424.

4 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 41, p. 426-427.

56

vârful aliat al societății. Umanismul burghez este umanism numai pentru burghezia conducătoare și slujitorii săi. Socialismul creează premise reale pentru dezvoltarea personalității fiecărei persoane; nu îi pasă de o parte selectată a societății, ci de întreaga populație a unei țări socialiste. Aceasta este atât marea complexitate a problemelor rezolvate de socialism, cât și adevăratul umanism socialist.

V. I. Lenin, la două luni după Revoluția din octombrie, a declarat că, în socialism, pentru prima dată devine posibil „să atragem cu adevărat majoritatea muncitorilor în arena unei astfel de munci, unde să se arate, să-și dezvolte abilitățile, să descopere. talente, care printre oameni sunt un izvor nedeschis și pe care capitalismul le-a zdrobit, zdrobit, sugrumat de mii și milioane.

Practica socialistă a confirmat pe deplin aceste cuvinte. Întreaga lume cunoaște realizările poporului nostru în domeniul construirii socialismului și comunismului, în dezvoltarea științei și tehnologiei, literaturii și artei.

Condiția materială decisivă pentru dezvoltarea individului în socialism este dezvoltarea accelerată a producției sociale, munca socialistă liberă, munca fără exploatare și oprimare, munca în absența șomajului, munca ca creativitate a unei persoane libere, ca bază pentru autodezvoltarea individului.

Fondatorii marxismului au văzut necesitatea obiectivă a dezvoltării globale a omului în trăsăturile celei mai mari producții de mașini, în funcționarea legii schimbării muncii. Totuși, în condițiile diviziunii capitaliste a muncii, muncitorul este, de fapt, transformat într-un anex al mașinii, într-un muncitor parțial, ceea ce îi face dezvoltarea unilaterală și urâtă. Marx și Engels au asociat dezvoltarea liberă și integrală a individului cu distrugerea vechii diviziuni a muncii.

Dezvoltând această poziție, V. I. Lenin a subliniat că comunismul trebuie să distrugă vechea diviziune a muncii între oameni, să educe, să educe și să pregătească oameni cuprinzător dezvoltați. Aici se îndreaptă comunismul, trebuie să meargă și va veni, dar numai după o serie lungă de ani.

Cea mai importantă condiție socială pentru dezvoltarea individului în socialism este eliminarea relațiilor de exploatare, a tuturor formelor de oprimare socială și națională și eliminarea condițiilor inumane de viață ale oamenilor. Stabilirea relațiilor sociale de cooperare, emulare camaradeșească și asistență reciprocă constituie un mediu fertil pentru dezvoltarea personalității fiecărui muncitor socialist.

1 V. I. Lenin. Câmpuri. col. cit., vol. 35, p. 195.

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 41, p. 33.

O condiție politică importantă pentru dezvoltarea individului este dezvoltarea democrației socialiste, atrăgând masele tot mai largi în activitatea socială activă, în gestionarea treburilor statului. Spre deosebire de democrația burgheză, o democrație pentru o minoritate privilegiată, democrația socialistă deschide calea către arena socială și politică pentru toți oamenii muncitori, pentru fiecare individ. Suprastructura politică se modifică odată cu dezvoltarea bazei economice. Desigur, în domeniul suprastructurii politice a societății socialiste, ca și în domeniul economiei, este imposibil să săriți peste etapele necesare istoric. Dar suprastructura nu poate rămâne în urma dezvoltării relațiilor socio-economice. Pe baza acestor relații se dezvoltă democrația socialistă.
O condiție culturală necesară pentru dezvoltarea personalității unei persoane socialiste este furnizarea de alfabetizare universală, un minim obligatoriu de educație pentru toți, crearea de oportunități largi pentru toți oamenii care lucrează și pentru întreaga generație în devenire de a dobândi cunoștințe și bogățiile cultura umană. Socialismul creează premise similare ca rezultat al revoluției culturale.
Opt ani de educație au devenit obligatorii în Uniunea Sovietică. Nivelul de educație al muncitorilor și fermierilor colectivi se apropie vizibil de nivelul educațional al inteligenței și al lucrătorilor de birou.
Revoluția științifică și tehnologică necesită un număr mare de specialiști în diverse domenii ale cunoașterii, în legătură cu care ponderea tinerilor studenți în populație este în creștere. În Uniunea Sovietică numărul tinerilor cu vârste între 15 și 22 de ani este acum de aproximativ 30 de milioane, numărul studenților din țara noastră depășește 4 milioane, iar peste 4 milioane de studenți învață în școlile tehnice. Prin urmare, aproape 30% din populația de vârstă studențească este acoperită de studii superioare sau medii de specialitate. Nu numai în comparație cu vremurile pre-revoluționare, dar și în ultimii 20 de ani s-a înregistrat o creștere enormă a numărului de tineri care studiază.
Se știe că țara noastră se află pe primul loc în lume în acest sens. Dar în legătură cu nevoile progresului științific și tehnologic, contingentul de tineri studenți crește și în țările capitaliste dezvoltate. Desigur, în legătură cu creșterea mare a numărului de studenți, cu toate eforturile guvernelor burgheze de a restricționa accesul la instituțiile de învățământ pentru cea mai săracă parte a tineretului, se ia totuși o anumită democratizare a studenților din universități și colegii. loc.
58
Vedem că într-un număr de țări capitaliste secțiunea progresistă a corpului studențesc devine un factor important în lupta anti-imperialistă. Nu putem închide ochii la faptul că inamicii comunismului încearcă să folosească o altă parte a tineretului în propriile lor scopuri reacţionare. Este important să ținem cont de această împrejurare, ținând cont de rolul internațional al tineretului nostru, de rolul său de avangardă a mișcării mondiale de tineret.
Este important să folosim creșterea numărului și a activității tinerilor studenți din întreaga lume, în special a studenților,

în scopuri progresive și să paralizăm tot felul de încercări ale dușmanilor noștri de a folosi activitatea și puterea tinerilor studenți în propriile lor scopuri egoiste. .

Apropo de creșterea proporției tinerilor, trebuie să subliniem totodată și creșterea responsabilității acestora. Și dacă o treime din generația tânără sunt specialiști din universități și școli tehnice, iar două treimi sunt în majoritate oameni cu studii medii generale, atunci ce creștere uriașă a forțelor productive și culturale avem! Aceste forțe trebuie utilizate eficient, trebuie găsită aplicarea lor rațională și activă. Instrucțiunile programului lui Lenin cu privire la educația comunistă a tineretului și la sarcinile Komsomolului în legătură cu aceasta devin acum și mai relevante.

Socialismul a creat în țara noastră adevărate premise materiale, sociale și culturale, a căror prezență a făcut posibilă ridicarea problemei asigurării, în cursul construirii comunismului, a îmbinării muncii psihice și fizice în activitățile oamenilor.

O altă problemă importantă pe care Partidul a abordat-o intens în ultimii ani este depășirea diferențelor de condiții de viață și culturale dintre oraș și țară. În fiecare an crește numărul cadrelor tehnice, în special operatori de mașini, în mediul rural, s-a creat propria sa intelectualitate, iar nivelul educațional și cultural al țărănimii din fermele colective crește.

În stadiul actual, egalitatea socială completă a oamenilor nu a fost încă atinsă în societatea noastră sovietică. Mișcarea către omogenitatea socială completă, după cum a arătat experiența, este un proces destul de lung. Procesul nu mai puțin dificil, contradictoriu și îndelungat este alterarea naturii umane, care a fost creată de-a lungul multor milenii. Aceasta este o sarcină cu atât mai dificilă dacă ne gândim că în socialism vorbim despre remodelarea naturii nu a unei persoane, ci a milioane de oameni muncitori, iar această remodelare se realizează într-o luptă acerbă împotriva dușmanilor comunismului și ai umanismului autentic. .

Și totuși, la 50 de ani de la implementarea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, este posibil cu

să afirme cu mândrie că noul om socialist este o realitate istorică.

Experiența istorică arată că, odată cu progresul în continuare al dezvoltării sociale în cadrul socialismului, cerințele de personalitate, intelect, cunoștințe, calități profesionale și morale, inițiativă și organizare sunt în continuă creștere. Extinderea libertăților umane, desfășurarea democrației presupune o creștere a responsabilității individului față de societate. Ideologii burghezi și dușmanii socialismului strigă despre lipsa de libertate acolo unde interesele individului se îmbină cu interesele colectivului, normele și cerințele societății, unde se respectă disciplina socialistă. Dar libertatea individului într-o societate socialistă este libertatea oamenilor. Neglijarea îndatoririlor și normelor publice de către oameni cu mentalitate anarhică și, uneori, cu acțiuni criminale, duce la conflicte între aceștia și societate. Dușmanii direcți ai socialismului caută să folosească astfel de oameni în propriile lor scopuri contrarevoluționare. În astfel de cazuri, societatea nu trebuie

doar să convingă, ci și să constrângă. Adevăratele interese ale oamenilor cer asta.
Sloganul proclamat demagogic de „libertate de exprimare" nelimitată este nevoie de elementele anticomuniste și antisovietice pentru a propaga idei îndreptate împotriva socialismului, împotriva câștigurilor poporului. Ei ar dori să-i dezarmeze spiritual pe constructorii socialismului. Ideologii burghezi încă încearcă să influențeze conștiința anumitor grupuri de oameni din țările socialiste. Prin urmare, este necesară creșterea vigilenței ideologice și politice.
Dezvoltarea spirituală a unei persoane este de neconceput fără o viziune științifică asupra lumii și o convingere ideologică fermă. Viziunea marxist-leninistă asupra lumii este cea care oferă unei persoane o aspirație revoluționară în concepțiile sale despre viață, credința în puterea puternică a rațiunii, în viitorul strălucit al omenirii.
* *
*
V. I. Lenin a prevăzut cu brio particularitățile epocii noastre și nevoia crescândă de a lupta împotriva ideologiei burgheze. El a prezis că trecerea de la capitalism la socialism la scară mondială va fi asociată cu o luptă lungă, ascuțită și încăpățânată între două sisteme sociale opuse, că dezvoltarea procesului revoluționar nu va urma un drum ușor și lin, ci de-a lungul complexului și drumuri dificile ale istoriei.
60
rii, inclusiv posibilitatea defecțiunilor temporare, pauze istorice și zigzag-uri.
Lenin, cu o perspectivă uimitoare, a conturat liniile principale ale luptei ideologice în epoca modernă. În acest sens, două propuneri inițiale formulate în 1920, când țara sovietică trecea la construcția pașnică, sunt de o importanță excepțională. Prima dintre ele scrie:
„Distrugerea capitalismului și a urmelor sale, introducerea bazelor ordinii comuniste, este conținutul noii ere a istoriei mondiale care a început acum." Sloganul acestei epoci în domeniul ideologic este „expunerea fără milă a prejudecăților democratice mic-burgheze despre libertate și egalitate, lupta fără milă împotriva acestor prejudecăți".
A doua propoziție, care dezvăluie și conținutul bătăliilor ideologice ale timpului nostru, spune:
„Lupta împotriva acestui rău, împotriva celor mai inveterate prejudecăți naționale mic-burghezești, vine cu atât mai mult în prim-plan, cu cât este mai actuală sarcina de a transforma dictatura proletariatului dintr-una națională (adică existentă într-o singură țară). și incapabil să determine politica mondială) într-una internațională devine (adică dictatura proletariatului în cel puțin câteva țări avansate, capabilă să aibă o influență decisivă asupra întregii politici mondiale). Naționalismul mic-burghez declară inviolabil recunoașterea egalității națiunilor drept internaționalism și doar păstrând (să nu mai vorbim de caracterul pur verbal al unei astfel de recunoașteri) egoismul național inviolabil..." 1 2
Astfel, nevoia de a combate înțelegerea mic-burgheză a libertății și egalității, expunerea fără milă a naționalismului burghez, Lenin a considerat cea mai importantă sarcină a comuniștilor în

perioada de tranziție de la capitalism la socialism, atât în fiecare țară, cât și pe un scara mondiala.
În evaluarea epocii prezente, trebuie în primul rând să se țină seama de creșterea enormă a forțelor socialismului și de amploarea mondială a mișcării de eliberare, care a atras pe orbita sa sute de milioane de oameni, inclusiv populația celor mai economice. ţări înapoiate. În ansamblu, corelația de forțe pe arena internațională continuă să se schimbe din ce în ce mai mult în favoarea socialismului. Dar nu trebuie să închizi ochii la dificultățile legate de extinderea gigantică a diferitelor curente ale procesului revoluționar mondial.
Rândurile mișcării de eliberare la nivel mondial au crescut

1 V. Z/. Lenin. Etaje. col. cit., vol. 41, p. 425.

2 Ibid., p. 165-166.

nu numai în detrimentul muncitorilor, ci și în mare măsură în detrimentul păturilor neproletare — țărănimea, mica burghezie urbană și intelectualitatea. Ele aduc cu ei instabilitate, ezitari, disponibilitatea de a trece rapid de la superrevolutionarismul de stanga la pesimism si chiar la capitulare, o mare susceptibilitate la influentele burgheze, in special la nationalism.
În anii postbelici, aproape peste tot s-a înregistrat o creștere bruscă a diferitelor mișcări democratice, o creștere rapidă a membrilor multor partide comuniste. Acest proces are două semnificații. Pe de o parte, caracterizează creșterea influenței comuniștilor asupra maselor, creșterea forței de atracție a socialismului. Pe de altă parte, așa cum a avertizat V. I. Lenin, „atragerea de noi straturi ale maselor muncitoare trebuie să fie inevitabil însoțită de șovăieli în domeniul teoriei și tacticii, repetarea vechilor greșeli, o revenire temporară la concepții învechite și la metode învechite, și așa mai departe. d.”1.
Cunoaștem lideri care sunt infectați cu subiectivism și aspirații aventuriste de „stânga”, care trec de cap ca teorie revoluționară, resping în mod deschis doctrina marxist-leninistă a premiselor obiective pentru procesul revoluționar mondial, a legilor economice ale socialismului.
Pe de altă parte, unii comuniști au arătat o subestimare a acute a luptei dintre cele două sisteme sociale, au apărut speranțe pentru o dezvoltare idilică, fără conflicte, pentru posibilitatea de a se descurca fără dictatura proletariatului în trecerea de la capitalism la un nou sistem social. În aceste condiții, unii comuniști s-au dovedit a fi receptivi la ideile burgheze de „libertate pură” și „democrație pură”, a căror propagandă a fost lansată de ideologii imperialismului la scară deosebit de mare.
Trebuie avut în vedere că în majoritatea țărilor care au pornit pe calea socialismului, masa covârșitoare a populației a fost formată din mica burghezie, reprezentanți ai vechilor clase privilegiate au rămas într-o calitate sau alta.
Experienţa arată că oscilaţiile straturilor mic-burgheze se manifestă mai ales în momentele critice ale desfăşurării revoluţiilor, în stadiul în care revoluţiile democratice ale oamenilor se transformă în revoluţii socialiste, când ofensiva împotriva elementelor capitaliste se intensifică. Și acest lucru este destul de de înțeles. În stadiul revoluțiilor generale democratice și antiimperialiste, partidele și grupurile mic-

burgheze și proletare acționează împreună; în stadiul transformărilor socialiste apar divergențe deschise între cele două tendințe.

1 V. V. Lenin. Poli. col. cit., vol. 20, p. 65.

62

Desigur, presiunea straturilor mic-burgheze este un factor obiectiv în mai multe țări. Acest lucru poate explica influența naționalismului și a ideologiei burgheze. Dar acest lucru nu-i justifică pe acei lideri care cedează acestei presiuni. Rolul de conducere al Partidului Comunist constă tocmai în rezistența elementelor mic-burgheze și ideologiei burgheze, pentru a îndeplini cu fermitate și succes misiunea de organizare a clasei muncitoare și politica sa socialistă.

Se știe că la noi în primii ani ai puterii sovietice predomina populația mic-țărănească, mic-burgheză, iar clasa muncitoare era redusă ca număr. Marele rol istoric al Partidului Leninist s-a manifestat în special prin faptul că a asigurat rolul conducător al clasei muncitoare, a depășit elementele mic-burgheze, a presiunii naționalismului și șovinismului, a spulberat toate abaterile antileniniste și prin toate dificultățile. a condus poporul sovietic la victoria socialismului. Vedem cum partidele fraterne, a căror conducere este condusă de marxişti-leninişti maturi şi fermi, resping cu hotărâre influenţele ideologiei burgheze.

Mișcarea comunistă mondială se opune acum elementelor mic-burgheze și presiunii ideologice a burgheziei pe scară internațională, apărând puritatea marxism-leninismului și principiile internaționalismului proletar. Lupta împotriva ideologiei burgheze și a manifestației sale cele mai otrăvitoare, naționalismul, a devenit cea mai importantă sarcină de luptă a partidelor marxist-leniniste.

Marxistii-leniniștii văd bine nu numai motivele freneziei naționaliste, dar sunt și încrezători că acesta este un fenomen temporar care va fi inevitabil depășit în cursul dezvoltării procesului revoluționar mondial. Lenin a avertizat odată că grupurile naționaliste care vor încerca să comandă alte popoare se pot agăța de mișcarea proletariatului și de victoria acestuia. Dar, în ultimă analiză, solidaritatea internațională a oamenilor muncii trebuie să triumfe, să prevaleze asupra aspirațiilor naționaliste.

Întărirea unității mișcării comuniste mondiale ca principală forță organizatorică în lupta împotriva imperialismului joacă un rol decisiv în rezolvarea problemelor sociale ale secolului XX. Tendința profundă spre solidaritate exprimă regularitatea dezvoltării mișcării comuniste ca mișcare cu adevărat internațională. Cuvintele lui Marx sunt înscrise pe stindardul său cu viață și luptă: „Numai o alianță internațională a clasei muncitoare îi poate asigura victoria finală”.

1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 16, p. 336.

63

Epoca modernă este epoca tranziției către o organizare socială superioară, cu producție planificată și distribuție planificată. Dezvoltarea societăților presocialiste caracterizează preistoria omenirii. Adevărata istorie a omenirii începe cu revoluția socialistă. Comunismul nu este o formațiune socio-economică trecătoare din punct de vedere istoric, comunismul este întreaga

istorie viitoare a omenirii. Comunismul va avea o serie succesivă de etape de dezvoltare. Socialismul este unul dintre pașii, una dintre fazele comunismului. Din prima fază, țările care au construit socialismul vor trebui să facă trecerea la a doua fază a comunismului. Aplicăm conceptul de formare socio-economică comunismului, iar uneori stadiului socialist de dezvoltare. Desigur, vedem condiționalitatea unei astfel de cereri. Înțelegerea materialistă a istoriei include ca moment integral un salt revoluționar, o răsturnare revoluționară în trecerea de la o formațiune la alta. O caracteristică nouă din punct de vedere calitativ a dezvoltării societății comuniste este aceea că nu este necesară nicio revoluție politică în tranziția de la prima fază a comunismului la a doua fază. Se poate spune că trecerea de la socialism la comunism este primul exemplu istoric al acelui progres social când evoluțiile sociale încetează să mai fie revoluții politice.

În Programul PCUS și în hotărârile Congresului al 23-lea al Partidului au fost propuse principalele sarcini ale construcției comuniste și au fost determinate perspectivele și căile de mișcare a societății sovietice către comunism. Îndeplinirea marilor planuri de edificare a comunismului este îndeplinirea de către poporul sovietic a misiunii istorice de a crea o nouă societate și a unei datorii internaționaliste față de oamenii muncitori ai omenirii.

Dezvoltarea istorică a făcut din organizarea conștientă a producției și a vieții sociale o realitate. De la ea începe o nouă epocă istorică, în care poporul însuși, și odată cu ei toate ramurile activității lor, vor face un asemenea progres, încât acum este greu de imaginat.

Comunismul, a declarat cu încredere Marx, va aduce cu el „dezvoltarea bogăției naturii umane”, „dezvoltarea întregii rase umane”

Pentru asta își dedică comuniștii viața. În numele acesteia, ei adună toți oamenii muncitori sub steagul marxism-leninismului.

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 26, partea a II-a, p. 123.

A. M. RUMYANTSEV

KARL MARX ȘI PROBLEME ALE DEZVOLTĂRII CULTURII SOCIALISTE

După cum se știe, dezvoltarea culturii socialiste este una dintre întrebările fundamentale ale construirii comunismului. Prin urmare, sărbătorind aniversarea semnificativă a lui Karl Marx, care a transformat pentru prima dată socialismul dintr-o utopie într-o știință, aș dori în primul rând să spun că în spatele acestei sintagme familiare „construcția comunismului” se află un profund și important sens filosofic și istoric. La urma urmei, lui Pikom nu i-ar trece prin cap să spună: „construcția feudalismului” sau „construcția capitalismului”.

Formarea de noi formațiuni sociale în istorie a fost întotdeauna, după cum se știe, un proces spontan; și pentru prima dată a început să se transforme într-un proces sistematic, nu doar prevăzut științific, ci și reglementat în mod controlat, de altfel, imposibil fără o astfel de reglementare. Aceasta, desigur, nu înseamnă că am stăpânit complet acest proces, că suntem liberi de greșeli și asigurați împotriva eșecurilor, că factorii obiectivi și subiectivi ai dezvoltării socialiste se află într-un raport neschimbător și dezirabil. Viața socială se dovedește în mod constant a fi mai bogată, mai complicată decât

analiza noastră teoretică și ne obligă să corelăm orice evaluări și calcule științifice cu întorsăturile și surprizele sale.
Dar într-un fel sau altul, dezvoltarea practică a societății socialiste în direcția comunistă poate fi realizată și se realizează doar în măsura capacității noastre de a o organiza rațional. Și astfel, una dintre cele mai importante probleme în construirea comunismului este ceea ce îi permite să fie o clădire. Mă refer la nivelul de conștientizare socială la care devine posibilă apariția unui concept marxist, apoi un partid al clasei muncitoare, apoi implicarea popoarelor în sfera acțiunii istorice conștiente și a restructurarii lumii. A fost nevoie nu numai de milenii de evoluție socio-economică, ci și de milenii de evoluție culturală, pentru ca omenirea să-și poată stabili obiective comuniste și

să înceapă implementarea lor, ceea ce la rândul său înseamnă și va însemna pe o scară din ce în ce mai mare triumful rațiunii și culturii.
După cum știți, Marx, fiind strict consecvent în teoria sa a comunismului științific, a legat apariția culturii de procesul de diviziune a muncii și de diferențiere de clasă a societății, „când există o diviziune a muncii materiale și spirituale” 1 și există o separare a acelei pături sociale speciale, ale cărei activități sunt asociate în principal cu funcțiile ideologice și monopolul intelectual al claselor conducătoare. Potențialul intelectual al întregii societăți, cele mai fine valori culturale au fost concentrate și îmbunătățite în condițiile antagonismului de clasă din acest strat îngust și în detrimentul majorității oamenilor. Prin urmare, scria Marx, „cea mai înaltă dezvoltare a individualității este cumpărată doar de procesul istoric în care indivizii sunt sacrificați” 1 2.
Marx a arătat că în societatea burgheză există un decalaj profund tragic între cultură și societate, între elita educată și masele sortite ignoranței. Aceasta nu este doar o tragedie a maselor, ci, în nici o măsură mai mică, o tragedie a culturii în sine. Pentru că doar o mică parte din energia spirituală potențială a omenirii este pusă în mișcare. Funcțiile universale ale culturii intră în conflict cu interesele clasei conducătoare a exploatatorilor care o dețin, astfel încât creativitatea culturală se manifestă în forme limitate sau distorsionate. Cultura, ale cărei realizări constituie sensul procesului istoric, se dovedește adesea a fi victima acesteia.
Capitalismul, în ciuda anumitor succese în alfabetizare și iluminare, nu numai că nu înlătură această contradicție, dar duce și la o denaturare și o înstrăinare neîngrădită a activității spirituale. „În vremea noastră”, spunea Marx în 1856, „totul pare să fie plin de opusul său... Victoriile tehnologiei sunt, parcă, cumpărate cu prețul degradării morale. Se pare că, pe măsură ce omenirea subjugă natura, omul devine sclavul altor oameni, sau altfel un sclav al propriei sale ticăloșii. Chiar și lumina pură a științei nu poate, aparent, să strălucească în alt mod decât pe fundalul sumbru al ignoranței.
Marx, desigur, era foarte departe de a subestima realizările intelectuale și artistice enorme realizate în perioada burghezei. vorbind
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 30.

2 K. Marx şi F. Engels. „Despre artă”, partea 1. M., 1957, p. 119.
8 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 12, p. 4.

Marx nu a negat progresul culturii sub capitalism, ci doar a subliniat forma antagonistă a oricărei dezvoltări culturale, cumpărată invariabil la un preț mare.
Este ușor de observat că în reflecțiile lui Marx asupra soartei muncii spirituale în secolul al XIX-lea, în celebrele prevederi ale „Manifestului comunist ” că „burghezia a lipsit aureola sacra de tot felul de activități, care până atunci erau considerate onorabile. şi care au fost privite cu reverentă venerare"\ a fost deja conturată dualitatea poziţiilor personalităţilor culturale înseşi, corupte de practicismul burghez şi suferind de aceasta, împinse acum la complezenţă, acum la proteste. Munca spirituală este supusă capitalului, dar prin natura sa interioară rămâne străină unei astfel de subordonări. De aici și nevoia severă de alegere, care a devenit atât de acută în secolul al XX-lea.
Problema libertății individuale, atât de importantă pentru viața culturală a societății, este strâns legată de aceasta. Ca urmare a dezvoltării burgheze, subliniau Marx și Engels, „apare o diferență între viața fiecărui individ, în măsura în care este personală, și viața lui, în măsura în care este supusă uneia sau alteia ramuri a muncii și condițiilor asociate cu ea”, adică „diferența individului ca personalitate față de individul de clasă” 1 2.
Polarizarea vieții „private” și „publice”, observată de Marx în secolul trecut și atinsă azi apogeul, aduce libertatea individului sub capitalism la un punct fatal. Apare o coliziune nefirească și insuportabilă, făcând societatea fără suflet, iar libertatea instabilă și parțial goală. „...Sub stăpânirea burgheziei”, argumentează Marx și Engels, „indivizii par mai liberi decât erau înainte, deoarece condițiile lor de viață sunt întâmplătoare pentru ei; în realitate, desigur, sunt mai puțin liberi, căci sunt mai supuși forței materiale.” 3 Reversul atomizării societății și al eliberării burgheze a individului este singurătatea sa într-o lume înstrăinată. O persoană se grăbește și nu știe ce să facă cu „libertatea” sa, deoarece aceasta este o libertate iluzorie în mare măsură.
Numai comunismul poate rezolva această situație de înstrăinare. Într-adevăr, comunismul, după Marx, nu înseamnă nimic altceva decât triumful culturii, căci este vorba despre existența și activitatea umană, construită în conformitate cu cel mai înalt nivel de dezvoltare materială.
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 427.
2 /L Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 77.
3 Acolo ke.

producție pe înalte valori spirituale, adică despre o astfel de existență când cultura nu este atât o anumită sferă a vieții sociale, cât esența ei integrală. Orice muncă, transformându-se dintr-o necesitate materială și într-o nevoie liberă, se dovedește astfel a fi un scop în sine, muncă spiritualizată, culturală, adică autoexprimare și autoafirmare umană. Nu acesta este sensul cuvintelor lui Marx din Capitalul: „dezvoltarea forței umane, care este un scop în sine, adevăratul tărâm al

libertății” Această minunată definiție marxiană a comunismului este în același timp, în esență, o definiție a cultura sau la ce aspiră cultura. În sensul profund al cuvântului, conceptele de „comunism” și „cultură” sunt sinonime.
Libertatea reală a muncii în societate poate fi realizată, după cum se știe, numai după revoluția proletariană. Dar această revoluție însăși, potrivit lui Marx, nu poate fi pregătită și dusă până la capăt fără ca masele care se luptă să-și dea seama de necesitatea și sarcinile revoluției. Revoluția trebuie să fie o combinație între puterea istorică reală și creșterea conștiinței de sine a proletariatului cu filozofia. „Așa cum filosofia își găsește arma materială în proletariat”, scria tânărul Marx, „precum proletariatul își găsește arma spirituală în filozofie... Capul acestei emancipări este filozofia, inima ei este proletariatul.” forța materială trebuie răsturnată de forța materială; dar teoria devine şi o forţă materială de îndată ce pune stăpânire pe masele.
Desigur, toate acestea nu înseamnă că, după Marx, conducerea maselor proletare poate fi preluată de filozofii teoreticieni. Ideea principală a întregii învățături a lui Marx este de a fundamenta misiunea istorică a clasei muncitoare, chemată să se elibereze nu numai pe ea însăși, ci întreaga societate de sclavia socială, pentru a conduce lupta tuturor claselor nemulțumite de vechiul sistem. Proletariatul se dovedește capabil să îndeplinească această misiune în virtutea poziției sale obiective în societate, în virtutea interesului său de clasă, care coincide cu tendința de conducere a progresului istoric, în virtutea caracterului său revoluționar și organizat.
Acesta este rolul obiectiv al clasei muncitoare. Dar subiectiv, se ridică la nivelul unei forțe sociale conducătoare pentru a se revarsa în măsura și în măsura și în măsura în care se unește ideile socialismului științific, cu cultura modernă. Pentru conducerea luptei împotriva burgheziei, care își însușește toate realizările științei, tehnologiei etc., și cu atât mai mult conducerea

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 25, partea a II-a, p. 387.
2 Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 1, p. 428-429.
3 Ibid., p. 422.

procesele complexe de creare a unei noi societăți necesită cunoaștere profundă și din nou cunoaștere, necesită o politică competentă și echilibrată, care poate da cel mai mare efect la un cost minim.
Unirea științei și muncii, la care a visat Marx, este întruchipată în unirea celor mai buni reprezentanți ai culturii și cunoașterii cu largile mase muncitoare, conduse de clasa muncitoare. Întruchiparea vie a acestei alianțe este Partidul Comuniștilor, care absoarbe tot ce este cel mai onest, sincer, progresist pe care îl oferă clasa muncitoare, țărănimea și inteligența și care se echipează pe sine și masele pe care le conduce cu știință avansată, în continuă dezvoltare. și îmbunătățirea acestuia pe baza experienței de viață. Partidul Comunist, așa cum și-a imaginat Marx, este cea mai înaltă sinteză a voinței revoluționare a clasei hegemonice și a potențialului spiritual, în primul rând științific, al societății.

Unitatea dintre teoria revoluționară și practica revoluționară este o trăsătură importantă a activității partidului care vizează realizarea necesității obiective a comunismului. Apartenența la partid și classismul proletar asigură forțelor progresiste un avans victorios către culmile unei societăți cu adevărat umane. Acesta este un factor fundamental nou în dezvoltarea umană, care face posibilă accelerarea de mai multe ori a ritmului progresului, protejând forțele progresiste ale societății de acele iluzii pe care Lenin le-a asociat cu absența sau subdezvoltarea „realismului sociologic”.
Astfel, în fundamentarea misiunii istorice a Partidului Comunist, Marx s-a ocupat nu numai de cine să conducă, ci și de cum să conducă. Desigur, conducerea proletariană nu se poate lipsi de teoreticieni, dar, mai important, nu se poate lipsi de teorie. Pe de altă parte, teoria degenerează în utopii sectare dacă nu se concretizează într-o mișcare de masă, dacă nu este construită având în vedere o astfel de mișcare.
După cum știți, o jumătate de secol mai târziu, Lenin a trebuit să sublinieze cu o nouă forță că socialismul, „fiind ideologia luptei de clasă a proletariatului, este supus condițiilor generale pentru apariția, dezvoltarea și întărirea ideologiei” \ i.e. se bazează pe tot materialul cunoașterii umane, presupune un înalt nivel profesional) de gândire științifică etc. Doctrina socialistă, scria Lenin, ia naștere inițial „complet independent de creșterea spontană a mișcării muncitorești”, „ca o natură naturală. și rezultat inevitabil al dezvoltării gândirii în rândul intelectualității socialiste revoluționare” 1 2. În Rusia înapoiată, rolul câțiva intelectuali

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 6, p. 362.

2 Ibid., p. 31.

69

reprezentanții mișcării proletare au fost deosebit de mari, iar Lenin, bazat pe premise marxiste, a acordat o mare atenție acestei probleme.
Alți autori occidentali moderni încearcă să demonstreze că Marx a tratat inteligența cu neîncredere și dispreț, citând cuvintele caustice ale lui Marx, precum și ale lui Engels și Lenin împotriva ideologilor burghezi, care nu sunt neobișnuite. De parcă toți cei mai demni reprezentanți ai intelectualității nu ar vorbi despre ei exact în același fel. Cu același succes se poate înrola ca dușman al intelectualității, să zicem Cehov, care scria în 1899: „Nu cred în intelectualitatea noastră, ipocrit, fals, isteric, prost manier, leneș, nici măcar nu cred. crede când suferă și se plânge, pentru că asupritorii ies din măruntaiele ei.” Un an mai târziu, la celălalt capăt al Europei, intelectualul marxist Paul Lafargue a exclamat: „Dacă ar fi să ne bazăm pe intelectuali răsfățați, timizi și sensibili, atunci nu până în anul 2000, ci până la sfârșitul lumii, am fi toți trebuie să aștepte triumful socialismului”. Poziția duală a inteligenței în societatea burgheză a dat naștere atât acestor vicii și slăbiciuni caracteristic „intelectuale”, cât și criticii lor cele mai acute, care veneau din partea aceleiași intelectuali. Nimeni nu a fost mai adânc în această critică decât Marx și marxiştii.
Alți autori occidentali susțin, dimpotrivă, că Marx a atribuit inteligenței un rol comandant și dictatorial în raport cu masele muncitoare. Toate aceste născociri contradictorii relevă o

incapacitate izbitoare de a înțelege sensul și spiritul marxismului. Marx și Lenin „nu le-au plăcut” slăbiciunile și prejudecățile mic-burgheze ale inteligenței din vremea lor, dar „nu le-au plăcut” nici proletariatul asuprit și ignorant. Dar esența nu este în emoții. Opera de viață a fondatorilor comunismului științific a fost dorința de a îmbina în mod organic acțiunea revoluționară și gândirea științifică de dragul emancipării societății.
Marx și Engels au arătat legătura dintre pseudo-revoluționismul anarhist-distructiv și o atitudine disprețuitoare față de cultură. Marx a scris despre purtătorii unor astfel de opinii, „practicanții” extremiști: „Datoria lor este tocmai să treacă înaintea procesului de dezvoltare revoluționară, să-l conducă în mod artificial într-o criză, să facă o revoluție improvizată, fără condițiile necesare pentru aceasta. .. Ei sunt revoluția alchimiștilor și împărtășesc în totalitate vicisitudinile ideilor, limitarea ideilor obsesive ale foștilor alchimiști.
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 7, p. 287-288.

ostilitate plebeană față de... oameni mai mult sau mai puțin educați reprezentând această latură a mișcării "\
În Iptelligentofobia mic-burgheză, în ceea ce mulți ani mai târziu în Rusia s-a numit makhaevism, Marx, Engels și Lenin au văzut pe bună dreptate un pericol teribil pentru soarta mișcării proletare și a socialismului. Acest pericol este generat tocmai de incapacitatea de a se ridica la o conștiință cu adevărat teoretică. Bakunin a scris odată că marxiştii doreau „un guvern al oamenilor de ştiinţă, cel mai odios şi dispreţuitor tip de guvernare din lume”. Marx a răspuns brusc la aceasta: „Ce prostie!” De fapt, nu a existat niciodată un „guvern al oamenilor de știință” și nu poate exista niciodată. Dar în octombrie 1917 a fost creat un guvern: puterea proletariatului, bazat pe teoria marxistă.
În lumina tuturor experiențelor istorice, atât cele vechi, cât și cele noi, se poate vedea clar lipsa de temei și pretenția „profețiilor”, cum ar fi afirmația discipolului lui Bakunin, populistul rus Nechaev, care a educat oamenii, dacă i se permite să intre în mișcarea revoluționară, ar călări pe masele ignorante, de parcă birocrația ar fi puterea intelectualității. Istoria a arătat că atât masele ignorante, cât și oamenii educați sunt călăriți de lideri ignoranți de tip maoist și că singura modalitate de a evita acest pericol constă în întărirea și dezvoltarea uniunii muncii și științei, bazată pe principiile spiritului de partid comunist, clasicismul proletar și internaționalismul.
În toate condițiile, nu se poate face fără introducerea culturii în sensul larg al cuvântului în mișcarea de eliberare a muncitorilor, altfel nu se poate evita dominarea emoțiilor spontane imature, „săriturile nejustificate”, extremismul miop și deciziile aventuriste, care, în condiții care nu sunt controlate de mentalitatea colectivă a partidului și a maselor muncitoare, poate aduce chiar și o mișcare revoluționară victorioasă în pragul dezastrului. Nu întâmplător trecerea către o dictatură militaro-birocratică în China a început tocmai cu o lovitură adusă culturii.

Marx a scris odată: „Ignoranța este o forță demonică” 1 2. Poate că, după prăbușirea maoismului, aceste cuvinte vor fi sculptate în China pe frontoanele clădirilor...

Raționamentul lui Marx arată că problema culturii mișcării socialiste este împletită cu problemele fundamentale ale acestei mișcări, cu problema însăși esenței revoluției proletare și a reorganizării sociale. Relația mișcării proletare cu cultura înseamnă relația

1 K, Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 7, p. 288.

2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 1, p. 112.

la teorie, la premisele echilibrate, sobre, analitice, științifice ale acestei mișcări.

Cea mai înaltă și dificilă sarcină care îi așteaptă pe proletarii care s-au îmbarcat pe calea revoluției socialiste și a reorganizării societății este nevoia de a se „schimba ei înșiși”. „... Le spunem muncitorilor”, scria fondatorul comunismului științific, „s-ar putea să trebuiască să treci prin alți 15, 20, 50 de ani de războaie civile și ciocniri internaționale, nu numai pentru a schimba condițiile existente, ci și pentru a ne schimba și a ne face capabili de dominație politică...” 1 Astfel, Marx a formulat în 1850 sarcina pe care Lenin a desfășurat-o în 1917 sub forma unui program conceput pentru o întreagă epocă istorică.

Există, totuși, nu numai continuitate, ci și diferențe în ceea ce privește modul în care problema culturii a stat înaintea lui Marx și cum se află ea în fața marxismului contemporan. .

Marx și Engels, și la început și Lenin, au discutat problema culturii sub forma chestiunii introducerii conștiinței socialiste în proletariat de către „câtiva reprezentanți inteligenți” ai intereselor sale. Ei, desigur, au înțeles în același timp că introducerea conștiinței socialiste este un proces continuu și în creștere de intelectualizare a partidului clasei muncitoare însuși și a întregului popor, un proces continuu de introducere a spiritului științei în mișcare. a societăţii faţă de comunism. Dar în era pre-octombrie, natura, amploarea și formele acestui proces nu puteau fi pe deplin clare.

Situația s-a schimbat radical când, în dimineața de după Revoluția din Octombrie, au luat naștere în plină statură sarcinile pașnice ale revoluției socialiste, adică sarcini cultural-economice și cultural-politice care nu pot fi rezolvate practic pe scară largă fără implicarea diferitelor feluri de specialişti generaţi de vechea societate burgheză.

Lenin a considerat fundamentele economice și culturale ale socialismului ca două fețe ale monedei, adunând și chiar într-un anumit sens identificând aceste două sarcini. Celebra formulă conform căreia comunismul este puterea sovietică plus electrificarea întregii țări însemna, desigur, prin „electrificare” nu doar nivelul înalt modern de tehnologie și muncă, ci și întreaga sumă de cunoștințe, deprinderi culturale, disciplină, organizare, precizie, competenţă, care

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 8, p. 431.

se află în spatele acestui nivel și care, fuzionat cu condițiile și scopurile politice sovietice, va da noi relații umane, va da autoeducație socialistă.

Este imposibil să construiești o nouă societate fără cunoștințe generale și speciale. Este imposibil pentru că această construcție este posibilă doar pe o bază planificată, opunându-se elementului mic-burghez de management economic solitar, împrăștiat, adică pe baza științei, previziunii științifice și a calculului social. Este imposibil pentru că această construcție necesită conștiința maselor largi de oameni muncitori, iar o astfel de conștiință este elaborată nu numai prin experiența de viață, ci și prin cunoaștere.

Cu cât sarcina socială este mai complexă, cu atât mai mare ar trebui să fie nivelul de înțelegere de către oamenii muncitori, independența gândirii lor, dobândită, desigur, doar ca urmare a studiului creativ. De aceea, Lenin, adresându-se tinerilor, a insistat asupra stăpânirii sistematice a cunoștințelor și culturii, dar a avertizat asupra pericolului de a înghesui și de a lua orice fraze de carte despre credință, inclusiv cele despre comunism. În fine, noua societate, a subliniat Lenin, este un organism social care face pretenții speciale culturii managementului, căci acest management se bazează pe inițiativa și inițiativa întregului popor, pe democrația socialistă revoluționară.

Nu are sens aici să ne amintim întregul complex de principii și măsuri realiste bine-cunoscute pe care Lenin le-a stabilit ca bază a politicii partidului în domeniul culturii. Aș dori doar să evidențiez acel aspect cel mai important al întregului complex de decizii politice, care a avut, ca să spunem așa, o semnificație strategică, extinzându-se de-a lungul întregii ere a construirii comunismului, deși schimbându-și forma și conținutul specific la fiecare nouă etapă. Mă refer la ceea ce Marx a numit necesitatea pentru proletari, pentru masele muncitoare, de a se „schimba pe ei înșiși”, și la ceea ce Lenin a susținut în mod repetat sub forma propoziției despre necesitatea unei revoluții culturale.

Lenin a susținut că cunoștințele, cultura, eforturile educaționale de zi cu zi sub capitalism nu pot conduce prin ele însele la transformarea socială. Dar dacă puterea este în mâinile noastre, dacă am cucerit și am convins Rusia, atunci centrul de greutate este transferat la cultură - la „capacitatea de a guverna”, la „capacitatea de a face comerț”, la „a învăța să muncească”. Aceasta este esența sarcinilor imediate ale guvernului sovietic, a subliniat Lenin.

În acest sens, au apărut o serie de sarcini extrem de complexe și interdependente. În primul rând, familiarizarea constantă a celor mai largi mase de oameni muncitori cu cunoștințe și cultură. În al doilea rând, utilizarea specialiștilor vechi de diferite tipuri de cunoștințe pentru

73

implementarea acestei sarcini și pentru construcția socialistă în ansamblu. În al treilea rând, formarea unei noi inteligențe socialiste devotate ideilor comunismului dintre muncitori și țărani. În al patrulea rând, asimilarea critică a întregii moșteniri a fostei culturi și dezvoltarea acesteia pe principii socialiste.

Ultima sarcină i s-a părut deosebit de importantă lui Lenin. Mai devreme și mai profund decât alții, a văzut în propaganda unei culturi proletare „pure” pericolul sectarismului politic și spiritual, care, dacă nu ar fi luptat, ar putea arunca societatea

postrevoluționară de la granițe. Dacă în epoca pre-revoluționară „ignoranța”, despre care Marx a scris ca o tragedie, însemna lipsa sau absența echipamentului teoretic socialist, neîncrederea în teoria științifică, miza pe spontaneitate, extremismul empiric superficial, atunci după victoria socialistului. revoluție, „ignoranța” însemna o tendință de „salturi” și alergare înainte, și subestimarea complexității, dificultății, creșterii culturale treptate a maselor și restructurarea internă a societății, precum și incapacitatea de a folosi specialiștii burghezi în interesul construirii socialismului.
Deja în mai 1918, Lenin spunea: „Știm cu toții, cel puțin cei care stau pe baza științei și socialismului”, că „socialismul este imposibil” fără „un cadru enorm de specialiști educați științific” L Și într-adevăr, guvernul sovietic a reușit să atragă de partea noastră și să folosim, sub conducerea Partidului, nu singuratici, ci multe zeci de mii de vechi „specialiști”, dintre care majoritatea au jucat un rol important în victoria noastră asupra Gărzilor Albe și a intervenționștilor și în dezvoltarea economică și culturală a anilor 1920.
Desigur, implicarea intelectualilor burghezi pe scară masivă a fost încărcată cu un anumit risc. Dar Partidul le-a urmărit îndeaproape activitățile, i-a învățat treptat, i-a educat politic. În același timp, deja în decembrie 1917, Partidul Bolșevic, prin gura lui Lenin, a chemat muncitorii și țăranii înșiși să participe activ la organizarea contabilității practice și a controlului, la conducere și verificare. Combinația dintre „specialiști” și „nominalizați”, combinația dintre „instrucțiuni de îndrumare ale oamenilor educați” și experiența revoluționară, devotamentul, instinctul practic al muncitorilor și țăranilor au asigurat succesul tinerei Republici Sovietice.
Acum, la o jumătate de secol după octombrie, nu avem specialiști burghezi, ci (conform estimărilor de la 1 ianuarie 1967) aproximativ 6,4 milioane de oameni cu studii superioare și aproape 12 milioane cu studii medii speciale, adică de ex.
1 V. I. Lenin. Câmpuri. col. cit., vol. 36, p. 381.

peste 18 milioane de specialiști. Dacă luăm în considerare cei care au stăpânit elementele de bază ale cunoștințelor în volumul unei școli medii complete, atunci în total în țara noastră sunt aproximativ 36 de milioane de oameni cu studii medii și superioare. Și aceste zeci de milioane de oameni sunt carnea de carne a muncitorilor și țăranilor, inteligența muncitoare. Ei au fost crescuți de guvernul sovietic și de Partidul Comunist. Acesta este un detașament al unui singur popor sovietic, strâns lipit din punct de vedere moral și politic. Pentru ei, nimic nu este mai prețuit decât construcția comunistă. Fără îndoială, avem nevoie și de o creștere în continuare a educației, acoperirea a zece ani de educație de înaltă calitate pentru toți fără excepție, sunt necesare multe milioane de specialiști cu înaltă calificare.
Creșterea culturii maselor largi de oameni este creșterea competenței în rezolvarea problemelor politice, economice și culturale. Dar știința, mai ales în epoca noastră, avansează rapid. Creșterea volumului și aprofundarea cunoștințelor fac cerințe din ce în ce mai complexe celor care caută să stăpânească cel mai recent cuvânt în știință.

În epoca noastră, rolul specialiștilor și al oamenilor de știință crește rapid. Cu alte cuvinte, acel nou tip de lider, despre care Antonio Gramsci a vorbit atât de perceptiv, este în creștere. „... Liderul”, a remarcat el, „ar trebui să aibă acel minim de cultură tehnică generală care să-i permită... să poată înțelege soluțiile propuse de experți, iar apoi să aleagă pe cele potrivite dintr-un „sintetic” punct de vedere, în raport cu tehnica politică” L
Totuși, ideea este că punctul de vedere „sintetic” în lumea occidentală este punctul de vedere al burgheziei monopoliste. Apariția, în cuvintele lui Gramsci, a unui „al doilea aparat de funcționari” și experți, fără a schimba, desigur, esența de clasă a statului capitalist, devine baza apariției pretențiilor și iluziilor tehnocratice în rândul unei părți a intelectualității occidentale. . Dar rostul problemei constă tocmai în cine „cheamă muzica”, cine are puterea reală, cine determină nu mijloacele, ci scopurile politicii. În lumea capitalistă, creșterea ponderii specialiștilor calificați, cunoscători în management înseamnă dorința – sub presiunea necesității istorice – de a îmbunătăți funcționarea birocrației în raport cu complexitatea managementului modern al unei societăți burgheze dezvoltate.
Tendința de creștere a rolului specialiștilor are un sens diametral diferit în condițiile socialiste, unde conducerea aparține Partidului Comunist, care realizează fuziunea celor mai înalte scopuri istorice cu care se confruntă întreaga lume.
1 A. Gramsci. Fav. cit., vol. III. M., 1959, p. 481.

nativ și își exprimă interesele, cu creșterea nivelului general de cultură al poporului și a competenței specialiștilor care fac parte din popor și inspirați de aceleași scopuri înalte. Prin urmare, creșterea competenței conducerii este direct legată de întărirea în continuare a voinței colective a partidului și de dezvoltarea democrației socialiste.
Ideile lui Marx despre cultură și semnificația ei și dezvoltarea lor de către V. I. Lenin – toate acestea astăzi sunt de o valoare durabilă pentru activitatea partidelor comuniste atât în țările socialiste, cât și în cele capitaliste. Și acest lucru este destul de firesc. În epoca modernă, este necesară o abordare deosebit de strict diferențiată a personalităților culturale. Un lucru este pentru specialiștii care sunt impregnați de idealurile mișcării muncitorești și se pun conștient în slujba acesteia. Un alt lucru sunt specialiștii (în principal din mediul științific și tehnic), care nu participă la mișcarea revoluționară, dar își exprimă disponibilitatea pentru cooperare. Și situația este cu totul diferită cu aceea - deși o mică parte - de specialiști, personalități culturale care merg până la capăt cu burghezia, slujind-o ideologic, științific și tehnic, precum și cu cunoștințele lor militare; este firesc ca aceste figuri să împartă soarta clasei pe care o servesc.
În condiţiile socialismului victorios, oamenii muncitori generează din mijlocul lor o nouă pătură a intelectualităţii socialiste într-un mod cu totul nou. Inteligența socialistă nu se opune și nu se poate opune clasei muncitoare și țărănimii din țara lor. Aici întreaga inteligență, ca strat socialist, este o parte integrantă a unui singur popor și o forță importantă în modelarea unității sale ideologice și politice.

Desigur, crearea unei inteligențe socialiste necesită timp și foarte mult. Ne-au trebuit aproape 50 de ani pentru ca cunoștințele să devină proprietatea întregului popor, pentru ca oamenii să dea naștere noii lor inteligențe socialiste, să nască cu prețul unor greutăți și greutăți considerabile. Așa se explică necesitatea unei înalte responsabilități personale a tuturor membrilor societății noastre, inclusiv și mai ales a specialiștilor, în fața oamenilor pentru acțiunile lor civile.
A devenit ceva obișnuit să ne reamintim că trăim într-o lume incredibil de dinamică, care trece printr-o revoluție științifică și tehnologică. Cu toate acestea, viteza și radicalitatea acestui proces sunt înaintea vitezei și radicalității conștientizării sale.
În succesele uluitoare ale științelor naturii, științelor exacte și tehnice, unii miop văd un semn că științele umaniste sunt retrogradate pe plan secund. Cazul este exact invers. Nimic nu poate face asta
76
evocă o creștere a importanței științelor sociale, ca o revoluție științifică, ca progresul tehnic al timpului nostru. Căci acest progres a evocat și aduce la viață astfel de forțe materiale, reorganizează atât de mult structura societății și comportamentul indivizilor, atât de complicate sarcinile de conducere și coordonare, încât până la urmă întrebarea decisivă este cât de mult este capabilă societatea să reglementeze. dezvoltarea ei, cât de departe organizarea socială este pregătită pentru utilizarea rațională a câștigurilor.științe, astfel încât acestea să aducă fericire fiecărui popor și fiecărui individ, și nu noi suferințe. Aceasta înseamnă că problema centrală a revoluției științifice și tehnologice la scară istorică mondială constă în consecințele sociale ale acestei revoluții. Cu alte cuvinte, totul se bazează pe problema alegerii istorice.
Nevoia acută de analiză a procesului social contemporan este din ce în ce mai recunoscută și în lumea burgheză. În ultimii ani, în Statele Unite și în multe țări din Europa de Vest s-a înregistrat o creștere accentuată a creditelor și a personalului din științele sociale: sociologie, psihologie, demografie, economie politică, antropologie socială etc. Importanța acestor științe pentru dezvoltarea instrumente de politică. Specialiștii au acumulat și extind continuu cele mai interesante materiale de cercetare. Totuși, complexitatea studierii fenomenelor vieții sociale constă în faptul că un cercetător în științe umaniste, spre deosebire de naturalist, nu se află în afara obiectului studiat, ci în interiorul acestuia. Aceasta determină poziția ideologică a cercetătorului și, în consecință, direcția gândirii sale, care într-o societate antagonistă de clasă duce adesea nu la stabilirea adevărului, ci la denaturarea acestuia. Prin urmare, nici cea mai obiectivă informație științifică nu poate duce la rezultate eficiente acolo, deoarece se confruntă cu absența unei perspective sociale autentice. Medicina este inutilă dacă pacientul nu-și poate respecta prescripțiile. Nu întâmplător, în lumea burgheză, influența științelor sociale este în cel mai bun caz privată și pragmatică.
Gândirea științifică socială se află într-o poziție fundamental diferită în țările socialismului, unde procesul istoric însuși

este transformat dintr-un simplu obiect al acestei gândiri în realizarea lui naturală.
Știința socială sovietică se află în fruntea luptei pentru o lume nouă. Datoria sa cea mai importantă, pe care Partidul ne-o amintește constant, este de a promova utilizarea efectivă a avantajelor socialismului, transformarea progresului material în progres spiritual. Și nu numai creșterea internă depinde de îndeplinirea acestei sarcini.
77
Societatea sovietică, dar și creșterea forței sale atractive, impactul internațional al ideilor noastre, experienței noastre, culturii noastre. Este imposibil de supraestimat importanța acestuia din urmă atât din punctul de vedere al stadiului actual al luptei, cât și din punctul de vedere al procesului de internaționalizare a culturii în ansamblu.
Continuând tradițiile iluminismului democratic, marxismul a privit întotdeauna cultura ca o moștenire umană comună și, în același timp, ca un rezultat istoric al îmbogățirii spirituale reciproce a popoarelor. Cultura cea mai vitală este cea care, bazându-se pe propriul pământ național, nu se izolează de alte culturi, ci, dimpotrivă, percepe activ realizările gândirii și creativității create în alte condiții. Merită să ne amintim că atât Marx, cât și Engels au remarcat în mod repetat printre meritele revoluționarilor ruși receptivitatea lor la căutarea teoretică a socialismului european și la experiența țărilor avansate din secolul al XIX-lea. Când, la începutul anilor 1970, aventura de la Nechaev a scos la iveală părțile umbră ale mișcării practic revoluționare din Rusia, care tocmai se punea pe picioare, Engels a scris: „Cu toate acestea, mișcarea rusă poate suporta cu calm asemenea dezvăluiri”. El a subliniat că țara care „a produs doi scriitori de calibrul lui Dobrolyubov și Chernyshevsky, doi socialiști Lessing”, o țară a cărei tânără generație (vorbea despre populiști revoluționari) „cunoaștem oameni cu un talent teoretic și practic remarcabil și cu o mare energie, oameni care, datorită cunoștințelor lor de limbi străine, le depășesc pe franceza și engleza, cunoscând îndeaproape mișcarea diferitelor țări” \ - o astfel de țară nu va pieri din cauza artificiilor revoluționare și a prejudecăților anarhiste de tip Bakunin.
Dar dacă fondatorii marxismului au făcut invariabil cereri internaționaliste asupra mișcării și culturii democratice, atunci, desigur, ei au aplicat principiul internaționalismului și mai amănunțit și mai strict în raport cu propria lor mișcare și cultura noii ere care s-a născut în adâncimile sale. Atât în geneza, cât și în conținutul său, marxismul este cea mai universală dintre toate mișcările mentale ale omenirii.
Lenin, succesorul lui Marx, a luptat constant și consecvent pentru unitatea internațională a popoarelor și culturilor, înțelegând prin această unitate nu o fuziune grăbită, ci un proces organic (alienabil de orice fel de „presiune” birocratică) proces de consolidare, schimb de valori, asistență reciprocă și cooperare pe bază socialistă.
1 K. Marx şi F, Engels. Opere, vol. 18, p. 522.
78
Asemenea lui Marx, Lenin era clar conștient că doctrina comunistă, prin însăși natura ei, cere asimilarea schimbărilor

create de mișcarea omenirii și că această asimilare trebuie să îmbine universalul cu specialul, specificul național, inclusiv, la un enorm măsura, specificul în domeniul culturii.

Aici, desigur, nu este vorba doar despre faptele din trecut, ci și despre faptele culturii secolului nostru, despre știință și artă, care continuă să se dezvolte în toate colțurile globului.

Atitudinea marxist-leninistă față de moștenire se extinde la tot ce se creează astăzi cinstit și talentat în toate țările lumii, deoarece socialismul moștenește toate valorile atât din trecut, cât și din prezent, deoarece în planul istoric mondial. , moștenirea noastră culturală este toate realizările culturale care sunt dezvoltate de omenire, toate rezultatele căutării gândite.

În lupta ideologică a lumii moderne există un abis de nuanțe și culori, un număr nenumărat de direcții, școli și școli. Dar prin toată această imagine pestriță există ciocniri ireconciliabile de viziuni asupra lumii - socialiste și burgheze. Pentru marxişti nu există două opinii: în lumina înţelegerii ştiinţifice a procesului istoric, pentru noi poziţia ideologică de clasă este o soluţie pe termen lung. Dar întrebarea „Cu cine să merg?” de fiecare dată când se ridică din nou pentru intelectualitatea occidentală, iar sarcina noastră este să îi ajutăm pe cei mai buni reprezentanți ai săi să-și determine alegerea în favoarea socialismului.

Ne luptăm, iar lupta în domeniul culturii include nu doar expunerea de reacție, falsificare, șarlatărie, unde compromisurile sunt imposibile, ci și dialog. Nu trebuie să fim confuzi și speriați de complexitatea și ambiguitatea extremă a multor fenomene culturale ale secolului XX. Aderarea noastră ideologică la principii și intransigența nu înseamnă că noi, comuniștii, suntem sectari cu mintea îngustă și fanatici îndrăzneți care împart întreaga lume a gândirii și a imaginației în doar două zone - alb și negru. Așa le place dușmanilor noștri să ne portretizeze. Dar, fideli atitudinii lui Marx și Lenin față de cultură, eliminând dogmatismul, am trecut la critica pozitivă, evaluarea sobră, diferențierea, analiză, care au o importanță considerabilă nu numai pentru propria noastră sferă a culturii, ci și pentru o înțelegere corectă a echilibrului schimbător de forţe în lupta socială a timpului nostru.în mişcarea omenirii către socialism.

Sociologul englez S. Andresky în cartea sa „Elemente de sociologie comparată” (1964) scrie că „munca de gândire este întotdeauna extrem de periculoasă pentru sistemul existent, oricare ar fi acesta”. Da! - dacă acest sistem este preocupat doar de propria sa stabilizare și este gata să sacrifice multe dintre câștigurile propriei culturi, și pe termen lung - și civilizația în general.

79

Dar există în lume un sistem, sistemul nostru socialist, care este preocupat de aprofundarea sa progresivă continuă, care se consideră nu ca ceva gata făcut și etern, ci ca o etapă pregătitoare necesară pe calea comunismului deplin. Prin urmare, spiritul critic al „muncă de gândire” nu este periculos pentru sistemul nostru; dimpotrivă, stagnarea, rutina, aroganța și miopia intelectuală sunt periculoase pentru acesta. Prin urmare, în unirea muncii și a gândirii, în unitatea clasei proletare și a

spiritului de partid comunist, vedem garanția succesului construcției comuniste, al cărei ideal și scop este dezvoltarea liberă și integrală a personalității tuturor, ca o condiție pentru dezvoltarea liberă a tuturor.
Ce înseamnă „comprehensiunea și armonia” dezvoltării individului într-o societate care construiește comunismul? Vorbind despre omul viitorului, ei se limitează adesea la o idee pur descriptivă și enumerativă: perfecțiunea fizică, amploarea educației, activitatea socială, sensibilitatea estetică, cultura și subtilitatea emoțiilor etc. Armonia se reduce la un set nelimitat de larg interese și aptitudini, la nomenclatura perfecțiunilor individuale. Plec în tăcere de la presupunerea că dezvoltarea armonioasă și nelimitată a personalității umane este un concept care păstrează în orice moment un conținut identic.
Dar ar fi o greșeală să înțelegem dezvoltarea integrală a individului în termenii iluminării, să desenezi un om al viitorului cu ajutorul unei simple sume aritmetice de virtuți, în afara sistemului de relații sociale, care conține realul. secretul totalității lui.
Între timp, fapte evidente - creșterea continuă a specializării muncii și a cunoștințelor, imposibilitatea unui individ de a face față fluxului de informații chiar și în cadrul unei sfere profesionale relativ înguste - mărturisesc în mod irefutat că visele la apariția unui personalitatea cuprinzătoare de tip renascentist sunt construite pe nisip. Engels a observat că apariția în secolele XV-XVI a unei personalități „titanice”, implicată în aproape toate domeniile activității spirituale, a fost asociată cu subdezvoltarea și nediferențierea funcțiilor sociale. Vremurile lui Leonardo da Vinci nu pot fi returnate.
Unii se consolează cu vechea zicală: „Să știi totul despre puțin și puțin despre tot”. Din păcate, astăzi este imposibil să știi totul chiar și despre puțin. Cunoașterea „puțin despre tot” amenință să se dovedească a fi diletantism obișnuit, conștientizarea superficială și ocazională a unei persoane care caută „să fie conștientă” de tot.
80
În primul rând, problema, aparent, nu este deloc în cantitatea de cunoștințe, ci în nivelul și principiile gândirii care se formează pe baza unei anumite cantități de cunoștințe. Nivelul modern de gândire se formează în mod inevitabil la fiecare individ pe un material cognitiv relativ limitat, iar rigoarea și flexibilitatea acestei gândiri sunt de natură universală.
Dar, cel mai important, problema creării unei personalități complet dezvoltate și libere nu este o problemă individuală. Istoria culturii mondiale, al cărei fundal și pământ a fost activitatea maselor, a rămas în același timp istoria părții educate a societății timp de secole. Renașterea a fost cea mai mare răsturnare din viața omenirii, dar această răsturnare nu a introdus schimbări semnificative în viața spirituală de zi cu zi a milioane de țărani și artizani italieni sau francezi. Cultura rusă și-a făcut drum de la Lomonosov la Mendeleev, de la Trediakovsky la Blok, dar diferențele în viața de zi cu zi dintre satul Kursk din 1750 și satul Kursk din 1900 au fost mult mai puțin izbitoare.
Secolul al XX-lea a adâncit în mod grandios noile tendințe observate în Manifestul Comunist. Civilizația industrială modernă

distruge în mod constant orice eterogenitate, dezunire, localitate a tuturor aspectelor și legăturilor societății. Pentru prima dată, conceptul de „umanitate” a început să-și piardă abstractismul. Niciodată până acum destinul individual nu a fost atât de strâns legat de soarta tuturor celorlalți oameni din toate colțurile globului. Amenințarea nucleară a aruncat o lumină tragică asupra acestei situații.

Vorbim despre civilizația modernă ca întreg.

Capitalismul perversează această expansiune, complicare, împletire în continuă creștere la scara globului, adică universalizarea și globalizarea legăturilor sociale. Măreția socialismului constă în faptul că în această situație istorică – cea mai complexă și mai dificilă dintre toate pe care le-a întâlnit omenirea până acum – oferă o alternativă. Ea transformă o persoană - nu un Om în general, ci această persoană vie particulară, fiecare persoană - în scopul producției, politicii și culturii. Omul nu este doar declarat un scop; aceasta este asigurată de distribuția socialistă și democrația socialistă. Totul ține de modul în care individul este inclus în acțiunea istorică reală. Persoana trebuie să fie subiectul, nu doar obiectul acestei acțiuni. Abia atunci este liber. Abia atunci, în locul „colectivității” imaginare, plină de antagonism, există o colectivitate reală bazată pe comunitatea de interese și acțiuni. Ideea nu este ce cunoștințe, gusturi și proprietăți va avea o persoană cu cine

munism, dar că o organizare socială rezonabilă îi va oferi capacitatea de a dobândi liber și independent aceste proprietăți, capacitatea de a se crea pe sine și lumea lui, de a-și evalua critic viața și de a o schimba.

Comunismul nu poate oferi niciodată fericire „planificată” gata făcută. Dar va oferi libertate maximă căutării sale.

De aceea, cultura pentru societatea sovietică nu este doar un mijloc, ci și un scop.

După octombrie 1917 am anunțat și am câștigat o campanie împotriva analfabetismului elementar. Pentru prima dată în istorie, clasa conducătoare a constituit majoritatea populației, iar educația a devenit privilegiul tuturor oamenilor. Fără alfabetizare universală, nu era nimic de gândit despre construirea socialismului. Dar cultura elementară este departe de a fi socialism.

Din punctul de vedere al marxismului, cea mai importantă valoare a culturii este bogăția și deschiderea ei. Nu vom fi niciodată de acord să împărțim cultura într-o cultură pentru elită și o cultură pentru mase. Îngrădirea de oameni, de faptele și sentimentele, bucuriile și necazurile lor, amenință, în primul rând, cu sărăcirea creativității, uscarea izvoarelor sale cele mai adânci, lipsind-o de realitatea vitală.

Mințile sunt întotdeauna legate prin multe fire de corpul oamenilor, spunea Marx. Și dacă acest adevăr a fost dovedit de întreaga istorie a culturii, atunci a fost dovedit în special de istoria culturii sovietice, de înaltele ei realizări născute în atmosfera marilor lupte pentru libertatea poporului său și a întregii omeniri. „Bătălia nu se duce de dragul gloriei, ci de dragul vieții pe pământ” - aceste cuvinte magnifice ale poetului exprimă principiul etic al întregii noastre culturi socialiste.

Bătălia „de dragul vieții pe pământ” se desfășoară și în domeniul culturii, cu o preponderență tot mai mare de partea umanismului și a ideilor de transformare socialistă a societății și, în consecință, a relațiilor umane. Desigur, nu se pot subestima dificultățile, rezistența ideilor, obiceiurilor și aptitudinilor extraterestre, prejudecăților create de-a lungul mileniilor și exploatate cu pricepere de reacție. Conștiința responsabilității sociale și politice a fost întotdeauna nevoie urgentă de oameni și este nevoie de ea acum. Dar această conștiință nu este ceva extern propriei activități creatoare.

Marxismul s-a opus întotdeauna scăderii profesionalismului și pur și simplu lenei spirituale. Responsabilitatea socială și politică este de neconceput fără responsabilitate profesională, morală. Nu este de prisos să reamintim acest lucru din nou și din nou. Marx și Lenin apreciau foarte mult la tovarășii lor din mișcare independența gândirii, capacitatea de a nu ceda hipnozei „locurilor comune”, capacitatea de a

82

ment să reziste inerției, mai ales în astfel de situații psihologice, când este cel mai greu să-ți spui cuvântul, să formulezi și să exprimi un gând nou. Dar această calitate a mișcării comuniste este în sine de neconceput fără cultură înaltă și, la rândul ei, este condiția ei.

Așa și-a pus Marx întrebarea: „... o persoană care se străduiește să adapteze știința la un astfel de punct de vedere, care este extras nu din știința însăși (oricât de greșită ar fi aceasta din urmă), ci din exterior, la un asemenea punct de vedere. un punct de vedere, care este dictat de cei străini științei, exterioare acesteia.interesele – eu numesc o astfel de persoană „scăzută.”

Viziunea asupra lumii a claselor sociale în ascensiune diferă de speculația politică și ideologismul fals prin aceea că obligă pe cineva să caute pentru adevăr și necesită luarea în considerare a acestuia în fața realității, neînfricarea, care în sfera culturii are un caracter aparte, este o problemă a necesității interioare a actului creator însuși, adică o chestiune de alegere personală.

Când vorbesc despre democratismul culturii, marxiştii au în vedere ceva mult mai mult decât accesibilitatea generală.

Parafrazându-l pe Mayakovsky, care a atribuit aceste cuvinte poeziei, putem spune că cultura de masă nu se naște, ea devine masă. Democrația culturii se exprimă nu prin faptul că se adaptează la nivelul de înțelegere al straturilor neexperimentate din ea, ci prin faptul că ridică acest nivel, crescând continuu suma bogăției spirituale a națiunii, și obișnuiește mai mult. și mai multe straturi către o conștiință de sine umanistă matură.

Dar pentru ca cultura să îndeplinească această mare funcție istorică socialistă, este necesar să existe o varietate de studii în toate sferele culturii, cum sunt date, de exemplu, în muzica lui Prokofiev și Șostakovici, în teoria relativității, în poezia lui Mayakovsky și Eluard, în ideile de genetică și teoria informației etc. P.

Câștigăm victorii pe calea comunistă, necunoscută și dificilă, doar în măsura capacității pe care am moștenit-o din octombrie de a depăși obișnuitul, pe cel dintâi, pe cel consacrat, în măsura capacității noastre de a ne reînnoi continuu. În fiecare situație specifică, în fața fiecărei probleme sociale specifice, această abilitate necesită nivelul modern de informare, seriozitatea

minții, subtilitatea reacțiilor, adică cultură și cunoștințe înalte.
Partidul nostru, subliniind rolul principal al clasei muncitoare în societatea socialistă, subliniază astfel necesitatea de a ridica nivelul de conștiință a întregului popor, creșterea constantă a influenței ideologiei socialiste, necesitatea unei atitudini conștiente față de muncă. și sociale
1 K. Marx şi F. Engels. Op.. vol. 26, partea a II-a, p. 125.
4'

nomu debt. Clasa muncitoare, ca forță călăuzitoare în construcția socialismului, se află în fruntea activității în creștere a maselor în toate sferele vieții. Spiritul de clasă, partizanismul și competența sunt cele mai importante cerințe pe care viața le face astăzi cu forță neîncetată asupra constructorilor comunismului. Aceasta este o cerere de cunoaștere autentică, nu de cunoștințe pe jumătate. Acum că au fost create toate premisele obiective pentru construirea comunistă de succes, această cerere sună cu și mai multă forță.
Semicunoașterea nu este doar cunoaștere instabilă, superficială, este în primul rând cunoaștere inertă, incapabilă de dezvoltare. Burghezului de pe stradă îi displace și îi este frică de cunoaștere. Construim o societate care conduce masele către întinderile dezvoltării spirituale. Construim o societate în care opoziția dintre munca mentală și cea fizică va fi în sfârșit îngropată. Construim fundamentat științific de Karl Marx, comunism obiectiv necesar, real și nu utopic. O condiție indispensabilă pentru această construcție este unitatea organică, uniunea indestructibilă a muncii și științei.
Memoria unor oameni precum Karl Marx ne umple idealurile cu concretețe umană. Într-un moment special, în momentul finalizării „Capitalului”, Marx a rostit o mărturisire îndurerată, puțin caracteristică lui: „Poate că nici o singură operă de acest fel nu a fost scrisă în împrejurări mai grele”. Câteva zile mai târziu i-a trimis o scrisoare lui Siegfried Meyer. Scria: „... Am fost mereu pe marginea mormântului. De aceea, a trebuit să folosesc fiecare moment în care am putut să muncesc pentru a-mi finaliza eseul, căruia i-am sacrificat sănătatea, fericirea de viață și familia... Râd de așa-zișii oameni „practici” și de înțelepciunea lor. Dacă vrei să fii o fiară, poți, desigur, să întorci spatele chinurilor omenirii și să ai grijă de propria ta piele. Dar m-aș considera cu adevărat nepractic dacă aș muri fără a-mi termina complet cartea, chiar dacă doar în manuscris.I Este greu și, probabil, nu este nevoie să comentez asemenea cuvinte, rupte din adâncul inimii.
Tot ceea ce a creat geniul lui Marx rămâne pentru totdeauna dovada că slujirea adevărului și slujirea umanității sunt una, că știința, politica, cultura și morala sunt inseparabile.
Noi comuniștii avem dreptul să fim mândri de asta. Și mândria noastră pentru Karl Marx astăzi este împărtășită de toți oamenii cinstiți și gânditori de pe pământ.
1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 31, p. 454.
π
PROBLEME DE METODOLOGIE MARXISTĂ ŞI FILOZOFIE MODERNĂ ȘI DREPTURI
D. I. CHENOKOV

ÎNȚELEGEREA MATERIALISTĂ A ISTORIEI ȘI A PROBLEMELOR ACTUALE ALE SOCIOLOGIEI MARXISTE

În timp ce sărbătorim 150 de ani de la nașterea lui Marx și evaluăm contribuția sa la dezvoltarea științei și la lupta de eliberare a clasei muncitoare pentru comunism, ar trebui să acordăm o atenție deosebită descoperirii sale a unei înțelegeri materialiste a istoriei.

Însăși ideea de materialism în sociologie, în știința socială în general, a fost, potrivit remarcii lui Lenin, o idee strălucitoare. Opa a făcut posibilă aplicarea metodelor științifice de cercetare, ferm stabilite în știința naturii, și în științele sociale. Această idee a făcut posibilă izolarea unei astfel de baze obiective de întregul sistem de relații sociale, care el însuși putea fi investigat cu acuratețea științelor naturii.

Separarea producției materiale ca atare bază, separarea relațiilor sociale materiale, în primul rând relațiile producție-economice, ca structură economică a societății, au făcut posibilă abandonarea abordării abstract-idealiste a istoriei omenirii. Nu conștiința socială a oamenilor, ci poziția lor în sistemul relațiilor materiale, existența lor socială a fost luată ca bază pentru analiza științifică a proceselor sociale. Ca urmare, a devenit posibilă stabilirea unor epoci speciale de dezvoltare progresivă a societății umane, formațiuni socio-economice, fiecare dintre acestea având propriile legi speciale de apariție, funcționare, dezvoltare și transformare într-un alt organism social, mai complex. Astfel, a fost posibilă stabilirea recurenței în fenomenele sociale, abordarea dezvăluirii legilor obiective ale procesului istoric.

În cele din urmă, abordarea materialistă a istoriei, conform căreia modul de producție a bunurilor materiale determină în cele din urmă toate celelalte aspecte ale vieții sociale, a servit drept bază pentru depășirea abordării individualiste a procesului istoric, în care acțiunile indivizilor izolați, psihologic , morale și altele

motivele comportamentului lor au fost considerate ultima cauză a schimbării istorice. Înțelegerea materialistă a istoriei a făcut posibilă reducerea acțiunilor oamenilor individuali la mișcările marilor grupuri sociale, clase și explicarea conținutului procesului istoric prin relația acestor grupuri sociale.

L Materialismul istoric ca teorie sociologică generală a marxismului

Ce este materialismul istoric ca teorie sociologică generală a marxismului? În primul rând, este extinderea materialismului la cunoașterea fenomenelor sociale - soluția materialistă a problemei fundamentale a filosofiei în raport cu specificul fenomenelor sociale. Dacă materialismul filosofic afirmă: ființa determină conștiința, atunci poziția fundamentală a materialismului istoric spune: ființa socială determină conștiința socială, în acest sens materialismul istoric este „filozofia istoriei”. S-ar putea adăuga la aceasta că în materialismul istoric toate principiile filozofiei marxismului, toate categoriile sale, și mai presus de toate principiile și categoriile dialecticii materialiste își găsesc concretizarea ulterioară.

Dar ar fi greșit să considerăm materialismul istoric doar ca o filozofie a istoriei, ca parte a filozofiei marxist-leniniste. Materialismul istoric în anumite privințe depășește sfera doar științei filozofice. Are propriul subiect. Legile și categoriile materialismului istoric sunt o reflectare teoretică a structurii, funcțiilor și legilor dezvoltării societății umane. În mod firesc, structura, funcțiile și legile societății sunt calitativ diferite de structura, funcțiile și legile fenomenelor naturale. Specificul lor este exprimat de materialismul istoric. Categoriile lui, deci, nu au o semnificație generală filozofică, ci doar socială, ele sunt aplicabile doar societății. Având în vedere această latură a problemei, subiectul materialismului istoric ca teorie sociologică generală poate fi definit cam așa: materialismul istoric este știința structurii și funcțiilor societății ca organism social și de producție, a celor mai generale legi. a mișcării și dezvoltării formațiunilor socio-economice, a interacțiunii tuturor legilor sociale în cadrul unei anumite formațiuni socio-economice.

88

Materialismul istoric este știința societății în ansamblu. Nu se limitează la rezolvarea problemei principale a filosofiei în raport cu fenomenele sociale, ci oferă o imagine completă a vieții sociale. El prezintă o teorie coerentă a dezvoltării sociale.

La fel ca materialismul dialectic, materialismul istoric nu este doar o teorie, ci și o metodă de cunoaștere a fenomenelor sociale. Ghidat de prevederile sale, un cercetător marxist, în orice domeniu al cunoașterii sociale lucrează, folosește principiile materialismului istoric ca instrument pentru obținerea de noi date, descoperirea de noi legi și rezolvarea problemelor practice cu care se confruntă un cercetător sau o persoană publică. Împreună cu materialismul dialectic, materialismul istoric reprezintă metodologia generală a cunoașterii sociale.

Este posibilă o altă teorie generală a dezvoltării sociale împreună cu materialismul istoric? Pentru un marxist, nu pot exista două răspunsuri la această întrebare. Întreaga istorie a marxismului-leninismului, istoria cunoștințelor științifice din ultimul deceniu, precum și activitatea practică revoluționară a clasei muncitoare și a poporului muncitor în construirea unor noi forme de viață, ne convinge că nu există și nu poate exista un teoria științifică a dezvoltării sociale care nu s-ar baza pe materialism și dialectică, nu ar reprezenta filozofia materialismului dialectic și istoric. A crea o altă teorie a dezvoltării sociale înseamnă a pleca de la alte principii pentru construirea acestei teorii generale, adică a abandona materialismul și dialectica. Dar a porni pe această cale înseamnă a intra în conflict cu știința, cu progresul ei.

Materialismul istoric, teoria sociologică generală a marxismului, este o metodă comună pentru toate celelalte științe sociale. Aceasta nu înseamnă că se poate face fără metodele, metodele și tehnicile inerente științelor sociale individuale, mai ales fără o anumită procedură și tehnică de cercetare. Și numai oamenii naivi, înclinați spre gândirea dogmatică, puteau crede că materialismul istoric înlocuiește alte metode de cercetare. Creatorii materialismului dialectic și istoric, Marx și Engels,

au arătat, prin toate activitățile lor, nefondanța științifică, natura idealistă și dogmatică a unor astfel de afirmații. Marx s-a bazat pe o înțelegere materialistă a istoriei, creând o economie politică științifică, dar în același timp a fost fluent în metoda analizei economice, metodele matematice și statistice în măsura dezvoltării lor în epoca sa. Marx și Engels în perfecțiune

a stăpânit metodologia și tehnica de lucru a documentelor istorice în cercetarea economică și socio-istorice, a înțeles perfect importanța istoriei limbii și a metodelor lingvistice de analiză pentru stabilirea faptelor istorice ale trecutului și dezvoltarea istoriei omenirii. Ei au stat la vârful cunoașterii epocii lor și au pus în slujba sarcinilor analizei științifice a fenomenelor vieții toate metodele și tehnicile metodologice de care dispuneau știința socială de atunci și, într-o anumită măsură, naturale. ştiinţă.

Dacă definim pe scurt esența abordării sociologice a marelui Marx asupra fenomenelor sociale, s-ar putea remarca următoarele cerințe pe care el și genialul său coleg Engels le-au făcut studiului fenomenelor vieții.

În primul rând, o abordare materialistă a realității, care implică o luare în considerare obiectivă a fenomenelor aflate în desfășurare, luarea în considerare a acestora sub forma în care sunt prezentate în viață, nu smulgând exemple și fapte individuale, ci cea mai completă acoperire a evenimentelor și faptelor legate de problemă aflată în studiu, excluzând orice unilateralitate . Mai departe, studiul, în primul rând, a acelor fenomene și procese care au o importanță deosebită pentru viața oamenilor, pentru activitățile acestora care vizează cucerirea forțelor naturii și transformarea revoluționară a relațiilor sociale, orientarea cunoștințelor științifice către „ceea ce este utilă și necesară unei persoane” (Lenin), compararea rezultatelor obținute cu viața, practica socio-istorică a oamenilor, experiența luptei de eliberare a poporului muncitor. În cele din urmă, atunci când studiem orice procese legate chiar și de cele mai abstracte sfere ale activității spirituale, pentru a dezvălui în cele din urmă baza materială care determină acest proces, pentru a putea vedea în spatele mișcării indivizilor și a micilor colective umane poziția și interesele marilor grupuri sociale. , clase, pentru a înțelege rolul lor în dezvoltarea societății umane. Cercetătorul marxist nu se limitează la constatarea luptei de clasă, ci participă activ la aceasta, luând partea forțelor revoluționare avansate, organizându-le pentru a învinge forțele de reacție, rămânând constant membru de Partid în toate studiile sale teoretice.

În al doilea rând, aderând consecvent la abordarea dialectică a fenomenelor vieții, sociologul-marxist este obligat, atunci când studiază orice proces, să studieze istoria apariției și dezvoltării acestuia, să stabilească legături cu toate celelalte procese și fenomene care îi sunt contemporane. , pentru a evalua locul și rolul său în sistemul altor fenomene ale vieții sociale. , determina tendința de dezvoltare ulterioară. O analiză concretă a unei situații concrete este condiția fundamentală a analizei științifice.

În al treilea rând, un sociolog-marxist, analizând orice proces social, este obligat să se familiarizeze cu tot materialul acumulat de știință legat de procesul studiat, cu evaluarea acestuia de către reprezentanții diferitelor clase și grupuri sociale, cu realizările științelor sociale legate de către această zonă. Doar bazându-ne pe tot acest material, reflectând critic asupra lui, putem merge mai departe.
În al patrulea rând, studiind anumite procese, sociologul marxist dezvoltă metodologia și tehnica cercetării științifice, stabilește scopurile acesteia, creează ipoteze științifice etc. Sociologul trebuie să plece nu numai de la totalitatea datelor științifice deja obținute, ci și de la științificul general. imaginea societății, stabilită de sociologia marxistă, dintr-o analiză a tiparelor de funcționare și dezvoltare a organismului social în ansamblu. Teoria sociologică științifică - materialismul istoric - face posibilă stabilirea stadiului de dezvoltare socială în care se desfășoară un anumit proces dat, determinarea naturii sociale a procesului studiat și relevarea conținutului său de clasă, identificarea contradicțiilor și principalelor tendințe ale acestuia. în dezvoltare, legăturile și relațiile sale cu obiectele studiate sau care urmează a fi studiate, inclusiv practica în procesul de cercetare etc. În fine, sociologul marxist este chemat să pună în slujba studiului social toate metodele și tehnicile private. dezvoltat de oameni de științe sociale individuali, aplicându-le la maximum posibil în beneficiul studierii procesului.
Îmbunătățind înțelegerea materialistă a istoriei, îmbogățindu-o și extinzând-o la cunoașterea unor fenomene mereu noi din viața socială, Marx și Engels au creat un sistem integral, armonios de materialism istoric. Pentru prima dată în istoria științei, au făcut o analiză a structurii societății ca organism socio-productiv, au stabilit conceptul de formație socio-economică și au arătat diferența dintre structurile sociale din societățile aflate în diferite stadii de dezvoltare socială. , a descoperit legile de bază ale funcționării și dezvoltării societății, cum ar fi interacțiunea forțelor productive și relațiile de producție, corelarea ființei sociale și conștiința socială, evoluția și revoluția în procesul istoric, a relevat rolul maselor și a determinat locul istoric al individului, a dat teoria științifică a luptei de clasă. Mai mult de un secol de istorie a marxismului este o dovadă a îmbunătățirii și îmbogățirii continue a teoriei materialismului istoric. Lenin, marxist-leniniști consecvenți, care au acționat împreună cu Lenin și după moartea acestuia sub conducerea partidelor comuniste și muncitorești, ghidați de teoria marxist-leninistă, au dezvoltat și îmbogățit
91
materialism istoric în toate direcţiile. Legea interacțiunii forțelor productive și a relațiilor de producție este îmbogățită de studiul erei imperialismului, perioadei de tranziție de la capitalism la socialism și socialism, trăsăturile și caracteristicile specifice inerente acestei interacțiuni, dialectica ei în epoca imperialismului și se dezvăluie construcţia socialistă. Teoria revoluției socialiste a fost dezvoltată cuprinzător în raport cu trăsăturile epocii istorice moderne, teoria statului socialist a fost dezvoltată, teoria marxist-leninistă a claselor și a luptei de clasă a fost

îmbogățită, trăsăturile acestei lupte sub au fost identificate imperialismul, în epoca construcției socialismului etc.. Nu există un astfel de principiu și lege a materialismului istoric, care să nu fi primit dezvoltarea ulterioară de-a lungul secolului.

Elementele reacţionare din mişcarea muncitorească speculează asupra dificultăţilor de dezvoltare a teoriei marxiste şi asupra greşelilor care s-au făcut în procesul de îmbogăţire şi dezvoltare a teoriei marxiste. Ei încearcă să acopere respingerea lor față de principiile fundamentale ale materialismului istoric, marxism-leninismului în ansamblu, și să le denigreze complet sau parţial cu hype-ul în jurul anumitor greșeli care au fost făcute. Până la obiect, și cel mai adesea deplasat, având în vedere cutare sau cutare întrebare, cutare sau cutare situație, ei caută cu sârguință unde, când cutare sau cutare marxist a permis o interpretare incorectă a problemei, uitând faptul că teoria marxist-leninistă ca un întreg și principalii reprezentanți în toate etapele istoriei marxismului au dus această teorie înainte, depășind acrețiile și greșelile făcute de indivizi. Asemenea metode sunt uneori permise de oameni care se străduiesc sincer să dezvolte marxismul, încrezători subiectiv că doar luptă cu dogmatismul, curăță terenul dezvoltării lui, dar de fapt reînvie „argumentele” împotriva marxismului, care de un secol sunt și sunt în curs de desfășurare. propuse de filozofii și sociologii burghezi.

Dezvăluind inconsecvența unor astfel de încercări, marxistii revoluționari ar trebui să rezuma cu sobru și calm munca gigantică care a fost făcută în domeniul sociologiei științifice pentru a începe cu o energie și mai mare pentru a rezolva problemele urgente care au apărut înaintea teoriei marxist-leniniste în generală şi înaintea sociologiei marxiste în special.

Două circumstanțe principale determină posibilitatea și necesitatea dezvoltării unei sociologie marxiste.

În primul rând, schimbările colosale în viața societății umane se datorează faptului că umanitatea a intrat într-o eră de tranziție de la capitalism și relațiile precapitaliste la

92

socialism. Cei mai importanți indicatori ai acestor schimbări sunt: victoria socialismului în URSS și formarea unui sistem socialist mondial; dezvoltarea capitalismului monopolist în monopol de stat; o schimbare a echilibrului de forțe pe arena internațională în favoarea socialismului; prăbușirea sistemului colonial mondial și dorința popoarelor eliberate de a se angaja pe o cale de dezvoltare non-capitalistă. Noua epocă istorică, noile regularități și trăsături specifice generate de ea, pun în fața întregului sistem de științe sociale, și mai ales în fața sociologiei, o serie de probleme și sarcini importante.

În al doilea rând, dezvoltarea revoluției științifice și tehnologice, care a acoperit toate domeniile cunoașterii și activității umane, a deschis noi oportunități pentru cercetători și i-a înarmat cu noi mijloace de cunoaștere științifică. Aceasta a introdus o serie de noi puncte importante în interpretarea problemelor sociologice generale.

Știința socială, pentru a răspunde cerințelor practicii, este chemată să țină pasul cu viața, să răspundă cerințelor vieții, să

analizeze noi procese și modele care stau la baza acestora. Sociologia, care ocupă un loc de frunte în sistemul altor științe sociale și reprezintă, împreună cu materialismul dialectic, metodologia universală a cunoașterii sociale, trebuie, înaintea tuturor celorlalte științe și într-o măsură mai mare decât acestea, să răspundă noilor cerințe ale vieții. . Sociologia marxistă, ca teorie generală a dezvoltării sociale, a întâlnit noi legi și probleme. Nu are sens să enumeram aceste probleme. Ele sunt bine cunoscute de filozofi și sociologi. Mai corect ar fi, din punctul nostru de vedere, să ne concentrăm asupra problemelor metodologice ale sociologiei marxiste, a căror soluție va spori și mai mult rolul sociologiei marxiste în cunoașterea socială și în dezvoltarea altor științe sociale.

2. Problema unui studiu cuprinzător al fenomenelor sociale și sarcinile sociologiei

Etapa actuală a cunoștințelor științifice cu o forță deosebită necesită o soluție cuprinzătoare a problemelor cu care se confruntă știința și practica. Acest lucru se aplică tuturor activităților umane teoretice și practice.

Revoluția științifică și tehnologică din zilele noastre duce la o diferențiere rapidă a cunoștințelor. Aprofundarea cunoștințelor științifice a dus la împărțirea științelor în noi ramuri sau științe separate și a necesitat specializarea oamenilor de știință în aceste domenii de cunoaștere. Dacă în secolul al XIX-lea, marii gânditori ar putea fi în sensul deplin al cuvântului enciclopediști, deținând întregul

cunoștințe științifice și nu fără succes dezvoltarea științelor, uneori foarte îndepărtate unele de altele, atunci astăzi creșterea în continuă accelerare a cunoștințelor științifice oferă o abundență uriașă de material informațional pe care, chiar și într-o ramură a cunoașterii, este puțin probabil ca o persoană să le poată asimila, mult mai puțin procesează și sistematizează. Un al doilea proces s-a desfășurat cu nu mai puțină forță, procesul științelor apropiindu-se unul de celălalt și științele pătrunzând unele în altele (chimie fizică, biochimie, biologie moleculară etc.). Un proces similar are loc în științele sociale. Păianjenii istorici reprezintă un întreg complex de științe. Același lucru se poate spune despre științele economice. Atât în științele naturii, cât și în științele sociale, ramuri ale cunoașterii și științei apar la intersecția științelor tradiționale.

Unitatea acestor două tendințe în cunoașterea științifică a făcut ca sarcina unui studiu cuprinzător al proceselor obiective să fie deosebit de urgentă.

Problemele metalurgiei moderne, de exemplu, trebuie rezolvate pe baza unui întreg complex de științe inginerești, tehnice și teoretice generale, în primul rând precum fizica și chimia, ca să nu mai vorbim de matematică și cibernetică. Tehnologia rachetelor se dezvoltă pe baza cooperării dintre științele ingineriei și fizică, chimie, mecanică teoretică, matematică, cibernetică etc. Acest lucru se poate spune despre majoritatea problemelor majore ridicate de dezvoltarea producției și dezvoltarea vieții în prezent.

Dacă până în secolul al XIX-lea, inclusiv, dezvoltarea științelor naturii s-a desfășurat mai ales în cadrul științelor tradiționale

- fizică, chimie, matematică etc., și, ca să spunem așa, în cadrul acestora, atunci cu cât mai departe, cu atât sarcina lor este mai rapidă. dezvoltarea în continuare pe baza cooperării directe, pe baza unei abordări integrate a fenomenelor naturii și producției.

Trebuie remarcat că aici, parcă, pe o bază nouă, se repetă unele trăsături ale stadiului trecut al cunoașterii umane universale. Pentru ca principalele ramuri ale științei naturii moderne să prindă contur la începutul timpurilor moderne (secolele XVII-XVIII), a fost necesar să se acumuleze material faptic în așa măsură încât să permită efectuarea generalizărilor teoretice necesare. Cât timp în ştiinţele naturii a predominat sarcina de a culege material, de acumulare de material, s-a conturat un mod de gândire metafizic, presupunând o considerare izolata a fenomenelor ca ceva separat, stabil. Abia după ce această etapă a cunoașterii și-a rezolvat problemele s-a pus problema sistematizării și generalizării materialului acumulat, a clasificării științelor, a definirii clare a subiectului lor și a stabilirii legăturilor între ele.

94

Modul metafizic de gândire a devenit insuficient aici și a făcut loc dialecticului. Însăși dezvoltarea științei naturii a condus în mod spontan la triumful perspectivei dialectice a lumii.

Așa cum la un moment dat trecerea de la acumularea de material faptic la prelucrarea lui a însemnat un progres gigantic în dezvoltarea cunoștințelor științifice, care a pregătit triumful perspectivei dialectice a lumii, tot așa și în zilele noastre dezvoltarea cunoștințelor științifice din dezvoltarea probleme numai în cadrul acestor științe la un studiu cuprinzător al fenomenelor lumii, în care sistemul științelor este o dovadă a progresului ulterioar al științei, a triumfului viziunii dialectice asupra lumii, pentru care lumea nu este o colecție de lucruri izolate, ci un sistem de procese de interacțiune și dezvoltare.

O abordare integrată a fenomenelor realității în știința naturii, desigur, a fost aplicată și în trecut. Ceea ce este nou este că acum ocupă un loc fruntaș în dezvoltarea cunoștințelor științifice.

În științele sociale, o abordare integrată a studiului realității și-a câștigat recunoașterea odată cu apariția marxismului.

Marx și Engels au dezvoltat filosofia nu în mod izolat, ci în strânsă legătură cu economia politică, istoria generală și alte științe sociale. Aceasta, într-o anumită măsură, explică faptul că au relativ puține lucrări „pur” filozofice sau sociologice. Filosofia a fost dezvoltată de ei în toate lucrările lor - economice, istorice, politice etc. Acest lucru se aplică într-o măsură și mai mare sociologiei. Marx a perfecționat înțelegerea materialistă a istoriei ca metodă de cercetare științifică în procesul cercetării științifice în sine. Același lucru este valabil și pentru dialectică.

Tradiția lui Marx și Engels a fost continuată de Lenin, ale cărui lucrări rare pot fi atribuite doar filosofiei sau istoriei. Marea majoritate a acestora reprezintă o soluție la o anumită problemă din domeniul științei și practicii bazată pe utilizarea realizărilor tuturor științelor sociale.

Astfel, în marxism, abordarea complexă a studiului fenomenelor vieții a depășit aplicarea sa largă în știința naturii, unde, dacă luăm procesul mondial de dezvoltare a științei, dezvoltarea a mers către abordarea complexă în mod spontan și dialectic.
Ce concluzii trebuie să tragă sociologii marxişti din toate acestea şi ce sarcini au de rezolvat?
O abordare integrată a fenomenelor vieții sociale, ca nimeni altul, necesită o înțelegere profundă atunci când se studiază orice problemă complexă, globală sau locală.
95
structurile și modelele de dezvoltare ale societății în ansamblu. Semnificația materialismului istoric, ca teorie sociologică generală, crește nemăsurat în aceste condiții. Un sociolog-cercetător este chemat să joace un rol principal în organizarea și implementarea acestui gen de cercetare.
Mai departe. Dezvoltarea rapidă a cunoștințelor științifice moderne, ruperea revoluționară a vederilor învechite în toate domeniile cunoașterii necesită urgent crearea unei clasificări științifice a cunoștințelor dobândite. Se știe că Marx și Engels au dat o astfel de clasificare la vremea lor, pe baza principiilor fundamentale ale viziunii asupra lumii. Și-au bazat clasificarea pe criterii obiective. În primul rând, diferența dintre formele obiective de mișcare în natură și societate. Principalele forme de mișcare, diferite calitativ unele de altele, au servit drept bază pentru formarea diferitelor științe. În al doilea rând, specificul cunoștințelor științifice ale fiecărei forme de bază de mișcare, specificul metodelor și tehnicilor care sunt utilizate în studiul acestor forme de mișcare. În al treilea rând, nivelul de cunoștințe științifice atins de omenire.
Astăzi, această abordare nu mai este suficientă. Vorbind despre structura cunoștințelor științifice și clasificarea acesteia, este important să se țină cont de o abordare integrată a studiului proceselor, iar aceasta afectează nu numai organizarea cunoștințelor științifice (crearea de instituții complexe), ci ar trebui să afecteze și clasificarea stiintelor. Cu cât mai departe, cu atât apar mai multe științe noi la intersecția științelor tradiționale, inclusiv componentele lor. Alături de științele care studiază structuri de același tip, de aceeași ordine, procese și relații (economice, politice, morale etc.), există o nevoie tot mai mare de științe care studiază procese complexe care combină relații de ordine diferite. Este legitim să ridicăm, de exemplu, problema familiei ca subiect al unei științe speciale, să zicem „teoria familiei”. În rezolvarea acestei probleme s-a acumulat o mare cantitate de material istoric, etnografic, sociologic, juridic etc.. Acum devine din ce în ce mai evident că materialul acumulat dictează necesitatea unei generalizări teoretice. Știința familiei nu are mai puțin drept de a exista decât, de exemplu, știința statului.
Același lucru se poate spune despre unele alte fenomene ale vieții sociale: națiuni și relații naționale, psihologie socială etc. Științele sociale au crescut atât de mult, procesul de diferențiere și integrare în ele a mers atât de departe încât s-a pus problema clarificării clasificarea cunostintelor pe baza unei analize strict stiintifice .material acumulat. Doar o astfel de analiză poate arăta cum s-a schimbat subiectul științelor

„tradiționale”, în special extins sau restrâns, ce noi secțiuni din interiorul lor au devenit izolate.

96

și separate în științe independente, ce științe noi au apărut sau apar în zonele de graniță ale științelor sociale etc. În același timp, nu ar trebui permisă graba în propunerile de construire de noi științe. Nu poate fi considerat corect atunci când anunță mai întâi apariția unei noi științe și apoi încearcă să înțeleagă ce face aceasta, care este subiectul său. O asemenea grabă nu este de nici un folos. Este suficient să ne amintim aspectul zgomotos al pedologiei, care a început să transforme pedagogia și psihologia, iar apoi a dispărut în liniște din scenă.

Nu trebuie permisă confundarea problemelor complexe studiate cu subiectul științei. Acest lucru este valabil mai ales pentru științele care studiază „zonele de frontieră” ale fenomenelor naturale și sociale, așa cum fac medicina, geografia economică și alte științe. Dar orice proces complex, orice problemă complexă nu ar trebui considerată subiectul neapărat al unei științe, să zicem sociologia. Luați ca exemplu relațiile internaționale moderne. Nicio știință nu le poate studia cuprinzător ca întreg. Doar cooperarea economiștilor, sociologilor, istoricilor, avocaților va asigura rezolvarea cu succes a acestei probleme. În ceea ce privește formele organizatorice ale acestei cooperări, aceasta poate fi diferită: de la coordonarea planurilor de muncă de cercetare ale diferitelor instituții științifice (juridice, economice etc.) până la crearea de echipe științifice complexe, grupuri problematice și instituții din oameni de știință din diverse ramuri. de cunoaștere. În ambele cazuri, specialiștii dintr-una sau alta ramură a cunoașterii rămân reprezentanți ai științei lor, rămân economiști sau avocați, istorici sau filozofi, folosindu-și cunoștințele, experiența pentru a rezolva o problemă complexă. Cele de mai sus nu neagă faptul că și în știință, oamenii de știință stăpânesc specialități conexe.

Acum sarcina de a crea o clasificare științifică a cunoștințelor în raport cu stadiul actual al dezvoltării lor a crescut la potențialul maxim. Desigur, această clasificare ar trebui să se bazeze pe principiile stabilite de Marx și Engels, dar bazată pe ele nu în mod dogmatic, ci creativ, ținând cont de tot ceea ce dă nou viața modernă.

Natura revoluționară a dezvoltării științei, complexitatea și inconsecvența ei fac imposibilă crearea unui fel de schemă de clasificare „rigidă” care să excludă întrepătrunderea științelor unele în altele, convenționalitatea și, într-o oarecare măsură, „vagul” a științei. linii dintre ele. Acest lucru creează anumite dificultăți în crearea unei clasificări a științelor, care, totuși, nu sunt de netrecut. Sociologii marxişti sunt chemaţi să dezvolte o astfel de clasificare a cunoştinţelor ştiinţifice, bazându-se pe cooperarea cu oameni de ştiinţă din toate celelalte ştiinţe şi

97

considerând și sarcina creării unei clasificări științifice, ca un fel de problemă complexă.

În legătură cu clasificarea cunoștințelor științifice, sociologia este chemată să caracterizeze cuprinzător rolul științei în viața societății moderne.

În țara noastră și în străinătate au existat în ultimii ani numeroase dispute cu privire la ceea ce este subiectul comunismului științific, unde sunt granițele care despart comunismul științific de materialismul istoric. S-au scris multe despre subiectul sociologiei, în special de către acei cercetători care s-au străduit sau se străduiesc (în opinia noastră destul de greșit) să creeze o sociologie specială ca știință teoretică alături de materialismul istoric. Este posibil ca aceste dispute să nu se oprească până când nu trecem de la încercarea de a rezolva problema într-un mod special la rezolvarea problemei generale a clasificării cunoștințelor științifice, a stabilirii care este sistemul de științe și care ar trebui să fie acesta, pe baza unei înțelegeri materialiste a istoriei și a altor principiile marxism-leninismului. Este clar că este imposibil să rezolvi această problemă într-o singură carte, aceasta este o sarcină fezabilă pentru o echipă de cercetători și necesită rezolvarea ei odată cu progresul ulterioar al cunoștințelor științifice.
De o importanță deosebită sunt problemele de organizare și planificare a creativității științifice. Acum se scriu multe despre organizarea științifică a muncii și organizarea științifică a producției. Dar una dintre cele mai importante condiții pentru aceasta este organizarea corectă a creativității științifice, planificarea științifică a activității de cercetare. Suntem pionieri în planificarea producției și a întregii vieți sociale, și totuși trebuie să admitem că planificarea științei nu numai că nu corespunde cerințelor momentului modern al construcției comuniste, dar rămâne și în multe privințe în urma celor pe care le avem. realizate în domeniul planificării producţiei industriale şi agricole. Sociologii marxişti ar trebui să depăşească acest neajuns cât mai repede posibil.
I 3. Raportul dintre micro- și macroanaliza în studiul proceselor sociale. Aplicarea metodelor științelor naturale în cercetarea socială
S-a remarcat mai sus că teoria socială a devenit știință numai atunci când a putut să se ridice la o generalizare a proceselor particulare, la subsumarea individului sub general. Aceasta nu diminuează cu nimic rolul particularului în dezvoltarea științelor sociale. Studiul fenomenelor și proceselor individuale,
98
analiza lor scrupuloasă este acea băutură, acea bază nutritivă și acel material, fără de care nu există generalizări teoretice largi.
Meritul cel mai mare al lui Marx a constat în faptul că, trecând de la individ la analiza generalului, la dezvăluirea legilor, el a ridicat la o înălțime și mai mare semnificația studiului proceselor individuale și particulare pentru dezvoltarea teoriei și practica socio-istorica. Studiul legilor, în primul rând, este de neconceput fără studiul unor procese particulare, iar în al doilea rând, pentru a determina politica și strategia corectă, pentru organizarea științifică a activității umane pentru transformarea revoluționară a vieții, este necesar să se cunoască nu numai legile. , dar și situațiile specifice care se dezvoltă într-o situație istorică dată. , în condiții date în raport cu acțiunile acestei persoane. Aceasta este esența abordării

științifice, marxiste, a studiului vieții. Este suficient să ne întoarcem la lucrările și moștenirea epistolară a lui Marx și Engels pentru a vedea câtă atenție au acordat evenimentelor și caracteristicilor individuale ale indivizilor și evaluărilor activităților lor și până la ce niveluri de generalizare teoretică au putut să se ridice în acest proces. a unei astfel de analize (vezi, de exemplu, „Al optsprezecelea brumaire al lui Louis Bonaparte”).

Epoca istorică modernă și stadiul actual al cunoașterii științifice ridică și mai mult importanța evenimentelor private și, în consecință, a studiului lor pentru știința socială, pentru materialismul istoric, pentru activitatea practică revoluționară. Acest lucru se datorează a cel puțin două circumstanțe.

În primul rând, din motive socio-istorice. Odată cu transferul puterii în mâinile clasei muncitoare, și mai ales în legătură cu construirea socialismului, societatea își organizează viața în mod conștient și intenționat. Cel mai important indicator al acestui lucru este dezvoltarea planificată a economiei și culturii. Este bine cunoscut faptul că dezvoltarea planificată a societății este de neconceput fără înțelegerea legilor obiective, fără descoperirea, cunoașterea și, pe această bază, utilizarea legilor obiective ale procesului istoric. Dar este la fel de de neconceput și fără studierea formelor de manifestare a acestor legi, a specificului acțiunii lor în diverse condiții specifice, fără un studiu constant și sistematic al circumstanțelor și situațiilor specifice care se conturează și se schimbă foarte rapid în procesul dezvoltării istorice. Pentru ca o societate să acționeze ca un sistem de autoguvernare organizat integral, sunt necesare acțiuni coordonate ale tuturor elementelor sale. Și acest lucru este de neconceput fără cunoașterea atât a legilor dezvoltării sociale, cât și a specificului acțiunii fiecăruia dintre elementele societății. Baza pentru asigurarea planificării în dezvoltarea organismului social,

este proprietatea socială a mijloacelor de producție, adică socialismul. Cu toate acestea, deja capitalismul, care conferă producției un caracter social și o întărește din ce în ce mai mult, poate crea și creează premisele pentru introducerea elementelor de planificare și programare în dezvoltarea producției. Organizarea științifică a muncii și producția planificată pot caracteriza acum nu numai o întreprindere capitalistă individuală, ci și ramuri întregi ale industriei în cadrul uneia sau alteia asociații monopoliste. Diferența aici constă, în primul rând, în faptul că capitalismul nu face posibilă aplicarea planificării dezvoltării societății în ansamblu, în timp ce socialismul asigură tot ceea ce este necesar pentru ca această planificare să acopere toate aspectele vieții sociale.

Prin urmare, cu cât procesul studiat în capitalism este mai restrâns, cu atât este mai largă posibilitatea de a aplica metode științifice de analiză în studiul său, cu atât materialele mai valoroase sunt capabile să ofere economiștii și sociologii burghezi. Dar cu atât mai importantă este o astfel de cercetare pentru nevoile producției capitaliste, pentru creșterea rentabilității întreprinderilor capitaliste, pentru satisfacerea setei capitaliste de profit.

În al doilea rând, rolul cercetării private este în creștere datorită însuși progresului producției și științei. Revoluția științifică și tehnologică modernă este de mare importanță în acest sens.

Dezvoltarea producției moderne, a tehnologiei și a științei, la figurat vorbind, a „revoluționat” experiența senzorială a oamenilor, a adus sub ea o bază științifică și tehnică modernă. Este suficient să subliniem utilizarea pe scară largă a tehnologiei informatice, crearea de echipamente științifice complexe, de la microscopul electronic și televiziune până la reactoare și rachete spațiale, care înmulțesc mijloacele de cunoaștere senzorială. Toate acestea au deschis noi posibilități și au oferit noi mijloace pentru îmbunătățirea rolului experienței senzoriale a oamenilor, extinderea limitelor acesteia și facilitarea și extinderea procesului de prelucrare matematică a datelor experimentale. Observațiile și experiența care au pus bazele cunoștințelor științifice, parcă ar fi dobândit un „al doilea vânt”, au atras noi forțe din progresul tehnologic și s-au ridicat la un nivel superior. Dezvoltarea în continuare a gândirii teoretice și dezvoltarea logicii cunoașterii științifice au contribuit, de asemenea, la creșterea rolului cunoașterii senzoriale, asociată în primul rând cu studiul proceselor individuale . Istoria arată că, cu cât ne adâncim în esența lucrurilor, cu atât este mai dificil să asigurăm observarea senzorială directă a proceselor, cu atât mai mare este rolul gândirii teoretice abstracte, aparatul ei logic. În condiții moderne, acest lo

100

Aparatul logic „dobândește” un aparat științific și tehnic special care facilitează, accelerează și completează activitatea teoretică a omului (de exemplu, mijloacele ciberneticii). Această creștere a rolului gândirii teoretice are loc nu în detrimentul diminuării stadiului empiric al cunoașterii, ci pe baza unei creșteri a rolului acesteia din urmă. Mai mult, observăm pătrunderea progresivă a gândirii teoretice în cunoașterea senzorială, cunoașterea empirică. Activitatea umană crește brusc în procesul de percepție senzorială a lumii, rolul experimentului, în special al experimentului social, care combină, după cum știți, observația și gândirea, activitatea practică și teoretică. Prelucrarea materialului cu ajutorul aparatului matematic indică faptul că formele primare de generalizare teoretică devin un element indispensabil oricărei observații empirice.

Acestea, dacă avem în vedere latura epistemologică a problemei, sunt motivele care provoacă o nouă creștere și, într-o oarecare măsură, un rol calitativ nou al „cunoașterii empirice”, observației, experienței, experimentului, cunoașterii științifice în general în cunoaşterea proceselor sociale în special.

În viziunea burgheză asupra lumii, acest nou rol al cunoașterii empirice, datorită condițiilor sociale și epistemologice, duce la crearea unor teorii urâte, la dezvoltarea pozitivismului, a empirismului, a respingerii filozofiei, a rolului gândirii teoretice, la respingerea unei teorii holistice. abordarea lumii și respingerea legilor dezvoltării sociale. Doar marxismul, materialismul istoric face posibilă rezolvarea corectă a problemei relației dintre empiric și logic în procesul de

cunoaștere, unitatea lor. În principiu, această soluție a fost dată de Marx și Engels. Dar ar fi un dogmatism de cel mai rău fel să credem că dezvoltarea ulterioară a acestei probleme nu este necesară într-o nouă epocă istorică, la o nouă etapă de dezvoltare a cunoașterii umane. Elaborarea întrebării despre locul și rolul cercetării private, relația lor cu analiza sociologică generală, mai larg, relația dintre micro- și macroanaliză în cercetarea socială, este una dintre cele mai importante probleme ale materialismului istoric care trebuie dezvoltată. in prezent. Există o dezbatere în rândul marxiştilor în jurul acestei întrebări, care este firească în dezvoltarea oricărei probleme teoretice complexe. Progresul cunoaşterii ştiinţifice, dezvoltarea cercetării sociale specifice, cu condiţia ca aceste studii să se bazeze pe principiile materialismului istoric, vor face posibilă rezolvarea ştiinţifică a acestei probleme.

Cu toate acestea, trebuie deja acum să avertizăm împotriva extremelor nedorite care se manifestă la cercetătorii marxişti individuali şi care, dacă nu sunt prompte.

101

a refuza, îi poate determina pe acești camarazi să converge cu opiniile burgheze. O extremă este dorința de a da cercetării private o semnificație autosuficientă, de a o transforma într-o știință independentă, cu un subiect aparte și cu o metodă specială de cercetare. Uneori este neliniștitor să auzim de la oamenii de știință individuali care se consideră marxişti că materialismul istoric „nu funcționează” atunci când efectuează cercetări private și, prin urmare, este inutil în acest sens, că, împreună cu materialismul istoric, este nevoie de o teorie specială pentru a studia aceste procese. Teoria luptei de clasă, spun astfel de oameni, explică mișcarea populară la scară globală, dar când vine vorba de studiul „grupurilor mici”, a unui colectiv limitat, atunci este nevoie de alte categorii, de altă teorie. Un astfel de raționament-SHSH, indiferent cât de bine intenționați ar fi autorii lor, este complet insuportabil, periculos și dăunător. Este evident că studiul „grupurilor mici” necesită atât categorii noi, cât și metode specifice de analiză, diferite de cele folosite în studiul proceselor globale. Dar de unde rezultă că teoria luptei de clasă nu servește ca instrument de cunoaștere științifică în studiul lor?

Materialismul istoric nu a fost și nu este o cheie principală pentru rezolvarea întrebărilor obscure, indiferent de problemele discutate: globale sau limitate, locale. Am vorbit deja despre ceea ce materialismul istoric poate oferi pentru cunoașterea proceselor sociale în ansamblu. Materialismul istoric își joacă rolul numai atunci când se bazează pe totalitatea metodelor și tehnicilor metodologice cu care operează toată știința modernă. În acest sens al cuvântului, materialismul istoric, luat izolat de alte științe, ignorând metodele, tehnicile și metodologia folosite de alte științe, nu a „funcționat” niciodată ca instrument de cunoaștere în studiul oricăror procese, inclusiv în studiul procese globale. Dar o astfel de concepție dogmatic scolastică a materialismului istoric nu este inerentă marxiștilor, ci „criticilor” săi care o denaturează și o stupefiază pentru a le facilita încercările critice. În realitate, nu este cazul. Când studiază o mișcare populară, un

sociolog este obligat să folosească metodologia științelor istorice, economice, politice și de altă natură. Acest lucru ar trebui spus despre orice alt proces global sau local. Pentru a servi mai bine procesului de studiu a unor fenomene particulare, materialismul istoric însuși trebuie să dobândească o serie de noi categorii și principii. Această latură a materialismului istoric, ca teorie sociologică generală a marxismului, trebuie să fie dezvoltată în mod persistent de noi. Cam asta ar trebui
102
să vorbim despre, și nu despre faptul că materialismul istoric nu este o metodă de studiere a proceselor locale.

Când se studiază procesele globale și locale, este foarte important să se rezolve corect problema locului și rolului metodelor și tehnicilor științifice naturale pentru studierea proceselor sociale.

Materialiștii premarxieni, care încercau să ofere o justificare științifică proceselor sociale, apelau de obicei la știința naturală contemporană, legile și metodele acesteia. Ei au explicat direct procesele sociale. Interpretarea din științe naturale a proceselor sociale a fost pentru ei un sinonim pentru interpretarea lor materialistă.

Marx și Engels au arătat limitele acestei abordări. După ce au creat o înțelegere materialistă a istoriei, au descoperit legile specifice ale dezvoltării sociale și au dezvoltat metode sociale pentru studierea fenomenelor vieții sociale. Acesta este meritul lor cel mai mare.

Istoria de peste 100 de ani a marxismului este, în același timp, istoria luptei împotriva încercărilor de a reînvia abordarea naturalistică primitivă a fenomenelor sociale, cu încercări de a transfera, de exemplu, legile dezvoltării speciilor din natură către dezvoltarea. a popoarelor şi a grupurilor sociale în viaţa societăţii umane. Va trebui să luptăm împotriva unei astfel de abordări naturalistice în viitor, mai ales că o astfel de abordare nu numai că nu este științifică, dar servește de obicei drept justificare pentru concepțiile cele mai recționare ale procesului social, în special cele rasiste. Și, în același timp, Marx și Engels nu au refuzat niciodată să folosească în cunoașterea socială metodele și tehnicile create în domeniul științelor naturale, cu condiția ca acestea să completeze metodele sociale de cercetare și să nu le înlocuiască.

Marx pentru vremea lui a fost un strălucit cunoscător al matematicii și al metodelor cantitative de cercetare. El a aplicat pe scară largă aceste metode de cercetare în lucrările sale economice, și nu numai economice.

Una dintre caracteristicile revoluției științifice și tehnologice moderne este că extinde posibilitățile de aplicare a metodelor științifice naturale de analiză și cercetare în științele sociale. Procesul de integrare a cunoștințelor umane duce inevitabil la dezvoltarea unor metode generale de cercetare științifică. Destul de des, astfel de metode, având originea într-un domeniu al cunoașterii, își croiesc drum în alte domenii ale cunoașterii științifice, dobândesc un caracter științific general și, prin urmare, într-o anumită privință, un caracter metodologic general, filozofic general.

Știința naturii s-a înființat când a căpătat un caracter experimental. Multă vreme, experimentul a fost considerat un atribut al cunoștințelor științelor naturale.

sau științe aplicate legate de organizarea producției materiale (științe inginerești și tehnice).

Experimentul social, fără de care oamenii nu s-au descurcat niciodată, a fost mult timp considerat ceva de importanță secundară în viața societății umane. Apariția marxismului, dezvăluirea naturii active a omului și a capacității sale de a folosi în mod conștient legile sociale, a deschis o nouă eră în aplicarea experimentului social în cunoașterea și practica științifică. Dar o adevărată revoluție în știința socială a fost făcută de Revoluția Socialistă din octombrie, care a transferat puterea în mâinile oamenilor și a deschis un spațiu nelimitat pentru experimentarea științifică socială.

Astăzi, chiar și în țările capitaliste, unde procesul de dezvoltare a caracterului social al producției a atins proporții enorme, experimentul social este utilizat pe scară largă în sociologia burgheză, deși scopul și amploarea aplicării experimentului social, desigur, sunt complet diferite acolo. decât sub socialism.

Experimentul social a devenit o metodă științifică generală de cercetare. Prima împărțire a științelor în științe pur teoretice și pur experimentale se retrage treptat în domeniul trecutului. Sunt din ce în ce mai puține științe care nu se bazează pe experiment și nu îl aplică.

Sociologia marxistă încă de la primii pași ai apariției sale nu a fost doar filozofică și teoretică, ci și experimentală într-o anumită privință.

Toate acestea sugerează că în timpul nostru importanța metodelor și metodelor științifice generale de cercetare este în creștere bruscă. Multe metode, care chiar și în timpul vieții lui Marx și Engels au rămas doar proprietatea științei naturii, încep să fie aplicate din ce în ce mai pe scară largă în studiul problemelor sociale. Desigur, acest lucru nu este lipsit de extreme. Oamenii cărora le este greu să accepte lucruri noi se tem de pătrunderea metodelor științifice naturale în cercetarea socială. Le este frică de „biologizare”, „chimizare”, „matematizare” a științelor sociale. Ei cred că acest lucru duce la revenirea concepțiilor vulgare naturaliste, în lupta împotriva căreia s-a format și s-a întărit marxismul. Nu este greu de înțeles că acești oameni se tem de progresul științei. Ei sunt predispuși la conservatorism și dogmatism în știință. Marxismul-leninismul, creativ în spirit, nu poate accepta astfel de concepte. Dar aceasta nu înseamnă că progresul științei în condițiile unei societăți de clasă nu este capabil să genereze în ea încălcări reacționale, în acest caz, dorința de a exagera rolul metodelor științifice naturale în cunoașterea socială, sau chiar de a înlocui socialul. metode cu ei.

Pozitiviștii, de exemplu, sunt înclinați să creadă că metodele și metodele științifice generale și științifice naturale și de cercetare constituie metodologia științelor sociale, că ele și numai ele ar trebui folosite în studiul proceselor sociale, că legile sociale descoperite de Marx și Engels nu joacă un rol

esențial, la fel cum nu joacă un rol esențial și metode sociale de cercetare.

Trebuie spus că ambele extreme sunt la fel de greșite și la fel de dăunătoare. Dacă prima este capabilă să conducă la dogmatizarea marxismului și să-i limiteze posibilitățile de studiere a proceselor sociale, atunci a doua dă naștere unei atitudini dispreţuitoare, burghezo-pozitiviste față de teorie în general, față de teoria sociologică generală a marxismului în special. Adevărul este că rolul metodelor științelor naturale în studiul proceselor sociale este în creștere, iar domeniul de aplicare al acestora se extinde. Prin urmare, trebuie să luptăm nu numai împotriva încercărilor de abordare naturalistă a proceselor sociale, ci și împotriva încercărilor de a ignora rolul metodelor științifice naturale de cunoaștere. Aceste metode nu joacă un rol autosuficient, ci sunt un instrument care echipează suplimentar cercetătorul, ajutându-l să folosească metodele generale de cercetare sociologică și acele metode și tehnici specifice de cunoaștere care sunt caracteristice fiecărei științe sociale în mod mai complet și mai profund. Dar dacă formularea metodologică generală a întrebării este clară, atunci în mod specific problema posibilităților, modalităților și limitelor de aplicare a metodelor de cercetare științifică naturală în fiecare caz individual este o chestiune de cercetare specială și practică cognitivă.

4. Semnificaţia metodologică a categoriilor de materialism istoric.

Rolul lor în studierea interacțiunii fenomenelor sociale

Pentru a folosi mai deplin arma puternică a materialismului istoric pentru cunoașterea relațiilor sociale, este important să se concentreze atenția sociologilor marxişti asupra încă trei aspecte ale problemei. În primul rând, ar trebui acordată mai multă atenție decât înainte analizei interacțiunii legilor sociologice generale între ele și cu toate celelalte legi sociale. Până acum, am acordat mai multă atenție analizei legilor individuale ale sociologiei (legile dezvoltării bazei și suprastructurii, legile luptei de clasă etc.). Aceasta este o lucrare foarte importantă, care, desigur, trebuie continuată în viitor. Săpăturile sociale sunt istorice, adesea schimbă semnificativ natura acțiunii lor asupra

de-a lungul vieţii unei singure generaţii. Știința este chemată să informeze permanent personalitățile publice despre toate schimbările în funcționarea legilor sociale și, prin urmare, să urmărească aceste schimbări și să le reflecte în cercetarea socială.

Dar în viața socială, legile nu funcționează izolat unele de altele, ele se influențează reciproc, iar rezultatul general al interacțiunii lor diferă, desigur, de ceea ce constituie o lege „în forma ei pură”. Viața socială este un proces holistic care necesită o abordare integrată a studiului și, prin urmare, interacțiunea legilor sociale ar trebui să facă obiectul unei analize speciale constante. Acest lucru este cerut de principiile materialismului dialectic și istoric. Deosebit de urgentă este sarcina de a studia interacțiunea legilor societății socialiste și nu numai a legilor economice, deși de aici ar trebui să începem, ci tocmai a interacțiunii tuturor legilor sociale care

îmbrățișează viața socială de la întemeiere până la vârf. Și în epoca istorică a lumii moderne, aceasta înseamnă și studiul interacțiunii legilor sociale generate de diferite stadii de dezvoltare istorică, dar conectate între ele în cadrul unei epoci istorice. Fără aceasta, este imposibil să rezolvăm orice problemă științifică a timpului nostru.
Să luăm, de exemplu, implementarea reformei economice în URSS și reforme similare în alte țări socialiste. Aceste reforme, fiind economice, pot să nu afecteze toate aspectele vieții sociale, ele afectează schimbările în structura socială a societății, comportamentul diferitelor grupuri sociale, procesele care au loc în psihologia și ideologia socială, metodele și modalitățile de conducere a societății, etc. Numai luând în considerare toate aceste procese în ansamblu, este posibil să se ghideze într-adevăr științific societatea, să se înțeleagă acele consecințe, nu numai producțional-tehnice, și socio-politice, ideologice, la care duce, așadar, implementarea acestei reforme, pe baza acesteia, construiți politica științifică a Partidului Comunist.
Studiul interacțiunii legilor sociale este asociat cu soluționarea unui număr de alte probleme importante ale materialismului istoric. Este suficient să numim o astfel de problemă ca relația dintre obiectiv și subiectiv în socialism, identificarea a ceea ce este nou în această relație, problema relației dintre conștiință și spontaneitate în dezvoltarea societății socialiste și o serie de alte probleme legate de creșterea în continuare a rolului activ al omului în procesul istoric. În literatura marxistă recentă
106
au existat lucrări dedicate acestor probleme. O atenție deosebită este acordată corelației dintre obiectiv și subiectiv în dezvoltarea istorică. Cu toate acestea, luată în ansamblu, problema este încă insuficient dezvoltată.
Mai departe. Un rol important în materialismul istoric îl joacă analiza structural-funcțională[1]. Marx și Engels au făcut o analiză științifică a structurii societății umane, au analizat funcțiile principalelor elemente ale structurii sociale și funcționarea formațiunilor socio-economice în general. Lenin și, după Lenin, partidele comuniste ale lumii, cadrele teoretice ale partidelor comuniste, continuând munca lui Marx, Engels și Lenin, au făcut mult pentru a dezvolta în continuare problema structurii relațiilor sociale. Acum, în studiul structurilor sociale, centrul de greutate este transferat de la studiul formelor clasice de relații și elemente sociale la analiza întregii diversități a structurilor sociale, diversitatea cauzată de condițiile specifice de dezvoltare ale țărilor individuale și combinarea celor mai diverse relații economice, sociale și politice într-o epocă istorică. De o importanță deosebită este analiza, ca să spunem așa, a structurilor „de tranziție” și a relațiilor sociale care nu se încadrează în cadrul formelor pur clasice.
Deja victoria revoluției socialiste din Rusia a oferit o mulțime de dezvoltare neobișnuit de unică a societății, a făcut posibilă identificarea modelelor și trăsăturilor specifice inerente procesului istoric și dezvoltării noii societăți în Uniunea Sovietică. Transformările revoluționare din țările din Asia și

Africa au dat și mai multă originalitate și au dat naștere unui număr mare de ceea ce se numește în mod obișnuit tranziție.

1 În sociologia burgheză modernă este mult zgomot despre așa-numita metodă de analiză structural-funcțională. Este declarată a fi „cea mai modernă” metodă sociologică, înlocuind restul și, bineînțeles, înlocuind marxismul „învechit”. Între timp, după cum se știe, analiza structurii și funcțiilor societății și a elementelor ei constitutive a fost dată pentru prima dată de marxism. Analiza „structurală” și „funcțională” ca dispozitiv metodologic a fost utilizată pe scară largă și este folosită de marxisti-leniniști de-a lungul dezvoltării istorice a marxismului. Pentru marxişti, nu este nimic nou în aplicarea acestei metode, decât dacă considerăm că mijloacele moderne de cunoaştere ştiinţifică fac posibilă aplicarea acestei metode mai pe scară largă şi mai deplină, pentru a obţine un rezultat mai precis în procesul de analiză. Totodată, pentru marxişti, aceste metode sunt doar unul dintre elementele metodologiei ştiinţifice, metoda materialismului dialectic şi istoric, şi nu principala, cu atât mai puţin unica metodă de cercetare. Contrastând analizele structural-funcționale cu determinismul materialist și cu dialectica revoluționară, sociologii burghezi aici, ca și altundeva, exagerează, exagerează, transformă momentul, linia procesului obiectiv al cunoașterii, într-un absolut. Acesta este păcatul epistemologic și rădăcinile epistemologice ale pasiunii pentru structuralism.

forma de relatie. Dezvoltarea relațiilor feudale sau a relațiilor prefeudale în relații capitaliste în secolul al XIX-lea a avut loc în diferite moduri. Lenin a vorbit despre două moduri ale unei astfel de tranziții – prusac și american. Viața modernă a arătat un număr mare de aceste moduri de tranziție de la relațiile precapitaliste la cele capitaliste. Și mai specific se naște în timpul tranziției de la capitalism și relațiile precapitaliste la cele socialiste.

Epoca istorică modernă, în care raportul dintre cele mai eterogene forțe sociale care interacționează între ele, oferă în mod natural o abundență enormă de forme de tranziție de dezvoltare de la capitalism și relații precapitaliste la cele socialiste. Există o serie de țări a căror organizare politică a societății nu poate fi numită nici capitalistă, nici socialistă în adevăratul sens al cuvântului. Vorbim despre țări care încearcă să urmeze calea non-capitalistă și au state democratice. Proprietatea de stat în astfel de țări și relațiile legate de aceasta nu pot fi numite direct socialiste, deși ele sunt transformate în procesul dezvoltării necapitaliste a țării.

Analiza trăsăturilor structurilor socio-economice, inclusiv structurile de tranziție, diversitatea acestora, diversitatea relațiilor economice și sociale nu anulează funcționarea legilor de bază ale procesului istoric, care este comună tuturor formelor de tranziție asociate mișcării societate de la capitalism la socialism. Nu ar trebui să fie vorba despre abandonarea legilor sociologice generale, ci despre studierea în continuare a legilor sociologice și a funcționării lor în condițiile moderne.

Marxismul este incompatibil cu schematismul. Dar, în aceeași măsură, este incompatibilă cu construirea trăsăturilor

dezvoltării țării într-un absolut, cu înlocuirea unui proces integral de dezvoltare mondială cu nenumărate așa-zise modele. Elaborarea problemei diversităţii structurilor socio-economice face parte din întrebare. Nu trebuie să uităm de necesitatea studierii în continuare a structurilor elementelor individuale ale formațiunilor socio-economice, părților sale individuale. De exemplu. În literatura marxistă, un gol este umplut din cauza unei atenții insuficiente la problemele psihologiei sociale. Cu toate acestea, studiul și dezvoltarea structurii psihologiei sociale este încă o chestiune de viitor. Aici s-a făcut doar principalul lucru, au fost determinate principalele elemente care fac parte din sistemul psihologiei sociale. Problema structurii relațiilor politice în epoca istorică modernă a fost studiată foarte puțin, atât în raport cu umanitatea în ansamblu, ținând cont de particularitățile epocii istorice moderne, cât și în raport cu sistemele sociale individuale.

108

capitalist, socialist, către țările care urmează calea capitalistă de dezvoltare etc.

Același lucru se poate spune despre alte elemente ale structurii sociale în ansamblu. În stadiul actual al cunoașterii, structura societății este mai pe deplin reprezentată ca un sistem de diferite structuri și problema funcțiilor atât ale organismului social în ansamblu, cât și ale funcțiilor structurilor individuale care alcătuiesc organismul social. este acoperit pe scară largă.

În sfârșit, despre semnificația metodologică a tuturor categoriilor de materialism istoric. Multă vreme, sociologii profesioniști și-au acordat atenția principală dezvăluirii conținutului teoretic și, în consecință, problemelor materialismului istoric. A fost o lucrare foarte importantă și necesară. Dar, duşi de această latură a problemei, sociologii marxişti au acordat mai puţină atenţie celeilalte laturi a materialismului istoric, dezvăluirii conţinutului său metodologic, arătând semnificaţia metodologică a legilor şi categoriilor materialismului istoric şi, de asemenea, folosind această armă a materialismului ştiinţific. cunoștințe pentru a rezolva problemele complexe care apar în procesul de construire a comunismului. Acest neajuns în activitatea noastră nu numai că a avut un impact negativ asupra dezvoltării problemelor urgente cu care se confruntă societatea noastră, dar a dat naștere și la oponenții marxismului și la oameni care nu sunt suficient de fermi în pozițiile marxismului pentru a acuza materialismul istoric de incapacitatea sa imaginară de a servi drept armă a cunoașterii științifice a realității.

Pentru a obține un succes deplin în lupta împotriva oponenților marxismului și a revizioniștilor de diverse nuanțe, trebuie să ne intensificăm atenția pentru a releva semnificația metodologică a tuturor legilor și categoriilor materialismului istoric. Acest lucru se aplică tuturor categoriilor de materialism istoric: forțele productive, relațiile de producție, baza, suprastructura, statul etc. La noi și în străinătate există o enormă literatură marxistă dedicată analizei structurii sociale a societății în ţări socialiste şi nesocialiste. Această literatură răspunde perfect la întrebările: ce este o clasă, cum diferă clasele principale de cele nede bază, cum diferă structura socială a

diferitelor țări, cum se schimbă structura socială a societății pe măsură ce se schimbă și se dezvoltă modul de producție, care sunt formele şi trăsăturile luptei de clasă în diferite stadii de dezvoltare socială etc etc.

Atunci când se analizează structura de clasă socială a societății, se folosesc cele mai diverse metode și tehnici, care sunt realizarea științei moderne. Dar se poate limita un sociolog marxist la asta? Sau chiar elaborarea unor propuneri pe baza unei asemenea analize pentru activitățile com

petreceri niste? Evident, animal de companie. Este necesar, de altfel, să arătăm semnificația metodologică a teoriei marxiste a claselor și a luptei de clasă pentru orice analiză socială, pentru toate științele sociale, pentru determinarea politicii corecte a Partidului Comunist, acționând în orice condiții. În raport cu capitalismul, aceasta înseamnă nu numai necesitatea de a analiza structura clasei, de a identifica interesele de clasă, de a lua în considerare problema corelării forțelor de clasă, dar și de a putea analiza orice relații sociale în așa fel încât să dezvăluie legătura dintre procesul studiat și mersul general al luptei de clasă din țară. Nu doar să afirmăm, ci să dovedim prin analiză științifică că indiferent de sfera vieții publice pe care o luăm: familie sau religie, filozofie sau științe naturale, pentru toate va fi caracteristic că toți vor fi cumva, pentru unul. gradul sau altul legat de procesele luptei de clasă care se desfășoară în țară, reflectă într-o formă sau alta presiunea și influența clasei conducătoare, servesc intereselor acestei politici sau i se opun.

Oricât de amar ar fi să admitem, este un fapt că abordarea de clasă ca una dintre condițiile analizei științifice începe să fie uitată de cercetătorii marxişti individuali, mai ales atunci când studiază procesele locale. Această uitare a abordării de clasă este mai frecventă printre cercetătorii marxişti individuali atunci când analizează relaţiile societăţii socialiste. Uneori, parcă, unele adevăruri elementare ale marxismului sunt uitate, și mai presus de toate acestea: atâta timp cât există diferențe de clasă sau rămășițele lor sub socialism, adică până la instaurarea comunismului cu drepturi depline, analiza de clasă și o abordare de clasă. la totalitatea fenomenelor sociale este necesar, fie că vorbim de relaţii economice, politice sau de altă natură. Unora li se pare că victoria socialismului, poziția dominantă a proprietății publice și revelarea caracterului public al statului socialist înseamnă că este posibilă o abordare non-clasă sau supra-clasă a tuturor acestor procese. Nu există nimic mai rău decât o astfel de greșeală. Clasa muncitoare este purtătoarea socialismului, purtătoarea universalului și comunistului. Pe măsură ce alte pături ale societății se apropie de clasa muncitoare, se alătură proprietății publice, de care aceasta este purtătoarea, și ideologia ei, oamenii se unesc și publicul devine sinonim cu socialistul. Dar asta nu înseamnă că socialistul își pierde semnificația de clasă. Acest conținut de clasă apare imediat de îndată ce socialismul se confruntă cu capitalismul, forțele sale în economie, politică, psihologie și ideologie. Nu vorbim despre faptul că epoca modernă

există o epocă de luptă între cele două sisteme, iar corelarea celor două sisteme este o formă de luptă de clasă, o luptă împotriva forțelor imperialismului, care se opun socialismului și încearcă să frustreze cauza construcției comuniste.

Burghezia și ideologii ei se străduiesc constant să ne împingă de la poziții de clasă la poziții de „universal”, umanist abstract, la poziții de „democrație în general”, „libertate în general”. Ei sunt asistați cu sârguință în acest sens de către revizioniștii moderni, care lubrifiază opoziția a două lumi, a două sisteme pe arena internațională, opunând lucrărilor „umaniste” timpurii ale tânărului Marx, după cum se spune, cu lucrările sale mature, și întorcând Marx într-un liberal obișnuit. Ele înlocuiesc democrația cu liberalismul, iar dezvoltarea democrației sub socialism cu liberalizarea burgheză în spiritul obișnuit burghezo-parlamentar. Ideologii burghezi și revizioniștii moderni folosesc pe scară largă profanarea marxismului de către grupul Mao Zedong pentru a defăima teoria clasei marxiste. Teoria științifică a luptei de clasă se opune denaturărilor și falsificărilor atât ale mao-zedongiștilor, cât și ale revizioniștilor de dreapta.

Abordarea de clasă în analiză este unul dintre criteriile principale care separă un democrat de un liberal, un marxist-leninist de un revizionist. Abordarea de clasă nu este o trăsătură a dogmatismului, așa cum ne învață propaganda burgheză, depunând eforturi disperate de a-i da pe revizioniști drept marxisti creativi, ci una dintre condițiile indispensabile pentru analiza științifică a modernității. Abaterea de la analiza de clasă, dacă nu este depășită la timp, împinge cercetătorul sau persoana publică pe calea antisocialistă, indiferent de intențiile sale personale, chiar bune. Istoria construcției socialiste în toate țările socialiste, procesele care se desfășoară în ele în prezent, sunt o dovadă clară a corectitudinii acestei propuneri.

MICHEL SIMON (Franța)

CERCETARE SOCIOLOGICĂ ŞI TEORIE MARXIST-LENINISĂ

Care sunt provocările cu care se confruntă științele sociale în legătură cu schimbările la care asistăm în prezent? Care este rolul principal al teoriei marxist-leniniste și în ce condiții poate fi pusă în practică? Care este legătura interioară dintre progresul științific și lupta împotriva ideologiei burgheze? În declarația mea, aș dori să abordez pe scurt aceste trei aspecte în legătură cu condițiile existente în Franța.

1. Schimbări istorice care au loc în prezent și cercetări sociologice

Progresul științei, după cum se știe, se bazează în primul rând pe definirea problemelor de cercetare. A avansa în domeniul științelor sociale înseamnă, în primul rând, a cuceri pentru analiza științifică acele domenii ale realității care anterior erau considerate pur empiric, sau nu erau luate în considerare deloc. Din acest punct de vedere, contribuția clasicilor marxism-leninismului la știință este extraordinar de bogată. Pentru a fi fideli învățăturii lor, este necesar în primul rând să se determine fără a prejudicia locul pe care științele sociale ar trebui să-l ocupe. Nu pretind ca finalizez analiza tuturor problemelor care vor fi discutate mai jos.

Schimbările istorice care au loc acum caracterizează fața lumii moderne. Identificarea și studiul acestor schimbări este singurul merit al mișcării muncitorești condusă de teoria marxist-leninistă, iar simpla afirmare a acestui fapt ar trebui să modereze pretențiile celor care acuză marxismul-leninismul de sterilitate intelectuală. În acest sens, voi aminti trei puncte care, în cele din urmă, determină integral sau cel puțin parțial înțelegerea realității sociale moderne.
112
1) Aspectul principal: lupta dintre imperialism și mișcarea revoluționară internațională în cele trei părți ale ei constitutive (țările socialiste, mișcarea de eliberare națională, lupta proletariatului și lupta antimonopol în țările imperialiste).
Tranziția de la capitalism la socialism este conținutul principal al erei noastre.
2) Revoluția științifică și tehnologică este în strânsă legătură dialectică cu această gamă de fenomene. Ea lasă o amprentă profundă asupra realității sociale a țărilor capitaliste și socialiste. De asemenea, afectează întregul sistem de relații internaționale. De aceea multe probleme sunt puse într-un mod nou.
3) În ceea ce privește Franța, aceste schimbări se exprimă în procese care se produc rapid și în același timp profunde, precum: concentrarea monopolului, implicarea tot mai largă a populației în sistemul muncii salariate, urbanizarea, înființarea și dezvoltarea capitalism de monopol. Cerințele stringente de reproducere, competiție și obținere de profit obligă clasa conducătoare să lupte pentru a crește profiturile capitaliste, folosind atât metodele vechi, clasice, cât și metodele noi. Problemele legate de ocuparea forței de muncă, educația, problemele cu locuința și problemele de dezvoltare inegală a diferitelor regiuni ale țării devin din ce în ce mai acute. Antagonismul dintre oligarhia financiară și clasele și straturile de populație nemonopolizate este în creștere. Folosirea mijloacelor autocratice de către puterea politică este o consecință și, în același timp, o condiție a acestui proces. Legătura dintre revendicările economice și lupta politică, dintre aspirațiile democratice și lupta antimonopol, devine din ce în ce mai strânsă. Pornind de la aceasta, PCF își dezvoltă activitățile. Aceste fenomene au un impact direct asupra vieții și conștiinței oamenilor. Consecințele lor indirecte ar trebui să atragă și atenția științei marxist-leniniste a societății.
Viața de zi cu zi se schimbă și, odată cu ea, psihologia oamenilor în aspectele sale cele mai profunde și mai puțin studiate. Mediul material se schimbă - de la condițiile de viață și de muncă la mobilierul pentru casă și articolele de uz casnic. Un tablou asemănător se observă în tot ceea ce ține de relația dintre oameni: creșterea volumului și ritmului de informare, schimbarea atitudinilor față de muncă, față de ceilalți, evoluția relațiilor dintre sexe, generații etc. Noile forme ale oamenilor. apar comportamente, noi nevoi, noi forme de percepție. Dacă luăm, să zicem, arta ca exemplu, atunci în analiza artei contemporane este greu posibil să abstractizam

departe de acești factori. Același lucru este valabil și pentru educație și, evident, pentru politică, mai ales când se consideră că într-o țară capitalistă precum Franța există o inegalitate de șanse în satisfacerea noilor nevoi care sunt generate de condițiile vieții moderne, stimulate și distorsionate artificial de capitalism.
Este foarte important să analizăm nu numai schimbările obiective în curs de desfășurare în viața materială, ci și modul în care sunt resimțite, percepute, înțelese de cei care le experimentează. Această sferă este strâns dependentă de realitatea obiectivă, dar nu este pur și simplu dedusă din aceasta din urmă, ci necesită metode specifice pentru studiul ei. Și acest lucru este cu atât mai necesar cu cât comportamentul maselor decide în cele din urmă totul și el însuși este inseparabil de acele procese complexe în cursul cărora se formează dispozițiile, se determină alegerile și deciziile. A examina aceste fenomene dintr-un punct de vedere materialist nu este o sarcină ușoară. În acest sens, moștenirea ideologică a lui Marx, Engels, Lenin este de mare valoare. Dar trebuie să o dezvoltăm atât în legătură cu studiul problemelor specifice care ne confruntă, cât și în legătură cu noile metode pe care le putem avea la dispoziție.
Pentru a explora din punct de vedere marxist-leninist problemele puse de cercetarea sociologică empirică, este mai bine să începem cu experiența concretă.
În toamna anului 1966, conducerea Partidului Comunist Francez a susținut un studiu despre „concepția politică a francezilor". Ea a constat în studierea atât a răspunsurilor la propunerile politice ale Partidului Comunist Francez, cât și a atitudinii față de acesta și de activiștii săi astfel) între politică și aspirațiile lor personale. Pe această bază, a fost necesar să se încerce să se înțeleagă modul în care realitatea politică în general și activitățile diferitelor partide (inclusiv cel comunist) afectează viața oamenilor.
În acest scop, a fost întreprins un prim studiu „calitativ", în care au fost realizate și analizate un număr limitat (77) de anchete, reprezentând
1 O parte semnificativă a rezultatelor sondajului de opinie publică a fost publicată și analizată în jurnalul teoretic și politic al Comitetului Central al FKP „Cahiers du communisme" în numerele din decembrie 1967 și ianuarie 1968. Aceste materiale au fost publicate ca un tipărire separată sub titlul „Les Français, la politique et le Parti communiste.

Acestea au fost conversații complet casual, care uneori durau până la 2 ore și în care examinatorul a fost instruit doar să continue conversația. În a doua fază (studiu „cantitativ"), 1780 de persoane au fost examinate folosind chestionare.
O analiză detaliată a materialelor obținute în cursul acestei lucrări depășește scopul prezentei prezentări. Să subliniem doar câteva dintre aspectele pe care a permis să le lămurim.
1) Un astfel de studiu, combinat cu totalitatea mijloacelor de analiză de care dispune Partidul Marxist-Leninist, face posibilă evaluarea mai precisă a evoluției politice atât a diferitelor categorii de oameni, cât și a populației în ansamblu. Aplicarea acestor metode de cercetare ajută Partidul să urmeze o linie care

vizează depășirea tuturor încercărilor de judecăți subiectiviste. Studiul demonstrează înțelegerea profundă de către partidul a marilor diferențe politice și ideologice care caracterizează țara noastră și dorința acestuia de a folosi toate mijloacele pentru a le identifica mai precis. Aplicarea metodelor empirice de cercetare nu înseamnă deloc căderea în empirism; dimpotrivă, folosirea lor capătă o profundă semnificație politică și teoretică.

2) Mai mult, studierea răspunsurilor primite în urma sondajelor, ținând cont de vârstă, sex, profesie, educație, apartenență religioasă și pentru ce candidat urmează să voteze respondenții, vă permite să faceți un fel de sociologic și secțiunea ideologică a fiecărei mișcări politice și să înțeleagă mai bine semnificația placerilor și antipatiilor politice.

3) Aceste date, împreună cu analiza conversațiilor „libere”, permit o mai bună înțelegere a modului în care percepțiile și vederile sunt grupate în jurul unui anumit „nucleu” creat de relația individului cu mediul înconjurător, precum și a experienței sale de viață, care poartă o amprentă fără ambiguitate a apartenenţei sale de clasă.

Se pot aprecia mai bine obstacolele care, într-o țară precum Franța, împiedică masele populare să participe la viața politică. Aceste obstacole depind atât de condițiile obiective ale existenței umane, cât și de dificultatea de a înțelege legătura - deși existența ei este bănuită - dintre preocupările pur personale ale indivizilor și lumea politicii, care este adesea percepută parțial, incomplet și pervers. Pe de altă parte, se confirmă ideea că aceeași experiență cotidiană directă poate servi drept bază pentru formarea conștiinței politice, dacă se dau explicații rezonabile, se arată perspective pozitive și se organizează o luptă.

5· 115

În lumina acestui fapt, unele concluzii teoretice (să zicem, ceea ce Lenin a scris în lucrarea sa „Ce este de făcut?” despre trecerea la o conștiință politică adecvată) devin deosebit de importante și foarte relevante. Nu mai puțin valoroase sunt informațiile pur politice. De exemplu, din decembrie 1966 (adică până la alegerile din 1967 și acordul dintre PCF și FDSLS care le-a precedat), a avut loc o slăbire clară a influenței anticomunismului în rândul maselor. Asemănarea sociologică și ideologică dintre contingentele de alegători care au votat pentru comuniști și socialiști este izbitoare, iar orientarea alegătorilor de stânga necomuniști spre o alianță a forțelor de stânga este de asemenea indiscutabilă. Propuneri politice importante – posibila intrare în guvern a miniștrilor comuniști sau naționalizarea industriilor cheie – au fost bine primite. În același timp, există tendința – și trebuie dezvoltată în toate modurile posibile – ca alianța forțelor de stânga să devină o alternativă reală la actuala guvernare. Contrar afirmațiilor populare, alegătorii care votează pentru comuniști reprezintă avangarda politică: ei sunt relativ tineri, cei mai activi din punct de vedere profesional din masa lor și sunt mai mulți bărbați printre ei. Oamenii care votează comuniști sunt mai puțin întâlniți atât în rândul celor cu venituri mari, cât și în rândul celor cu cele mai mici; procentul muncitorilor și angajaților dintre aceștia este foarte mare. Dintre aceștia, cel mai mic

număr de persoane care frecventează biserica, dar conștientizare semnificativă și interes ridicat pentru politică. Pentru a înțelege viața politică a Franței, este interesant de observat că alegătorii gauliști au caracteristica opusă.
Oricât de importante ar fi aceste rezultate menționate mai sus, ele dau doar ideea cea mai generală și incompletă și trebuie abordate strict critic. Fetișizându-le, putem cădea în captivitate față de toate erorile pozitivismului și aici ne este util să amintim avertismentul lui Engels, care a subliniat că oricine neagă nevoia gândirii teoretice devine sclav al „cele mai proaste rămășițe vulgarizate. dintre cele mai proaste doctrine filozofice", adică conceptele ideologice ale burgheziei.
Intenționez să dedic a doua parte a discursului meu rolului creator al teoriei marxist-leniniste.
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 20, p. 525.

2. Cercetarea empirică și teoria marxist-leninistă
Voi începe prin a trece în revistă studiile despre care tocmai am vorbit.
După cum sa spus deja, aplicarea teoriei marxist-leniniste la realitatea franceză contemporană (și este inseparabilă de conjunctura istorică mondială) începe deja cu definirea scopurilor unei astfel de cercetări. Se deosebește de alte studii similare în primul rând prin respingerea obiectivelor strict pragmatice, limitate doar de desfășurarea campaniilor electorale. Acest studiu este parte integrantă a procesului de analiză a dezvoltării forțelor de clasă în țara noastră în ansamblu. Prin urmare, ea dezvăluie în linii mari percepția subiectivă de către aceste forțe a totalității relațiilor sociale de care factorii politici sunt legați prin natura lucrurilor. Cu toate acestea, oricât de valoroase ar fi aceste date despre percepția subiectivă, atunci când le interpretăm, desigur, nu pot fi separate de factorii obiectivi, numeroase urme ale cărora se regăsesc în materialele primite la citirea atentă. În general, progresul științific în sine presupune o critică nemiloasă a psihosociologiei idealiste, care închide calea cunoașterii tiparelor de bază ale realității.
Părerile și reacțiile oamenilor nu sunt date direct, ci derivate. Formarea lor, așa cum am menționat deja, este inseparabilă de totalitatea experienței de viață a indivizilor. În același timp, ar fi imposibil de explicat părerile și reacțiile oamenilor fără a ține cont de eforturile ideologice masive și viclene continue pe care burghezia, care este la putere de câteva secole și dispune de resurse enorme, care putere economică și subordonare. a dispozitivului de stat. Desigur, subiectul cercetării empirice concrete este și studiul motivului pentru care clasa burgheză reușește să controleze diseminarea ideilor și a instituțiilor politice.
Pentru a înțelege starea de fapt în Franța și starea opiniei publice, trebuie să ținem cont și de cei 50 de ani de existență a Partidului Comunist, posibilitățile și activitățile sale. Aici, încă o dată, cercetările empirice confirmă corectitudinea luptei zilnice a partidului în apărarea poporului muncitor, noile sale teze teoretice (posibilitatea unei tranziții la socialism fără război civil și în condițiile unui sistem multipartid, care, desigur, nu înseamnă o negare a luptei de clasă). De asemenea,

confirmă corectitudinea inițiativei venite din partea partidului care vizează îmbunătățirea stilului
117
o lucrare caracterizată printr-o utilizare largă a discuției, flexibilitate, toleranță și fermitate.
Să rezumam. Trebuie să ne ferim de două tipuri de erori: pe de o parte, psihologismul idealist și metafizic și, pe de altă parte, fatalismul, bazat mai mult sau mai puțin pe structuralism. Toate rezultatele studiului în cauză trebuie interpretate în termeni istorici, ținând cont de rolul claselor și de lupta lor. Fără a limita deloc cercetarea, această teză, ea însăși bazată pe teorie, dimpotrivă, îi deschide noi căi și zone, care deocamdată pot fi considerate mai conturate decât dezvoltate cu adevărat. El subliniază necesitatea de a nu se limita la studiul realității sociale, ci de a participa practic la ea pentru a o transforma. Nu este nevoie să ne oprim asupra a ceea ce participarea activă la practica socială oferă științei și, dimpotrivă, ce câștigă practica dintr-o astfel de participare.
În raport cu cercetarea empirică, teoria marxism-leninismului este astfel atât rezultatul, cât și o încercare sistematică de interpretare a acestora, precum și baza și programul fundamental. O înțelegere corectă a sensului unei teorii asigură atât rigoarea acesteia, cât și posibilitatea dezvoltării sale creative în continuare în științele sociale.
Cercetarea despre care am vorbit mai sus nu se poate opri la nivelul actual, pur descriptiv. Nu poate sustrage necesitatea sistematizării și analizei materialului adunat pe baza numeroaselor indicații care sunt cuprinse în lucrările lui Marx, de la Ideologia germană până la Capital, ca să nu mai vorbim de Brumarul al XVIII-lea (și de asemenea în lucrările lui Engels și Lenin) despre complexitatea relației dintre modul de producție, clase sociale, ideologie și forțe politice.
Trebuie să apreciem încă o dată amploarea și caracterul radical al revoluției în domeniul teoriei reprezentate de materialismul dialectic și istoric. Ea deschide spre studiu științific totalitatea realității sociale și istorice. Aș dori să trag câteva concluzii foarte generale din acest radicalism științific legat de faptul că clasa muncitoare, spre deosebire de burghezie, nu trebuie să-și ascundă scopurile de clasă în spatele unor lozinci generale abstracte.
Oricât de complexă ar fi relația dintre bază și suprastructură, trebuie, după Engels, să apărăm neclintit ideea că producția, și după producție și schimbul produselor sale, stau la baza oricărui sistem social.
118
Astfel, cauzele finale ale tuturor schimbărilor sociale și răsturnărilor politice trebuie căutate nu în filozofie, ci în economia epocii corespunzătoare. Ni se pare că indicația lui Engels, care este dată mai jos, este vitală pentru luarea în considerare științifică a acelor probleme de ideologie cărora ne-am dedicat discursul: , - este doar un simptom al faptului că... s-au produs în mod imperceptibil schimbări. în metodele de producţie şi în formele de schimb. Toate schimbările despre care am vorbit la începutul discursului meu trebuie studiate în lumina acestei perspective de bază, și același lucru este valabil și pentru reflectarea lor în ideologie.

Câteva cuvinte despre caracterul umanist al marxismului. Umanismul socialismului științific pornește din teza, fundamentată teoretic și testat în toate privințele pe experiența mișcării muncitorești, care afirmă că emanciparea clasei muncitoare este emanciparea tuturor oamenilor, fără deosebire de rasă sau sex. Departe de a subjuga valorile revoluţionare, un astfel de concept, dimpotrivă, le fundamentează şi dezvăluie condiţiile specifice pentru implementarea lor autentică. După cum a observat Engels, sloganurile umaniste de libertate, egalitate și fraternitate, atât de răspândite în țara revoluției burgheze, care a fost Franța, au un caracter dublu: pe de o parte, exprimă aspirații populare; pe de altă parte, în virtutea naturii lor abstracte, ele nu exclud dominația ideologică și politică a burgheziei. Așadar, sarcina mișcării muncitoare este de a dezvălui caracterul lor real, de a arăta, așa cum a subliniat Valdeck Roche în plenul Comitetului Central al PCF de la Arzhaptey (martie 1966), că libertatea înseamnă sfârșitul opresiunii și exploatării. , că egalitatea este este desființarea claselor, fraternitatea este cooperarea frățească a lucrătorilor liberi pentru a satisface nevoile materiale și spirituale ale tuturor oamenilor. Că drumul către asta va fi dificil, nimeni nu se îndoiește. Dar depășirea cu pricepere a dificultăților presupune nu o respingere a abordării materialiste a acestora, ci dezvoltarea sa cuprinzătoare. În special, este necesar să se dezvolte din ce în ce mai mult pe această bază etica comunismului, în care umanismul și spiritul revoluționar sunt indisolubil legate.
În plus, marxismul nu numai că nu se opune dialogului, ci, dimpotrivă, afirmării și, în principal, implementării în
1 A*. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 20, p. 278.

viaţa materialismului marxist dă adevărată semnificaţie şi validitate dialogului. Fără dialog, nu se poate înțelege în profunzime semnificația schimbărilor ideologice care au loc în prezent: nu contează dacă vorbim de o tendință social-democrată, care, spunem, parafrazându-l pe Marx, urmărește să-și dobândească anticapitalistul. „orientare” fără a abandona în același timp idealismul său filozofic, precum și de la conceptele reformiste; sau despre mișcarea creștină, marcată de tendințe clare spre renovaționism. Faptul că asociem aceste schimbări, mai ales când este vorba de un fenomen atât de cuprinzător precum creștinismul, cu totalitatea schimbărilor despre care am vorbit la început și care afectează totul, de la situația din lume în ansamblu și din țările individuale până la Viața de zi cu zi, inclusiv transformările tehnice, economice și sociale, nu înseamnă a nega semnificația schimbărilor menționate anterior sau nevoia de a găsi un limbaj comun cu cei care le experimentează sau reflectă asupra lor teologic sau moral. Dimpotrivă, ar trebui să încercăm să vedem în ele dovezi și, într-o oarecare măsură, un instrument al evoluției ireversibile a unor secțiuni foarte numeroase și importante ale populației, care se manifestă în forme specifice și adesea neprevăzute, legate, însă, de schimbări revoluţionare care s-au discutat. De asemenea, este necesar să înțelegem și să îi ajutăm pe alții să înțeleagă baza reală a schimbărilor despre care am vorbit mai sus și, împreună cu partenerii noștri de

dialog, să găsim modalități de acțiune comună, adică o critică teoretică a societății moderne și a transformării sale practice. Responsabilitatea politică, cercetarea științifică și cercetarea teoretică sunt astfel strâns legate. Dacă, după cum spune Manifestul Comunist, comuniștii sunt „în practică cea mai hotărâtă” parte a mișcării muncitorești și democratice, „intotdeauna impulsionând să meargă înainte”, este pentru că „teoretic au un avantaj față de restul masa proletariatului în înțelegerea condițiilor, cursului și rezultatelor generale ale mișcării proletare” L O vor păstra cu condiția să acționeze în strânsă legătură cu masele; aceasta înseamnă că lupta împotriva revizionismului eclectic și a dogmatismului fără sens se determină reciproc.În plus, această luptă este determinată de dezvoltarea creativă a cercetării teoretice marxist-leniniste și a tuturor activităților conexe; este determinată de dorința care vizează dezvoltarea teoretică și practică a realității, a cărei transformare este în același timp cuprinzătoare și contradictorie.

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 437.

3. Progresul științific și lupta ideologică

Tot ceea ce am spus mai sus îmi permite să fiu scurt în această privință.

Ideologia burgheză, după cum scria recent Louis Althusser, apare sub două forme: pe de o parte, tehnocrația (neopozitivism, structuralism), pe de altă parte, complementul ei spiritual, idealismul etic (subiectivism, existențialism). La această remarcă trebuie adăugat principiul general care trebuie să pătrundă în lupta împotriva ideologiei burgheze: a distruge înseamnă a înlocui.

Fără îndoială că marxismul nu are nevoie deloc să adauge un fel de „suflet”, pe care ar trebui să-l împrumute din curentele filozofice care sunt închise în studiul lumii interioare a omului (filozofia existenței) sau exaltarea religioasă. . El are toate datele necesare pentru a răspunde la întrebările incitante ale timpului nostru. Și abia mai trebuie adăugat că reacționează cu sensibilitate la ele. Într-adevăr, tocmai din acest motiv, la începutul discursului nostru, am subliniat atât de persistent importanța experienței de viață și a tot ceea ce privește cele mai secrete experiențe interioare ale oamenilor; am mai vorbit despre necesitatea unei abordări științifice a acestei experiențe, precum și despre posibilitățile sale tehnice și cognitive.

În consecință, marxismul trebuie să critice aspru ideologia idealistă, care parazitează pe scară largă științele legate de om, fie că este vorba de antropologie, sociologie, psihologie, lingvistică și, în general, ceea ce Saussure numea semiologie sau, în cele din urmă, psihanaliza. Dar marxismul trebuie să accepte și toate evoluțiile pozitive, fie că este vorba despre identificarea domeniilor de cercetare viitoare, tehnici, concepte care ar trebui folosite sau, în sfârșit, unele rezultate care ar trebui luate în considerare. Ele nu trebuie aruncate în întregime, la fel cum ar fi nerezonabil să nu recunoaștem geometria carteziană sau legea refracției sub pretextul că Descartes și-a îmbrăcat esența științifică într-o formă teologică care le era străină și, în esență, le corespundea puțin.

Altfel, minţile nesatisfăcute caută hrană în curentele filozofice care se ocupă de probleme de existenţă sau personalitate, care joacă un rol doar pentru că există lacune în ştiinţă. În special, mă refer la necesitatea dezvoltării cunoştinţelor sociologice, a teoriei personalităţii, a eticii ştiinţifice şi a esteticii. Avem oportunităţi pentru asta. Cine spune „ştiinţă" nu înţelege prin această „indiferenţă rece". Dacă problemele mistificate trebuie criticate, cele reale

nou în mistificarea pe care o exprimă şi îşi îndreaptă cu pricepere armele împotriva acestei baze. Acest lucru se poate face atunci când este întreprins cu entuziasm şi pasiune cu adevărat umană, din care frăţia proletariană ne arată în fiecare zi exemple. Nicio dificultate nu poate ascunde superioritatea şi completitudinea idealului comunist, care include - şi acesta este factorul decisiv - claritatea deplină care este cheia eficienţei sale practice.
Din acest punct de vedere, interpretarea corectă a cazului lui Marx, căruia îi sărbătorim 150 de ani, nu are nimic de-a face cu scolastica. Dimpotrivă, este foarte important să apreciem amploarea revoluţiei teoretice, despre care am menţionat-o deja. Premisele sale au fost formate în anii tinereţii lui Marx, iar bazele au fost puse în „Manuscrisele economice şi filosofice din 1844". Dar şi-a găsit întruchiparea teoretică conştientă în ideologia germană şi a fost formulată clar în Manifestul Comunist. Şi întregul drum ulterior al autorului Capitalului, întregul curs al creaţiei operei sale principale, ne avertizează atât împotriva rigidităţii dogmatice, cât şi împotriva oricărei reveniri la o formă de gândire pre-ştiinţifică.
Lupta împotriva celor mai variate forme de ideologie burgheză, şi în special în ştiinţele sociale, continuă să fie o necesitate urgentă. Trebuie să se desfăşoare zilnic, fără a aştepta până când este posibil să se ofere un răspuns complet satisfăcător la toate întrebările. Dar chiar şi în acest domeniu adevărata soluţie poate fi găsită în cursul dezvoltării ştiinţei. Să luăm, de exemplu, o problemă atât de importantă precum teoria „societăţii industriale", care urmăreşte să ascundă diferenţele fundamentale dintre modurile de producţie socialist şi capitalist. Această teorie este în circulaţie în măsura în care se bazează pe unele fenomene din viaţa reală (deşi percepute din punctul de vedere al bunului simţ obişnuit), reflectând într-o oarecare măsură realitatea. Dar are circulaţie şi pentru că linişteşte sau distorsionează cele mai esenţiale aspecte ale acestei realităţi. Trebuie să admitem că sarcina dezvoltării doctrinei formaţiunilor socio-economice capitaliste şi socialiste în stadiul lor actual de dezvoltare este o sarcină mult mai dificilă decât crearea unor astfel de generalizări ideologice. Însăşi natura problemei necesită cooperare între cercetătorii care lucrează în ţările capitaliste şi socialiste, deoarece cercetările comune vor demonstra în mod convingător opoziţia radicală a celor două moduri de producţie, care nu pot fi considerate ca aparţinând în adevăratul sens al cuvântului unei singure origini.

era ric. Prin organizarea acestei sesiuni, camarazii noștri sovietici ne-au permis să facem un pas important în această direcție.
Mulțumindu-le călduros pentru invitație, le urez mult succes atât lor, cât și tuturor reprezentanților familiei noastre frățești comuniste prezenți aici.

V. G. A Φ AH A C b E B

DIALECTICA ÎN PROCESELE MODERNE DE DEZVOLTARE SOCIALĂ

Negația dialectică i-a fost prezentată lui Marx ca un moment integral al dezvoltării. „În nicio zonă”, a subliniat el, „nu poate avea loc o dezvoltare care să nu-și neagă formele anterioare de existență.” contradicții. Negația dialectică este o tranziție calitativă, un salt de la vechi la nou. Este un fel de coroană a dezvoltării, rezultatul în care „lucrarea” tuturor celorlalte elemente ale dialecticii este întruchipată. Finalizarea unui anumit ciclu de mișcare, negația dă naștere unui nou ciclu, dezvoltarea unor forme mai înalte și mai perfecte. Nu întâmplător V. I. Lepin, marele discipol și succesor al operei lui Karl Marx, a văzut în negație sarea dialecticii, „cel mai important... element” al acesteia 1 2.

1. Negarea în societate ca unitate de distrugere și creație

Negația dialectică este depășitoare, înlocuind vechiul cu noul. Acționează întotdeauna ca o unitate de părți contradictorii - distrugerea vechiului și crearea noului. Aceste părți sunt indisolubil legate și interacționează: creația este imposibilă fără o muncă prealabilă distructivă, în timp ce distrugerea nu este un scop în sine, ci doar o condiție prealabilă, o condiție preliminară pentru creație. Deoarece orice distrugere este făcută de dragul creației, creația stă la baza interacțiunii acestor laturi contradictorii ale negației dialectice.
Dialectica este incompatibilă cu distrugerea necugetată. Până și Hegel a criticat punctul de vedere al lui Platon, care a făcut-o

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 297.
2 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 29, p. 207, 210.

numai concluzii negative din dialectică, a văzut în ea „doar acțiune externă și negativă” și a considerat scopul său „doar descompunere și infirmare” L
Karl Marx și Friedrich Engels considerau dialectica nu numai ca „cea mai ascuțită armă”, ci și ca „cea mai bună unealtă a noastră de muncă” 1 2.
V. I. Lenin s-a pronunțat și împotriva pasiunii unilaterale pentru distrugere, a cerut insistent să nu depășească granițele dincolo de care negația își pierde rolul pozitiv în dezvoltare și se transformă în distrugere absolută, fără reziduuri. Natura negației dialectice este contradictorie și, prin urmare, sloganul distrugerii, lichidării vechiului Lenin a cerut să fie asociat în mod constant cu creația, afirmarea. „Un slogan „negativ”, care nu are legătură cu o decizie pozitivă definită”, scria Lenin, „nu „ascuți”, ci tocește conștiința, căci un astfel de slogan este un strigăt gol, un strigăt simplu, o declamație fără sens”3.
Desigur, împărțirea negației în laturi distructive și creative nu trebuie absolutizată: nu există distrugere pură, distrugere ca atare, orice distrugere este în același timp curăță terenul pentru creație și, în acest sens, distrugerea însăși este creație. Pe de altă parte, crearea noului este însoțită constant

de eliminarea rămășițelor vechiului, iar în acest sens este și distrugere, mai exact, finalizarea lucrării distructive. În această împletire uneori bizară a distrugerii și creației, legătura și interacțiunea lor reciprocă își găsește expresia vie. Fiind părți contradictorii ale unui singur proces de negație dialectică, distrugerea și creația sunt în același timp relativ independente. Relativa lor independență se manifestă prin faptul că nu coincid în timp, deoarece distrugerea precede creația. În plus, în diferite etape ale fiecărei negații specifice, una dintre laturile sale iese de obicei în prim-plan - distructivă sau creativă. O astfel de interacțiune complexă de distrugere și creație, promovarea uneia sau a celeilalte este caracteristică în special revoluției socialiste, care în esență este negația capitalismului de către socialism. „Sunt momente istorice”, scria V. I. Lenin, „în care cel mai important lucru pentru succesul revoluției este să acumulăm mai multe moloz, adică să aruncăm în aer mai multe instituții vechi; sunt momente când s-a aruncat suficient în aer, iar rândul e „prozaic” (pentru mic-burghezi-

1 Hegel. Opere, vol. V. M., 1937, p. 35.
2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 21, p. 302.
:i B. II. Lenin. Polgi, col. cit., vol. 30, p. 125.

pe care revoluționarul îl „plictisește”) munca de curățare a solului de resturi; sunt momente în care îngrijirea embrionilor noului, care cresc din dărâmăturile de pe solul care este încă prost curățat de moloz, este cea mai importantă.

Karl Marx, Friedrich Engels și V. I. Lenin au acordat multă atenție analizei inconsecvenței și dualității negației dialectice, în special negației în dezvoltarea socială. Astfel, în lucrarea sa Marea Inițiere, Lenin a subliniat că proletariatul în revoluția socialistă se confruntă cu o dublă sarcină: în primul rând, prin eroismul său dezinteresat, de a captiva întreaga masă de oameni muncitori și exploatați, de a o organiza, de a o conduce în ordine. să răstoarne burghezia și să înăbușe complet orice rezistență din partea acesteia; în al doilea rând, să conducă această masă pe calea unei noi construcții economice, a creării unei producții socialiste pe scară largă. Dintre aceste două sarcini interdependente – distructivă și creatoare – Lenin a considerat a doua sarcină, creatoare, ca fiind mai esențială, întrucât sursa cea mai profundă de forță pentru victoriile asupra burgheziei și „singura garanție a puterii și inalienabilității acestor victorii nu poate fi decât un nou mod superior de producție socială, înlocuirea producției capitaliste și mic-burgheze cu producția socialistă pe scară largă” 1 2. În același timp, Lenin a considerat această a doua sarcină „mai dificilă decât prima, deoarece nu poate în niciun caz. se rezolvă prin eroismul unui impuls individual, dar necesită eroismul cel mai lung, cel mai încăpățânat, cel mai dificil al masei și al muncii de zi cu zi” 3.

Un adevărat revoluționar, un marxist-leninist în lupta practică împotriva capitalismului, pentru socialism, este chemat să țină cont de inconsecvența negației dialectice, ceea ce nu se poate spune despre actualii lideri ai Partidului Comunist Chinez, Mao Tse-tung. si gruparea lui. Comuniștii chinezi au asigurat îndeplinirea primei dintre sarcinile remarcate de V. I. Lenin. Cu ajutorul Uniunii Sovietice, poporul chinez i-a expulzat pe

ocupanții japonezi și pe reacționarii Chiang Kai-shek de pe teritoriul lor, s-au organizat pentru a răsturna stăpânirea burgheziei și a suprima rezistența acesteia. Cu destul de mult succes, comuniștii chinezi au început să îndeplinească a doua sarcină: cu ajutorul țărilor socialiste, folosindu-și experiența, sprijinul și, cel mai important, urmând o politică realistă, au reușit să obțină un mare succes în construcția socialistă în primii ani. dupa revolutie.
Cunoscutul curs al „Marele Salt Înainte” și „Kommup-ul Poporului”, proclamat de grupul Mao Tse-dup la sfârșitul anilor ’50,
1 V. I. Lenin. Câmpuri. col. cit., vol. 36, p. 205.
V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 39, p. 18.
3 Ibid., pp. 17-18.

a fost o respingere a politicii realiste și o tranziție la o politică subiectivistă, aventurieră. Această întorsătură bruscă în politică a exprimat o încercare de a trece de la capitalism direct la stadiul comunismului dezvoltat, ocolind etapa socialistă, care a fost în cele din urmă dictată de avangardă, aspirațiile lor șovine, dorința lor, încercările lor de a ocupa o poziție dominantă în sistemul mondial al socialismului, în mișcarea comunistă mondială.
În același timp, s-a uitat că fiecare nouă etapă a dezvoltării sociale trebuie pregătită de întregul curs anterior de dezvoltare, urmat în mod obiectiv de la etapa anterioară, că este imposibil să săriți peste stadii neterminate de dezvoltare. Implementarea comunismului necesită timp și, cel mai important, precondiții materiale, politice și spirituale adecvate: o bază materială și tehnică perfectă, relații sociale foarte dezvoltate, o cultură spirituală bogată și o înaltă conștiință a oamenilor. Întrucât toate aceste premise sunt create doar sub socialism, este de neconceput să ocolim stadiul socialist de dezvoltare, să facem un salt de la capitalism la cel mai înalt stadiu al comunismului. Aceasta este piatra de temelie a marxismului-leninismului.
Mao Tse-tung și uitarea susținătorilor săi față de latura constructivă a negației dialectice, fascinația lor pentru distructivitate, incapacitatea și nedorința lor de a lega un slogan negativ cu o anumită decizie pozitivă, s-au manifestat nu numai în predicarea „războiului revoluționar” ca singurele mijloace de zdrobire a capitalismului, în respingerea principiului coexistenței pașnice și a competiției economice între state cu sisteme sociale diferite, incapacitatea de a organiza construcția socialistă în propria țară și atacurile la eforturile pașnice de muncă ale țărilor socialiste. comunitate, în special pe construcția comunistă în URSS. Ei atacă partidul nostru pentru că Partidul Comunist al Uniunii Sovietice a pus sloganul „Totul în numele omului, totul pentru binele omului” în centrul Programului său și pentru că arată o preocupare constantă pentru îmbunătățirea binelui material. -fiinţa oamenilor muncitori. Îmbunătățirea constantă a vieții poporului sovietic, realizată pe baza dezvoltării economiei, a progresului tehnic, ei o numesc „burghezizare”, principiul interesului material, pe care V. I. Lenin îl considera principiul principal al construirii socialismului și comunismului, din punctul lor de vedere, duce la

urmărirea oamenilor pentru câștig personal, dorința de achiziție, dorința de profit, creșterea individualismului burghez, deteriorarea economiei socialiste etc.

În acest fel, sunt reproduse punctele de vedere ale socialismului mic-burghez – un socialism de egalizare brută și asceză – respinse cu mult timp în urmă de marxism. Ideile socialismului mic-burghez sunt cuprinse în documentele oficiale ale PCC, în discursurile lui Mao Tse-dup și anturajul său, sunt difuzate de presă, radio și se reflectă în literatură și artă.

Opiniile de acest fel nu au nimic în comun cu marxismul, cu teoria comunismului științific. Fondatorii comunismului științific au subliniat cu tărie că scopul societății comuniste este dezvoltarea integrală armonioasă a individului, care este de neconceput fără satisfacerea nevoilor sale materiale și spirituale. Cât despre comunismul brut, egalitarist, bazat pe nivelarea nevoilor, pe „ideea unui anumit minim”, scria Marx, nu înseamnă altceva decât negarea „pretutindeni a personalității omului”. Acest comunism pornește „din negația abstractă a întregii lumi a culturii și civilizației, de la întoarcerea la simplitatea nefirească a omului sărac și inutil” și, prin urmare, nu poate fi acceptat de clasa muncitoare.

În secolul nostru – secolul celor mai mari realizări revoluționare, al dezvoltării fără precedent a științei și tehnologiei, al forțelor productive – propovăduirea ideilor comunismului primitiv de nivelare înseamnă o disprețuire profundă față de interesele și nevoile vitale ale poporului muncitor, discreditarea celor extrem de umani. , idealuri cu adevărat umane și principii ale comunismului.

Comunismul este o societate a abundenței și nu există altă cale către abundență, cu excepția muncii creative persistente, a dezvoltării forțelor productive, a progresului tehnic constant și, pe această bază, a obținerii unei productivități tot mai mari a muncii și a unui nivel ridicat de bine. -fiind. Aceasta este marea forță de atracție a comunismului, aceasta este baza victoriei lui asupra capitalismului.

Tranziția istorică de la capitalism la socialism, negația vechii societăți capitaliste de către noua societate socialistă, se realizează acum prin eforturile combinate ale diferitelor forțe revoluționare care își stabilesc obiective și sarcini specifice. Popoarele țărilor comunității socialiste realizează construcția pașnică a socialismului și comunismului; clasa muncitoare, oamenii muncitori din țările capitaliste duc lupte aprige de clasă împotriva imperialismului; popoarele din țările oprimate și în curs de dezvoltare elimină rămășițele colonialismului și creează condițiile prealabile pentru

1 K. Marx şi F. Engels. Din primele lucrări. M., 1956, p. 586-587.

mișcarea și calea progresului; Forțele democratice largi de astăzi luptă cu insistență pentru pace și democrație. Cu alte cuvinte, unele dintre aceste forțe distrug direct imperialismul și spatele său colonial, altele curăță pământul de ruinele vechiului, alții creează unul nou în locul vechiului distrus și așa mai departe. vechi și creație, construcția noului. Mai mult

decât atât, distrugerea și creația acționează împreună ca aspecte diferite ale acestui singur proces dialectic.
Este imposibil, fără a cădea în profunde erori teoretice și practice, să rupi, să absolutizezi vreuna din laturile acestui proces dialectic, să opunem una cu cealaltă, fără a distorsiona, fără a-și amorti curentul viu contradictoriu. Este inacceptabil să opunem creării și construcției pașnice a popoarelor țărilor socialiste mișcării distructive a clasei muncitoare, a popoarelor țărilor capitaliste dezvoltate și mișcării de eliberare națională a popoarelor din țările oprimate și în curs de dezvoltare. Nu trebuie să uităm că în procesul de respingere a capitalismului de către socialism, aspectul principal este creația, construcția. În numele creației, al construirii noului (socialism), forțele revoluționare ale prezentului distrug, distrug capitalismul. În măsura în care popoarele sistemului socialist îndeplinesc în mod direct această funcție decisivă a negației — funcția de creație — ele joacă rolul cel mai important în procesul revoluționar mondial unificat al timpului nostru.
Sistemul mondial al socialismului este acum în centrul nu numai al forțelor socialiste, ci și al tuturor forțelor progresiste de pe planeta noastră și tocmai acest sistem este cel care duce principala luptă împotriva capitalismului în sfera decisivă a activității umane - în sfera producţiei materiale. Reprezentând un far pentru întreaga omenire pe calea mișcării sale progresiste, exercitând o influență revoluționară uriașă asupra cursului dezvoltării mondiale, sistemul socialist este în același timp o forță materială puternică în care sunt întruchipate ideile nemuritoare ale marxism-leninismului, însăși forța care poartă greul luptei împotriva imperialismului, cea mai mare cotă de responsabilitate pentru soarta istoriei mondiale, a socialismului mondial și a comunismului.
Negația dialectică nu este ceva introdus într-un obiect sau fenomen din exterior, este rezultatul dezvoltării lor interne. Obiectele și fenomenele sunt contradictorii și, dezvoltându-se pe baza contradicțiilor interne, ele însele creează condițiile, premisele, factorii pentru propria lor distrugere, pentru trecerea la o nouă calitate, care este în raport cu negativul.
129
nivelul meu superior de dezvoltare. Negația este depășirea vechiului pe baza contradicțiilor interne. Este rezultatul auto-dezvoltării, al auto-mișcării obiectelor și fenomenelor.
O analiză a contradicțiilor interne ale capitalismului, conducându-l la „propria negație”, este subiectul principal al cercetării lui K. Marx, care i-a permis să tragă o concluzie de cea mai importantă importanță istorică: „...dezvoltarea contradicțiile unei forme istorice cunoscute de producție este singura modalitate istorică de descompunere și formare a uneia noi” \

2. Capitalismul își înmulțește propria negație

Să luăm în considerare principala contradicție economică a capitalismului în raport cu condițiile moderne, unele dintre manifestările sale specifice asociate cu dezvoltarea producției moderne, ultima revoluție științifică și tehnologică și managementul științific.
Sub capitalism, a făcut primii pași, iar apoi știința managementului producției a început să se dezvolte intens. F. W.

Taylor („Fundamentals of Scientific Enterprise Management”, „Factory Management”, etc.) a pus bazele numeroaselor sisteme de organizare a managementului producției științifice. Cazul lui Taylor a fost continuat de G. Emerson ("The Twelve Principles of Productivity"), A. Fayol ("General and Industrial Management"), G. Ford ("Today and Tomorrow"), G. Church ("Fundamentals of Production Management") ") și numeroșii lor adepți moderni. Burghezii și-au dat seama foarte curând că realizările moderne ale științei și tehnologiei, știința managementului, sunt cu adevărat o mină de aur, un mijloc eficient de a obține profituri fabuloase. Industria americană, de exemplu, pentru fiecare dolar investit în știință, timp de 20 de ani a primit de la 20 la 60 de dolari profit, din care partea leului a ajuns în seifurile fără fund ale magnaților capitalului. Desigur, cheltuielile pentru știință în lumea capitalistă sunt în creștere. Astfel, la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, toate cheltuielile pentru lucrările de cercetare din Statele Unite se ridicau la mai puțin de 2 miliarde de dolari, iar ponderea guvernului în finanțarea acestora era de 44%. În 1962-1963. suma totală a cheltuielilor a crescut la 16 miliarde de dolari, iar ponderea guvernului - până la 64%. În 1965, cheltuielile pentru păianjeni în Statele Unite ajunseseră deja la 21 de miliarde de dolari, iar această sumă este de așteptat să se dubleze în cel mult 10 ani. Căutarea nestăpânită de profit, dorința disperată de a supraviețui într-o competiție acerbă, de a-și suprima propria

1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 499.

concurenții de pe piață prin puterea gândirii științifice și tehnice, întruchipate în tehnică și tehnologie perfectă, prin puterea organizării științifice a muncii și a managementului - acesta este principalul laitmotiv al marei atenții acordate științei, tehnologiei și managementului pe care lumea afacerilor capitaliste plătește acum.

Creșterea conștiinței de clasă a poporului muncitor, ascensiunea mișcării revoluționare a clasei muncitoare nu permit clasei capitaliste să intensifice exploatarea prin aceleași mijloace (prelungirea zilei de muncă, reducerea salariilor, înrăutățirea condițiilor de muncă și de viață, etc.). Acesta este un alt motiv important pentru care burghezii apelează la cele mai noi mijloace de exploatare, care sunt oferite de revoluția științifică și tehnologică modernă și de managementul științific.

Dacă luăm în considerare dezvoltarea economiei capitalismului pe parcursul secolului trecut, nu este greu de detectat o evoluție notabilă de la predominanța formelor extensive asociate cu o simplă creștere a capacității de producție și o creștere a numărului de producători, la forme intensive. asociate cu utilizarea realizărilor științei, tehnologiei și managementului. Deci în perioada 1839-1919. ponderea factorilor intensivi în dezvoltarea economiei SUA în niciunul dintre decenii (cu excepția deceniului 1869-1879) nu a depășit 20%. În perioada 1919-1957. mai mult de jumătate din creşterea produsului naţional a fost asigurată de factori intensivi. În prezent, în cele mai dezvoltate țări capitaliste, 60-70% din ritmul de creștere observat a venitului național se datorează unor factori intensivi, în timp ce anterior 80% din creștere se datora unor factori extensivi.

Este foarte caracteristic faptul că în prezent în lumea capitalistă se constată o creștere clară a rolului și importanței în intensificarea factorilor manageriali. „Mulți cred că ritmul de îmbunătățire, planificare, organizare și management rămâne în urmă față de cerințele vieții. Se observă un decalaj semnificativ între dezvoltarea științei, ingineriei și tehnologiei și capacitatea de a organiza resursele umane și materiale în așa fel încât să utilizeze eficient aceste realizări. Unii observatori notează că în țară (vorbim despre SUA. - V. A.) există o evoluție de la „producție de masă” la „organizarea de masă a producției” L Producția modernă, care se dezvoltă pe baza ultimei revoluții științifice și tehnologice, se caracterizează în mod obiectiv printr-o tendință de centralizare, de gestionare intenționată, sistematică a producției și a societății în ansamblu.

1 „Știință – tehnologie – management”. Integrarea științei, ingineriei și tehnologiei, organizarea și managementul în Statele Unite ale Americii. M., 1966, p. 18.

Într-adevăr, producția modernă se diferențiază profund în diverse ramuri specializate în producerea anumitor produse. Dar pe măsură ce diferențierea și apariția a tot mai multe industrii noi crește, rolul coordonării intersectoriale, a legăturilor de cooperare, nu numai a industriilor individuale, ci și a unor regiuni economice întregi, crește. Cu alte cuvinte, creșterea diferențierii determină în mod necesar creșterea integrării, centralizarea producției. În condițiile revoluției științifice și tehnologice moderne, au apărut și reapar astfel de ramuri ale științei și tehnologiei (ingineria energiei nucleare, electronică, tehnologia rachetelor etc.), care nu pot fi organizate și dezvoltate intens în cadrul proprietatea monopolurilor individuale, ca să nu mai vorbim de capitalistul individual. Aici este nevoie să ne unim, să concentrăm resurse materiale, financiare și umane uriașe la scară națională și uneori internațională.

Din cauza dominației proprietății private, a funcționării legilor pieței, a anarhiei și a concurenței, clasa capitalistă conducătoare nu este capabilă să realizeze această tendință obiectivă spre managementul științific centralizat al economiei, al societății în ansamblu, întrucât elementul de piață. este o astfel de forță pe care o persoană nu o poate stăpâni într-o societate de clasă. Pentru a depăși elementele pieței, pentru a elimina acest factor obiectiv de reglementare care acționează spontan, este necesară distrugerea proprietății capitaliste private. Dar acest lucru nu este în interesul burgheziei. Ca urmare, burghezia modernă ca clasă se confruntă cu o contradicție profundă pe care nu o poate rezolva: contradicția dintre tendința obiectivă în dezvoltarea producției în sine, care necesită un management științific centralizat, și interesele sale de clasă. Forțele subiective ale administrației din societatea capitalistă, în special statul și organele sale, urmăresc, înainte de toate, să păstreze proprietatea privată, sistemul capitalist, și să asigure dezvoltarea acestui sistem. În același timp, rezolvând aceste probleme, ei nu pot ignora complet tendințele obiective în dezvoltarea producției, cerințele revoluției științifice și tehnologice, progresul social, care sunt incompatibile cu proprietatea privată, elementele pieței. De aici și dorința lor

de a limita cumva acțiunile spontane ale autorităților de reglementare a pieței, efectul distructiv al concurenței și anarhiei, de a găsi modalități de rezolvare a contradicției remarcate. Mijloacele de rezolvare parțială a acesteia sunt intervenția statului burghez în producția capitalistă, reglementarea monopolului de stat și programarea economiei.

Demn de surpriză și admirație este faptul că Karl Marx a fost cel care a prezis necesitatea intervenției statului în economia capitalismului cu decenii înainte, când aceasta, această intervenție, a devenit realitate. Marx a văzut în societățile pe acțiuni formate o condiție prealabilă pentru apariția unui monopol, care „necesită intervenția statului" L Care sunt asigurările oponenților moderni ai marxismului că teoria economică marxistă este depășită, bazată pe analiza capitalismului și a capitalismului din secolul al XIX-lea. inaplicabil capitalismului secolului nostru.
Pe lângă cerințele de dezvoltare a producției moderne, revoluția științifică și tehnologică, reglementarea monopolului de stat este condiționată atât de militarizarea economiei capitaliste, cât și de nevoile concurenței economice a sistemului capitalist cu sistemul socialist mondial. , și prin scopuri ideologice. Programarea economică în lumea capitalistă este acum indisolubil legată de reglementarea socială și controlul ideologic, de dorința burgheziei monopoliste de a direcționa activitățile indivizilor și grupurilor sociale, viața lor spirituală, în cadrul necesar clasei conducătoare. Constrângerea politică și ideologică, ca niciodată până acum, apare ca o funcție importantă a statului, a întregului sistem de instituții sociale burgheze. Și acest lucru nu este întâmplător, deoarece imperialismul provoacă o agravare bruscă a tuturor contradicțiilor capitalismului, o creștere a rezistenței poporului muncitor la măsurile claselor conducătoare, nu numai în plan economic, ci și în cel social-politic și câmpuri spirituale și o intensificare a luptei de clasă.
Doctrina notorie a „relațiilor umane", care a apărut în anii 1920, este elaborată, propagată și implementată cu o amploare neobișnuită în lumea capitalistă.
Aici preoții afacerilor capitaliste văd cea mai importantă sursă de profit, mult mai eficientă decât cele mai avansate realizări ale științei, tehnologiei și tehnologiei. „Dacă noi", spune regele american de automobile Henry Ford al II-lea, „rezolvăm astăzi problema relațiilor umane în producție, atunci vom reduce costul de producție în următorii zece ani nu mai puțin decât am redus producția de masă de mașini peste ultimul sfert de secol"1 2 După cum se poate observa, G. Ford II estimează efectul managementului oamenilor de 2,5 ori mai mare decât efectul utilizării realizărilor științifice și tehnologice. Deși obținând acest efect
1 Ya. Marx şi F. Engels. Soch., vol. 25, partea I, p. 481-482.
2 Literaturnaya Gazeta, 10 ianuarie 1968, p. 13.

din cauza incapacității capitalismului de a construi relații cu adevărat umane, nici Ford, nici alți conducători ai „lumii libere" moderne nu vor reuși, însuși faptul unei evaluări

excepționale a factorului de gestionare a oamenilor este semnificativ.

Demagogia socială, metode rafinate de îndoctrinare psihologică și ideologică a poporului muncitor pentru a-i distrage atenția de la lupta de clasă, de la apărarea drepturilor și libertăților lor economice și politice esențiale — aceasta este esența doctrinei „relațiilor umane”. Această doctrină, pe de o parte, este generată de progresul științific și tehnologic modern, care a plasat nu forțele fizice, ci cele mentale ale muncitorului pe locul principal în producție și, pe de altă parte, creșterea clasei. conștiința clasei muncitoare, activitatea sa politică și dorința de a lupta împotriva dominației monopolurilor.

Știința burgheză a managementului, bazată pe realizările științifice și tehnologice, este în esență o știință a supraexploatării, incluzând înșiși managerii de la nivelurile inferioare și medii. Cât despre managerii de rang înalt, care primesc sume uriașe de bani de la șefii lor, aceștia acționează ca reprezentanți direcți și conducători ai politicii capitaliste.

Cuvintele lui V. I. Lenin că „progresul în tehnologie și știință înseamnă în societatea capitalistă progres în arta de a stoarce sudoarea” sunt mai potrivite ca niciodată.numit sistem Taylor — unul dintre primele sisteme de management științific al unei întreprinderi capitaliste.

Folosind realizările științei, tehnologiei și managementului, capitalismul intensifică munca muncitorilor și intensifică exploatarea acestora. Este suficient să spunem că în primii ani de după cel de-al Doilea Război Mondial, rata plusvalorii în industria prelucrătoare din SUA a ajuns la 260-300%, în timp ce în 1939 era de 203,2%, în 1919 - 186,2, iar în 1889 - doar 122,2. %.

Profiturile monopolurilor sunt în creștere, în timp ce ponderea muncitorilor în venitul național scade sistematic. Profiturile monopolurilor americane din 1924 până în 1952 au crescut de 7,7 ori, în timp ce ponderea muncitorilor în produsul social total a scăzut de la 59,7% în 1900 la 45,9% în 1956. Fără îndoială, în termeni absoluti, ca să spunem așa, în real termeni, această pondere într-un număr de țări dezvoltate

1 Există o vastă literatură despre doctrina „relațiilor umane”. Vezi „Cartea bibliografică de referință a literaturii sovietice și străine despre management” (M., 1964, p. 17-24). Dintre lucrările recente ale autorilor sovietici, vezi N. Bogomolova. Doctrina „relațiilor umane”. In carte. „Anticomunismul este un instrument al reacției imperialiste” (Moscova, 1967).

2 V. 77. Lenin. Poli. col. op. vol. 23, p. 19.

capitalul, în special al Statelor Unite, este suficient de mare pentru a asigura un nivel de trai ridicat pentru o anumită parte a oamenilor muncii. Cu toate acestea, aceasta coexistă cu sărăcia, sărăcia, malnutriția unei alte părți a acestora. Potrivit guvernului american, 32 de milioane de americani trăiesc în sărăcie în SUA.

Gradul de exploatare a oamenilor muncii din Japonia s-a intensificat și mai mult. Doar pentru 1952-1960. profiturile capitaliștilor au crescut cu 350%, în timp ce salariile totale ale muncitorilor și angajaților au crescut cu doar 120%.

Salariile unui muncitor japonez sunt semnificativ mai mici decât cele ale unui muncitor european cu calificări corespunzătoare. Ca putere industrială avansată, Japonia ocupă doar locul 20 în lume în ceea ce privește venitul național pe cap de locuitor.
Tehnologia modernă și organizarea managementului nu necesită efort fizic excesiv din partea unei persoane, dar epuizarea fizică este înlocuită cu una mult mai îngrozitoare - epuizarea nervoasă și este bine cunoscut faptul că restabilirea forței mentale este incomparabil mai dificilă decât forța fizică. Organismul se uzează prematur și îmbătrânește, numărul bolilor este în creștere, în special tulburările psihice, care au devenit un adevărat dezastru natural. În Statele Unite, de exemplu, jumătate din toate paturile de spital din țară sunt ocupate de pacienți psihici, doar 56% din nevoile de tratament fiind satisfăcute. Intensificarea duce la o creștere a bolilor profesionale și a accidentelor profesionale. În Statele Unite, aproximativ 2 milioane de accidente au loc anual la locul de muncă, dintre care 14-15 mii sunt fatale.
Utilizarea realizărilor moderne în știință, tehnologie și management, în special automatizarea, aruncă mase uriașe de lucrători și angajați din sfera activității muncii. Încă din 1963, în Statele Unite erau peste 3 milioane de așa-numiți „șomeri tehnologici”, adică oameni scoși din producție prin automatizare și mecanizare. Potrivit economiștilor americani, în cazul automatizării complete doar a industriei de automobile, care angajează 1 milion de oameni, doar 200 de mii de oameni vor produce volumul actual de producție, iar restul de 800 de mii vor fi șomeri.
Șomajul este unul dintre cele mai întunecate aspecte ale societății capitaliste. Privește milioane de oameni de oportunitatea de a demonstra cea mai importantă abilitate umană - capacitatea de a lucra, condamnă aceste milioane la degradarea fizică și intelectuală. În mod caracteristic, odată cu dezvoltarea în continuare a științei, tehnologiei și managementului, problema șomajului
135
devine din ce în ce mai acută. În condițiile dezvoltării spontane a capitalismului, această problemă este fundamental insolubilă.
Karl Marx, Friedrich Engels, V. I. Lenin au remarcat natura limitată, îngustă a sferei managementului în capitalism.
Burghezia este capabilă să gestioneze eficient, și uneori chiar exemplar, întreprinderi individuale, preocupări și alte asociații de întreprinderi, sectoare întregi ale economiei la scară națională și internațională. Cu toate acestea, nu este capabil să gestioneze științific producția în ansamblu, societatea în ansamblu, întrucât managementul științific al societății este incompatibil cu baza economică a capitalismului - proprietatea privată, care generează constant elementele pieței, anarhiei și concurenței. Elementul pieței a fost și rămâne principala forță motrice a economiei capitaliste și a societății în ansamblu. În ceea ce privește reglementarea monopolului de stat, aceasta nu poate decât să accelereze sau să încetinească acțiunea forțelor spontane ale pieței, dar nu este capabilă să le anuleze. Acest lucru este dovedit de natura ciclică a dezvoltării producției capitaliste, șomaj în masă, subutilizarea capacităților de producție, instabilitatea sistemului financiar al capitalismului

(recenta devalorizare a lirei britanice a provocat șocuri serioase în finanțele întregii lumi capitaliste) .).
Ar fi însă o greșeală să neglijăm realizările burgheziei în domeniul administrației, în special aplicarea celor mai noi mijloace științifice și tehnice. A studia și a aplica cu pricepere aceste realizări, ținând cont de realitatea socialistă, este o sarcină importantă, care a fost deja subliniată de V. I. Lenin. „Republica Sovietică trebuie să adopte cu orice preț tot ceea ce este valoros din realizările științei și tehnologiei în acest domeniu. Practicabilitatea socialismului va fi determinată tocmai de succesele noastre în combinarea puterii sovietice și a organizării sovietice a guvernării cu cele mai recente progrese ale capitalismului.
Dezvoltarea revoluției și managementului științific și tehnologic modern, în special reglementarea monopolului de stat, programarea, nu schimbă esența, natura exploatatoare a capitalismului, nu rezolvă contradicțiile profunde ale acestuia. Dimpotrivă, dă naștere la noi probleme complexe, noi contradicții, pe care capitalismul nu le poate rezolva. Datorită progresului științei, tehnologiei și managementului, producția sub capitalism prezintă o tendință de expansiune nelimitată, în timp ce puterea de cumpărare a populației este limitată, iar vânzările pe piețele externe sunt împiedicate de concurență acerbă. Îngustimea pieței este limitată
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 36, p. 190.

chpvaet dezvoltarea producției, utilizarea automatizării și a celor mai recente realizări ale științei și tehnologiei, mai ales că automatizarea asociată cu o reducere a nevoii de muncă umană crește armata șomerilor și într-o măsură și mai mare reduce puterea de cumpărare. Ca urmare, principala contradicție economică a capitalismului, contradicția dintre caracterul social al producției și forma privată de însuşire, atinge un grad ridicat de acuitate, iar lupta de clasă devine mai acută.
„Dezvoltarea revoluției științifice și tehnologice, întărirea reglementării monopolului de stat, o anumită creștere pe această bază a producției duc inevitabil la o socializare tot mai mare a producției în statele imperialiste, la o agravare a contradicțiilor de clasă și la schimbări serioase în alinierea forțelor sociale și politice” h
Ideologii și practicanții capitalismului modern încearcă să demonstreze că cauza contradicțiilor asociate cu utilizarea realizărilor științei și tehnologiei sunt știința și tehnologia înseși, că aceste contradicții nu au nimic de-a face cu sistemul social capitalist. Între timp, „contradicțiile și antagonismele”, scria Marx, „care sunt inseparabile de utilizarea capitalistă a mașinilor, nu există, pentru că ele nu provin din mașinile în sine, ci din utilizarea lor capitalistă!” — tehnologie — management”, cu amărăciune. nota: „Țara (vorbim despre SUA. — V. A.) nu a fost capabilă să creeze noi forme sociale necesare pentru a ține pasul cu progresul științific și tehnic „3.
„Forma socială” care îndeplinește pe deplin cerințele revoluției științifice și tehnologice moderne, managementul științific al societății, este socialismul. Numai sub socialism dezvoltarea acestor mijloace cele mai importante servește dezvoltării

integrale atât a întregii societăți, cât și a fiecăruia dintre membrii săi.
Astfel, natura socială a procesului de producție, care este deosebit de pronunțată sub imperialism, în condițiile revoluției științifice și tehnologice moderne, necesită o gestionare științifică centralizată a producției, a societății în ansamblu. Totuși, acest lucru este împiedicat de proprietatea capitalistă privată, formele private de însuşire. Aceasta este una dintre sursele importante ale necesității de a respinge capitalismul și de a trece la o societate socialistă.
1 „50 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie". Rezumate ale Comitetului Central al PCUS. M, 1967, p. 51.
2 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 451.
3 „Știință – tehnologie – management", p. 18.

Doar în condițiile socialismului și comunismului este posibilă gestionarea centralizată cu adevărat științifică a producției, a societății în ansamblu. „Comunismul", scriau Marx și Engels, „diferă de toate mișcările anterioare prin aceea că face o revoluție la baza tuturor relațiilor anterioare de producție și comunicare și, pentru prima dată, consideră în mod conștient toate premisele apărute spontan ca fiind crearea generațiilor anterioare. , privează aceste premise de spontaneitate și le subordonează puterii. indivizi uniți" \
3. Negația dialectică și socialismul
Lucrările lui Marx cuprind punctele de plecare pentru analiza dialecticii societății viitorului, care și acum ne oferă un ajutor neprețuit în studiul proceselor care au loc sub socialism. Principalul dintre aceste prevederi este că dominația proprietății sociale, absența antagonismelor de clasă, exclud în societatea noastră o astfel de formă de negație ca revoluția politică, care este caracteristică unei societăți antagoniste de clasă.
Oponenții noștri ideologici încearcă să demonstreze că marxistii sovietici refuză să recunoască dialectica dezvoltării societății socialiste. Evoluția și revoluția, susține, de exemplu, cunoscutul critic al marxismului G. Vetter, sunt formele universale de dezvoltare, din punctul de vedere al materialismului dialectic. Dar dacă este așa, atunci societatea socialistă trebuie să se dezvolte și prin revoluții, iar asta, susține el, filozofii sovietici nu recunosc, și astfel, refuzând revoluția, renunță la dialectică. Între timp, marxiştii nu renunţă câtuşi de puţin la dialectica marxistă, ci se străduiesc să investigheze specificul şi trăsăturile manifestării legilor şi categoriilor acesteia în societatea socialistă. H. Vetter, acest „apărător" nou apărut al dialecticii marxiste, poate sau nu vrea să înțeleagă că nu orice salt, tranziție calitativă, negație a vechiului de către nou este o revoluție socială, acea „revoluție", așa cum a subliniat V. I. Lenin. afară, „este o astfel de transformare care sparge vechiul în cel mai elementar și radical..." 3.
În ceea ce privește lupta dintre vechi și nou, negarea vechiului de către nou sub socialism, ea se desfășoară în cadrul conservării și îmbunătățirii calității de bază.
1 Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 70-71.
2 Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 4, p. 185.

β V. Y. Lenin. Poli. col. cit., vol. 44, p. 222.

sistem social - proprietatea publică a mijloacelor de producție, unitatea socio-politică și ideologică a societății, dezvoltarea planificată, proporțională a proceselor sociale. Spre deosebire de socialism, care crește pe baza capitalismului ca urmare a revoluției socialiste, comunismul este creat pe baza proprie, pe baza fazei sale inferioare – socialismul, cuceririle sale economice, socio-politice și spirituale. În mod firesc, prin urmare, revoluția socială ca formă de negație a vechiului de către nou este exclusă sub socialism. Nu are precondiții economice, socio-politice și ideologice.
În societatea socialistă, s-a format un mijloc specific de negație a vechiului prin noul, un mijloc de depășire a contradicțiilor neantagonice – critica și autocritica. Deosebit de mare este importanța criticii de jos, din partea maselor largi de oameni, care sunt mai bine în măsură să vadă deficiențele, deoarece realizează direct planurile noastre de construcție, experimentează direct greșelile și gafele în activitatea organelor de conducere.
Critica și autocritica, fiind un instrument puternic de negație a vechiului, sunt capabile să-și împlinească scopul doar sub condiția obiectivității, creativității și orientării progresive. Critica de dragul criticii, certarea tuturor și a tuturor, negarea inutilă fără propuneri și măsuri de natură constructivă, creativă este inutilă, în plus, extrem de dăunătoare, deoarece se transformă într-un magazin de vorbă inutilă, demagogie, întâlniri și uneori este obișnuită să acoperirea faptelor antisociale, antisocialiste. V. I. Lenin a cerut să distingă strict, să nu confunde „ce este necesar pentru un miting și ce este necesar pentru management” L
Critica trebuie condusă în cadrul marxism-leninismului, în cadrul organizării și disciplinei socialiste. Mai presus de toate, aceasta ar trebui să fie o critică, o faptă care vizează dezvoltarea în continuare a economiei și culturii socialiste și întărirea socialismului și a comunității socialiste a națiunilor. Democrația socialistă deschide oportunități largi de critică, pentru o discuție cuprinzătoare și evaluare critică a deciziilor care se pregătesc, dar odată ce o decizie a fost luată, datoria fiecărui comunist, fiecărui membru al societății socialiste este să ducă la îndeplinire decizia, să o îndeplinească. voința partidului, a poporului. „Democrația socialistă este incompatibilă cu voința individuală și anarhistă
1 13. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 44, p. 166.

desconsiderare civică, cu orice acțiune în detrimentul interesului public” L
Partidul nostru Comunist este profund străin de stările de complezență și de complezență; se remarcă printr-o atitudine militantă, creativă față de rezolvarea celor mai complexe probleme sociale, un spirit critic revoluționar și o străduință de autoexaminare critică a rezultatelor activităților sale. Ea pune mari pretenții comuniștilor și îi educă în spiritul intransigenței față de inerție și rutină. În același timp, Partidul este intolerant la criticile necugetate, la orice abatere de la cursul general. Partidul menține continuitatea

cursului său general — cursul construirii socialismului și comunismului, al asigurării triumfului cauzei păcii, progresului și socialismului. Ea a apărat acest curs în lupta împotriva troțkismului, a aventurismului mic-burghez, a oportuniștilor de dreapta, a naționaliștilor și a altor tendințe și grupuri antimarxiste, antileniniste. Partidul implementează în mod constant acest curs, care răspunde pe deplin intereselor poporului sovietic, intereselor oamenilor muncii din întreaga lume.

„Cele două principale (sau două posibile? Sau două observate în istorie?) concepte de dezvoltare (evoluție), scria V. I. Lenin, sunt: dezvoltarea ca scădere și creștere, ca o repetare, și dezvoltarea ca unitate de contrarii, contrarii care se exclud reciproc. și relația dintre ele)"1 2.

Iar sub socialism, sursa negării este lupta contrariilor, identificarea și rezolvarea contradicțiilor. Cu toate acestea, aceste contradicții sunt de natură neantagonistă. Prin urmare, forma soluției lor nu este o revoluție politică, ci dezvoltarea și îmbunătățirea constantă a producției, a tuturor relațiilor sociale, a educației comuniste a oamenilor muncii, a criticii și a autocriticii. În prezent, pentru dezvoltarea societății socialiste, este de o importanță capitală rezolvarea contradicțiilor dintre posibilitățile reale ale socialismului, posibilitățile oferite de revoluția științifică și tehnologică modernă și utilizarea lor efectivă, starea sistemului de management social. .

Marx a fost primul care a dezvăluit universalitatea proceselor de management în societate, prezența unor mecanisme spontane și conștiente de management, istoricul concret, iar într-o societate de clasă natura de clasă, politică a managementului. Demonstrând

1 „50 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie”. Tezele Comitetului Central al PCUS, p. 41.

„V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 29, p. 317.

imposibilitatea conducerii științifice a producției, a societății în ansamblu sub capitalism, Marx a arătat că managementul științific centralizat al societății este posibil doar în socialism, pe baza proprietății publice a mijloacelor de producție. Spre deosebire de capitalism, socialismul este o societate controlată științific. Ca „societate muncitoare”, scria Marx, „va avea o atitudine științifică față de procesul reproducerii sale progresive la o scară în continuă expansiune” \

V. I. Lenin a acordat o atenție excepțională managementului științific al societății. Cu participarea directă a lui V. I. Lenin și sub conducerea sa, partidul a dezvoltat și a pus în practică principiile de bază ale managementului, a creat un sistem de gestionare a unei societăți socialiste, a dezvoltat principalele cerințe pentru aparatul administrativ și a rezolvat problemele cu selecția, formarea şi perfecţionarea cadrelor de conducere. În anii 1920, în țară s-a desfășurat o mișcare de masă pentru managementul științific și organizarea științifică a muncii (SOT). S-a creat o rețea de institute specializate, au fost publicate multe cărți și zeci de reviste speciale.

Aproximativ de la mijlocul anilor 1930, dintr-o serie de motive obiective și subiective, soluționarea problemelor din teoria și practica managementului științific a încetinit. În conducerea

societății au predominat treptat metodele administrative, „voliționale”, centralizarea a fost absolutizată în detrimentul normelor și principiilor democratice. Desigur, asta nu înseamnă deloc că principiile managementului științific au fost abandonate: construcția socialismului a fost realizată pe baza științei marxist-leniniste. Cu toate acestea, dezvoltarea problemelor de management științific a rămas în urmă cu nivelul atins de dezvoltare a științei și tehnologiei, posibilităților pe care le avea societatea sovietică.
Acest decalaj binecunoscut, contradicția dintre cerințele progresului științific și tehnologic, potențialele reale ale socialismului și utilizarea lor, implementarea în practica construcției comuniste, au supraviețuit până în zilele noastre, lucru care a fost în mare măsură facilitat de subiectivism în rezolvarea unor importante probleme economice . , probleme socio-politice și ideologice care au avut loc în ultimii ani.trecuți și au afectat negativ starea treburilor noastre.
Partidul a denunțat subiectivismul în soluționarea problemelor de administrare a societății ca fiind străin de leninism, ca o dispreț amator pentru datele științei și practicii. Într-un efort de a conduce întreaga afacere uriașă de gestionare a proceselor sociale pe
1 K. Marx. Grundrisse der Kritik der politischen Okonomie. Borili, 1953, S. 231.

Pe o bază științifică, realistă, se află semnificația profundă a ultimelor decizii ale Partidului cu privire la problemele economice, politice și interne ale Partidului, o trăsătură caracteristică a stilului care este ferm stabilit în activitatea de Partid și de stat.
Hotărârile din octombrie (1964) și plenurile ulterioare ale Comitetului Central al PCUS, după ce au condamnat metodele subiectiviste de conducere, dezvoltă, în raport cu condițiile timpului nostru, principiile leniniste ale managementului științific al construcției socialiste, având ca scop: la alinierea conducerii societății la cerințele legilor obiective ale socialismului, mobilizarea și punerea în față a tuturor rezervelor și avantajelor socialismului servesc construcției comuniste, pentru a dezvolta și mai larg inițiativa maselor muncitoare. Măsurile elaborate în plen pentru îmbunătățirea managementului vieții politice, economice și culturale a țării, după cum sa remarcat la Congresul al XXIII-lea al partidului, „marc o nouă etapă în dezvoltarea societății noastre socialiste” L.
Inviolabilitatea cursului partidului nostru către conducerea științifică a economiei și a tuturor proceselor sociale a fost demonstrată de hotărârile celui de-al 23-lea Congres al PCUS, care au reprezentat un pas important în dezvoltarea societății socialiste și în îmbunătățirea sistemului de conducere.
Trebuie să gestionăm științific, cu efect maxim, societatea, toate sferele vieții publice, toate verigile sistemului nostru social, valorificând la maximum atât câștigurile sociale, cât și câștigurile științei și tehnologiei. Vorbim despre știința care pătrunde în toți porii organismului nostru social, servind drept bază pentru implementarea afacerilor mari și mici, de zi cu zi și pe termen lung. „Astăzi”, spune L. I. Brejnev, „ne confruntăm cu

sarcini noi, noi nu numai în domeniul lor, ci și în caracterul lor. Este vorba de a folosi cât mai deplin posibilitățile oferite de o societate socialistă dezvoltată. Trebuie să învățăm să folosim cu maxim efect atât câștigurile noastre sociale, cât și forțele productive enorme de care dispune țara, realizările științei și tehnologiei, nivelul crescând de cultură și educație al poporului sovietic. Doar pe această bază comunismul poate fi construit cu succes și merge pe calea trasată de Programul Partidului. Amploarea și complexitatea sarcinilor pe care le avem de rezolvat impun cerințe mai mari asupra tuturor activităților noastre, asupra stilului și metodelor de lucru.

1 „Materiale ale celui de-al XXIII-lea Congres al PCUS”. M., 1966, p. 224.

2 L. I. Brejnev. Cincizeci de ani de mari victorii ale socialismului. M., 1967, p. 29.

Dezvoltarea constantă, îmbunătățirea sistemului de management social, alinierea acestuia la cerințele legilor obiective, tendințele progresive în dezvoltarea socială, cerințele producției moderne, revoluția științifică și tehnologică, negarea hotărâtă, înlocuirea formelor, metodelor, metodelor învechite. a managementului cu altele noi, progresiste, desfășurarea integrală a democrației socialiste utilizarea pe scară largă a mijloacelor științifice și tehnice moderne, avansate este o condiție indispensabilă pentru succesul construcției comuniste.

B. M. KEDROV

METODA LUI MARX ŞI UNITATEA ŞTIINŢELOR MODERNE

Problema unității cunoștințelor științifice, inclusiv a unității științelor naturale și umanitare (sociale și filozofice), ocupă un loc important în scrierile lui Karl Marx. Fiind un materialist consecvent, Marx a arătat că legătura dintre științe se bazează pe legătura obiectivă a fenomenelor. O astfel de viziune oferă cheia dezvăluirii unității științelor contemporane.

1. Unitatea științelor în Marx

Metoda științifică creată de MarxochM și descoperirea sa a legilor de bază ale dialecticii materialiste au făcut posibilă deja în secolul al XIX-lea fundamentarea unității tuturor științelor. Acționând în toate domeniile lumii exterioare și cunoașterii acesteia de către om, aceste legi determină o legătură profundă între filosofia științifică, știința naturii și științele sociale. Metoda dialectică a lui Marx are o semnificație universală și poate fi aplicată oricărei ramuri a cunoașterii, în orice stadiu al studiului subiectului. Desigur, în funcție de specificul subiectului studiat, acesta ar trebui precizat. Cu toate acestea, baza sa generală, sensul său general se manifestă în toate cazurile. Această împrejurare este extrem de favorabilă pentru a lega împreună toate științele.

Unitatea științelor a fost concret revelată și profund formulată de Marx în raport cu cele două mari diviziuni ale cunoașterii — științele naturale și sociale. Punctul de plecare a fost poziția conform căreia unitatea lumii constă în materialitatea ei. ,

Din recunoașterea unității naturii și a societății, rezultă că este necesară relevarea apariției organizării sociale din condițiile care există în natură. Ideologia germană spune: „Prima premisă a întregii istorii umane este, desigur, existența unor

indivizi umani vii. Prin urmare, primul fapt concret de constatat este organizarea corporală a acestora

indivizii și relația lor cu restul naturii. Nu putem aici, desigur, să ne adâncim în studiul proprietăților fizice ale oamenilor înșiși, nici în studiul condițiilor naturale — relații geologice, oro-hidrografice, climatice și alte relații pe care le găsesc. Orice istoriografie trebuie să plece de la aceste fundamente naturale și acele modificări la care, grație activităților oamenilor, le suferă în cursul istoriei.
Unitatea științelor care studiază fiecare dintre regiunile lumii separat decurge din diversitatea lumii întregi, împărțită în diverse zone. Unitatea științelor naturale și sociale este determinată, conform învățăturilor lui Marx, și de faptul că dezvoltarea socială este un proces la fel de natural ca și dezvoltarea naturii. În consecință, sarcina științei, atât aici, cât și acolo, este de a descoperi modelul de dezvoltare al subiectului studiat. În conformitate cu aceasta, Marx scria în prefața primei ediții a primului volum al Capitalului: „Prin dezvoltarea formării economice sociale ca un proces al istoriei naturale...” 1 2. Prin urmare, el a văzut Scopul final al lucrării sale în descoperirea „societății economice...” 3.
Totuși, comunitatea științelor naturale și sociale este limitată doar de faptul că procesele studiate în ambele cazuri sunt regulate, determinate și au caracter de schimbări dialectice. În același timp, regularitățile lor sunt specifice fiecărui domeniu de fenomene. Mai mult, în interiorul naturii însăși, precum și în cadrul societății, legile unei etape sau forme de dezvoltare sunt diferite de legile altor stadii sau forme.
Marx citează un fragment dintr-o recenzie în care, potrivit lui, se conturează cu succes metoda dialectică folosită în Capitalul: „... de îndată ce viața a supraviețuit unei anumite perioade de dezvoltare, a părăsit această etapă și a intrat în alta, începe a fi controlat de alţii.legi. Într-un cuvânt, viața economică ne prezintă în acest caz un fenomen complet analog cu ceea ce observăm la alte categorii de fenomene biologice...”4. Dar asta nu înseamnă că legile științelor sociale pot fi considerate ca fiind complet omogene cu legile științelor naturale, de exemplu, fizica și chimia.
Legătura dintre ambele grupuri sau complexe de științe — naturale și sociale — se stabilește prin tehnică

1 L*. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 19.
2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 23, p. 10.
3 Ibid.
4 Ibid., p. 20.

științe științifice și, prin urmare, prin tehnologie, tehnologie. „Tehnologia”, sublinia Marx în Capitalul, „dezvăluie relația activă a omului cu natura, procesul direct de producere a vieții sale și, în același timp, condițiile sale sociale de viață și ideile spirituale care decurg din acestea” L Aceasta determină o loc aparte în sistemul general al științelor științe tehnice ca fiind între știința care studiază natura și științele care studiază societatea.

Vorbind despre legătura societății cu natura, Marx subliniază activitatea de muncă a omului, fără de care nu există deloc viață socială și datorită căreia omul însuși a apărut ca ființă socială și gânditoare. „Munca este în primul rând un proces care are loc între om și natură”, scrie Marx, „un proces în care omul, prin propria sa activitate, mijlocește, reglează și controlează metabolismul dintre el și natură. El însuși se opune substanței naturii ca forță a naturii... Influențând... asupra naturii exterioare și schimbând-o, el își schimbă în același timp propria natură ”1 2.

În condițiile moderne, pentru a înțelege legătura dintre public și natural, este important să se țină cont de activitatea industrială a omului. Potrivit lui Marx, industria este relația istorică reală a naturii și, în consecință, a științei naturii, cu omul. Dar dezvăluirea unității științelor (adică, în primul rând, legătura dintre științele naturale și cele sociale) a devenit posibilă numai atunci când științele sociale au fost ridicate în dezvoltarea lor la nivelul științelor naturii. Asta a făcut Marx. El a demonstrat că dezvoltarea socio-istorică este supusă acelorași legi obiective stricte care pot fi studiate cu acuratețe, științific, precum și dezvoltarea naturii. Datorită acestui fapt, au fost relevate comunitatea și unitatea științelor (în sensul descoperirii legilor nu numai ale naturii, ci și ale societății).

Mai mult, materialismul istoric creat de Karl Marx (împreună cu Friedrich Engels) a dat cheia înțelegerii relației dintre științele sociale înseși și, prin urmare, pentru construirea unui sistem de științe sociale.

Acesta este caracterul general al operei grandioase realizate de Marx și care vizează relevarea unității interioare a științelor. Baza sistemului general de cunoștințe științifice a fost ideea dezvoltării lumii, mergând de la cel mai de jos la cel mai înalt, de la simplu la complex și, în același timp, ideea unității lume.

1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 383.

2 Ibid., p. 188.

2. Metoda științelor naturii și științe sociale

În cei 85 de ani care au trecut de la moartea lui Marx, știința a făcut un salt enorm înainte în toate domeniile. Prin urmare, este destul de de înțeles că astăzi problema unității tuturor cunoștințelor științifice este pusă într-un mod nou. Cu toate acestea, metoda științifică creată de Marx și dezvoltată în continuare de Lenin în raport cu condițiile istorice moderne își păstrează semnificația. Acest lucru se poate observa prin luarea în considerare a problemelor specifice asociate cu studiul relațiilor reciproce dintre diverse științe în starea lor actuală, inclusiv între științele umaniste, pe de o parte, și științele naturii, pe de altă parte.

Primul lucru care atrage imediat atenția unui cercetător care compară caracterul general al dezvoltării științelor în trecut și în secolul nostru este că astăzi tendința de integrare a științelor este incomparabil mai puternică decât era pe vremea lui Marx. Nici tendința spre diferențierea lor nu a slăbit. O specializare atât de pronunțată, o împărțire atât de profundă a științei în ramuri separate, care sunt observate în timpul

nostru, istoria științei nu a cunoscut încă. Dar există o caracteristică esențială în această diferențiere continuă.
În secolul al XIX-lea, și cu atât mai mult în epocile premergătoare acestuia, diferențierea științei a dus la dezbinarea între diferitele sale ramuri. A existat o ramificare a unor științe de altele, separarea lor reciprocă. O serie de ramuri ale cunoașterii, care depindeau până atunci de științele fundamentale apărute mai devreme, au luat calea dezvoltării independente. Însă deja la sfârșitul secolului al XIX-lea, o altă trăsătură a început să se dezvăluie în procesul continuu de diferențiere a științei: au început să apară noi discipline științifice, contribuind la formarea de „punți” între științe separate anterior. Astfel de „punți” au apărut fie sub forma unor discipline de tranziție sau intermediare, în care s-au îmbinat trăsăturile a două sau mai multe științe separate anterior, fie sub forma unor științe de natură generală, pătrunzând cu ele însele, ca nucleu comun, alte științe care nu erau legate, s-ar părea, între ele.
Ca urmare, diferențierea științelor în condiții moderne duce uneori nu numai la dezbinarea lor ulterioară, ci dimpotrivă, la cimentarea lor reciprocă, umplând „prăpastia” care le despărțeau anterior, pe scurt, la integrarea lor. Acesta este un exemplu de dialectică, când una dintre tendințele contradictorii ale dezvoltării se dovedește a fi în unitate cu opusul ei, în plus, o condiționează și o stimulează direct.
6

Cu toate acestea, dezbinarea științelor nu a fost încă depășită și, în unele domenii ale cunoașterii științifice, uneori chiar se intensifică. Și cu toate acestea, tendința spre integrare, spre sinteza științelor devine nu numai din ce în ce mai vizibilă în epoca noastră, ci și dominantă. Tocmai acele domenii ale științei care presupun interacțiunea diferitelor științe între ele, formarea unui fel de grupuri complexe de științe, „acoperirea” între științe care până de curând păreau complet străine unele de altele, capătă o importanță de prim rang.
Toate acestea sugerează că în prezent unitatea științelor se dezvăluie incomparabil mai profund și acoperă o sferă mai largă de cunoaștere științifică decât era pe vremea lui Karl Marx. De aceea metoda științifică a lui Marx capătă astăzi o semnificație atât de mare pentru rezolvarea problemelor care stau în calea dezvăluirii unității științelor.
În domeniul științelor naturii, procesul de integrare a început mult mai devreme și a mers mult mai departe și mai adânc decât în domeniul științelor umaniste. Acest lucru se explică aparent prin faptul că în știința naturii, datorită simplității relativ mai mari a obiectului studiat, toate relațiile dintre obiectele de studiu înseși și, în consecință, între științele naturii apar mai clar decât în studiul vieții sociale. , inclusiv viața spirituală a omului. De aceea, în știința naturii, deja la sfârșitul secolului al XIX-lea, a început să se contureze clar calea către formarea de noi științe de tip intermediar sau de tranziție, jucând rolul unei verigi între științele fundamentale ale naturii anterior disparate - precum fizică, chimie, biologie, geologie etc. Astfel, de mai bine de un secol în urmă, în legătură cu crearea analizei spectrale, a luat naștere astrofizica, care a

aruncat o „punte” între fizică și astronomie. Douăzeci de ani mai târziu, în legătură cu crearea teoriei disocierii electrice, a apărut în sfârșit chimia fizică, care a făcut exact aceeași „punte” între fizică și chimie. Chiar și mai devreme, a început să se construiască o „punte” între ei și mecanică, datorită nașterii termodinamicii chimice. La cumpăna dintre trecut și secolele noastre, a apărut biochimia, care leagă chimia și biologia etc.
Științe noi, „comunite”, care au umplut „șanțurile” existente anterior între principalele ramuri ale științelor naturale, au devenit cele mai importante „puncte de creștere” ale tuturor cunoștințelor științifice naturale. Anterior, atenția principală a oamenilor de știință a fost atrasă asupra uà’ acele probleme care au apărut în cadrul fiecărei științe, izolate de alte științe; acum în lumina reflectoarelor
1 Aici simplitatea este înțeleasă în sensul că natura reprezintă un stadiu inferior al dezvoltării materiei în comparație cu societatea umană.

oamenii de știință naturii au ieșit în prim-plan ceea ce până acum nu i se acorda aproape deloc atenție. Ca urmare, a fost dezvoltată o viziune complet nouă, esențial dialectică, a interconexiunii științelor, a pătrunderii lor reciproce unele în altele.
În științele naturii, această nouă viziune a fost complet dezvoltată de o perioadă relativ lungă de timp și a devenit legalizată. Dimpotrivă, pătrunderea sa în domeniul științelor umaniste s-a realizat cu întârziere, neîntâmpinând simpatia și înțelegerea multor oameni de știință și uneori provocând o atitudine negativă față de sine. Aceasta a mărturisit binecunoscutul decalaj dintre științele umaniste și științele naturii în ceea ce privește aplicarea unor noi metode progresive de cunoaștere științifică, modalități concrete și eficiente de eliminare a fostei deziuni între științe. În acest sens, au apărut dificultăți în studiul fenomenelor sociale, deoarece niciuna dintre ele nu poate fi atribuită în întregime vreuneia dintre științele umane fundamentale care au apărut mai mult sau mai puțin demult și au devenit tradiționale în sistemul științelor despre om și societatea umană. Acest lucru se aplică și științei în sine, care este o instituție socială extrem de complexă și multifațetă.
Adesea, când era vorba de studiul unui fenomen social, s-a pus întrebarea: cărei categorii de fenomene sociale ar trebui să i se atribuie, cu alte cuvinte, ce știință umanitară ar trebui să-l studieze? În știința naturii, o astfel de formulare a întrebării își pierde din ce în ce mai mult legitimitatea și valabilitatea în zilele noastre. Când se pune problema studierii, să zicem, a fenomenelor vieții, această sarcină în timpul nostru este atribuită nu unei singure biologii, așa cum a fost în secolul trecut, ci unui număr de științe care interacționează: biologie și biologie moleculară, chimie, bioorganică. chimie și biochimie, fizică și biofizică, matematică și biomatematică, cibernetică și biocibernetică.
În consecință, un obiect al naturii - viața - este studiat nu de nicio știință, care se presupune că deține monopolul asupra acestui lucru, ci de un întreg complex de științe care

interacționează între ele, în care, de regulă, o știință acționează ca lider. , dând tonul. Numai ca urmare a unui studiu atât de cuprinzător al fenomenelor vieții se poate pătrunde în esența lor, înțelege și explica viața, stăpânește criptele care îi controlează procesele.
Ceva asemanator se dezvaluie in domeniul stiintelor umaniste. Din ce în ce mai insistent, devine necesar să se abandoneze abordarea tradițională, în multe privințe deja depășită, a fenomenelor sociale ca acelea care se presupune că pot și ar trebui să fie studiate de una sau alta știință umanitară, izolat de mainstream.
149
tal stiinte umaniste. Aici, cu aceeași necesitate și cu aceeași forță ca în științele naturii, a apărut sarcina - de a studia un anumit fenomen în ansamblu, adică de a-l studia cu un complex adecvat de științe interconectate.
De fapt, fenomenul social care se numește știință, fiind foarte divers, se află în cele mai diverse relații cu alte fenomene sociale și el însuși are multe manifestări și esențe diferite. De aceea este posibil și necesar să o studiem sub diverse aspecte, din diverse unghiuri. Este studiat de filozofie, sociologie și logică atunci când vine vorba de logica cunoașterii științifice, conținutul cunoștințelor științifice și locul științei în sistemul relațiilor sociale. Dar același fenomen este studiat și de istorie, atunci când întrebarea se pune în contextul dezvoltării științei în legătură cu istoria întregii societăți, cu istoria culturii sale, atât spirituală, cât și materială. Știința poate și a devenit deja subiect de studiu economic atunci când este luată în legătură cu economia, cu producția materială, cu tehnologia și cu forțele productive ale societății. Aici, chestiunea posibilității și metodelor specifice de planificare a științei este deosebit de importantă, iar aceasta este legată de sarcinile de prognoză a dezvoltării acesteia, precum și de problemele de gestionare și organizare a științei, finanțarea acesteia, formarea de personal nou pentru aceasta etc. Aceasta determină astfel de aspecte ale studiului științei, în care ea acționează ca un element foarte esențial al organismului de stat, ca o afacere de stat, ceea ce știința a devenit în URSS încă de la începutul apariției statului socialist, cu începutul ei planificat și, în același timp, ca sferă nu numai a cercetării științifice, ci și a educației publice, formării și educației viitorilor săi lideri.
Știința poate deveni subiect de studiu nu numai al științelor pedagogice, ci și al științelor psihologice, întrucât chiar cursul mișcării sale progresive este asociat cu cea mai complexă activitate a psihicului uman, intelectul uman, care atinge cea mai mare tensiune în momentul activitatea creativă a unui om de știință, de exemplu, în momentul realizării unei descoperiri științifice. Dar chiar și în momentele mai „calme” ale muncii științifice, această latură, legată de activitățile oamenilor de știință individuali, este un element excepțional de important al științei și este supusă unui studiu profund și cuprinzător. Din păcate, până acum acest lucru nu s-a făcut sistematic și abia acum încep să facă astfel de studii.
De o importanță considerabilă este clarificarea motivației în activitățile unui om de știință, de exemplu, modul în care acesta ajunge la realizarea necesității de a alege științificul adecvat.

150
direcție, la formularea unei anumite probleme științifice. În acest caz, acesta este un domeniu de aplicare nu numai pentru psihologia activității științifice, ci și pentru cercetări sociologice concrete în legătură cu studiul procesului de dezvoltare a științei.
Există și alte aspecte ale studiului științei ca instrument social, ca un anumit tip de activitate umană, ca formă de cunoaștere umană a lumii. Aspectul său ideologic este studiat de filozofie, care are ca subiect și latura metodologică generală a oricărei ramuri a științei.   .
Tocmai pentru că știința este un fenomen social atât de divers și cu mai multe laturi, definirea lui sub forma unei formule clare este imposibilă, deoarece o astfel de definiție acoperă inevitabil nu toată știința, ci doar una dintre laturile ei. De aici și apariția a două astfel de definiții aparent care se exclud reciproc: „știința este o formă de conștiință socială” și „știința este forța directă de producție a societății”. În realitate, totuși, fiecare dintre aceste definiții reflectă doar o latură a subiectului definit (știința) și nu poate pretinde a fi definiția sa completă. Într-un cadru restrâns, ambele sunt adevărate, mai ales dacă avem în vedere că prima dintre ele se referă în principal la științele sociale și cele care sunt asociate cu studiul structurii societății moderne, a bazei și a suprastructurilor sale, în timp ce a doua. se referă în primul rând la științele naturii și în special la științele tehnice (aplicate) legate direct de producție, de tehnologie, de forțele productive ale societății.
Un studiu separat al științei de către ramuri separate ale științelor umaniste, în izolarea lor una de cealaltă, nu poate conduce la o adevărată cunoaștere a unui anumit fenomen social și, prin urmare, la stăpânirea acestui fenomen în interesul dezvoltării societății. Numai un studiu comun al științei ca un singur complex, ca subiect special de studiu de către multe, dacă nu toate, fără excepție, științe umaniste, în cea mai strânsă interacțiune între ele, poate da un rezultat pozitiv.
Decalajul metodologic dintre științele umaniste și științele naturii, menționat mai sus, a fost atât de puternic în acest caz, încât multă vreme o astfel de sarcină nu a fost nici măcar recunoscută de mulți oameni de știință. Abia relativ recent s-au pus bazele unui studiu cuprinzător al științei și, într-un număr de țări, a avut ca rezultat o încercare de a crea o „știință a științei” specială (SUA, Anglia) sau o nouă ramură a cunoașterii științifice numită „știință”. „ (Polonia) sau „știință” (URSS).).
151
În opinia noastră, nu ar trebui să vorbim despre crearea unei științe noi, independente, separată de științele umaniste anterior stabilite, ci despre interacțiunea tuturor acestor științe deja existente între ele în scopul unui studiu cuprinzător și cuprinzător al științei ca un singur subiect de cercetare. Formele și „mecanismul” unei astfel de interacțiuni a diferitelor științe în studiul aceluiași subiect din diferitele sale aspecte nu au fost deloc dezvoltate și studiate. Acest lucru indică doar că științele umaniste în multe privințe mai trebuie să rezolve astfel de probleme care au fost rezolvate cu succes de

multă vreme de științele naturii. Pentru cei din urmă, nu este o noutate să studiezi procesele de interacțiune a științelor într-un studiu cuprinzător al vieții planetei sau spațiului nostru. Ca urmare a unei astfel de interacțiuni a științelor, se nasc multe noi discipline specifice de științe naturale, dar principalul lucru aici este tocmai interacțiunea științelor separate anterior unele de altele, dezvoltarea anumitor tehnici și metode de rezolvare a dificultăților și, adesea, contradicții grave. decurgând din faptul că metodele unei științe aplicate studiului unui obiect dat duc, s-ar părea, la rezultate incompatibile cu cele date de metodele unei alte științe aplicate studiului aceluiași obiect.

3. Metodologia științelor umaniste și ale naturii

Unii reprezentanți ai științelor umaniste (dintre științele care s-au consacrat de mult timp) încă preferă să studieze fenomenele în cea mai mare parte în mod demodat, în izolarea lor abstractă, atribuindu-le fie uneia, fie alteia, fie unei a treia științe. , etc., dar nu le considera subiectul unui studiu holistic, un studiu cuprinzător care necesită unitatea organică și interacțiunea diverselor științe pentru a studia în comun acest subiect și a sintetiza împreună toate rezultatele obținute prin diverse metode și tehnici. Prin urmare, reprezentanții științelor umaniste ar trebui să învețe ceva de la oamenii de știință naturală în acest sens. Și în aceasta nu este nimic rușinos pentru ei, nimic care să priveze științele sociale de trăsăturile lor specifice, pentru că nu este vorba de „reducerea” mecanică a metodelor științelor sociale la metodele științelor naturale și ale matematicii, ci, de fapt, de a le aplica mai deplin la științele umaniste, metoda științifică a lui Marx, din care decurge logic și practic sarcina realizării unității științelor moderne, așa cum s-a întâmplat multă vreme în știința naturii. Această unitate a științelor se dezvăluie tocmai în chiar

procesul unui studiu cuprinzător al fenomenelor sociale complexe, în procesul celei mai strânse interacțiuni organice a diferitelor științe care investighează același obiect din unghiuri diferite. Ceea ce s-a spus se aplică, desigur, nu numai științei, ci și nenumăratelor alte fenomene sociale, practic tuturor fenomenelor sociale în general, căci toate sunt doar manifestări diferite ale unuia și aceluiași obiect - o singură societate umană, inseparabil legat de natura înconjurătoare, pe care o persoană o învață și o folosește în interesele și scopurile sale practice. Să numim, de exemplu, obiecte sociale de cercetare precum populația țării, familia, personalitatea unei persoane, viața unui oraș, viața unui sat etc. Astfel de fenomene pot fi studiate numai cuprinzător, ele nu pot fi luate în mod abstract, făcând ca subiectul de studiu doar oricare dintre științele umaniste. Poate părea că, să zicem, problema criminalității este o problemă pur juridică. Între timp, pentru studiul său, ea necesită participarea comună la dezvoltarea sa nu numai a științei juridice, ci și a unui număr de alte științe umaniste, de la economic la filozofic, inclusiv știința moralității (etica) etc. Studiul relațiilor de familie este de o importanță considerabilă aici.relații, ridicarea problemei creșterii și educației publice (școlare), problema utilizării timpului liber (agrement) etc., etc.

Apropo de un anumit decalaj metodologic între științele umaniste și științele naturii în capacitatea de a efectua cercetări cuprinzătoare, de a efectua o abordare holistică a subiectului studiat, de a organiza o interacțiune profundă a științelor între ele, adică de a realiza în să-și exerseze unitatea internă, trebuie să remarcăm încă o dată că motivul unui astfel de întârziere își are rădăcinile nu în caracterul personal al oamenilor de știință angajați în studiul societății moderne, ci în caracterul obiectiv al subiectului de studiu (societatea), care are o complexitate nemăsurat mai mare în comparație cu obiectele naturii arbitrar complexe. Cu toate acestea, din moment ce nevoia de a asigura unitatea științelor și cea mai deplină întrepătrundere posibilă a acestora a început deja să fie recunoscută în științe umaniste ca fiind extrem de urgentă, tocmai acum trebuie subliniată enorma semnificație creativă a metodei științifice a lui Marx pentru implementarea ei. toată puterea ei.

Desigur, dorința unui studiu cuprinzător al fenomenelor sociale își găsește, într-un fel sau altul, o ieșire în știința modernă și ocupă un loc din ce în ce mai proeminent în aceasta. Toată sociologia modernă, cu cercetarea ei sociologică specifică, care presupune tocmai o abordare holistică sau integrată a studiului oricărui fenomen social, nu se potrivește.

153

în cadrul științelor tradiționale, care deseori continuă să studieze procesele sociale moderne în mod demodat, prin intermediul tehnicilor caracteristice științelor izolate unele de altele. Dezvoltarea sociologiei în țara noastră se datorează tocmai faptului că ea umple golurile care apar ca urmare a izolării continue a științelor umaniste unele de altele. În același timp, sociologia însăși poate acționa în combinație cu alte științe.

Vorbind de sociologie, trebuie remarcat faptul că dezvoltarea sa rapidă se datorează parțial pătrunderii metodelor cantitative, matematice, în domeniul studiului fenomenelor sociale. Unii reprezentanți ai științelor sociale au reacționat dezaprobator la acest fenomen, precum și la pătrunderea metodelor cibernetice în științele sociale. Oamenii de știință care evitau și se temeau de răspândirea matematicii și ciberneticii în sfera științelor lor au crezut probabil că acest lucru este asociat cu o minimizare, și posibil chiar cu o negare a analizei calitative, de exemplu, economice. În fața ochilor lor stătea pericolul notorii „reduceri” a relațiilor socio-economice la cele pur matematice cantitative, adică pericolul mecanismului, la care se referă adesea retrogradii cărora le este frică de introducerea în sfera lor. știință a noilor metode care au venit din alte domenii ale cunoașterii științifice.

Acest fenomen este observat și în științele naturii, și nu numai în științele umaniste. Se știe cu ce furie au luptat unii biologi și agrobiologi nefericiți, dându-se drept „cei mai avansați oameni de știință”, împotriva faptului că fenomenele vieții, în special fenomenele eredității, au fost studiate prin metodele fizicii, chimiei, ciberneticii și matematică. Opp a numit „mecanism” orice încercare de a interpreta esența vieții în alte moduri decât cele acceptate în domeniul îngust al anumitor ramuri ale biologiei și agrobiologiei. Istoria luptei împotriva noilor

metode de studiere a fenomenelor naturale trebuie luată în considerare nu numai în științele naturii, ci și în științele sociale, pentru a nu trece drept progresist ceea ce trage de fapt știința înapoi și împiedică dezvoltarea progresivă.

Datorită aceleiași simplități relativ mai mari a fenomenelor naturale, utilizarea metodelor matematice în știința naturii în vederea dezvoltării unei metode adecvate pentru studiul sistematic al obiectelor studiate a început mult mai devreme decât în științele sociale. Și chiar și în cadrul științei naturii însăși, succesiunea de pătrundere a acestei metode în diferite ramuri ale științei a fost determinată în cele din urmă de complicația însăși a subiectului de cercetare. Engels scria în Dialectica naturii că în timpul său aplicarea matematicii era caracterizată astfel: „... în mecanica solidelor, absolutul, în mecanica gazelor.

mecanica fluidelor este deja mai dificilă; în fizică mai mult sub formă de încercări și relativ; la chimie, cele mai simple ecuații de gradul I; în biologie = 0"

De atunci, știința a făcut un salt gigantic înainte, deschizând larg porțile matematicii către toate domeniile științelor naturii fără excepție și cerând insistent extinderea metodelor matematice și cibernetice la studiul proceselor sociale.

În prezent, pe lângă sociologie, metodele matematice au pătruns în domeniul economiei, în special al economiei concrete, și într-o serie de domenii ale altor științe umaniste. Dar totuși, în general, acest proces este încă la început. Prin urmare, utilizarea experienței științelor naturale în științele sociale poate fi de mare beneficiu pentru progresul general al cunoștințelor științifice.

Cunoaștem afirmația lui Marx (citată în memoriile lui Lafargue) despre importanța pătrunderii matematicii într-una sau alta ramură a cunoașterii, care este legată de trecerea acesteia la un nivel superior de cunoaștere - etapa cercetării cantitative. Studiile cantitative, bine puse la punct, nu le resping pe cele calitative, ele se bazează în întregime pe acestea din urmă, fiind dezvoltarea lor logică. Prin urmare, procesul de matematizare nu numai a științelor naturale, ci și a științelor sociale este pe deplin în concordanță cu opiniile lui Marx. Dimpotrivă, punctele de vedere ale lui Marx și ale metodei sale sunt fundamental contrazise de încercările de a preveni procesul de matematizare a anumitor secțiuni ale cunoștințelor științifice, procesul de pătrundere în ele a metodelor matematice și cibernetice de cercetare.

În același timp, procesul notat este o dovadă clară a unității științei, de îndată ce una și aceeași metodă generală este aplicabilă studiului obiectelor calitativ diferite, datorită prezenței unei laturi comune în ele, care poate să fie studiat și reflectat prin metode matematice sau prin metodele ciberneticii. De exemplu, procesele de control și autoguvernare întâlnite în biologic

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 20, p. 587.

2 Desigur, nu se poate supraestima importanța metodelor cantitative în științe umaniste, mai ales dacă este aplicată necugetat, doar pentru a face unele măsurători și calcule. O astfel de cercetare poate deveni cu ușurință un „joc de numere”

(cum a spus V. I. Lenin). Cercetarea cantitativă capătă semnificație științifică numai atunci când este legată inseparabil de o analiză calitativă a fenomenelor studiate, când latura cantitativă (măsurabilă) a subiectului studiat este luată în legătură cu latura sa calitativă. Nu este întâmplător faptul că Engels, în Dialectica naturii, a avertizat împotriva aplicării necugetate a matematicii, spunând că obiceiul de a calcula poate înlătura uneori de la gândire.

155

Fenomenele fizice studiate de științele naturii sunt în același timp inerente fenomenelor sociale, inerente activității umane, inclusiv fenomenelor mentale asociate activității spirituale a oamenilor. În dispozitivele tehnice, în special în mașinile cibernetice, aceste procese sunt întruchipate și formalizate din punct de vedere tehnic ca urmare a activității conștiente a oamenilor (inventatorilor). În consecință, cibernetica pătrunde în domeniul științelor umaniste și tehnice, precum și într-o parte semnificativă a științelor naturale, contribuind astfel la integrarea științelor.

4. Metodologia științelor naturale și umaniste

Dialectica, așa cum a arătat Marx, este știința celor mai generale legi ale oricărei dezvoltări care are loc atât în natură, cât și în societate, și în gândirea noastră. Ca urmare, filosofia, pătrunzând cu metoda sa toate ramurile cunoașterii științifice fără excepție, se dovedește a fi un principiu de legătură în raport cu toate celelalte științe. Ea nu se află deasupra lor ca „știință a științelor”, așa cum în trecut filosofia naturală era în relație cu știința naturii și sociologia în raport cu științele sociale, ci se corelează cu ele ca general cu particularul și particularul. Generalul și particularul constituie pretutindeni o unitate dialectică internă și, în consecință, filosofia și toate științele particulare constituie aceeași unitate internă.
Una dintre cele mai importante sarcini ale filosofiei din trecut a fost dezvoltarea unei imagini generale a lumii, dezvăluirea unității acestui tablou, care să reflecte unitatea lumii însăși. Acum această problemă este rezolvată nu numai de filozofie, ci de întregul complex de științe, care, desigur, include și filosofia. Dar ea nu intră aici în niciun caz ca un substitut pentru restul, adică științele particulare. În același timp, filosofia își păstrează funcția de a dezvolta probleme sau aspecte metodologice și de viziune asupra lumii generale care sunt prezentate de științele private în procesul de studiu al oricărui subiect de cercetare - natura, societatea sau propria noastră activitate mentală - precum și orice comună. domeniu de cunoaștere care stă între ei. Astfel, filosofia acționează ca un principiu unificator în întregul complex al științelor moderne.
Și dacă, din punct de vedere metodologic, științele umaniste moderne au ceva de învățat din științele naturii, atunci toate științele particulare - atât naturale, cât și sociale - pot și ar trebui să învețe din filozofie cum să pună și să rezolve problemele cele mai generale și, prin urmare, importante ale metodologiei.

156

logic și ideologic, apărute în cursul dezvoltării proprii a unor științe particulare. Dar pentru aceasta, filosofia însăși trebuie

să fie la apogeul înțelegerii unor astfel de probleme și să fie capabilă să le capteze, să le formuleze și să le investigheze corect.
Au apărut două extreme care împiedică filosofia să îndeplinească acest rol în raport cu științele particulare și chiar o privează cu totul de această posibilitate.
O extremă este încercarea de a veni cu niște filozofii speciale, în care se presupune că întreaga știință filozofică este împărțită. Recent, a fost discutată serios problema necesității de a crea o „dialectică a naturii” ca știință filozofică specială, independentă, care studiază presupusele legi cele mai generale ale naturii, inclusiv legea conservării și transformării energiei. O astfel de „ontologizare” a dialecticii nu este altceva decât eliminarea filosofiei: filozofia, de fapt, dispare, iar cuvântul „filozofie” se referă la domeniul teoretic general al științelor naturale, în speță fizica.
Cealaltă extremă se exprimă în apelul de a izola filosofia (parțial sau chiar complet) de anumite științe și de a declara „scientism” (din „scientia” - știință) nu numai manifestări ale primei extreme, ci în general orice încercare de a lega filosofia. în orice fel cu științele naturale și chiar umane. . „Filosofia trebuie să fie antiștiințifică!” proclamă apărătorii celei de-a doua extreme, fără a sesiza că, făcând asta, ei transformă filosofia într-o cochilie goală.
Din punct de vedere metodologic, ambele extreme se bazează pe o soluție unilaterală, și deci incorectă, a chestiunii dialecticii generalului și individului: în primul caz, generalul (filozofia) este în mod eronat înlocuit de individual (științele private) și redus la el, iar în al doilea, dimpotrivă, generalul se opune nejustificat particularului care încalcă și distruge unitatea științei. În ambele cazuri nu există nimic asemănător cu formularea acestei întrebări de către Marx.
Cu toate acestea, nu numai filosofia este un ajutor serios pentru științele private, dar științele sociale în ansamblu pot și ar trebui să ofere multe lucruri importante pentru științele naturii, iar acestea din urmă au multe de învățat de la primele.
În primul rând, aceasta se referă la înțelegerea rolului social și a funcțiilor sociale ale științei, locul acesteia în viața societății moderne. În sine, știința naturii, care se ocupă de fenomenele naturii care există în afara și independent de om, face neapărat abstracție din problemele sociale, inclusiv de cele mai multe ori din cele mai acute pentru viața modernă, cu adevărat „întrebare blestemată”: nu pot fi în mâini realizările științei de mizantropi și să fie folosite nu în folosul oamenilor, ci în detrimentul acestora?
157
Și nici un om de știință, nici un singur cercetător care să caute noi adevăruri, să descopere noi legi ale naturii, să găsească noi forțe ale naturii, să sintetizeze noi substanțe, într-un cuvânt, să pătrundă în noile sale secrete, nu poate și nu trebuie să părăsească această întrebare, de asemenea. ca si alte probleme sociale.asociate cu progresul stiintelor naturale moderne.
Legătura directă dintre acest progres și dezvoltarea societății moderne în ansamblu este prea evidentă pentru a o ignora.
Dar pentru a trata astfel de întrebări în mod conștient, este nevoie de ajutorul științelor sociale, bazate pe metoda lui Marx,

care oferă doar cheia înțelegerii trăsăturilor dezvoltării științei și a locului omului de știință în societatea modernă. Științele sociale, care dezvoltă ideile lui Marx în raport cu condițiile moderne ale vieții sociale, le permit oamenilor de știință din secolul nostru să înțeleagă latura socială a propriei activități din punctul de vedere al metodei marxiste, să înțeleagă problemele complexe, uneori extrem de complicate. ale vieții sociale moderne. Științele umaniste marxiste le oferă o orientare în conformitate cu idealurile sociale, ajută la elaborarea unor criterii de evaluare care ajută la întărirea pozițiilor umanismului socialist și la apărarea acestor poziții de către reprezentanții științelor naturii.
Există multe aspecte diferite aici - nu numai politice și ideologice, ci și axiologice (valoare), morale (etice), estetice etc. Dacă aprofundați în considerarea lor, puteți găsi o legătură dialectică vie între conceptele de adevăr, adevăr. , valoare, bunătate, utilitate, frumusețe, pe de o parte, iar minciuna, amăgirile, inferioritatea, nocivitatea, răul, urâțenia, pe de altă parte. În viața reală, se observă de obicei combinațiile lor contradictorii, tranziții, care pot fi greu de înțeles dacă rămânem doar în cadrul științei naturale.
Astfel, în complexul general de științe interconectate care constituie unitatea lor, relația dintre științele naturale și cele sociale este reciprocă: au de învățat și de a se ajuta reciproc. Acest lucru poate fi demonstrat studiind ca exemplu revoluția științifică și tehnologică modernă. Analiza sa nu poate fi limitată doar la cadrul problemelor tehnice și ale științelor naturale. Aspectul social joacă un rol nu mai puțin important decât cel natural-tehnic. Stimulentele pentru mișcarea revoluției în sine, consecințele ei sociale, natura și formele de interacțiune dintre știință și tehnologie în condițiile moderne și, în sfârșit, scopurile pentru care anumite grupuri de oameni și state individuale folosesc rezultatele obținute în cursul ei. un studiu cuprinzător în care toate științele sunt atât naturale, cât și tehnice
158
şi umanitare (filosofice şi sociale) - acţionează în unitate, în cea mai strânsă interacţiune1.
Toate acestea arată din nou și din nou că unitatea științelor în prezent nu este o problemă abstractă de natură pur cognitivă, ci una dintre cele mai arzătoare întrebări puse de dezvoltarea științei moderne și a întregii omeniri.
Această întrebare apare și în cazuri mai particulare, demonstrând în mod concret, uneori în domenii foarte restrânse ale științei și tehnologiei, semnificația ei enormă. Cibernetica oferă multe exemple despre modul în care ramurile de cunoaștere complet separate anterior și activitatea umană intră acum în interacțiune strânsă și sunt împletite organic unele cu altele. Astfel de ramuri sunt, de exemplu, științele tehnice, pe de o parte, și fiziologia creierului uman, precum și întreaga sferă a activității mentale umane, pe de altă parte. Tocmai pe această bază a apărut o nouă ramură științifică intermediară, „comună”, - bionica, în care biologia și tehnologia se intersectează. Astfel, ici și colo, unitatea științelor se manifestă uneori într-un mod foarte ciudat și neașteptat, chiar bizar.

Pe acest fond, apelurile și ideile sună ca anacronisme monstruoase care vizează o separare și opoziție strânsă a științelor naturale și sociale într-un domeniu sau altul al cunoașterii științifice. Destul de recent s-a susținut opinia că există o singură statistică, și anume statistica socio-economică, și că nu există alte statistici, spun ei, și nu pot exista deloc. S-a susținut că statisticile matematice și fizice nu sunt statistici. Orice legătură între statistica socială și statistica matematică a fost declarată fundamental contrară punctelor de vedere și metodei lui Marx.

Desigur, o astfel de ruptură a statisticii în științe absolut izolate și opuse – sociale și matematice (naturale) – nu se bazează decât pe o neînțelegere. Prezența unei baze teoretice comune pentru ambele statistici nu înseamnă deloc o negare a specificului calitativ al mediului socio-economic.

1 Un bun exemplu de astfel de abordare integrată este conferința (cu participarea unor oameni de știință de seamă ai lumii) „Omul și societatea în revoluția științifică și tehnică”, desfășurată în aprilie 1968 la Marianske Lazne (Cehoslovacia). Oamenii de știință sovietici, inclusiv autorul acestui articol, au participat și ei la munca sa . La discuția și dezvoltarea diferitelor aspecte ale acestei probleme au participat activ filozofi, economiști, istorici (inclusiv istorici ai științei și tehnologiei), sociologi, cercetători, arhitecți, medici specialiști, profesori și reprezentanți ai altor discipline. în practică pentru a efectua o analiză cuprinzătoare a celor mai complexe probleme ale revoluției științifice și tehnologice moderne.

159

statistici, așa cum li s-a părut în mod eronat unora dintre reprezentanții săi. Dimpotrivă, a recunoaște decalajul dintre cei doi statisticieni ar însemna a renunța la unitatea științelor sociale și a naturii, a arăta o lipsă de înțelegere a faptului că există o unitate concretă în diversitatea lor, dar nu o unitate abstractă care depersonalizează complet științe individuale, ștergând orice granițe dintre ele.

Aproximativ aceeași situație, și din același motiv, s-a dezvoltat în știința geografică, unde a fost trasată o linie pe o opoziție puternică a geografiei economice și a geografiei fizice. Orice contact între unul și celălalt a fost declarat ilegal, mergând, spun ei, pe linia ștergerii diferenței calitative dintre fenomenele sociale și cele naturale. În același timp, din nou, s-au făcut referiri incorecte, nefondate, la faptul că o astfel de combinație a geografiei și chiar a convergenței lor ar contrazice opiniile lui Marx și metoda sa științifică. În realitate, însă, asemenea referințe nu reprezintă altceva decât o neînțelegere, întrucât unitatea științei aici trebuie înțeleasă și în mod concret, ca unitate în diversitatea calitativă, și nu abstract, ca ștergere a diferențelor dintre științe individuale.

Metoda științifică a lui Marx, menită să pună și să rezolve problema generală a unității științelor într-un mod nou în noile condiții istorice, rămâne actuală și astăzi și poate ajuta efectiv oamenii de știință moderni în activitatea lor importantă.

F. V. KONSTANTINOV

MARX SI UMANISMUL

Au trecut 150 de ani de la nașterea lui Marx și mai bine de 125 de ani de la începutul activităților sale științifice, jurnalistice și politice.
Câte nume au apărut în acest timp tulbure, dinamic, acoperind două sau chiar trei epoci mari - politicieni, creatori de sisteme filosofice, sociologice, teorii economice și politice, ideologi - critici și răsturnați ai lui Marx și ai marxismului! Toți au venit și au plecat, înlocuindu-se unul pe altul pe arena istorică, politică și filosofică. Odată cu moartea fizică a reprezentanților acestor învățături, teoriile lor au murit și au fost uitate. Iar numele lui Marx, învățătura lui, ideile lui sunt încă vii și astăzi, în jurul lor fierb, pasiunile înfurie, este o luptă aprigă.
Printre problemele în jurul cărora se desfășoară lupta astăzi, disputele și discuțiile fierb, problema „Marx și umanism” sau relația dintre marxism și umanism este și ea.
În cursul luptei teoretice și al discuțiilor în curs din ultimele decenii și jumătate până la două decenii, au apărut mai multe puncte de vedere diferite și chiar diametral opuse asupra acestei probleme. Și acest lucru se aplică nu numai oponenților marxismului, ci și adepților, susținătorilor acestuia sau, în orice caz, celor care vorbesc în numele marxismului sau sub steagul marxismului.
Care sunt aceste puncte de vedere?
Unii susțin că umanismul este o doctrină pur burgheză, ostilă marxismului, socialismului științific. Marxismul și umanismul par să se excludă reciproc. Când astfel de opinii și afirmații vin de la filosofi și sociologi reacționari, burghezi, acest lucru este de înțeles și natural. Dar, din păcate, astfel de puncte de vedere asupra relației dintre Marx, marxism și umanism sunt răspândite în mod persistent astăzi de către grupul Mao Tse-tung și susținătorii săi din China. Așa-numita „revoluție culturală” din China este cunoscută a fi

sub semnul luptei împotriva revizionismului şi umanismului. Această teorie și practică antiumanistă discreditează atât opera, cât și învățăturile lui Marx.
Mao Tse-tung și grupul său susțin că, la fel ca sloganurile libertății, egalității și fraternității, predarea umanismului - această linie de gândire - a fost creată de ideologii burgheziei. E corect. Dar conceptele de „libertate”, „egalitate”, „democrație”, precum „umanismul”, au conținut de clasă și științific diferit în diferite epoci. Un marxist este obligat să vadă nu numai cuvintele și conceptele, ci și să le distingă sensul, conținutul lor social concret.
Dacă urmăm „logica” lui Mao Zedong, atunci din moment ce concepte precum filosofia, sociologia, clasele și lupta de clasă, revoluția, socialismul, au fost mai întâi create și introduse în teorie nu de Marx, ci au fost cunoscute înaintea lui, atunci noi , marxiştii, ar trebui să abandoneze şi de la aceste concepte. Asemenea concluzii absurde pot fi trase din punctul de vedere și din logica raționamentului literaliștilor, talmudiștilor și dogmatiștilor inveterati, care în spatele cuvintelor nu văd și nu vor să vadă conținutul și sensul direct opus al conceptului de „umanism” în Marx, în marxism și în teoriile filozofice și sociologice burgheze și mic-burgheze...

Punctul de vedere al lui Mao Tse-tung asupra relației dintre Marx și marxism și umanism provine din abordarea non-proletariană, mic-burgheză și anarhistă a lui Mao Tse-tung și a grupului său față de toate problemele cele mai importante ale timpului nostru: la întrebările legate de război și pace, relația dintre război și revoluție, atitudinea față de marile valori culturale create de umanitate.
Fundamentele teoretice, metodologice ale atitudinii lui Mao Zedup față de problema „marxismului și umanismului” provin dintr-o abordare antiistorică, non-dialectică, non-clasică a umanismului. Nu trebuie să uităm și să ignorăm faptul că atât în timpul vieții și operei lui Marx, cât și astăzi au existat și există în continuare tendințe diferite și chiar opuse în umanism: umanismul socialist, revoluționar al lui Marx a apărut în lupta împotriva umanismului contemplativ burghez și mic-burghez. .
Există, în opinia noastră, alte puncte de vedere incorecte asupra locului și rolului umanismului în marxism, care s-au răspândit în Occident: Marx, în lucrările sale timpurii, în primul rând în Manuscrisele ecopomico-filosofice din 1844, a continuat presupusa nobile tradiții umaniste occidentale, apoi s-a rupt de ele, devenind un teoretician al luptei de clasă, al revoluției proletare și al dictaturii proletariatului, un economist și autorul Cărții Capital.
162
Susţinătorii acestor concepte se îndreaptă cu ușurință către tânărul Marx și lucrările sale timpurii, dar resping opiniile maturului Marx ca fiind incompatibile cu umanismul.
Poate că nu ar merita să vorbim despre o astfel de poziție dacă nu ar avea ecou, într-o formă deosebită, cu puncte de vedere și puncte de vedere care sunt, de asemenea, răspândite în rândul unei părți a marxiștilor atât din țările socialiste, cât și din țările capitaliste.
Punctul lor de vedere se rezumă la faptul că „Manuscrisele economico-filosofice” ale lui Marx se presupune că sunt cheia înțelegerii întregii esențe umaniste cele mai interioare a marxismului. Și întrucât aceste manuscrise nu erau cunoscute de Rosa Luxemburg, Plehanov, Lenin și adepții și studenții lor, ei nu au putut și nu au înțeles adevărata esență umanistă a marxismului.
Acest reproș sau viziune asupra înțelegerii „adevăratei esențe a marxismului” este aparent aplicat tacit de acești autori lui Engels, deoarece el nu a acordat importanța cuvenită „Manuscriselor economico-filosofice” și nu le-a publicat, ci s-a angajat în terminând alte lucrări.Marx, în special volumele II şi III din Capital.
Dacă aducem până la capăt logica raționamentului acestor interpreți ai Manuscriselor economico-filosofice ale lui Marx, atunci, aparent, o parte din responsabilitate ar trebui să îi revină lui Marx însuși pentru faptul că adevăratul sens umanist al învățăturii sale a fost ascuns și redescoperit abia la începutul anilor 30. Anii 1990, după publicarea manuscriselor sale timpurii...
Este puțin probabil ca o asemenea viziune asupra Manuscriselor economico-filosofice ale lui Marx, a locului și a rolului lor în sistemul general al doctrinei marxiste, filosofia marxistă, să corespundă adevărului, deși nu le diminuăm în niciun caz enorma

lor semnificație în dezvoltarea marxismului, Filosofie marxista, sociologie marxista, umanism marxist.
Desigur, este adevărată, dar doar parțial, afirmația că în momente diferite citim lucrări mari în moduri diferite și astăzi vedem, găsim în ele ceva care înainte, dintr-un motiv sau altul, rămânea în umbră și scăpa. privirea noastră. De asemenea, este adevărat că diverse aspecte ale învăţăturii lui Marx ies în prim-plan în momente diferite în legătură cu noile nevoi ale luptei pentru socialism şi comunism. Dar acest lucru nu se aplică esenței umaniste și orientării umaniste a întregii învățături a lui Marx. De ce? Pentru că umanismul marxist nu este doar una dintre numeroasele probleme ale învățăturilor lui Marx: sensul, esența învățăturilor marxismului este eliberarea clasei muncitoare, a tuturor muncitorilor de toate tipurile de exploatare și oprimare, asigurând libertatea și integralitatea. dezvoltare.
163
Și oricât de mult am aprecia manuscrisele timpurii ale tânărului Marx, dar nu numai în ele, și nici măcar în principal în ele, sunt ideile umaniste de bază, principiile și esența matură a umanismului revoluționar marxist. Renașterea marxistă din epoca noastră nu are nicio legătură cu publicarea Manuscriselor economico-filosofice ale tânărului Marx (cum încearcă să afirme unii filozofi). Această renaștere este legată, în primul rând, de victoria întregii învățături a lui Marx, de triumful ideilor sale în viață, în procesul revoluționar, de triumful umanismului marxist în țările socialismului și comunismului care au câștigat și sunt construite.
Victoria umanismului real în țările socialiste se exprimă în primul rând în abolirea exploatării omului de către om, în abolirea dominației politice a minorității asupra majorității, în abolirea diferitelor mijloace de oprimare spirituală asupra clasei muncitoare. . Triumful umanismului marxist s-a exprimat prin faptul că pentru prima dată în istorie s-au deschis oportunități reale în fața oamenilor muncii de a-și dezvolta abilitățile și talentele și de a le aplica în practică. Acest lucru a fost realizat prin aplicarea și implementarea învățăturilor marxiste.
Și nu Marx, nici marxismul, ci noi, marxiştii, suntem de vină pentru faptul că la un moment dat nu am acordat atenţia cuvenită dezvoltării teoretice ulterioare a problemelor umanismului socialist, problemelor dezvoltării individual.
Marx a învățat că forma dezvoltată oferă cheia înțelegerii formelor mai puțin dezvoltate și nu invers. Ceea ce este conținut în acesta din urmă doar în embrion, ca germen, indiciu, doar într-o formă dezvoltată își primește expresia deplină, completă. Același lucru este, evident, și cazul relației actuale dintre „Manuscrisele economico-filosofice” și alte lucrări timpurii ale lui Marx cu lucrările sale mature, propriu-zis marxiste, în primul rând „Manifestul comunist” și „Capital”.
Alături de tezele lui Marx despre Feuerbach, aceste manuscrise reprezintă o schiță ingenioasă a unei noi viziuni comuniste asupra lumii, care vizează atingerea unui umanism real real. Aceste manuscrise sunt una dintre dovezile legăturii istorice dintre învățăturile lui Marx și predecesorii săi, un indicator viu al modului în care el a depășit critic opiniile lor și a

început să-și dezvolte viziunea sa fundamental nouă, comunistă asupra lumii, opiniile sale materialiste dialectice asupra naturii și societății, a legilor. și forțe motrice ale dezvoltării sale, asupra condițiilor existenței umane, asupra condițiilor de asigurare a dezvoltării depline, libere și integrale a individului, asupra umanismului autentic, efectiv, revoluționar în ansamblu.
164
Este caracteristic faptul că deja în Manuscrisele economico-filosofice, Marx nu discută despre om abstract, așa cum a făcut Feuerbach, ci examinează poziția unui om concret — muncitorul — în condițiile relațiilor sociale concrete (adică relații caracterizate prin dominație). de proprietate privată). Marx analizează în primul rând relația dintre capitalist (capital) și muncitor.
În acest sens, deja în această lucrare timpurie, Marx formulează scopul principal al cercetării sale - acela de a clarifica condițiile socio-economice în care un muncitor poate deveni persoană.
Pentru Marx, un muncitor este o persoană care, în anumite circumstanțe, s-a pierdut ca persoană, și-a pierdut umanitatea. Ca urmare a unei analize a relației dintre munca înstrăinată și proprietatea privată, Marx formulează concluzia că „abolirea pozitivă a proprietății private" este o abolire pozitivă a oricărei înstrăinări, adică întoarcerea unei persoane din religie, familie, stat. la viața lui umană, adică socială. Desființarea proprietății private, conform lui Marx, înseamnă abolirea principalei cauze determinante a muncii înstrăinate. Producătorul, muncitorul, este reunit cu produsul muncii sale, care nu i se mai opune ca forță străină. Munca se transformă din forțat în voluntar, devine o nevoie umană, o sferă pentru desfășurarea forțelor sale fizice și spirituale. În muncă, eliberată de proprietatea privată și de exploatare, o persoană începe pentru prima dată să se simtă fericită și nu nefericită. În Manuscrisele economico-filozofice, Marx scrie primele sale rânduri inspiraționale despre comunism ca „umanism desăvârșit": „Comunismul ca abolire pozitivă a proprietății private — tocmai această înstrăinare a omului — și, în virtutea acesteia, ca însuşire autentică a esenţei umane. de om și pentru om; și deci ca o completă, care se produce într-o manieră conștientă și cu păstrarea întregii bogății ale dezvoltării realizate, revenirea unei persoane la sine ca persoană socială, adică umană. Un astfel de comunism... este o rezolvare autentică a contradicției dintre om și natură, om și om, o adevărată rezolvare a disputei dintre existență și esență, dintre obiectivare și afirmare de sine, dintre libertate și necesitate, dintre individ și rasă. . El este soluția la ghicitoria istoriei și știe că el este soluția." L
1 K. Marx şi F. Engels. Din rapiches, p. 588.
165
Acestea sunt câteva dintre ideile strălucite ale Manuscriselor Ecopomico-Filosofice.
Unii marxişti spun că prin descoperirea legilor dezvoltării sociale, prin crearea materialismului istoric ca sociologie ştiinţifică, prin aşezarea pe terenul ştiinţei, Marx a rupt de umanism, inclusiv de ideile dezvoltate în Manuscrisele economico-

filosofice. Umanismul este o ideologie, iar teoria marxistă este o știință.

Opps susține că marxismul ca știință are o semnificație cognitivă, scopul său este descoperirea adevărului. Iar ideologia este o conștiință pervertită, pervertită; nu are funcție cognitivă, ci joacă un rol pragmatic, auxiliar, de orientare a unei clase, a unui partid. Din 1845, odată cu descoperirea materialismului istoric, Marx se presupune că rupe de ideologie, inclusiv de umanism, ca una dintre varietățile ideologiei.

Acest punct de vedere, în opinia noastră, este eronat și incorect.

Rădăcina acestei greșeli se află în opoziția dintre ideologia științifică și marxism. Ideologia burgheză, care dă o idee falsă despre lume, despre societate, despre om și esența lui, este într-adevăr antipodul științei. Iar socialismul științific (ideologia marxistă) este inseparabil de știință.

Mi se pare că una dintre greșelile de interpretare a problemei „Marx și umanismului” într-o serie de cazuri provine, în primul rând, dintr-o abordare non-istorică, neconcretă, a înseși conceptele de „umanism” și „ideologie” . În al doilea rând, unii camarazi judecă conținutul, esența, sfera conceptului de „umanism marxist” de către acele varietăți de umanism burghez în lupta împotriva căreia s-a format și dezvoltat umanismul marxist.

Se poate limita esența umanismului marxist la a lua în considerare problema esenței omului, a comportamentului său, a semnificației vieții, într-un cuvânt, a cercul acelor probleme care aparțin de obicei așa-zisei antropologii filozofice? Credem că acest lucru este greșit. Acest lucru sărăcește, limitează și denaturează adevăratul volum și conținutul bogat al conceptului fundamental nou de umanism, care a fost creat de Marx și pe care l-a asociat și identificat cu lupta revoluționară a clasei muncitoare, cu revoluția socială, cu comunismul.

Umanismul marxist se distinge de toate teoriile umaniste anterioare și contemporane prin cel puțin următoarele trăsături principale. Acesta este, în primul rând, caracterul strict științific al umanismului marxist; în al doilea rând, natura sa revoluționară, eficiența; al treilea, de clasă, proletar

166

caracter și, în sfârșit, este umanismul socialist, comunist în natura sa, în esența sa socială, în scopurile și sarcinile sale.

După ce și-a creat propria filozofie a materialismului dialectic și istoric, a economiei politice marxiste și a socialismului științific, o viziune holistică armonioasă asupra lumii, Marx a extins astfel extraordinar granițele și limitele cunoașterii umane. El a înălțat clasa muncitoare, și-a fundamentat științific misiunea istorică mondială de creator al lumii noi – lumea relațiilor umane noi – creatorul societății comuniste. Acesta este, mai presus de toate, umanismul socialist al lui Marx.

Descoperirea legilor, căilor și mijloacelor de eliberare a clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncitori de opresiunea economică, socială, politică și spirituală, descoperirea căilor și mijloacelor de tranziție revoluționară de la capitalism la o astfel de asociație comunistă universală în care dezvoltarea fiecăruia este o condiție pentru dezvoltarea liberă a tuturor - acesta este noul umanism comunist real al lui Marx și al marxismului.

Datorită învățăturilor lui Marx, umanitatea și, mai ales, clasa muncitoare a devenit cu un cap mai înalt.

La începutul anilor 90 ai secolului trecut, unul dintre editorii italieni s-a adresat lui Friedrich Engels cu o cerere de a-l sfătui pe care dintre prevederile lui Marx, care ar exprima spiritul marxismului, să ia ca epigraf la ediția pregătită a zicalelor. de oameni mari. Engels i-a sugerat tocmai acel pasaj din Manifestul Comunist care vorbește despre comunism ca despre o societate în care „dezvoltarea liberă a fiecăruia va fi o condiție pentru dezvoltarea liberă a tuturor”. În aceasta, Engels a văzut cheia viziunii comuniste asupra lumii a lui Marx.

Aș dori să le reamintesc acelor filozofi și sociologi străini care cred că abia în anii ’60 au redescoperit adevărata esență a umanismului socialist citind Manuscrisele economico-filosofice.

La începutul secolului nostru, când Lenin și Plehanov elaborau primul Program al Partidului Social Democrat Rus, V. I. Lenin a considerat de asemenea necesar să includă această prevedere cea mai importantă a Manifestului în Programul Partidului.

După Marx și Engels, Lenin a văzut în dezvoltarea liberă și integrală a omului, în abilitățile și talentele sale principalul scop și principala bogăție a societății viitorului.

Trebuie remarcat că poziţia de mai sus a lui Marx şi Engels din Manifestul Comunist este uneori interpretată unilateral şi, în opinia noastră, incorect. Nu numai dezvoltarea liberă a fiecăruia este a

167

condițiile pentru dezvoltarea liberă a tuturor, iar dezvoltarea liberă a individului este posibilă numai dacă și în măsura în care societatea însăși este liberă de toate tipurile de exploatare, oprimare, înrobire și înstrăinare. Există o legătură reciprocă aici. Nu poate exista libertate a individului acolo unde proprietatea privată domină în societate, unde producătorul este separat de condițiile și mijloacele de muncă.

Deși Marx, Engels și Lenin nu au înclinat conceptul de „umanism” în toate cazurile, Lered a susținut întotdeauna privirea lor spirituală ca om al muncii și umanității, soarta lui, lupta pentru fericirea lui.

Ei spun că Capitalul lui Marx este o mare lucrare de geniu, dar pare să nu aibă nimic de-a face cu umanismul. De fapt, Capitalul lui Marx conține de o sută de ori mai mult umanism autentic, real decât toate lucrările umaniștilor burghezi.

Spre deosebire de economiștii burghezi, Marx a văzut pentru prima dată în schimbul de bunuri nu relația dintre lucruri, ci relația dintre oameni. El a îndepărtat vălurile fetișiste care ascundeau relațiile oamenilor într-o societate capitalistă-marfă.

Întregul Capital, de la primele pagini până la ultima, este îndreptat împotriva inumanității relațiilor economice capitaliste care înrobesc producătorul, muncitorul, îl condamnă la munca forțată, înstrăinată, la exploatare.

Dezvoltând prevederile Manuscriselor economico-filosofice privind înstrăinarea muncii, înstrăinarea esenței umane, asupra proprietății private ca sursă a acestei alienări, în Capital Marx oferă o caracterizare științifică completă, clară și cuprinzător de profundă a acestor fenomene de înstrăinare. a muncii şi înrobirea muncitorului de către capitalist.

Marx vede sursa tuturor tipurilor de aservire, exploatare, înstrăinare în separarea (înstrăinarea) productivului de mijloacele de producție, în caracterul, natura modului de producție capitalist, care determină dominația asupra oamenilor a relațiilor sociale. create de ei, toate produsele activității lor: trecutul, munca moartă asupra celor vii, munca psihică asupra fizicului, banii, aurul asupra omului de muncă, peste om.
Vreau să vorbesc despre încă o greșeală care se observă în rândul unor marxişti din străinătate și în rândul unor tovarăși din țara noastră, despre dorința de a transforma alienarea într-o categorie universală, universală, non-istorică, care ar oferi cheia înțelegerii tuturor relațiilor sociale ale timpul nostru. Într-adevăr, în „Manuscrisele economice și filosofice” ale lui Marx, această categorie a ocupat un loc mare, dar în „Capital” se retrage pe locul doi sau al treilea și
168
înlocuite cu alte categorii. Categoria alienării de astăzi printre filosofii și sociologii și economiștii burghezi servește adesea scopului identificării relațiilor sociale dintre capitalism și socialism. Acesta, în opinia lor, este un fel de completare ideologică la teoria convergenței: procesele de alienare sunt caracteristice capitalismului și socialismului. Transformând categoria alienării într-una universală, ei o transferă și în societatea socialistă. Dar acest lucru este contrar întregului spirit, esență, metodă a lui Marx și marxismului. Pentru Marx nu există categorii eterne supraistorice. Acest lucru este valabil și pentru categoria de înstrăinare. Marx a pus problema că înstrăinarea are loc numai cu proprietatea privată, unde există o separare a producătorului de mijloacele de producție, când relațiile sociale se opun omului ca forță străină și ostilă. Diviziunea capitalistă a muncii și dominația anarhiei și spontaneității conduc la faptul că produsele activității oamenilor acționează în raport cu ei ca o forță externă străină și ostilă.
Cred că acei marxişti care nu se încadrează istoric în categoria alienării îi fac un deserviciu lui Marx atunci când îi dau o interpretare largă.
În acest sens, aș vrea să amintesc binecunoscutul discurs al lui Marx la aniversarea unui ziar cartist, unde el caracterizează relațiile capitaliste fără a recurge la teoria alienării, ci preia esența și caracterul proceselor de alienare capitalistă. Descriind sursa, cauzele antagonismului dintre o persoană, activitatea sa și rezultatele neașteptate ale acestei activități, Marx a spus în celebrul său discurs de la aniversarea publicației engleze „The People’s Paper”: „În vremea noastră, totul pare să fie plină de opusul său. Vedem că mașinile, care au puterea miraculoasă de a reduce și de a face munca umană mai rodnică, aduc oamenilor foame și epuizare. Surse noi de bogăție, necunoscute până acum, datorită unor farmece ciudate, de neînțeles, se transformă în surse de sărăcie. Victoriile tehnologiei, parcă, au fost cumpărate cu prețul degradării morale. Se pare că, pe măsură ce omenirea subjugă natura, omul devine sclav al altor oameni sau, altfel, sclav al propriei sale ticăloșii. Chiar și lumina pură a științei nu poate, aparent, să strălucească decât pe fundalul sumbru al ignoranței. Toate descoperirile noastre și tot progresul nostru, parcă, duc la

faptul că forțele materiale sunt înzestrate cu viață intelectuală, iar viața umană, lipsită de latura ei intelectuală, este redusă la nivelul unei simple forțe materiale. Acest antagonism între industria modernă și știință pe de o parte, sărăcia modernă și decadența pe de altă parte, acest antagonism între

169

forțele dinamice și relațiile sociale ale epocii noastre este un fapt tangibil, inevitabil și incontestabil.

După cum se poate observa, Marx caracterizează relațiile sociale capitaliste și procesele de dezvoltare ale acestei societăți ca pe o societate antagonistă. Ceea ce înainte era caracterizat ca un fenomen de alienare este acum caracterizat în alți termeni. V. I. Lenin, dezvăluind natura capitalismului în ultima sa fază de dezvoltare, folosește toată bogăția categoriilor de „Capital” lui Marx și a marxismului în ansamblu. El, din câte știm, nu folosește sau aproape nu folosește categoria înstrăinării.

Se spune că ceea ce a spus Marx despre capitalism este deja în trecut, că astăzi capitalismul a devenit mai ordonat și mai organizat; crizele economice, care au zguduit construcția capitalismului până la temelii și au distrus forțele productive create de oameni, sunt aproape un lucru al trecutului; sărăcia a încetat să mai fie flagrantă, capitaliștii, managerii, sociologii sunt preocupați de relațiile umane în întreprinderi, acel capitalism, despre care a scris Marx, a încetat acum să fie inuman, inuman.

Capitalismul, într-adevăr, după moartea lui Marx s-a schimbat: a devenit monopol de stat. Dar asuprirea monopolurilor asupra oamenilor a devenit și mai insuportabilă. Iar criza financiară în curs, febra burselor de aur, ca un seismograf, mărturisesc tremurături și contradicții profunde și incurabile, afecțiuni de care capitalismul este bolnav de moarte. Valul de greve, demonstrații ale muncitorilor și studenților care au avut loc într-o serie de țări capitaliste mărturisesc contradicțiile profunde ale capitalismului modern, a cărui esență anti-poporală distructivă nu s-a diminuat deloc, ci, dimpotrivă, a crescut. de multe ori.

Pe durata uneia sau două generații, capitalismul a declanșat două războaie mondiale asupra umanității, costând popoarele 80 de milioane de morți și sute de milioane de mutilați fizic și moral. Toate distrugerile colosale și victimele celor două războaie mondiale sunt de multe ori mai mari decât ceea ce a fost distrus și exterminat în timpul tuturor crizelor economice.

Și militarismul, despre enormitatea despre care au scris Marx și Engels! În zilele noastre a devenit o forță distructivă amenințătoare, apăsând cu toată greutatea asupra popoarelor. Armele nucleare aflate în mâinile militariştilor sunt sabia lui Damocles care atârnă deasupra capului omenirii. Și dacă nu ar exista țări socialiste care să se opună forțelor agresive ale lumii capitaliste, unde există garanția că imperialiștii americani și aliații lor nu vor

K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 12, p. 4.

170

ar dezlănțui asupra popoarelor un nou război – de data aceasta nuclear – plin de catastrofă pentru omenire? Marx a expus în scrierile sale natura anti-umană a capitalismului. Și întregul

curs al dezvoltării ulterioare a capitalismului a confirmat predicțiile lui Marx că, odată cu cursul dezvoltării sale, capitalismul își va manifesta tot mai mult natura distructivă, anti-popor, anti-umană. Acest lucru este dovedit nu numai de războiul murdar american de exterminare împotriva poporului vietnamez, ci și de nenumărate alte fapte.

Marx a scris atât în Manuscrisele economico-filosofice cât și în Capital despre pervertirea esenței umane de către capitalism, despre alienarea muncii. S-ar părea că introducerea tot mai mare a științei în producția capitalistă, noua tehnologie avansată creată ca urmare a revoluției științifice și tehnologice, ar trebui să înnobileze munca muncitorului.

Dar ce se întâmplă de fapt?

În urmă cu trei ani, în India, la New Delhi, a avut loc o conferință despre problemele păcii și dezarmării. La o secțiune a conferinței, un profesor dintr-o țară din America Latină s-a plâns de dificultățile luptei pentru dezarmare din Statele Unite din cauza fricii muncitorilor din industria militară și din industriile care o deservesc, de posibilitatea dezarmării și pericolul asociat de a fi șomer.

Eu, ascultând acest raport, m-am gândit: munca l-a creat pe om; l-a scos din regnul animal; grație muncii, activității creatoare, omul s-a ridicat deasupra lumii animale. În muncă, în creativitate, esența activă, creatoare a omului se manifestă și trebuie exprimată. Așa învață Marx și marxismul. Dar ce a făcut capitalismul cu oamenii, cu creativitatea lor, cu sufletul lor? Cum le-a schilodit și le-a schilodit sufletele, forțându-i să creeze mijloace de distrugere și exterminare a milioane de oameni în fiecare zi. Și cel mai groaznic lucru este că oamenii care fabrică mijloace de distrugere și exterminare a oamenilor văd aceasta ca sursa vieții lor, a existenței lor.

Aici se manifestă esența inumană, anti-populară a capitalismului. Capitalismul modern a creat forțe productive colosale. Dar în același timp a creat și crește febril forțele distructive care sunt o amenințare la adresa existenței tuturor popoarelor.

Se spune că astăzi există atât de multe arme nucleare acumulate încât este posibil să ucizi fiecare persoană de pe pământ de opt ori.

Toate contradicțiile și antagonismele care amenință capitalismul, pe care le-a dezvăluit și analizat Marx, cresc și devin mai acute. Și astăzi nu există altă cale de ieșire pentru umanitate, cu excepția

calea indicată de Marx și marxism: lupta pentru socialism și comunism. Aceasta este cea mai puternică cerere a epocii.

Grecii antici au creat o legendă despre zeița istoriei, că este cea mai sângeroasă dintre toate zeițele, își târăște carul de triumf prin mări de sânge și munți de cadavre.

Capitalismul a dat multe și dă dovadă de veridicitatea acestei legende. Doar socialismul pune capăt unui astfel de curs inuman al istoriei. Doar socialismul de astăzi este stâlpul păcii și al omului, speranța popoarelor.

Victoria socialismului în Uniunea Sovietică, construirea socialismului în democrațiile populare este triumful umanismului marxist.

Una dintre cele mai mari realizări ale țărilor socialiste este nașterea omului nou, socialist, constructorul lumii noi, colectivist și internaționalist, dușman al rasismului și naționalismului, campionul păcii și al fericirii popoarelor.
Fie ca acest om nou să fie în continuare liber în orice, de la semnele de naștere ale lumii vechi. Schimbarea naturii omului, care a evoluat de-a lungul secolelor, și formarea unui om nou este o sarcină mai complexă și mai dificilă decât crearea unei nave spațiale. Și cu toate acestea, noul om socialist este deja o realitate istorică.
Marele Marx s-a dovedit a avea dreptate de o mie de ori în asta: natura umană este eternă. Opa se schimbă în lume cu o schimbare radicală în relațiile sociale; se schimbă în cursul luptei pentru o lume nouă, socialistă. În această construcție a unei lumi noi se manifestă esența activă a personalității, toate potențialitățile sale spirituale, toate abilitățile, talentele și talentele sunt dezvăluite și vor înflori. Doar socialismul și comunismul deschid spațiu deplin pentru dezvoltarea cu adevărat liberă și integrală a individului.
În ceea ce privește marxismul, umanismul marxist, oponenții săi de astăzi au înaintat astfel de obiecții. Întrucât, spun ei, materialismul istoric, ca bază teoretică sociologică a umanismului marxist, consideră dezvoltarea socială ca un proces natural-istoric, necesar, regulat, atunci legile istoriei, legile dezvoltării societății sunt legile naturii, răspândită, aplicată în societate. Cu o asemenea înțelegere naturalistă, ignorând specificul vieții sociale, istorice, nu este loc pentru activitatea umană, pentru activitatea conștientă a unei persoane, pentru factorul subiectiv, pentru autoexprimarea individului.
O persoană, o persoană cu această înțelegere se transformă într-o marionetă, într-un obiect, și nu subiect al istoriei. Astfel de obiecții sunt făcute față de umanismul marxist de teologul catolic Giulio Girardi în cartea sa Marxism and Christianity.
172
Această carte a apărut în urma dialogurilor, discuțiilor cu tovarășul Roger Garaudy și marxiştii italieni.
Desigur, Marx, marxismul, materialismul istoric nu sunt responsabile pentru înțelegerea naturalistă, obiectivistă a legilor sociale, pentru înțelegerea laplaciană a legilor istorice.
Omul social, oamenii, clasele sunt creatorii istoriei și ai relațiilor lor sociale. Și nici o singură teorie nu a deschis și nu deschide un asemenea spațiu pentru activitatea umană, pentru creativitatea istorică, precum marxismul, materialismul istoric. Iar comuniștii din toate țările au arătat în practică de ce sunt capabili în dezvoltarea inițiativei istorice, în activitatea creatoare pentru crearea unei lumi noi, în lupta pentru pace, socialism, democrație autentică și libertate reală.
Vechea chestiune a relației dintre libertate și necesitate, dintre legea obiectivă și activitatea conștientă a oamenilor, a rămas și rămâne o piatră de poticnire pentru criticii materialismului istoric și a umanismului marxist. Umanismul marxist a fost și rămâne la fel de ostil obiectivismului fatalist și subiectivismului, voluntarismului.
Cu toate acestea, o interpretare rigidă din știința naturii a legilor sociale, a relațiilor cauzale și a tiparelor istorice a

câștigat o oarecare valoare printre unii marxişti. Uitând de specificul tiparelor istorice, de faptul că legile vieții sociale sunt legile activității umane, că ele acționează adesea ca o tendință, ca o oportunitate care în orice moment poate fi sau nu realizată, iar o altă tendință va face felul ei, o altă posibilitate. Depinde și de corelarea forțelor și de gradul de maturitate al situației în care operează oamenii, clasele și figurile istorice.
Necesitatea istorică triumfă numai în anumite condiţii şi în prezenţa unei iniţiative revoluţionare, creatoare.
Experiența istorică și prezentul arată că fatalismul și obiectivismul condamnă forțele avansate la pasivitate, la înghețarea activității creative și, prin urmare, sunt străine de umanismul marxist.
Pe de altă parte, vedem că atât subiectivismul cât și voluntarismul, ignorând legile obiective, coexistă cu antiumanismul. Un exemplu în acest sens este activitatea Mao Tse Tungites.
Eficacitatea, activitatea revoluționară, creativ transformatoare a umanismului marxist este legată în interior de fundamentarea strict științifică a acestei activități.
173
Ei spun că oamenii cu adevărat grozavi au o singură dată în viața lor - data nașterii. Acești oameni includ Marx și Lenin. Secolele vor trece, dar numele lor vor servi întotdeauna ca o stea călăuzitoare pentru întreaga omenire progresistă.
Nu numai prin învățătura lor, ci prin întreaga lor viață și activități, Marx și Lenin au arătat exemple nemuritoare de slujire a cauzei clasei muncitoare, de luptă pentru fericirea tuturor muncitorilor.
KIRIL VASILEV (Bulgaria)
MARX SI UNELE ASPECTE ALE PROBLEMEI UMANE
Problema omului a stat în centrul atenției lui Marx până la sfârșitul vieții. Chiar și în lucrările sale timpurii - „Note despre cele mai recente instrucțiuni de cenzură prusacă”, „Dezbateri ale celui de-al șaselea Landtag renan”, „Despre chestiunea evreiască”, „Despre critica filozofiei dreptului hegelian. Introducere etc. – Marx pune brusc întrebarea cea mai profundă, mai incitantă, mai urgentă a epocii – problema omului, soarta lui în condițiile societății capitaliste, posibilitățile concrete, reale de eliberare a lui. Acestea au fost primele impulsuri ale gândirii creatoare, dezvăluind simptomele și formele dezumanizării în diverse domenii ale vieții publice, rupând cu îndrăzneală vălul din secretele demagogiei burgheze, din sistemul economic, politic și juridic dominant.
În lucrările lor „Sfânta familie” și „Ideologia germană”, Marx și Engels au oferit o interpretare filozofică mai largă a problemei omului. Ei au dezvăluit natura sa istorică, certitudinea sa socială.
Cea mai mare lucrare a lui Marx, Capitalul, este în cele din urmă dedicată problemei omului. Dezvăluie mecanismele economice ale societății burgheze și indică perspectiva comunismului, această umanizare adevărată a vieții sociale.
Marx a explorat în primul rând esența profundă a omului, căile neexplorate ale istoriei sale. El a pus bazele unei cunoștințe cu adevărat științifice a omului.

Determinarea esenței omului a fost într-adevăr o sarcină dificilă. Rezoluția sa științifică a devenit posibilă abia la mijlocul secolului trecut. Un filozof antic a descris omul foarte succint: o creatură vie cu două picioare, lipsită de pene. Aristotel l-a numit „animal politic”.
Înainte de apariția marxismului, concepțiile asupra naturii umane s-au dezvoltat în cadrul filozofiei idealiste a istoriei și al înțelegerii metafizice (naturaliste) a socialului.
175
viaţă. În mod firesc, aceste vederi purtau amprenta viciilor fundamentale ale idealismului și metafizicii.
După Holbach, reprezentant al materialismului metafizic, omul este un „produs al naturii”, o „ființă materială” \ organizată în așa fel încât să simtă și să gândească. Feuerbach a devenit succesorul acestui concept naturalist. El a dezvoltat ideea că omul este un copil al naturii, o combinație de calități și proprietăți fiziologice și morale.
Cu ajutorul antropologiei sale, Feuerbach a luptat împotriva filozofiei idealiste. El a subliniat natura materială a omului. Dar antropologia lui Feuerbach nu a putut rezolva problema pusă, nu a descoperit legile dezvoltării societăţii. Ea conținea limitările tradiționale ale gândirii metafizice din această epocă.
Greșeala lui Feuerbach nu a fost aceea că a considerat omul în general, ci că în situația istorică dată el a extras esența abstractă a omului nu din oamenii vii, nu din adevărații creatori ai vieții sociale, ci mai ales din proprietățile cele mai generale ale ființei lor naturale. , și, de asemenea, dintr-o serie de premise arbitrare. Deci înțelegerea lui despre om avea caracterul unei construcții abstracte, mentale. Era străin de natura reală și de viața socială reală, de legile ei. Pe de altă parte, Feuerbach a operat numai asupra acestei esențe umane abstracte în cadrul antropologiei metafizice filosofice. Nu a găsit o cale către pământ, către oameni adevărați vii, către marea dinamică a istoriei, către legile vieții sociale. Omul abstract al lui Feuerbach este o dată pentru totdeauna înzestrat cu calități și virtuți permanente: este străin dialecticii.
Reprezentanți ai filosofiei idealiste germane - Kant, Fichte, Schelling, Hegel - au considerat omul în procesul dezvoltării sale. Ei însă i-au mistificat esența și i-au dat calități supranaturale.
Conform filozofiei lui Kant, „omul este un animal care, trăind printre alți membri de acest fel, are nevoie de un stăpân” 1 2. În această gândire și capabil de dezvoltare constantă, animal dotat, există o „proprietate de neînțeles a libertății” 3.
Hegel a definit esența omului ca spirit istoric, ca formă de conștiință de sine a „ideei absolute”. Acest spirit
1 Vezi P. Holbach. Fav. Prod., vol. 1. M., 1963, p. 123.
2 I. Kant. Soch., vol. 6, M., 1966, p. 14.
3 Ibid., vol. 4, partea 2, M., 1965, p. 354.
176
se dezvoltă conform legilor dialecticii și realizează consecvent libertatea L
O caracteristică deosebită a filozofiei burgheze a fost opoziția individului față de masă, a individului față de societate. Această tendință și-a atins forma cea mai urâtă în scrierile așa-

numiților Tineri Hegelieni – Bruno Bauer, Max Stirner și alții. Bauer a scris cu aroganță că „adevăratul dușman al spiritului" este forța de cucerire a „masei". El a declarat cu aroganță: „Eu sunt singurul", „sarcina" mea este „satisfacția de sine" 3.
În atmosfera acestei diversități colosale de idei, dogme și prejudecăți, Marx, străduindu-se să rezolve sarcina stabilită - descoperirea adevăratei esențe a omului - a fost nevoit să lupte pe mai multe fronturi diferite. A trebuit nu numai să respingă opiniile eronate din prag, ci să le supună unei evaluări critice nemiloase și obiective, să separe conjecturile raționale, să le dezvolte creativ și să creeze o nouă teorie. ·
Ca materialist-dialectică, investigând constant faptele concrete ale vieții sociale, Marx, încă din 1844, și-a exprimat punctul de vedere asupra conținutului polivalent al esenței omului: „Realitatea umană", scria Marx, „este la fel de diversă. ca definiții ale esenței umane și ale activităților umane" 4.
O persoană are diverse caracteristici obiective. Ea poate fi definită și considerată în multe feluri: biologic, istoric, etic, psihologic etc. Natura sa specifică este bogată și inepuizabilă. „Oamenii", scriau Marx și Engels, „se pot distinge de animale prin conștiință, prin religie – prin orice."5 Arătând limitările punctului de vedere antropologic al lui Feuerbach, Marx respinge ideea că omul are doar că sunt neschimbate. Ea dezvăluie esența socială a omului. Și această esență este principala sa caracteristică. Omul, scrie Marx, este „totalitatea tuturor relațiilor sociale." 6 Această definiție, ca premisă inițială, are o semnificație științifică profundă. Omul este o ființă socială. Nu se poate înțelege științific esența sa reală limitându-se
* Vezi Hegel. Lucrări, vol. III. M., 1956, p. 9, 40.
2 Vezi K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 2, p. 90.
8 Vezi M. Stirner. Singurul și proprietatea lui. Leipzig - Sankt Petersburg, 1906, p. 122.
4 Ya. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 592.
B K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 19.
6 Ibid., p. 3.

numai în limitele individului. „Omul", spune Marx, „este lumea omului, statul, societatea" L
Marx a introdus o ierarhie științifică în relațiile sociale care alcătuiesc esența omului, specificul său. A descoperit principala legătură a vieții sociale, tipul decisiv de activitate umană - producția de bunuri materiale. Subliniind că oamenii trebuie să existe în primul rând, Marx și Engels au scris: „Dar pentru viață, în primul rând, este nevoie de mâncare și băutură, locuință, îmbrăcăminte și altceva. Deci, primul act istoric este producerea mijloacelor necesare satisfacerii acestor nevoi, producerea însăși a vieții materiale. Mai mult, aceasta este o chestiune atât de istorică, o condiție atât de fundamentală a oricărei istorii, care (azi, la fel ca acum mii de ani) trebuie să se desfășoare zilnic și din oră - deja din singurul motiv că oamenii pot trăi.
Omul este în primul rând o creatură care lucrează. Activitatea sa de producție determină de fapt întreaga istorie. Dar aceasta, deși o definiție fundamentală, dezvăluie doar unul dintre

aspectele naturii umane. Nu își epuizează și nu poate epuiza toată esența sa. Trăsăturile caracteristice ale unei persoane care apar și se dezvoltă în cursul istoriei sunt, de asemenea, moralitatea, știința, imaginația creativă, dragostea, arta, diferitele forme de dezvoltare și transformarea rapidă a realității, posibilități nelimitate de dezvoltare, îmbunătățire și înnobilare a sentimentelor, gândurilor. și relațiile în viața publică .
Marx nu a operat cu o categorie pur abstractă a omului. A stat întotdeauna pe o bază istorică solidă, concretă. Marx a investigat științific polarizarea de clasă a esenței umane în societățile antagoniste. Această abordare dialectico-materialistă a fenomenelor i-a oferit posibilitatea de a fundamenta științific modalitățile de transformare a societății într-o societate cu adevărat umană.
Marx a subliniat faptul că proletariatul ca clasă este plasat în cele mai inumane condiții, dar de aceea întruchipează cea mai înaltă formă de esență umană. Eliberarea sa de sub puterea capitalului pe căile revoluției va fi eliberarea tuturor asupriților, deoarece el „... nu poate să-și distrugă propriile condiții de viață fără a distruge toate condițiile inumane de viață ale societății moderne...” 3.
Întregul curs al istoriei de peste o sută de ani confirmă pe deplin această prognoză științifică a lui Marx. Persoana care s-a format

1 K. Marxi F. Engels. Soch., vol. 1, p. 414.
2 K. Marxi F. Engels. Soch., vol. 3, p. 26.
8 K. Marxi F. Engels. Soch., vol. 2, p. 40.

născut în rândul clasei cele mai asuprite a societății capitaliste, este în epoca modernă forța conducătoare în lupta pentru umanizarea societății. Calitățile sale specifice dobândesc trăsături de universalitate.
Epoca modernă creează oportunități fără precedent pentru dezvoltarea cunoașterii și autocunoașterii omului. Dar aceste mari oportunități sunt în același timp obligații. Practica socialistă și lupta împotriva capitalismului pun probleme excepțional de importante pentru știință: formarea personalității, personalității și grupului social, personalitatea și societatea, omul și mașina, personalitatea și ereditatea, aspectele de clasă și universale ale personalității etc.
Unora dintre problemele de mai sus nu li se acordă suficientă atenție în literatura marxistă. În acest sens, ar putea fi demn de menționat problema aspectelor biologice ale naturii umane.
Marx nu a neglijat importanța legăturilor naturale. El și-a început studiul concret al omului cu „organizarea sa corporală.” 1 Marx și Engels au subliniat că reproducerea oamenilor, adică „producția vieții”, există ca o relație dublă. Pe de o parte, este „natural” și, pe de altă parte, „public”1 2. Vorbim despre doi factori diferiți, dar care se întrepătrund.
În literatura marxistă modernă se spune de obicei că momentele biologice ale unei persoane sunt „topite” sub influența factorilor socio-economici3. Această formulă nu rezolvă problema. Factorii sociali sunt într-adevăr determinanți, dar „momentele” biologice nu dispar fără urmă. Ei există și funcționează, deși se

află într-o poziție subordonată. Prin urmare, firește, ele ar trebui studiate în cadrul vieții publice.

Nu se poate nega faptul că există, ca să spunem așa, „granițe”, precum și probleme generale ale naturii umane, în care biologia și sociologia se pătrund reciproc. Acestea sunt problemele eredității și dezvoltării umane, reproducerea umană, dragostea, crima etc.

Subestimarea unei probleme reale creează un mediu în care anti-marxiştii cu opiniile lor neştiinţifice pot opera liber. Acest lucru dăunează foarte mult cauzei socialismului și științei însăși. Filosofii burghezi au exploatat cu pricepere faptul că marxiştii au permis o anumită perioadă de timp.

1 Vezi K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 19.

2 Ibid., p. 28.

3 Vezi I. S. Narsky. Despre problema „naturii umane” în lucrările timpurii ale lui K. Marx. „Buletinul Universității de Stat din Moscova”. Filozofie. 1967, nr. G.

evaluarea problemei de personalitate. Și această problemă îi îngrijorează pe oameni și așteaptă dezvoltarea ulterioară științifică filozofică, sociologică și psihologică.

Ideologii reacţionari ai burgheziei, acum, ca şi în trecut, privesc cu dispreţ la aşa-zisele mase „fără suflet” şi „prost”. Ei creează o filozofie a elitismului, conform căreia în toate țările există un abis socio-psihologic: unii oameni sunt „elite” - sunt lideri, stăpâni, în timp ce alții sunt ființe de masă, impersonale. Elitarismul este caracteristic în special sociologiei burgheze moderne L

Problema „eu și alții” se află în centrul atenției existențialiștilor moderni. Heidegger, de exemplu, vede înstrăinarea și dezbinarea oamenilor de pretutindeni. Societatea nivelează și suprimă individul, spune el.

Sunt concepții epigonice, rodul slăbiciunii teoretice a ideologilor burghezi. Acești oameni continuă părerile celor pe care Marx i-a zdrobit cu o sută de ani în urmă cu logica lui nemiloasă, cu ironia sa sfârâitoare și plină de spirit.

* *
*

Problema omului este legată de problema alienării, de diverse forme de dezumanizare într-o societate de clasă. Categoria alienării, în jurul căreia se desfășoară adesea discuțiile, înseamnă transformarea produselor activității umane într-o forță obiectivă independentă care îi domină ființa individuală.

Marx și Engels au fost primii care au făcut o analiză științifică a alienării ca fenomen istoric. Ei au dezvăluit adevărata sa natură socială.

Înstrăinarea apare pe baza proprietății private și a diviziunii muncii, după descompunerea sistemului comunal primitiv. Exprimă concret deformarea unei persoane polarizate în două categorii sociale opuse. În Sfânta Familie, Marx și Engels scriau: „Clasa proprietară și clasa proletariatului reprezintă una și aceeași înstrăinare umană de sine. Dar prima clasă se simte satisfăcută și afirmată în această auto-alienare, percepe alienarea ca o dovadă a propriei puteri și posedă în ea aparența existenței umane. A doua clasă se simte anihilata în această alienare.

1 Vezi G.K. Ashin. Mitul elitei și al „societății de masă". M., 1966, p. 25.
2 Vezi T. Schwartz. De la Schopenhauer la Heidegger. M., 1964, p. 166.

femeie, vede în el neputința lui și realitatea existenței inumane.

Prima formă de alienare umană apare inevitabil în sfera producției și distribuției bunurilor materiale. Acest fapt a fost mult timp studiat teoretic. Marx a subliniat că în condițiile proprietății private și exploatării, cei asupriți nu pot fi stăpâni pe munca lor și pe bunurile pe care le creează. O altă formă de înstrăinare este statul. Apariția sa ca suprastructură politică este și rezultatul diviziunii de clasă a societății. Marx a explorat rolul iluziilor ideologice bazate pe clasă ca formă specifică de alienare. Pe baza analizei istoriei, el a susținut că acestea reflectă realitatea socială într-o formă distorsionată, tulburând conștiința maselor.

Problema alienării se referă în mod direct la diferitele forme de reificație a esenței umane de-a lungul a mii de ani de practică socială. Această problemă dezvăluie tragedia istorică profundă a relațiilor umane sub capitalism.

Marx a investigat științific consecințele sociale și socio-psihologice ale utilizării mașinilor și dezvoltarea continuă a acestora. El a dezvăluit tendințele contradictorii ale acestui fenomen excepțional de grandios al istoriei umane, acest adevărat triumf al gândirii și imaginației. În Manifestul Comunist, Marx și Engels subliniau că mașina, fiind proprietatea capitalistului, înrobește și mai mult muncitorul. Limitează sfera activităților sale. „Lucrătorul devine", au scris ei, „un simplu anexă al mașinii".

Descoperirile omului sunt întoarse împotriva omului însuși sub capitalism. Ele îi amenință esența, puterea vie și creatoare, propria demnitate. „Munca de mașini", scria Marx, „... suprimă jocul cu mai multe laturi ale mușchilor și privează o persoană de orice posibilitate de activitate fizică și spirituală gratuită." Sub capitalism, mașina devastează muncitorul, devine „concurentul" lui, „produce sărăcie cronică". Mașina este antagonistul „puterii umane", inamicul priceperii individuale. Ea există sub capitalism ca „unealtă de muncă" cu abilitatea sinistră de a „ucide muncitorul"3.

Dar din punctul de vedere al dezvoltării istorice a societății, acesta nu este întregul adevăr. Marx a văzut mașina ca pe o pârghie puternică a civilizației. Puterea sa socială depășește tot ceea ce este creat în

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 2, p. 39.
2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 430.
I ZΛ Marx şi F. Engels. Soch., vol. 23, p. 434, 440, 441, 445, 442.

secolele trecute. Contestând concepțiile mic-burgheze ale lui Proudhon, Marx a demonstrat că mașina nu este doar rea. Aplicarea lui „a simplificat funcțiile muncitorului... a crescut concentrarea capitalului" L Și asta nu este tot. Marx scrie: „... cu cât este mai mare scara la care sunt folosite mașinile, cu atât costul de producție este relativ mai rapid redus, cu atât

munca devine mai productivă” 1 2. Dezvoltarea capitalismului este un proces extrem de dureros și dureros. Mașina este un instrument al progresului, o mare forță binefăcătoare, dar într-o societate capitalistă îl suprimă pe om.
Creată de om, muncitor, mașina sub capitalism devine o forță alienată, demonică. Dominația sa fără suflet exprimă contradicțiile societății. Mașina capitalistă este personificarea proprietății, principiile egoismului. Se ridică deasupra unei persoane ca un fel de monstru mecanic, îi sparge psihicul, îi tiranizează viața.
Marx a pătruns adânc în misterele alienării, în iadul secolelor de tragedie istorică. El a dezvăluit legile transformării instrumentelor create de om în proprii lui dușmani și asupritori. Arăta ca un tărâm de basm al fanteziei, în care mătura umbra întunecată a crudului „spirit viclean” a 3 contradicții.
Dar nu este vorba doar de înstrăinarea mașinii. În societatea burgheză, omul este dominat de întreaga esență umană materializată. Diverse produse ale muncii sociale devin un mediu artificial care suprimă individul. O persoană se sufocă înconjurată de lucruri și obiecte care sunt tentante, dar mereu șoptesc formula universală fără inimă a lumii mărfurilor - plătiți în numerar! ..
Societatea capitalistă deformează legăturile sociale. Reduce omul la nivelul obiectelor. „În epoca modernă”, scriau Marx și Engels, „dominarea relațiilor materiale asupra indivizilor, suprimarea individualității din întâmplare a căpătat forma cea mai ascuțită, cea mai universală...4 Aceste relații materiale care desfigurează omul nu sunt, totuși, ceva independent. Acţionează ca o manifestare externă a relaţiilor sociale. Stăpânirea mașinii și a lucrurilor asupra vieții umane este dominația exploatatorului asupra exploataților, a capitalistului asupra muncitorului. Dar imaginea este încă incompletă. Relațiile reale în toate cazurile deformează și conștiința capitalistului, a exploatatorului. Dacă o persoană privează demnitatea altor persoane, el însuși nu o poate poseda.
1 K. Marx şi F. Engels.
2 K. Marx şi F. Engels.
3 K. Marx şi F. Engels.
4 K. Marx şi F. Engels.
Opere, vol. 4, p. 158.
Lucrări, vol. 6, p. 452-453.
Lucrări, vol. 12, p. 4.
Lucrări, vol. 3, p. 440.

Puterea de legare a obiectelor asupra oamenilor în societatea capitalistă modernă a atins o dezvoltare monstruoasă. O persoană produce din ce în ce mai multe bunuri, dar într-o măsură din ce în ce mai mare simte constant puterea și puterea lor asupra sa. Diversele produse ale puterii de muncă a omului, marcate cu ștampila unui echivalent monetar universal, vrăjesc conștiința umană. Acest fapt se reflectă în așa-numitul pesimism cultural al unui număr de filozofi și sociologi burghezi. Max Weber a declarat că descoperirile și raționalismul vor transforma viața socială a oamenilor într-un deșert. Spengler a numit tehnologia adevăratul blestem al omului.

Crearea bombei atomice a adus la limita extremă conflictul dintre om sub capitalism și produsele activității sale. Puterea alienată a oamenilor domină acum și mai arogant asupra țărilor și continentelor ca o amenințare monstruoasă, ca o inflație fără precedent a vieții umane, ca cel mai teribil test al conștiinței epocii. În prezent, problema este> nu numai poziția omului, asuprit de esența lui alienată, rezultate înstrăinate ale activităților sale, ci soarta civilizației.
Pesimismul unui număr de filozofi burghezi îi conduce inevitabil la perspectiva morții. Valorile umane sunt constant devalorizate. Heidegger caută să insufle omului ideea că existența este conștientizarea morții. Existenţialistul german Karl Jaspers descrie o posibilă catastrofă atomică. Pentru el, aceasta este „situația limită” a existenței umane.
Era energiei atomice, ciberneticii, dezvoltarea continuă a automatizării industriale fac ca însăși existența proprietății private să fie absurdă și amenințătoare pentru civilizație. Forțele înstrăinate ale omului sub forma tehnologiei puternice și concentrarea nemaiauzită a puterii reacționale a burgheziei cer acum mai mult ca niciodată socializarea socialistă a producției și cea mai largă democratizare a managementului oamenilor și lucrurilor, adică tranziția. de la capitalism la o societate socialistă.
Eliminarea înstrăinării și tiraniei lucrurilor asupra oamenilor necesită, înainte de toate, eliminarea proprietății private. Marx a subliniat că numai în comunism va avea loc o „întoarcere a omului la sine”, ca entitate socială, dezvoltată și îmbogățită de întregul curs al istoriei, că acesta va fi triumful „umanismului desăvârșit”, victoria moralei universale. principii, frumusețe morală, o rezolvare autentică a contradicțiilor dintre om și natură, omul și om, o rezolvare autentică a disputei dintre ființe

1 Vezi T. Schwartz. De la Schopenhauer la Heidegger, p. 149.

183

concept și esență, între libertate și necesitate, între individ și genul L

Marxismul este o filozofie optimistă a omului. Îi deschide perspective strălucitoare. Învățătura lui Marx pregătește viitorul popoarelor, viitorul când cătușele înstrăinării și dezumanizării vor cădea, iar omul - cea mai mare putere a pământului - va deveni stăpânul suveran al produselor muncii sale, lucrurilor, naturii, propriului destin. .

1 Vezi K. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 588.

LASLO MATRAI (Ungaria)

DESPRE CONCEPTELE ISTORICE ȘI ETICE ALE UMANISMULUI

În vistieria istoriei veche de secole a gândirii umane, cu greu se poate găsi o idee care să primească o recunoaștere atât de mare și unanimă ca ideea de umanism. Cu excepția unor reprezentanți extremi ai reacției teologice, precum și a iraționalismului decadent, atunci în istoria filozofiei nu a existat un astfel de caz când acesta sau acel gânditor s-a declarat în mod deschis antiumanist. A spune așa ar însemna să-ți asumi rolul de dușman al umanității. Disputa despre umanism a avut loc nu sub forma unei discuții deschise între umaniști și antiumaniști, ci sub forma unei dispute despre al cărui umanism este autentic, adevărat, drept.

Reprezentanţii marxişti ai umanismului continuă să dezbată în acest sens cu adversarii lor burghezi şi clerical şi astăzi. Așa cum a fost cazul altor idei de mare semnificație istorică (de exemplu, ideile de democrație, libertate, egalitate), practica socialistă și teoria marxistă, continuând tradițiile progresiste din trecut, le întruchipează într-o formă mai perfectă.
Întrebarea este de a găsi tocmai acea trăsătură specifică a concepției marxiste despre umanism care poate plasa această concepție deasupra tuturor concepțiilor nemarxiste despre trecut și prezent.
Pentru a aduce o contribuție modestă la dezbaterea acestei probleme (și, desigur, consider comunicarea mea o contribuție atât de modestă), ar trebui făcută o analiză critică a conceptelor. Este necesar să se facă distincția strictă între conceptele istorice și cele etice ale umanismului. Umanismul în primul său sens este un fenomen istoric concret care a avut loc într-o anumită epocă într-o anumită țară și într-o anumită perioadă de dezvoltare socială. Umanismul în acest sens este ideologia opoziției interne față de clasa conducătoare a domnilor feudali în secolele XV-XVI. Acesta este prototipul așa-ziselor „ideologii reformiste”: presupune rezolvarea problemelor cu care se confruntă societatea, nu prin stabilirea unei noi ordini, ci prin

„îmbunătățiri” sistemului de guvernare, în primul rând prin reînnoirea morală.
Conceptul etic al umanismului este un concept complet diferit, în ciuda conexiunii sale multiforme cu conceptul istoric al umanismului și în ciuda marii asemănări a conținutului lor. Umanismul ca concept etic nu este un fenomen unic, concret și istoric, ci un astfel de sistem teoretic abstract de vederi antropocentrice care poate fi prezentat de diferite grupuri de oameni în diferite epoci, din punctul de vedere al diferitelor sisteme sociale. Într-o societate de clasă, etica umanistă a fost ridicată la cel mai înalt nivel de către ideologii revoluției burgheze, deoarece au putut să-i dea un caracter general, ideologic. Aici am în vedere, în primul rând, materialiştii francezi, ale căror concepţii antropocentrice au dus la un ateism consistent, şi de asemenea Feuerbach, care a făcut o altă variantă a concepţiei antropocentrice, şi anume nu ura faţă de Dumnezeu, ci iubirea de umanitate, ca îndrumător. ideea filozofiei sale.
Ambele tendințe ar putea avea un impact direct asupra viziunii lui Marx asupra lumii, tocmai pentru că reprezintă cel mai dezvoltat concept de umanism care putea fi elaborat la acea vreme din pozițiile burgheziei. Dacă vrem să ne facem o idee corectă despre umanismul lui Marx și despre umanismul marxist, trebuie să urmărim clar legătura lor cu tipurile anterioare de umanism: atât punctele de contact, cât și diferențele lor fundamentale. În acest sens, este suficient să subliniem superioritatea științifică a umanismului lui Marx, care îl face radical diferit de aceste două forme superioare ale umanismului burghez.
Care este esența acestei diferențe? Constă în faptul că materialiştii francezi şi Feuerbach reprezintă vârful umanismului burghez pentru că au fost capabili să transforme morala antropocentrică într-o viziune antropocentrică asupra lumii; dar

eforturile lor nu au avut succes în totalitate, deoarece această viziune asupra lumii poartă amprenta negativă a moralizării: soarta omenirii, în opinia lor, se va schimba în bine numai atunci când oamenii cu o morală înalt preia controlul asupra statului sau (după Feuerbach) când filantropia va fi recunoscută de întreaga omenire.
Este binecunoscut faptul că această poziție moralizatoare, în ciuda tuturor bunelor intenții subiective ale reprezentanților săi, nu este altceva decât o ridicare sentimentală și neputincioasă a mâinilor la vederea acelor fenomene teribile pe care istoria societăților de clasă le-a dăruit omenirii de-a lungul multor secole. Inițiativa revoluționară a lui Marx în acest domeniu teoretic (care,
186
este, desigur, legat de toată activitatea sa practică revoluţionară) constă în faptul că nu studiază istoria din punctul de vedere al moralităţii, ci, dimpotrivă, consideră morala într-o perspectivă istorică. Numai așa se poate ajunge la concluzia că și cea mai emoționantă poziție etică este incapabilă să se ridice la nivelul unei viziuni umaniste asupra lumii atâta timp cât rămâne (chiar și inconștient) în cadrul eticii burgheze, cu alte cuvinte, atâta timp cât întrucât rămâne doar umanismul unei părți a umanității (mai mult, o parte mai mică a acesteia). Prin urmare, nu este o coincidență că Marx în această legătură se referă în Sfânta Familie nu la Holbach sau Feuerbach, ci la economistul Jeremy Bentham: „Dacă caracterul unei persoane este creat de circumstanțe, atunci este necesar, prin urmare, să se facă circumstanțele umane” Orice alt fel de umanism – este doar umanism sentimental care își demonstrează deschis caracterul burghez. Cei care pun la îndoială caracterul profund umanist al teoriei marxiste sub pretextul că ea proclamă dreptatea și necesitatea forței revoluționare (sau chiar a violenței revoluționare) resping – și acest lucru este destul de logic – tocmai acel aspect esențial al umanismului marxist, datorită căruia el în mod decisiv. transcende toate tipurile vechi de umanism „formal”.
Cu siguranță nu cel mai mare umanist care varsă mai multe lacrimi pentru umanitate, ci cel care face mai mult pentru adevărata ei dezvoltare. Probabil, în acest fel se poate afirma pe scurt esența unei astfel de importanțe epocale a unui fenomen precum a fost umanismul lui Karl Marx în relația și diferența sa cu toate formele anterioare de umanism.
Într-o astfel de scurtă analiză comparativă a conceptelor, desigur, este imposibil de rezumat toată bogăția umanismului marxist. Aceasta este sarcina tuturor filozofilor care în timpul nostru lucrează la dezvoltarea concepției marxist-leniniste despre om.
/ L Marx şi F. Engels. Opere, vol. 2, p. 145-146.
Joachim Israel (Suedia)
IDEILE UMANISTE LUI KARL MARX
Aș dori să abordez două probleme aici. În primul rând, încercați să analizați ce înseamnă Marx când folosește termenul „umanism” în scrierile sale timpurii. În al doilea rând, voi încerca să aflu dacă Marx, în învățătura sa despre schimbările sociale, care ar trebui să conducă la eliminarea modului de producție capitalist, se bazează în esență pe aprecieri umaniste.

În Manuscrisele economico-filosofice din 1844, Marx scrie: „Așa cum societatea însăși produce omul ca om, tot așa el produce societatea. Activitățile și utilizarea fructelor sale, atât în conținutul lor, cât și în modul lor de existență, sunt de natură publică.

Paragraful citat nu este doar caracteristic primei formulări de către Marx a unuia dintre principiile principale ale înțelegerii materialiste a istoriei. Aceste cuvinte indică, de asemenea, un mod de gândire dialectic. Omul este produsul condițiilor sale sociale. Dar este și același om care produce aceste condiții sociale. Și nu numai că le produce, ci și le schimbă. Activitatea umană care urmărește în mod conștient să realizeze o schimbare în relațiile sociale este ceea ce Marx numește „practică revoluționară". „Coincidența circumstanțelor în schimbare și a activității umane poate fi considerată și înțeleasă în mod rațional doar ca o practică revoluționară", 12 spune a treia teză a lui Marx despre Feuerbach.

În Manuscrisele economico-filosofice, Marx descrie condițiile în care natura socială a omului poate fi realizată, și anume atunci când proprietatea privată este desființată. Termenul „umanism" apare atunci când vorbește despre o societate în care proprietatea privată a fost desființată: „Numai într-o societate este ființa ei naturală pentru ea ființa sa umană și natura sa.

1 K. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 589.

2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 2.

devine uman pentru el. Astfel, societatea este unitatea esențială completă a omului cu natura, adevărata înviere a naturii, naturalismul realizat al omului și umanismul realizat al naturii.

Aici Marx compară umanismul și naturalismul și le combină într-o sinteză, întrucât societatea unește omul cu natura. Pentru a înțelege rândurile de mai sus și a înțelege semnificația termenilor „naturalism" și „umanism" folosiți aici, trebuie să revenim la considerarea ideilor lui Marx despre munca umană. În Manuscrisele economico-filosofice, Marx încearcă să arate că munca umană, și tocmai munca productivă, este ceea ce distinge omul de animale. Adevărat, și animalul produce, dar producția umană diferă de producția animală în cinci puncte importante:

1. Animalul produce doar ceea ce are nevoie pentru a-și satisface nevoile imediate. Omul, în schimb, produce cu o perspectivă mult mai îndepărtată, el, în cuvintele lui Marx, produce universal.
2. Singurul motiv pentru care un animal produce este nevoia imediată. Omul, pe de altă parte, produce atunci când este liber de nevoile imediate și, în esență, produce cu adevărat liber doar atunci când acționează independent de nevoile sale.
3. Animalul se produce și se reproduce numai pe sine. Omul, dimpotrivă, producând, schimbă întreaga natură. Această producție duce la trezirea de noi nevoi în el, iar acestea din urmă, la rândul lor, oferă un stimulent pentru continuarea activității creatoare și pentru continuarea transformării naturii. Marx numește această expansiune a producției umane „umanizarea naturii".
4. Produsele pe care le poate crea un animal sunt determinate de structura sa anatomică și fiziologică. Omul, dimpotrivă, este

liber în raport cu propriile produse. Poate fabrica mijloace de producție extrem de complexe.
5. În sfârșit, un animal nu poate produce decât în modul adecvat speciei căreia îi aparține. Omul, pe de altă parte, este capabil să producă după diverse standarde și norme, inclusiv legile esteticii1 2.
Dintre cele cinci trăsături în care, după Marx, producția umană diferă de producția animală, cea mai importantă
1 K. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 590.
2 Vezi ibid., p. 566.

Al treilea este de o importanță deosebită pentru analiza noastră. Marx conturează aici punctul de plecare al teoriei sociologice a producției umane, pe care o numește și „activitate de viață", pentru a sublinia importanța centrală a acesteia. Nevoile umane sunt stimulul inițial al muncii pentru a le satisface. Munca este în esență procesul prin care obiectele naturii sunt transformate în obiecte de consum uman. În acest proces care duce la dezvoltarea forțelor productive, producția umană nu numai că devine universală, adică independentă de satisfacerea imediată a nevoilor, dar schimbarea naturii, „umanizarea" ei creează și noi nevoi. Aici apare din nou un proces dialectic, în care nevoile umane sunt stimulul producției umane și unde dezvoltarea forțelor productive la rândul ei extinde nevoile umane. Gânduri similare sunt dezvoltate și în Capital. Acolo Marx spune că omul civilizat, ca și sălbaticul, trebuie să lupte cu natura pentru a-și satisface nevoile: „Odată cu dezvoltarea omului, acest tărâm al necesității naturale se extinde, pentru că nevoile lui se extind; dar in acelasi timp se extind si fortele productive care servesc la satisfacerea acestora.
Deci, Marx vorbește despre „umanizarea naturii". În același timp, el compară omul și natura. În această comparație, „natura" înseamnă tot ceea ce este în afara omului și nu este creat de el. „Natura" înseamnă aici „natura exterioară". Dar omul însuși este o parte a naturii, iar Marx subliniază acest lucru pentru a se disocia de filosofia idealistă germană. „Manuscrisele economice și filosofice" vorbesc despre aceasta astfel: „Că viața fizică și spirituală a omului este indisolubil legată de natura nu înseamnă nimic altceva decât faptul că natura este indisolubil legată de ea însăși, căci omul este o parte a naturii"1. 2. Termenul „natură" are aici un al doilea sens, ușor diferit, care poate fi definit cam așa: „tot ce este organic și anorganic în univers care nu este creat de mâinile omului". În acest sens, omul face parte din natură. Dar Marx folosește și cuvântul „natura" într-un al treilea sens atunci când vorbește despre „natura omului". Aici „natura" înseamnă același lucru cu „esența" omului, „esența" lui, ceea ce face din om om. Am vorbit deja despre o calitate distinctivă a omului și „natura" sa: activitatea sa creatoare, purtarea
1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 25, partea a II-a, p. 387.
2 K. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 565.

caracter universal. Marx identifică încă două trăsături distinctive ale omului: omul este o ființă socială și omul este ceva integral.

Diviziunea muncii și existența proprietății private împiedică o persoană să se realizeze pe sine, adică să trăiască în conformitate cu esența sa. Numai desființarea pozitivă a proprietății private și construirea comunismului garantează realizarea esenței umane, naturii umane. În acest sens, conceptul de „naturalism” poate fi interpretat în așa fel încât să se refere la realizarea omului și a naturii sale umane. La rândul său, „umanismul” poate însemna că umanizarea naturii exterioare are loc sistematic și că activitatea productivă a omului duce la realizarea naturii sale. Termenul de „naturalism complet” al unei persoane este echivalent cu teza că o persoană se realizează în natura din jurul său. Termenul de „umanism complet” al naturii este identic cu teza conform căreia umanizarea naturii exterioare are loc într-un mod care face posibil naturalismul. Opoziția dialectică dintre naturalism și umanism devine o sinteză sub comunism, când sunt înlăturate și alte opoziții. Marx exprimă acest lucru în următoarea previziune remarcabilă, cu adevărat profetică: „Un astfel de comunism, ca naturalism complet, = umanism, și ca umanism complet, = naturalism; este adevărata rezoluție a contradicției dintre om și natură, om și om, adevărata rezoluție a disputei dintre existență și esență, dintre obiectivare și afirmare de sine, dintre libertate și necesitate, dintre individ și rasă. El este soluția la ghicitoria istoriei și știe că el este soluția.” L

În Manuscrisele economico-filosofice, Marx are o idee clară despre om și natura sa. Teoria lui antropologică are aici o puternică colorare normativă. Marx are propria sa viziune asupra rolului muncii pentru muncitor, dar nu asupra oricărei munci; există și elemente de reglementare. În plus, el are anumite idei normative despre modul în care muncitorul ar trebui să se raporteze la această muncă ca ceva de valoare independentă, care ar trebui să fie atitudinea lui normală față de muncă. Marx își construiește teoria muncii înstrăinate pe aceste trei premise normative, care nu pot fi înțelese fără ele.

Dar lucrurile se schimbă deja în Ideologia germană. În Tezele despre Feuerbach, Marx revine din nou la problema esenței umane: „Dar esența omului nu este un abstract, cu

1 K. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 588.

existente pentru un individ. În realitatea sa, este totalitatea tuturor relațiilor sociale.

Aici are loc o trecere de la teoria antropologică a omului la teoria sociologică: omul este suma relațiilor sale sociale. Natura umană nu este ceva abstract. O persoană devine ceea ce este, pe baza relațiilor sale sociale. Astfel, Marx se îndreaptă în mod conștient la condițiile sociale și analiza acestora, precum și la influența acestor condiții asupra unei persoane. Adevărat, Marx păstrează încă anumite idei normative, etice despre om, deși nu sunt atât de clar exprimate. Cu toate acestea, ele sunt subînțelese.

Ca exemplu, să luăm acel pasaj din volumul III al Capitalului, unde Marx numește procesul de producție „schimbul de materie între om și natură”. El spune: „Libertatea în acest domeniu nu poate consta decât în faptul că omul colectiv, producătorii asociați reglează rațional acest metabolism cu natura, îl pun sub controlul lor comun, în loc să-i domine ca o forță oarbă;

efectuează-l cu cel mai mic efort și în condițiile cele mai demne de natura lor umană și adecvate acesteia.
Ce se înțelege aici prin „condițiile cele mai demne de natura lor umană și adecvate acesteia”? Dacă omul nu este altceva decât rezultatul relațiilor sale sociale și dacă acest rezultat este natura sa umană, atunci gândul la „condițiile cele mai demne de natura sa umană și adecvate acesteia” înseamnă doar următoarele: condițiile cărora omul este rezultatul trebuie să se potrivească cu ei înșiși.
Astfel, se dovedește, parcă, un cerc vicios. Prin urmare, Marx, vorbind despre „natura umană”, trebuie să fi însemnat altceva. A trebuit să se bazeze pe o idee despre cum și-ar dori să-l vadă pe omul viitorului. Termenii „adecvat” și „demn” corespund atunci acestei previziuni asupra viitorului. În acest caz, elementul umanist în Marx este o idee despre cum ar trebui să arate societatea pentru a crea condiții care să fie demne și adecvate ideii sale de om al viitorului.
Marx vorbește în pasajul citat despre dominația oamenilor asupra procesului de producție, în loc ca procesul de producție să- i domine. Acest lucru este legat de analiza sa a relațiilor cu mărfurile și fetișismul mărfurilor, când
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 3.
2 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 25, partea a II-a, p. 387.

omul este jucăria forțelor pieței. Dar acest gând poate fi exprimat în formă generală după cum urmează: este necesar să se creeze astfel de relații sociale care să garanteze că lucrurile și instituțiile sociale create de oameni nu vor acționa, așa cum spunea A. Schaff, independent, adică independent de voința și intențiile lui. creatorul său și chiar împotriva lor, îi frustrează planurile și chiar îl amenință într-un alt mod. Problema discutată mai sus este problema „obiectivei”.
Nu este vorba doar de lumea lucrurilor, de bunuri care devin independente și pot amenința oamenii; se mai pune problema dacă instituțiile create de oameni, de exemplu, birocrația de stat, se pot întoarce împotriva creatorilor lor.
Consider problema obiectivării ca fiind una dintre cele centrale pentru individul uman. Acest lucru ne obligă să ne gândim nu numai la ce relații caracteristice modului de producție capitalist trebuie deci eliminate. Trebuie să ne gândim și la ce obiective pozitive trebuie atinse dacă socialismul a fost deja construit și exploatarea omului de către om a fost desființată.
GIUSEPPE PRESTIPINO (Italia)
MARX SI PROBLEMELE UMANISMULUI
1. Natura umanismului
Omul a cărui emancipare Marx a căutat-o și a prevăzut-o este omul care lucrează și în același timp gândește; mai concret: vorbim de proletar si de constiinta lui revolutionara. Pentru Marx, libertatea omului în muncă și în sistemul relațiilor de producție este inseparabilă de eliberarea activității mentale și a conștiinței sociale a muncitorului.
În ceea ce privește eliberarea conștiinței, ar fi interesant de luat în considerare în ce măsură conceptul de „ideologie”, conținut în „Ideologia germană” și în lucrările anterioare ale lui Marx, este derivat ca un concept mai general din acel prototip de mistificat. conștiință, care sunt idei religioase

supuse criticii materialiste și umaniste, pe care Marx le-a moștenit de la Feuerbach și, la rândul său, le-a dezvoltat consecvent și original. La urma urmei, nu este o coincidență că în aceeași „ideologie germană” și chiar mai devreme, într-o lucrare despre filosofia hegeliană a dreptului, Marx aseamănă adesea pozițiile filosofice, pe care le critică ca fiind ideologice, cu dogmele religioase ale unei anumite secte. , Scriptura sacră, deciziile consiliilor bisericești etc.
asemănarea este determinată nu numai de atitudinea personală, ironică sau sarcastică a lui Marx și Engels față de ideologii pe care îi critică, ci mai degrabă este dictată de însăși natura conceptelor ideologice, ca atare, pe care analiza materialistă o consideră, lăsând deoparte cazuistica caracteristică apriorismului teologic, drept „sfinţirea” unei anumite realităţi sociale, foarte concrete. În esență, orice teorie care reflectă anumite relații sociale într-un mod distorsionat, fără a-și pune sarcina de a le transforma efectiv sau de a le domina, prezintă trăsături tipice concepției mitologico-religioase.
Dimpotrivă, o teorie care nu numai că explică societatea care a născut-o, ci și „o atacă” (cu ajutorul armelor
194
o critică și, dacă este necesar, o Critică cu arme) care îl poate schimba prin acțiune revoluționară, o astfel de teorie este în întregime și în întregime politică. Mai mult: dacă aceeași poziție mitologico-religioasă are un aspect activ sau pozitiv, atunci aceasta, după Marx, decurge din poziția politică care stă la baza acesteia, în care se manifestă „adevărul” ascuns al acestei „conștiințe false”. Dezvăluirea acestei aspirații politice ascunse este următoarea sarcină pe care Marx o pune criticii ideologiei religioase. „O critică a cerului este astfel transformată într-o critică a pământului, o critică a religiei într-o critică a dreptului, o critică a teologiei într-o critică a politicii.” L În mod similar, o altă sarcină a criticii este de a demistifica elementul mitologic care afectează „până acum” că aceeași suprastructură politică a societății (cu o asemenea vitalitate care ar putea fi comparată cu păstrarea elementelor de fantezie artistică în cercetarea științifică, încă neferite de ficțiuni metafizice). Marx spune cu această ocazie că „sistemul politic a fost până acum o sferă religioasă, religia vieții oamenilor, cerul universalității sale...”* 2 și citează ca exemplu instituția monarhiei, adică „ metafizica” a statului.
Astfel, pentru tânărul Marx, ca și pentru Feuerbach, critica religiei și a diferitelor ei supraviețuiri este condiția prealabilă a întregului umanism, înțeles ca eliberare a conștiinței sociale. Aceasta este una dintre condițiile preliminare de care trebuie să se țină cont atunci când se compară umanismul marxist cu alte învățături care sunt, de asemenea, clasificate drept umaniste.
Vom adera la acest criteriu atunci când luăm în considerare unele dintre prevederile tânărului Marx referitoare la conceptele conexe de alienare socială (adică, alienarea muncii) și alienare ideologică (adică, alienarea conștiinței). Cu toate acestea, trebuie lămurit că, analizând aceste probleme în unele dintre lucrările tânărului Marx, nu intenționez deloc să le opun operelor sale mature. Dimpotrivă, cred că numai lucrările mai mature permit să se vadă dezvoltarea ulterioară și definirea mai

clară a acelor categorii care au atras atenția lui Marx cu atâta forță deja în perioada formării opiniilor sale, deși înțelegerea de către Marx a acestor categorii la acel timp nu era încă destul de clar și purta amprenta influenței directe a lui Feuerbach și Hegel.

J K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 1, p. 415.

2 Ibid., p. 254.

2. Înstrăinarea muncii și înstrăinarea religioasă

După cum știți, tânărul Marx în critica sa la adresa hegelianismului ajunge la o distincție clară între procesul normal de obiectivare (care este „fiziologia” producției lucrurilor) și fenomenul pur social al alienării, inseparabil de exploatarea muncii. (și reprezentând „patologia” societății). Această distincție nu este deloc aceeași cu cea făcută în Istoria și conștiința de clasă a lui Lukács, așa cum recunoaște acum autorul însuși în prefața traducerii în italiană recent publicată a acestei cărți. În același mod, ni se pare, o altă distincție care nu este atât de clară la Marx, diferența dintre fenomenul de înstrăinare a muncitorului exploatat și fenomenul suplimentar de înstrăinare, care este inerent conștiinței ideologice, ar trebui să fie explicat.

Marx spune: „Animalul este imediat identic cu activitatea sa de viață. Nu se distinge de activitatea sa de viață. Este această activitate de viață. Omul, pe de altă parte, își face din propria activitate de viață obiectul voinței și al conștiinței sale... Munca înstrăinată răstoarnă această relație...” Pe de o parte, activitatea conștientă a omului este subordonată minții proprietarului sau capitalistului. extern lui, iar pe de altă parte, ca urmare a acestei supuneri, ea coboară la nivelul cel mai de jos, adică este predat puterii unei existențe pur animală. Desigur, muncitorul nu se poate degrada în sensul deplin al cuvântului la activitatea preconștientă a unui animal sau la automatismul orb al unei unealte, dar cu toate acestea el este redus la nivelul forței productive propriu-zise („forța de muncă”). și, ca și animalul și mecanismul, este lipsit de lumina rațiunii dată de conștiința scopului, capacitatea de a vedea procesul ca un întreg, participarea la creație și deci la „fructele” muncii și creației. „Fetișismul mărfurilor”, definit de Marx în Capitalul, este caracteristic în principal celor care consideră produsul muncii lor ca un fel de forță supraumană și inumană („proprietate”, bani), adică pentru un muncitor în condițiile în care integritatea inițială. a funcţiei de producţie, caracteristică meşterului, iar munca este separată de „ştiinţa” ei, de mijloacele tehnice de producţie şi de acele noi „fructe ale ştiinţei” în care se transformă astfel roadele muncii. Într-adevăr, după Marx, înstrăinarea muncitorului coincide istoric cu exproprierea

1 K. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 565-566.

un artizan lipsit nu numai de unelte, ci de priceperea lui („arta”), și cu subordonarea muncii, care pare a fi lipsită de orice „individualitate”.

Muncitorul salariat, înrobit de diviziunea capitalistă a muncii, își percepe propria înrobire ca o pierdere clară a naturii sale umane și aproape ca o regresie reală din punct de vedere fizic în

domeniul necesității naturale. De aici, să remarcăm de altfel, sarcina de socializare a științei (folosită de capital) care revine clasei muncitoare, astfel încât acțiunea științei (folosită de capital) să nu fie îndreptată împotriva omului și împotriva naturii conștiente a activității sale. , care este legea naturii sale umane. A recâștiga știința (a o priva de aplicarea ei capitalistă) înseamnă pentru o societate bazată pe diviziunea muncii să transforme munca mentală nu numai într-un supliment dialectic necesar al muncii fizice, ci și într-o măsură a valorii sale umane și în ideal. scopul emancipării complete a muncii de caracterul ei uluitor.
„Ce este, atunci”, întreabă tânărul Marx, „înstrăinarea de sine a muncii?
În primul rând, în faptul că munca este pentru muncitor ceva exterior, care nu aparține esenței sale; în faptul că în munca sa nu se afirmă, ci se neagă de sine, se simte nu fericit, ci nefericit, nu își dezvoltă liber energia fizică și spirituală, ci își epuizează natura fizică și îi distruge spiritul.- către domnul feudal. , munca proletariatului - la capital; activitatea liberă a lucrătorului este supusă unui principiu de reglementare, care se află în mâinile altuia; în consecinţă activitatea lucrătorului nu mai este liberă. Să notăm expresiile: „munca este externă” (conștiința muncitorului o percepe ca ceva exterior și străin, adică opresiv, așa cum religia face ca forțele naturii și societatea umană însăși să fie externe și străine); „se simte mizerabil” (ca în conștiința religioasă), „își epuizează natura fizică” (cum o face misticul în mod voluntar).
Nu pare de prisos să subliniem aceste analogii, având în vedere că însuși Marx le desenează clar: „caracterul exterior al muncii se manifestă pentru muncitor prin faptul că această muncă nu îi aparține lui, ci altuia, iar el însuși în acest proces. a muncii nu îi aparține lui, ci altuia.” „La fel ca în religie”, continuă Marx, „activitatea de sine a imaginației umane, creierul uman și inima umană afectează

1 K. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 563.

a individului independent de el însuși, adică ca un fel de activitate străină, divină sau diabolică, deci activitatea lucrătorului nu este activitatea sa independentă.
Dar totusi, alienarea muncii este un fenomen economic, real, adica material, si apartine constiintei practice a muncitorului, in masura in care se contopeste cu activitatea sa productiva. „Alienarea religioasă ca atare are loc numai în sfera conștiinței^”. 12 Prin urmare, inversarea relațiilor reale, care este caracteristică religiei, este diferită, într-un anumit sens, opusă celei care are loc odată cu înstrăinarea muncii. „În însăși esența alienării stă faptul că fiecare sferă separată îmi aplică o scară diferită și opusă: moralitatea are o scară, economia politică alta, pentru fiecare dintre ele este o anumită înstrăinare specifică a omului, fiecare fixează un anumit cerc special. de activitate esenţială înstrăinată şi fiecare se raportează înstrăinat de cealaltă înstrăinare” 3.
În consecință, înstrăinarea religioasă (în sfera „moralității”) diferă de înstrăinarea muncii (în sfera „economiei politice”) nu numai prin natura conștiinței separate de activitatea practică, care este caracteristică conștiinței religioase, ci și în aceea

că în acest caz însăşi relaţia de muncă socială înstrăinată. Aparent, acesta este sensul citatului greu de înțeles de mai sus. Într-adevăr, în condițiile muncii sociale înstrăinate, conștiința muncitorului nu se mai simte ca atare, se simte retrogradată în latura materială (non-conștientă) a forței de muncă, simte dominația unui om ostil și extern. mintea, percepând aceasta din urmă ca o realitate materială apăsătoare, ca o mașină, sau la fel ca capitalul, sau într-un mod ușor diferit, ca creație și bunuri inaccesibile ale altcuiva (reificare).
În mistificarea religioasă, dimpotrivă, conștiința se simte ca atare (și, cu atât mai mult, se simte complet retrasă în lumea interioară a conștiinței „pure”), dar în același timp se simte asuprită de totalitatea forțelor materiale sociale care domina-l din exterior si pe care o reprezinta sub forma unei alte Constiinte sau Persoane mai inalte.
Cu alte cuvinte: condițiile concrete pervertite (adică, sociale) inversează relația (cu adevărat) originală dintre activitate și produsul ei; teorie pervertită
1 K. Marx şi F. Engels. Din scrierile timpurii, p. 563.
2 Ibid., p. 589.
3 Ibid., p. 604.

Atitudinea teoretică (adică cea ideologică) inversează atitudinea (ideal) actuală. În acest sens, atitudinea ideologică este considerată în Ideologia germană ca o „falsă conștiință” în raport cu „știința pozitivă reală”, și apare imaginea realității creată de această atitudine (întotdeauna în raport cu un punct de vedere superior, științific).) ca „imagine inversată”, parcă în camera obscura. Dar chiar și între cele două fenomene „distorsionate”, Marx vede, ca să spunem așa, feedback-ul distorsiunii, întrucât se poate reduce la o opoziție dialectică primară și mai generală între activitatea reală și proiecția ei ideologică.
3. Ideologia și politica ca știință
După ce am definit problematica alienării ca o atitudine specifică a conștiinței ideologice, iar problematica auto-alienării ca un fapt specific al realității sociale, vom încerca acum să înțelegem ceva mai bine însuși conceptul de „ideologie”, luat în raport cu conceptul de „știință” și, în primul rând, vom încerca să înțelegem de ce clasicii marxismului foloseau adesea pentru a defini ideologia expresii ca „conștiință falsă” 1 sau „conștiință iluzorie”, etc. Conștiința „adevărată” este, în esență, una care schimbă realitatea. Sub acest aspect, realitatea ar putea fi considerată, în cuvintele lui Engels, ca „generată de gândire” 1 2. Dar întrucât gândirea poate „genera” realitatea, atunci este necesar ca gândirea să „realizeze” (din punct de vedere științific) realitatea ca ceva diferit de în sine, ca realitate obiectivă, materială.
Dar cum acționează în schimb gândirea mitologică? Este „născut” de realitatea care o precede (este doar „născut”: nu transformă realitatea, ci reprezintă doar o realitate „transformată”) și, ca urmare, este complet „neconștient” de separarea ei de obiect.
Prin urmare, conștiința ideologică, pe de o parte, este conștiința de sine, care se află în puterea obiectului („extern”, copleșitor), pe de altă parte, opera obiectului sau „dublul” său

divin, o altă Gândire. . Un act de conștiință ideologică, deoarece doar simte, dar nu știe, într-un anumit sens

1 De exemplu, într-o scrisoare a lui F. Engels către F. Mehring din 14 iulie 1893 (vezi K. Marx și F. Engels. Soch., vol. 39, p. 83).

2 Vezi ibid.

199

este o „producere a conștiinței” spontană (și acest concept se găsește adesea și la clasicii marxismului); în măsura în care este juxtapusă a posteriori cu ceea ce Ideologia germană numește adevărată știință pozitivă \ în măsura în care este o „falsă conștiință” (mai bine ar fi să spunem „pseudo-abstracție”)1 2. Întotdeauna juxtapus cu o formă pozitivă corespunzătoare, formele de relație care sunt în gândirea ideologică, par atunci a fi „puse pe cap, ca într-o cameră obscura” 3. Cele de mai sus, în special, oferă motive pentru a trage două concluzii:

1) cazuri de mistificare conștientă și înșelăciune pentru atingerea unui anumit scop politic, pentru a pune în mișcare (sau „fapatiza”) masele cu ajutorul unei idei (în care liderii înșiși nu cred) sau printr-un „cult”. ” și „dogma” (ideile lui Mao Tsedun?), nu este altceva decât o copie proastă a ideologiei într-o concepție subiectivistă și pragmatică, ideologică de origine, despre știință și politică, adică în domeniul conceptului, care în rândul său duce la înșelăciune inconștientă, ale cărei victime sunt înșelatorii înșiși;

2) politica în sensul exact (adică revoluționar) al cuvântului nu trebuie, prin însăși esența sa, să fie ideologică sau pozitivă, deși suntem obișnuiți să folosim în vorbirea de zi cu zi fără o conotație negativă expresii precum „ideologie politică”, „muncă ideologică”. partidelor”, „ideologia” clasei muncitoare și a proletariatului revoluționar etc. Așa s-a exprimat Gramsci, de exemplu. Cu toate acestea, pentru oamenii crescuți în școala lui și în școala Tolyatti 4, conceptul de politică ca știință este de bază și indiscutabil.

A înțelege politica revoluționară ca știință obiectivă a societății înseamnă tocmai a încerca să depășești „subiectivismul” ideologic al conștiinței sociale, care este la fel de îngust ca o viziune unilaterală sau „corporatistă” asupra lumii, incapabilă să treacă dincolo de caracteristicile sociologice. a propriei clase sau a propriului grup. Adevărata știință a societății este o știință care este capabilă să exprime interese comune în formă de clasă. Mai mult decât atât, nu este vorba pur și simplu de „repararea” realității empirice așa cum este ea, ci în principal de a afla ce este posibil și necesar de implementat în ea. De aici rezultă concluzia lui Gramsci despre hegemonie

1 Vezi Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 26.

Eu sunt o pseudo-abstracție, nu o „pseudo-concretitate”, deoarece Kosik nu definește cu strictețe formele ideologice în cartea sa „Dialettica del concreto”. Milano, 1965.

3 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 25.

4 Vezi R. Togliatti. Il Leninismo nel pensiero e nell'azione di A. Gramsci. În: „Studi gramsciani”. Roma, 1958.

200

o clasă care este capabilă să privească „de departe” și să depășească atât „invaliditatea” altor clase, cât și propria sa

realitate, concretă și trecătoare. Aducând în prim-plan „obiectivul final” și nu „interesele momentului”, proletariatul își realizează, după spusele lui Lukács, autodistrugerea.
Aceasta este ceea ce se străduiește proletariatul modern cu viziunea sa politică. Și în acest sens ar trebui să se înțeleagă afirmația (altfel de neînțeles) că conștiința de clasă este introdusă în proletariat „din afară”, de către Partid.
Dacă politica este înțeleasă ca știință a societății și, în același timp, ca adevărată expresie a umanismului modern, se poate la fel de bine să fie clar pentru sine că o simplă raționalizare a producției (planificarea la nivel de națiuni sau chiar de continente) nu este suficientă. pentru a elimina formele alienate sau ideologice ale conştiinţei sociale. Dimpotrivă, știința și tehnologia, care sunt de natură pur cognitiv-pragmatică, rupte de știința și tehnologia revoluționare a societății, se pot transforma în ideologii sociale care dau naștere la alienare și sunt, de asemenea, caracterizate de înapoiere și prejudecăți. Acest lucru este dovedit zilnic de experiența timpului nostru.
Greșeala lui Marcuse constă tocmai în faptul că nu vede această diferență fundamentală între societatea capitalistă dezvoltată și Uniunea Sovietică și, făcând o generalizare incorectă, le trimite în egală măsură la un fel de civilizație tehnologică, considerată abstract și deci condamnat pentru dezumanizarea om.
Într-adevăr, există un proces de introducere rapidă din ce în ce mai mare a științei în domeniul forțelor productive (Marx are predicții strălucitoare în acest sens1). Acest proces afectează acum toate țările industrializate și, prin urmare, pune multe probleme de ajustare structurală atât pentru țările capitaliste, cât și pentru cele socialiste în domeniul managementului economic, în cercetarea științifică și în sistemul de învățământ (amintiți-vă de tulburările dintre studenți și, mai general, despre cresterea lui
1 Vezi, de exemplu, un extras din manuscrisele pregătitoare pentru Capital, datat 1863 și publicat abia în 1958. Se ocupă de dezvoltarea științei ca factor independent în procesul de producție. „Dacă procesul de producție devine sfera de aplicare a științei, atunci, invers, știința devine un factor, ca să spunem așa, o funcție a procesului de producție... cucerirea teoretică a naturii. Știința este chemată să fie un mijloc de producere a bogăției, un mijloc de îmbogățire” (Partynaya Zhizn, 1958, nr. 9, p. I).

poziţia şi influenţa specialiştilor şi tehnicienilor). Același lucru este valabil și pentru rolul inteligenței (pe care Gramsci l-a înțeles și prevăzut atât de corect) și pentru necesitatea de a asigura diseminarea și compararea ideilor în interesul progresului științific și tehnologic însuși. Jurnalul nostru Critica marxista intenționează să deschidă o discuție pe această temă într-unul din numerele următoare și am fi binevenite discursuri care să reflecte și experiența țărilor socialiste.
Cu toate acestea, eliberarea inteligenței de noi forme de împărțire parcelare a muncii științifice și tehnice și, prin urmare, de subordonarea scopului ultim abstract al aplicării universale a acestei muncii în economie și expansiunea ei nelimitată - scopul urmărit de știință, care este creată și

dezvoltată și de intelectualitate - o astfel de eliberare nu se realizează printr-o respingere inutilă a specializării științifice și tehnice în favoarea unei noi cunoștințe generale enciclopedice (sau politehnice) sau, și mai rău, căutând refugiu într-o stare ideală a naturii, în „sat” mondial etc. Se realizează numai prin sinteză care duce la eliberarea omului, și a pătruns o abordare politică, o sinteză a sarcinilor științei însăși și a acțiunii comuniste organizate, așa cum au gândit-o Marx și Lenin.

T. I. O Y 3 EPMAH

KARL MARX ȘI IDEOLOGIA BURGEȘĂ MODERNĂ

Învățătura lui Marx a luat naștere, a luat contur și se dezvoltă în lupta împotriva ideologiei burgheze.

Spiritul revoluționar-critic al marxismului, intoleranța acestuia față de orice formă de opresiune socială a fost multă vreme interpretată greșit de ideologii burgheziei ca o manifestare a intoleranței sectare față de dizidenții străini de adevărata știință. Mitul burghez despre marxism, parcă ar fi încălcat marea moștenire culturală a trecutului, a fost complet risipit nu numai de teorie, ci și de practica construcției socialiste. Dar ce înseamnă asta pentru răsturnătorul modern ai marxismului!

„Marxistul” vest-german G. Falk, fără să se obosească să se dovedească, declară, de exemplu, că învățătura lui Marx este „o negare radicală a întregii miriade de cunoștințe filozofice acumulate pe o perioadă de aproape două mii de ani de dezvoltare culturală” Dar este larg cunoscut faptul că teoria lui Marx a apărut ca o continuare a învățăturilor cei mai mari reprezentanți ai filosofiei, economiei politice și socialismului utopic. *

Are vreun sens afirmația lui Falk? Există vreo logică aici? Da, am. Dar aceasta nu este logica raționamentului științific, ci logica luptei de clasă. Ce înseamnă „negația radicală” pe care Falk și ideologii burghezi similari o atribuie marxismului? Găsim un răspuns la această întrebare de la anticomunistul american W. Schlamm, care consideră că păcatul originar al lui Marx este „o ruptură completă cu spiritul conservator al civilizației occidentale” 1 2.

Anticomuniștii moderni, după cum vedem, revizuiesc istoria Europei de Vest și din aceste poziții încearcă să trateze marxismul ca nihilism total. Același Schlamm declară: „Nu-mi amintesc un singur mare gânditor

1 H Falk. Die ideologischen Grundlagen des Kommunismus. Munchen. 1961, S. 7.

2 W. S. Schlamm. Die Grenzen des Wunders. Zurich, 1959, S. 188.

în istoria Europei de Vest, care nu ar simți frică de viitor și dor dureros de trecut - nici unul, chiar singurul ”Schlamm este poate mai simplu decât Falk: el nu atribuie obscurantismul lui Marx. Dar pentru a-l respinge pe Marx, Schlamm pur și simplu defăimează istoria, care nu este în niciun caz impregnată de spirit conservator: este suficient să ne amintim de răscoalele sclavilor, războaiele țărănești, revoluțiile burgheze. De asemenea, calomniază marii oameni din trecut, cărora le atribuie indecizie, aderarea la rutină. Nu, au fost revoluționari înainte de Marx. Dar adevărul este că numai în învățăturile lui Marx revoluția și știința se contopeau într-un singur tot.

Criticii moderni ai marxismului tac cu privire la faptul că lupta sa împotriva ideologiei burgheze este înrădăcinată nu în motive subiective, ci în baza obiectivă a societății capitaliste: în faptul că proletariatul, ca clasă lipsită de mijloace de producție, este negarea personificată a sistemului burghez. Marxismul este ideologia științifică a clasei muncitoare și de aceea lupta sa împotriva ideologiei burgheziei este o lege obiectivă.

Astăzi, când opoziția dintre sistemul socialist mondial și sistemul capitalist mondial definește principalele trăsături ale epocii moderne, lupta dintre marxism și ideologia burgheză este cea mai mare bătălie de idei din istorie. De aceea, în prezent, așa cum se menționează în Programul PCUS, lupta ideologică este „cea mai importantă componentă a luptei de clasă a proletariatului”.

Dușmanii comunismului sunt și ei conștienți de acest adevăr în felul lor. „Ideile conving oamenii mai mult decât armele și banii”, 1 2 afirmă autorii cărții American Frontier Strategy, publicată în numele Departamentului de Stat al SUA.

Guvernele SUA, RFG și alte state imperialiste au înființat zeci de instituții care publică anual cărți și reviste antimarxiste în număr mare, în multe limbi. Fabricarea timbrelor anticomuniste a devenit una dintre cele mai profitabile ramuri ale producției capitaliste. Vânzările de produse sunt garantate de către agențiile guvernamentale relevante, indiferent de calitatea acestora. Au fost organizate numeroase societăți anticomuniste, inclusiv internaționale. În fiecare an au loc congrese, conferințe și simpozioane anticomuniste în diferite țări. Cea mai largă utilizare a

1 W. Schlamm. Die jungen Herren der alten Erde. Stuttgart, 1962, S. 169.

2 S. Strausz-Jlupé, WR Kintner, ST Possony. A Forward Strategy for America, NY, 1961, p. 58.

radioul, televiziunea și cinematograful sunt folosite pentru propaganda anticomunistă. În ea sunt implicați scriitori, artiști, oameni de știință naturală, ca să nu mai vorbim de personalități religioase. Această propagandă este diferențiată; există versiuni speciale ale acestuia: pentru fostele țări coloniale, pentru țările lagărului socialist, pentru diverse pături sociale etc.

În universitățile din Statele Unite și din alte țări capitaliste au fost introduse „cursuri de marxism-leninism”, sau mai degrabă, anticomunism. Se poate face o idee despre natura acestor cursuri din cartea lui D. Mullery Studiul comunismului. Se discută, în spiritul eficienței notorii americane, de ce aceste cursuri nu sunt populare în rândul studenților și, în acest sens, citează câțiva profesori. „Defectul în toate cele mai bune manuale despre anticomunism care au fost întocmite în ultima vreme”, mărturisește unul dintre ei, „este că latura atractivă a comunismului este complet ignorată în ele și nu se exprimă niciodată gândul că societatea noastră ar putea avea nevoie de reformă. ” h Un astfel de „studiu” al comunismului, ca să spunem așa, se rezumă la a insufla ideea că marxismul este o „ideologie negativă”, care ar trebui opusă unei „ideologie pozitive”. Scopul principal al predării este cerința strictă „de a nu permite

încercărilor din partea unuia sau acelui elev de a contesta premisa de bază că comunismul este vicios, iar modul nostru de viață (adică, american. — T. O.) este singurul corect. ” 1 2.
Cu toate acestea, cei mai prevăzători ideologi burghezi înțeleg inutilitatea unui atac frontal asupra comunismului. Acești oameni încearcă să reînnoiască cumva ideologia burgheză, să „asimileze” unele dintre ideile marxismului pentru a lupta cu mai mult succes împotriva lui. În același timp, sunt destul de mulți oameni de știință burghezi care nu sunt angajați ai instituțiilor anticomuniste și care încearcă să polemizeze cu marxismul la nivel de știință. Există, de asemenea, reprezentanți cinstiți ai intelectualității burgheze care doresc cu adevărat să înțeleagă și să studieze marea învățătură a lui Marx. Atitudinea față de marxism a acestor oameni cinstiți, care caută o cale de ieșire din impasul ideologiei burgheze, a fost bine exprimată de Jean Paul Sartre. „Cel care pretinde că „învinge” marxismul”, scrie el, „se va întoarce în cel mai rău caz la învățăturile premarxiste și, în cel mai bun caz, nu va regăsi decât ideea conținută în filozofia pe care spera să o depășească” 3.
1 D.Mallery. Predare despre comunism. Boston, 1962, p. 9.
2 Ibid., p. 7.
8/. P. Sartre, Critica rațiunii dialectice. Paris, I960, p. 17.

O parte semnificativă a oamenilor de știință socială burghezi recunosc nevoia criticii și „îmbunătățirii” capitalismului prin tot felul de reforme. Pentru ei le este clar că nu este întâmplător faptul că învățătura lui Marx a captat mințile oamenilor de pe toate continentele. Astfel, filosoful francez J. Lacroix afirmă sobru inutilitatea încercărilor de a respinge marxismul: „De mii de ori pozițiile lui Marx au fost infirmate... Cu toate acestea, marxismul continuă să trăiască în inimile și mințile a milioane de oameni, inspirând cea mai importantă mișcare socială a erei noastre” L Aceasta este cu totul diferită din spusele domnului Falk sau din fragmente dintr-un curs de prelegeri susținut în așa-numitele „școli mobile de anticomunism” organizate în SUA.
Nimeni nu poate nega că, notează Lacroix, marxismul se ocupă cu lumea reală, cu pâinea zilnică, cu o problemă reală - problema omului, cu simțul său moral, conștiința scopului, lupta pentru libertate, activitatea de sine, exprimarea de sine. . Faptul că întrebările puse de Marx nu pot fi reduse la tăcere este recunoscut și de gânditorul religios francez P. Burgelin, care se plânge cu amărăciune că marxismul împinge credința creștină din conștiința oamenilor.
Burgelin visează în mod firesc să smulgă locul pe care l-a luat marxismului și tocmai de aceea cere ca importanța marxismului să fie evaluată cu toată seriozitatea. „Ideea este să știm ce este marxismul în adevărul său istoric și să înțelegem ce probleme ne pune atât în termeni teoretici, cât și practici” 12. Astfel, nu putem decât să recunoaștem „adevărul istoric” al marxismului, dar ar trebui să fie contrapus acesteia de adevărul anistoric al creștinismului, cu condiția însă ca creștinismul să „aprecieze cu adevărat provocarea marxismului” și să răspundă la marile întrebări puse de acesta.
Sociologul american L. Krieger, care uraste marxismul, respingand in acelasi timp „metafizica istoriei” presupusa inventata de

Marx, admite in acelasi timp indirect impotenta ideologiei burgheze in lupta impotriva marxismului, afirmand ca „Marx a fost unul dintre cei mari. gânditori care nu numai că exprimă antinomiile fundamentale ale vieții, ci și le rezolvă într-un fel mistic. Să lăsăm pe conștiința lui Krieger raționamentul său cu privire la „calea mistică”

1 J. Lacroix. Marxism, existențialism, personalism. Paris, 1950, p. 5.

2 P. Burgelin. Întâlnirea creștinului cu marxismul. CM. „Creștinismul social”, 1959, N 10-11, p. 560.

3 L. Kriger. Utilizările lui Marx pentru istorie. Cm. „Trimestre de științe politice”, 1960, voi. 75, nr. 3, p. 357.

rezolvarea problemelor istorice. Ceea ce este esențial este că anticomunistul este forțat să admită că marxismul a pus probleme fundamentale ale vieții. El declară că „metoda lui (Marx. - T.O.) de înțelegere integrală a activității umane din istorie în oricare dintre perioadele sale este mijlocul cel mai satisfăcător din punct de vedere intelectual dintre tot ceea ce a fost creat” h De aici concluzia - trebuie să învățăm de la Marx, - care se exprimă oarecum paradoxal: „nu putem accepta esenţa lui Marx, dar putem folosi forma prin care el a ajuns la această esenţă” 1 2.
După cum vedem, acea linie de critică burgheză a marxismului, care este prezentată atât de vulgar și primitiv de G. Falk, în ciuda sprijinului oficial care i-a fost acordat, nu este singura sau complet dominantă. Și acest lucru este de înțeles. Dezvoltarea marxismului, adâncirea contradicțiilor sistemului capitalist, succesele remarcabile ale construcției socialiste au discreditat în mare măsură ideologia burgheză. Ansamblurile anterioare despre eternitatea capitalismului, proprietatea privată, antagonismele de clasă, referirile la natura umană imuabilă sau aranjamentele divine sunt de puțină convingere astăzi.
Revoluția științifică și tehnologică modernă, care a permis celor mai dezvoltate țări capitaliste să accelereze ritmul dezvoltării economice, a servit drept pretext pentru mulți ideologi burghezi pentru a afirma că capitalismul descris de Marx a lăsat de mult loc unui nou capitalism care a vindecat. însuși a bolilor sale și, în plus, pune în aplicare idealurile proclamate de socialism. Sociologii americani L. Kelso și M. Adler, hotărâți să infirme cu orice preț „Manifestul comunist” al lui Marx și Engels, au scris „Manifestul capitalist”. În această carte, despre care autorii ei au prezis un viitor mare, se argumentează că în societatea burgheză modernă are loc o „revoluție capitalistă” pașnică, întruchipând „idealul unei economii juste”. Acest ideal își găsește expresia în „dispersia proprietății capitalului”, datorită căreia viitoarea societate, numită „capitalism pur” de Kelso și Adler, va fi formată doar din... capitaliști. În prezent, spun ei, cea mai mare parte a bogăției este produsă nu de muncă, ci de capital, în urma căruia capitaliștii se îmbogățesc, iar muncitorii abia își pot asigura existența și, pentru a-și îmbunătăți situația. chiar și puțin, uniți-vă în sindicate, obligându-i pe capitaliști

1 L. Kriger. Utilizările lui Marx pentru istorie. Vezi Politicai Science trimestrial, 1960, voi. 75, nr.3, p. 360.

2 Ibid., p. 376.

pentru a le oferi o parte din bogăția creată de capital. Pentru a organiza o „economie justă”, toți lucrătorii ar trebui să devină acționari ai întreprinderilor capitaliste și să primească astfel o rentabilitate a capitalului.
Iar acest „concept” antiștiințific, filistin, conform căruia se dovedește că nu capitaliștii jefuiesc muncitorii, ci muncitorii capitaliștii, este prezentat ca ultimul cuvânt al științei economice! Încă din secolul trecut, Marx i-a pus la piloni pe slujitorii ideologici ai burgheziei care susțineau că există trei surse și trei forme de venit: capitalul creează profit, pământul creează chirie și munca este doar salariu. Repetând principiile economiei politice vulgare a secolului al XIX-lea, oponenții moderni ai marxismului încearcă să convingă un public neexperimentat că marxismul este depășit.
Marx a demonstrat că concentrarea și centralizarea capitalului este o lege obiectivă a dezvoltării capitalismului. Marele succesor al cauzei lui Marx, V. I. Lenin, dezvoltând teoria marxismului în noile condiții istorice ale erei imperialismului, a arătat cum socializarea capitalistă a mijloacelor de producție dă naștere unor gigantice asociații monopoliste ale capitalului. Între timp, Kelso și Adler, contrar faptelor pe care mulți cercetători burghezi au fost forțați să le admită, vorbesc despre o presupusă perspectivă reală a „difuziei capitalului”, a distribuției sale viitoare în întreaga populație. Cu ce diferă acest lucru de proiectele analfabete ale acelor „reformatori” burghezi din secolul al XIX-lea care recomandau muncitorilor să-și cumpere capitalul de la burghezie?
Concentrarea și centralizarea capitalului este o condiție economică esențială pentru o societate socialistă, care se conturează în pântecele capitalismului. Creșterea gigantică a amplorii acestei socializări capitaliste a mijloacelor de producție, care este caracteristică secolului al XX-lea, nu numai că respinge dezvăluirile ideologilor burghezi cu privire la învechirea marxismului (apropo, astfel de afirmații au fost făcute deja la sfârșit) . al secolului trecut), dar indică, de asemenea, că Marx și Lenin au prevăzut cu strălucire cursul dezvoltării economiei capitaliste. V. I. Lenin scria în 1917: „... socialismul nu este altceva decât următorul pas înainte de monopolul capitalist de stat. Sau cu alte cuvinte: socialismul nu este altceva decât un monopol capitalist de stat, îndreptat spre beneficiul întregului popor și în această măsură a încetat să mai fie un monopol capitalist.
În lumina învăţăturii lui Lenin, devine evident că capitalismul monopolist de stat este un
V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 34, p. 192.

o mare pregătire pentru socialism, dar în plan socio-politic este separat de socialism printr-un întreg abis: dictatura burgheziei. Apologeții capitalismului fac tot posibilul pentru a ascunde acest abis și, prin urmare, subliniază doar tendința economică care duce la socialism. Pe această bază se înmulțesc tot felul de concepte: „economia mixtă”, „capitalismul popular”, „societatea industrială unică”, convergența etc. Capitalismul nu este etern, ideologii burghezi liniștesc oamenii muncitori, el se transformă deja în „democrație”. socialismul” în fața ochilor noștri, iar

proletariatul într-o nouă clasă de mijloc, asemănătoare burgheziei, adică „deproletarizat”.
Întrebarea este: de ce încearcă ideologii burgheziei din timpul nostru să convingă că idealul egalității sociale, fundamentat științific de Marx, este pus în practică de capitalism, și numai de acesta? De ce nu vor să numească pică o pică: capitalism - capitalism, socialism - socialism? Da, pentru că idealurile marxismului au pătruns adânc în conștiința a milioane de oameni. Astăzi nu mai este posibil să apărăm capitalismul în modul vechi, să lupți cu marxismul în modul vechi: trebuie să stăpânești cumva marile idei ale lui Marx despre inevitabilitatea distrugerii exploatării, a claselor și a inegalității sociale. De aceea, declarând marxismul o ideologie învechită, „viziunea despre lume a unei epoci în care nu existau doar rachete și avioane, ci și căi ferate” \ unii apologeți deosebit de rafinați ai capitalismului sunt gata să inspire masele cu ideea că capitalismul devine socialism. , iar sistemul socialist este transformat în „supercapitalism”, adică absoarbe acele vicii ale sistemului capitalist cu care societatea burgheză modernă s-a ocupat deja în mare măsură.
Aventurile ideologice ale apologeților capitalismului monopolist sunt o dovadă clară a impasului ideologic în care s-a aflat burghezia. Este incapabil să se opună marxismului cu propriile sale idealuri sociale și, prin urmare, încearcă, pe de o parte, să burghezeze și, pe de altă parte, să discrediteze idealurile marxismului, care sunt atât de atractive pentru masele largi ale oamenilor.
În arsenalul ideologic al criticilor moderni ai marxismului, nu ultimul loc este ocupat de teza conform căreia învățăturile lui Marx sunt o continuare și completare a acestor mari concepții greșite.
1 Această absurditate totală este afirmată în cartea pe care am citat-o deja, American Frontier Strategy (p. 161). Și nu este că căile ferate au apărut înainte de ascensiunea marxismului. Altceva este mult mai important: marxismul a dobândit influență asupra maselor mari tocmai în momentul în care dezvoltarea forțelor productive a dus la faza actuală a progresului științific și tehnologic.

şi iluzii cu suflet frumos ale secolelor XVIII-XIX, din care cea mai recentă, înţeleaptă prin amarul experienţă a istoriei, a părăsit cu hotărâre şi irevocabil gândirea socială burgheză. Care sunt acele iluzii și iluzii, renunțarea la care ideologii burghezi moderni o consideră realizarea lor incontestabilă? Ce se opun ele acestor concepții greșite, iluzii care se presupune că constituie călcâiul lui Ahile al învățăturilor lui Marx și marilor săi predecesori de la F. Bacon și R. Descartes la H. Hegel și L. Feuerbach?
Am spus deja că ideologii burgheziei îl critică pe Marx pentru că respinge ideile reacţionare şi conservatoare ale teoriei filozofice şi sociologice anterioare. Nu este greu de înțeles că, în consecință, ei nu pot decât să-l învinovățească pe Marx pentru că nu a renunțat la ideile revoluționare și progresiste din trecut. Ideologii burghezi moderni declară că principala greșeală a lui Marx și a marilor săi predecesori a fost ideea dezvoltării

progresive a societății. Ideea progresului social a devenit o piatră de poticnire pentru conștiința burgheză modernă.

Se știe că la vremea tinereții sale istorice, ideologia burgheză, în contrast cu viziunea feudală asupra lumii și în lupta împotriva acesteia, a dovedit că nu existau limite în dezvoltarea cunoașterii umane, a stăpânirii forțelor elementare ale naturii, și îmbunătățirea relațiilor sociale. Burghezia era o clasă avansată, nu se temea de progresul social. Ideologii burgheziei, însă, nu au putut da o înțelegere științifică a progresului social; forțele sale motrice s-au redus în principal la creșterea cunoștințelor umane, iar contradicțiile sale inerente nu au fost în mod clar observate. Numai Marx a creat o înțelegere științifică a dezvoltării progresive a societății și a dezvăluit profund natura antagonistă a progresului capitalist. Marx a arătat că sub capitalism stăpânirea progresivă a forțelor elementare ale naturii este indisolubil legată de înrobirea progresivă a omului de către forțele elementare ale dezvoltării sociale: anarhia producției, competiția, opoziția crescândă între cei care au și cei care nu au, războaiele generate constant de capitalism, înstrăinarea omului de om, dominația produsului muncii asupra producătorului, șomajul, creșterea criminalității, imoralitatea, sălbăticia intelectuală etc. Ideologii burghezi au continuat să tacă aceste fapte scandaloase ca atâta vreme cât progresul forţelor productive nu ameninţa încă existenţa relaţiilor capitaliste de producţie. Dar în secolul al XX-lea, când revoluția socialistă a devenit o necesitate practică imediată, Marx a fost acuzat că a apărat o teorie naivă a progresului iluministă, adică.

210

însăși teoria pe care o depășise științific a fost revizuită radical pe baza dialecticii înțelegerii materialiste a dezvoltării sociale. Astăzi ideologii burghezi „descoperă” contradicțiile progresului capitalist, dar, mistificându-le, declară că sunt inerente oricărei societăți civilizate. Unii dintre ei neagă în general caracterul natural al progresului social, în timp ce alții se limitează în principal la a recunoaște doar progresul științei și tehnologiei și cer limitarea acestuia. Pesimismul social a devenit o formă respectabilă de ideologie burgheză cu o aparență de independență intelectuală. Teoreticienii pesimismului social atribuie marxismului un optimism naiv, mulțumit de sine și iresponsabil. Progresul a devenit un proces incontrolabil, spontan, spun ei, și, aparent, chiar un dezastru, ale cărui consecințe fatale nu pot fi prevăzute. În această formă, adică pervertită ideologic, gânditorii burghezi nu pot recunoaște decât inevitabilitatea progresului social, în măsura în care îl limitează la limitele societății capitaliste. Tot ce este inevitabil, spun ei, nu poate fi decât nenorocire. Fericirea nu poate fi decât ceea ce, dacă vrei cu adevărat, poate fi evitat.

Dacă ideologul tinerei burghezii G. Leibniz a afirmat naiv: totul este pentru bine în această lume cea mai bună, atunci ideologii burghezi moderni, deși atribuie lui Marx o asemenea viziune, proclamă contrariul, dar la fel de neîntemeiat dogmă: totul este pentru ce este mai rău în această lume mai rea. Din aceste poziții de tristețe mondială aproape neprefăcută, predicatorii pesimismului social tratează înțelegerea marxistă a progresului

drept „progresism euforic”. Aparent, pentru acești gânditori „sobri”, există o singură formă de dezvoltare progresivă a civilizației: paralizia progresivă. Este surprinzător faptul că ei solicită renunțarea la „cultul progresului” și recunoașterea faptului că tendința dominantă a oricărei dezvoltări progresive este degradarea personalității umane?

V. I. Lenin, care a îmbogățit critica lui Marx la adresa ideologiei burgheze cu noi propuneri științifice, a subliniat că această ideologie operează cu abstracțiuni neștiințifice ale societății în general, ale progresului în general și ignoră tipurile sale istorice specifice. Dar atât societatea, cât și progresul, și omul, interpretat în abstract, în general, se dovedesc de fapt a fi societate burgheză, progres burghez, om burghez. În vremea noastră, a nega contradicțiile catastrofale ale dezvoltării capitaliste înseamnă a deveni o râs. De aceea, ideologii burghezi atribuie aceste contradicții fiecărei societăți socialiste.

Este de la sine înțeles că marxismul, contrar afirmațiilor ideologilor pesimismului social, nu este deloc optimism naiv. Marxismul nu promite oamenilor fericirea cerească nici în cer, nici pe pământ. Progresul social se realizează într-o luptă de clasă severă, care nu este niciodată fără pierderi. Viziunea marxismului este optimistă din punct de vedere istoric, deoarece dezvoltarea socială progresivă duce la distrugerea relațiilor sociale antagonice. Și, desigur, nu progresul, ci forma sa specific capitalistă, antagonistă, amenință existența omenirii.

Marxismul-leninismul a dovedit că distrugerea proprietății private, sărăcia, inegalitatea socială și crearea condițiilor pentru dezvoltarea cu mai multe fațete a fiecărui individ uman este un lucru cu totul real, fezabil, că războaie, dușmănie rasială și națională, multe boli, bătrânețe prematură. - toate acestea pot fi depășite grație progresului socio-economic, științific și tehnologic, stadiul actual al căruia creează din ce în ce mai multe premise pentru realizarea idealurilor comuniste.

Capitalismul modern duce inevitabil la „devalorizarea” personalității umane. Totuși, acest lucru nu îi împiedică pe ideologii burghezi, obișnuiți să atribuie societății socialiste viciile fundamentale ale capitalismului, să declare calomnios că învățăturile lui Marx și practica construcției socialiste ar fi uitat persoana umană, care ar trebui să fie scopul principal al socialismului. progres. Marxismul-leninismul, spun ei, consideră individul uman ca o ființă socială și, făcându-și principala sarcină emanciparea socială a oamenilor muncii, încearcă să demonstreze că numai în colectiv individul primește condițiile dezvoltării individualității sale.

Da, marxismul respinge conceptul individualist burghez de personalitate, care în urmă cu mai bine de o sută de ani a fost exprimat elocvent de unul dintre fondatorii anarhismului, M. Stirner, care a scris: „Tu, ca singur, nu ai nimic în comun cu altele...” L Și mai departe: „.. .ce îmi pasă de binele comun? Binele comun, ca atare, nu este binele meu, este doar punctul extrem al tăgăduirii de sine.

După cum se știe, lupta împotriva concepției idealiste și individualiste a lui Stirner a fost un moment foarte important în procesul istoric de formare a marxismului. Marx și Engels au

criticat temeinic nihilismul individualist anarhist al lui M. Stirner, fic.

1 M. Stirner. Singurul și proprietatea lui, pp. 71-72.

2 Ibid., p. 66.

dimensionarea şi absolutizarea contradicţiei reale dintre individ şi societate sub capitalism. Marx și Engels au explicat că individul uman este nu numai o condiție prealabilă, ci și cel mai important rezultat al dezvoltării sociale în fiecare dintre etapele sale. Aceasta înseamnă că dezvoltarea societății este în ultimă instanță dezvoltarea personalității umane. Cu toate acestea, întrucât acest proces are loc într-o societate antagonistă, el capătă inevitabil un caracter antagonic. Omul îl exploatează pe om. Produsul muncii domină producătorul. Activitatea conștientă a oamenilor dă naștere la consecințe naturale pe care oamenii nu le mai pot supune sau distruge. Ideologii burghezi sunt interesați în primul rând de personalitatea în general, de persoana care are doar trăsături antropologice, nu acordă o importanță semnificativă poziției sale sociale. Punând întrebarea ce deformează și deformează personalitatea umană, ideologii burghezi au evitat întotdeauna un răspuns direct la aceasta. Doar Marx a dat un răspuns concret la această întrebare prin investigarea acelor relații sociale, procese și contradicții care determină poziția reală și posibilitățile reale ale individului uman. Marx a explorat cuprinzător contradicțiile antagonice ale sistemului capitalist, care îi condamnă pe unii la muncă forțată, în timp ce le oferă altora o existență parazită. Marx a dezvăluit în mod strălucit opoziția dintre muncă și capital, muncă mentală și fizică, oraș și rural, adică acele forme sociale reale în care se formează și există o persoană. Marx a considerat aceste forme sociale de dezvoltare a personalității ca fiind inevitabile din punct de vedere istoric și progresive, dar în același timp trecătoare; a dovedit că numai distrugerea relațiilor sociale antagonice, a căror necesitate se datorează dezvoltării forțelor productive, creează condiții pentru dezvoltarea versatilă a individualității umane. În acest sens, Marx a scris: „...dezvoltarea individului social este ceea ce acționează ca fundament principal al producției și al bogăției”

Criticii marxismului, spunând că în primele scrieri ale lui Marx problema personalității era centrală și apoi înlocuită de probleme socio-economice, vor să demonstreze că întrebările socio-economice nu aparțin problemei omului. Dar tocmai acesta este punctul de vedere al apologeticii burgheze, care afirmă că existența umană nu depinde de natura relațiilor și încercărilor sociale.

1 K. Marx. Grundrisse der Kritik der politischen Okonomie, 1953, S. 593.

Problema umană poate fi rezolvată fără desființarea modului de producție capitalist. Între timp, marele merit al lui Marx, în special, a constat în faptul că problema soartei individului, a perspectivelor omului în societate, a libertății sale, pusă de fondatorul marxismului deja în lucrările sale timpurii, a fost dezvoltat în continuare, rezolvat științific de el prin studiul relațiilor capitaliste care determină într-un fel sau altul

existența individului uman. Subiectul principal al întregii activității a lui Marx – atât teoretic cât și practic – a fost problema omului. De aceea problema omului, și mai ales a omului „simplu”, muncitor, care creează nu numai valori materiale, ci și spirituale, a fost întotdeauna problema cea mai importantă a întregii viziuni marxiste asupra lumii, pe care Marx a caracterizat-o drept „umanism real. ”.
Liderul neotomismului, M. Maritei, scrie că umanismul marxist este „umanismul esenței generice a omului, umanismul naturii umane, înfloritoare” și desăvârșită în societate; el nu știe nimic despre persoana umană ca atare” l. Din punctul de vedere al filozofului catolic, unicitatea individualității umane constă în sacramentul creației divine a fiecărui suflet uman, care se presupune că este nemuritor și se află pe deplin în unire cu Dumnezeu. Umanismul teologic promite multe, dar, bineînțeles, nu oferă altceva decât satisfacția aparentă a unei nevoi reale pentru o viață cu adevărat umană. Acest tip de poziție teoretică, caracteristică majorității umaniștilor burghezi, exclude practic problema omului ca problemă socială.
Ideologii burghezi moderni, care îi atribuie lui Marx o necunoaștere a soartei individului, care, așa cum subliniază în mod constant, în orice caz pentru el însuși are o valoare incomparabilă, absolută, tac cu privire la faptul că formularea marxistă a întrebării emanciparea socială a omului este un program concret, eficient, implementat istoric, de eliberare a fiecărei persoane de opresiunea socială și de cele ale consecințelor acesteia care desfigurează, deformează personalitatea umană, indiferent de clasa căreia îi aparține.
Nu se poate trăi în societate și nu poate fi eliberat de ea. De aceea teoriile burgheze ale mântuirii persoanei umane sunt false în interior: ele caută mântuirea în afara societății pentru a păstra sistemul capitalist.
Apologeții capitalismului consideră specific
1 /. Maritain La philosophie morale. Paris, 1960, p. 298.

formele de comunicare ale societății burgheze, pe care Marx le numea surogate ale colectivității, ca fiind singurele posibile. Ei recunosc acum (acest lucru nu se mai poate nega) că acest tip de colectivitate nu elimină înstrăinarea individului și, pe această bază, neagă orice colectivism. Mai mult, aceștia acuză sistemul socialist că își exercită libertatea ca drept real al fiecărui membru al societății de a participa la elaborarea și implementarea deciziilor colective. În acest caz, spun ei, factorul decisiv nu este individul, ci societatea. Prin urmare, ideea unei frății comuniste de oameni și popoare încalcă libertatea individului. Vedem cum apologia burgheză pentru individualism se dovedește în cele din urmă a fi demagogie socială, pentru că individul într-o societate în care domnește capitalul este neputincios în fața acelei forțe pe care astăzi chiar și ideologii burghezi înșiși o consideră spontană, monstruoasă, haotică. Prin urmare, Marx a învățat că într-o societate burgheză o persoană, și mai ales o persoană muncitoare, se dezvoltă ca persoană doar participând la lupta împotriva răului social care îi înrobește pe el și pe alții.
Construcția comunistă este realizarea practică a marilor idei ale lui Marx, Engels și Lenin. Principala dintre ele este ideea

emancipării globale a omului, ideea emancipării umane, așa cum spunea Marx. Strigătele despre suprimarea individului de către marxism și socialism exprimă teama burgheziei în fața mișcării de eliberare a maselor muncitoare, inspirată de realizările construcției socialiste din URSS și alte țări socialiste.
Filosoful spaniol Ortega y Gasset susține că societatea este în mod inerent aristocratică: „Este o societate doar în măsura în care este aristocratică” L Și deși Ortega prevede că el recunoaște doar aristocrația intelectuală, această rezervă, în esență, nu schimbă nimic: până la urmă , principalul lucru în această declarație este negarea rolului pozitiv al majorității membrilor societății, disprețul pentru o persoană, atâta timp cât aceasta nu are abilități remarcabile.
Ortega y Gasset deplânge faptul că în societatea burgheză modernă are loc o „revoltă a maselor”. Și aici se grăbește să facă o rezervă: masele nu sunt în nici un caz neapărat „clasele inferioare”, ele sunt pur și simplu o acumulare de mediocrități care alcătuiesc majoritatea în orice grup social. Și nici această rezervă nu schimbă, deși întunecă, esența problemei. Iar concluzia este că clasele oprimate și exploatate, în măsura în care luptă împotriva opresiunii și exploatării,
1 Λ Oripya-y-Gasset. Der Aufstand der Massen. Hamburg, 1950, S. 13.
215
taţiile sunt, din punctul de vedere al lui Ortega, o masă amorfă. Și la întrebarea împotriva cui se revoltă masele, Ortega răspunde: împotriva elitei. „Trăim”, spune el, „sub conducerea aspră a maselor.” L Masele, în opinia sa, proclamă: statul suntem noi. Aparent, îi place mai mult când această frază, imitându-l pe Ludovic al XIV-lea, este pronunțată de un reprezentant al „elitei” burgheze moderne: statul sunt eu.
Această critică de dreapta a democrației burgheze arată că apologeții moderni ai capitalismului se tem nu numai de viitor, ci și de prezent. Depășiți de presimțiri sumbre, ideologii burgheziei imperialiste își întorc privirea spre trecut; sunt din ce în ce mai des atrași de Evul Mediu, pe care îl idealizează în toate felurile posibile. Adevărat, cultura lipsea atunci, susțin ei, dar masele erau mai ascultătoare de stăpânii lor; acum ei nu-i recunosc nici pe stăpâni, nici pe Domnul Dumnezeu însuși. Bineînțeles că atunci nu era confort și serviciu, continuă fanii moderni ai idilei medievale, dar oamenii trăiau mai vesel. Oamenii erau în lanțuri, dar și dansa în ele. Cel mai important lucru este că oamenii erau nevinovați ca mieii, chiar și atunci când păcătuiau. Dacă și-au folosit mintea, atunci, bineînțeles, nu pentru luptă: au risipit-o pe vorbe.
Dorul romantic de Evul Mediu, care ia adesea forma unei declamații anticapitaliste, este cusut cu fir alb. Opa arată în mod convingător cum ideologia burgheză filantropică în cuvinte este de fapt ostilă omului. Nu este, așadar, de mirare că în zilele noastre umanismul burghez se manifestă cel mai adesea în dragoste pentru pisici și câini. Iar pesimismul social modern, afirmând că toți oamenii sunt dușmani, exprimă în mod autentic esența reală a ideologiei burgheze și patosul disperării cu care se opune umanismului revoluționar, militant al lui Marx.
Umanismul marxist, scrie teologul vest-german G. Dicke, este umanism absolut. Acest umanism îl neagă pe Dumnezeu, susține că

nu există nimic mai înalt, mai prețios decât omul. „Umanismul în ridicarea sa excesivă la umanismul absolut înseamnă pierderea omului” * 2, învață Dike. Se dovedește că umanismul excesiv al lui Marx depășește granițele puse de Dumnezeu, distruge ierarhia, șterge distincția dintre superior și inferior, pe scurt, amenință existența ordinii „divine”, adică capitaliste.

J λ Ortega-y-Gasset. Der Aufstand der Massen, S. 13.

2 G. Diche. Der I denti ta tsgedanke bei Feuerbach und Marx. Köln, 1960, S. 206.

După cum vedem, Dike dezvăluie secretul campaniei ideologice burgheze împotriva învățăturilor lui Marx.

Așadar, unii critici ai marxismului declară că îi lipsește umanismul, alții, dimpotrivă, spun că este excesiv de umanist, dar toți sunt la fel de îngrijorați de faptul că învățătura lui Marx este intolerantă față de sistemul de sclavie salarială, al exploatatorilor, al imperialiștilor. Și nu este o coincidență că, într-un efort de a păstra inviolabile fundamentele sistemului capitalist, care amenință acum nu doar progresul, ci însăși existența omenirii, apologeții burghezi nu sunt contrarii să recurgă la dezvăluiri ipocrite cu privire la necesitatea unui armistițiu ideologic. .

Apelurile pentru coexistență ideologică pașnică sunt uneori făcute de acei intelectuali mic-burghezi care adoptă o poziție critică în raport cu capitalismul, demasc agresorii imperialiști și își exprimă convingerea în justiția istorică a socialismului. Ei cred adesea în mod eronat că, în numele idealurilor umane universale, este necesar să se ridice deasupra antitezei comunismului și anticomunismului.

Dar în zilele noastre, numai marile idealuri ale lui Marx și Lenin, care exprimă nevoile vitale ale erei moderne, pot fi cu adevărat universale pentru omenire. Și acest adevăr vital este dezvăluit milioanelor de oameni în lupta istorică a ideilor, lupta dintre învățăturile lui Marx și ideologia reacționară burgheză.

LOTHAR BERTHOLD (GDR)

FALSIFICATORII MARXISMULUI ÎN RFA

Când în 1913, cu ocazia împlinirii a 95 de ani de la nașterea lui Marx, Vladimir Ilici Lenin scria în articolul său „Soarta istorică a învățăturilor lui Karl Marx”: „Dar epoca istorică viitoare va aduce un triumf și mai mare marxismului ca Învățătura proletariatului” \ - aceasta se află sub dominația oportunismului și a revizionismului în majoritatea partidelor din cea de-a Doua Internațională a fost o predicție atât de îndrăzneață, care poate fi explicată doar prin gândirea revoluționară, care posedă capacitatea de previziune științifică și profundă credinţa în forţele clasei muncitoare. Epoca socialistă pe care a avut-o în minte Lenin și în care trăim acum este caracterizată tocmai de acest marx triumfal al marxism-leninismului în întreaga lume, și în special pe pământul german.

La doar cinci ani de la această prognoză leninistă, odată cu victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a început pentru prima dată implementarea în practică a învățăturilor marxiste. Grație aplicării creative a marxism-leninismului de către Partidul Bolșevic, clasa muncitoare a Rusiei, în alianță cu țărănimea muncitoare, a reușit să câștige puterea politică, să

instaureze dictatura proletariatului și să înceapă construcția socialismului. De atunci, marșul victorios de neoprit al marxism-leninismului a fost nu numai teoretic, ci și practic. Rezultatul său cel mai important, care determină natura epocii noastre, este existența sistemului socialist mondial, existența statelor socialiste pe trei continente. Dar marșul victorios al marxism-leninismului afectează și statele imperialiste și tinerele state independente. De ce se întâmplă asta? Pentru că numai comunismul științific este capabil să dea o analiză științifică exactă a trecutului și, în același timp, răspunsuri corecte la întrebările urgente ale luptei împotriva imperialismului, rasismului și neocolonialismului, pentru păstrarea păcii, pentru dreptate, în interesele tuturor

V. I. Lenin. Etaje. col. cit., vol. 23, p. 4.

societate, rezolvarea problemelor revoluției științifice și tehnologice, pentru un sistem social umanist - socialism, pe scurt: la întrebări despre viitorul omenirii. Nu numai comuniștii sunt conștienți de acest lucru. Această înțelegere își face tot mai mult loc pe toate continentele: printre sindicaliștii din Germania de Vest și studenții americani, printre politicienii africani și țăranii italieni.

Procesiunea triumfală a marxism-leninismului și-a găsit răspunsul și pe pământul german. Învățăturile lui Marx, Engels, Lopin sunt întruchipate în viața în statul socialist al națiunii germane: Republica Democrată Germană. Sub conducerea Partidului Unității Socialiste din Germania, marxismul-leninismul a fost sistematic asimilat și este asimilat, apărat consecvent și aplicat creativ în condițiile noastre, ținând cont de experiența partidelor fraterne. Succesele RDG și, după cum se știe, au fost obținute în condiții extrem de dificile, sunt dovada că toate principiile marxism-leninismului au trecut testul istoric în condițiile tranziției la socialism a unei țări industriale foarte dezvoltate. Partidul nostru s-a ghidat doar după aceste principii și nu pe altele. Marxismul-leninismul devine acum din ce în ce mai mult perspectiva asupra lumii a întregului popor. Și nimic nu poate face în acest sens de către statul imperialist vest-german, cu setea sa de răzbunare, aspirațiile expansioniste și renașterea nazismului, stat a cărui doctrină oficială este antimarxismul și anticomunismul. Incapabili să depășească criza din ce în ce mai adâncă a propriului lor sistem, incapabili să îngenuncheze socialismul în domeniul economic, politic și militar, imperialiștii, și asta se aplică mai ales Statelor Unite ale Americii și Germaniei de Vest, își concentrează eforturile asupra purtând un război psihologic din ce în ce mai intens și mai sofisticat. Cu ajutorul lui, ei speră să pătrundă în tabăra socialistă sau în statele sale individuale, să forțeze socialismul să treacă în defensivă și, în cele din urmă, să restabilească capitalismul. În acest sistem imperialist de război psihologic, un loc aparte ocupă falsificarea învățăturilor lui Marx; Subiectul acestui raport, întocmit de prof. dr. Heinrich Gemkow, director adjunct al Institutului de Marxism-Leninism din cadrul Comitetului Central al SED, și de mine, este falsificarea marxismului, în special în Germania de Vest.

Ce explică exact rolul din ce în ce mai mare pe care îl joacă falsificarea învățăturilor lui Marx atât în manipularea opiniei publice în Germania de Vest, cât și în alte imperii?
219
țări realiste și în sabotaj ideologic împotriva țărilor socialiste?
În articolul citat mai sus, Lenin nota: „Dialectica istoriei este de așa natură încât victoria teoretică a marxismului îi forțează pe dușmanii săi să se deghizeze în marxişti”. Lenin a scris aceste cuvinte după ce marxismul se instalase deja în mișcarea muncitorească a unor țări la sfârșitul secolului al XIX-lea, în special în Germania. Dușmanii de atunci ai marxismului, revizioniștii, au încercat să-l falsifice pe Marx, ca să spunem așa, din interiorul mișcării muncitorești și să emasculeze esența revoluționară a marxismului. Bernstein și cei ca el nu au putut încă să îndrăznească să pună la îndoială sau să nege deschis misiunea istorică a clasei muncitoare. Sloganul lor „scopul suprem al socialismului... nimic, mișcarea este totul” 1 2 avea menirea de a acoperi dorința oportuniștilor ca clasa muncitoare să se integreze în statul capitalist. După cum se știe, cuvintele lui Ignaz Auer, adresate lui Bernstein și care caracterizează comportamentul oportuniștilor, datează de atunci: „Dragă Ede, ești un măgar, pentru că ei nu o spun, ei o fac” 3.
În articolul său „Destinele istorice ale învățăturilor lui Karl Marx”, Lenin a vorbit despre victoria teoretică a marxismului. Dar în timpul nostru, marxismul a triumfat de mult în practică. Astăzi, când există sistemul socialist mondial și când partidele comuniste și muncitorești sunt active în multe țări ale globului, clasele conducătoare nu se mai pot mulțumi cu vechile forme de revizionism. Dialectica istoriei duce la faptul că astăzi ideologii forțelor imperialiste conducătoare sunt din ce în ce mai nevoiți să ia în propriile mâini falsificarea lui Marx sau chiar să conducă polemici presupuse din poziții marxiste. Chiar și escaladarea falsificării lui Marx de către astfel de ideologi socialiști de dreapta precum Carlo Schmid și autori individuali ai săptămânalului social-democrat Vorwärts și a jurnalului teoretic al social-democrației vest-germane Nene Gesellschaft (Bernstein a fost doar un bebeluș în comparație cu ei) astăzi în faţa marşului victorios al marxism-leninismului nu-i mai mulţumeşte pe imperialişti. Acum, ideologii burghezi înșiși joacă primul lăutar în falsificarea lui Marx. Deformând învățăturile lui Marx, ei vor să inducă în eroare oamenii care caută și gândesc din propria lor tabără, pentru a promova integrarea.

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 23, p. 3.

2 Eduard Bernstein. Der Kampf der Sozialdemokratie und die Revolution der Gesellschaft. În: „Die Neue Zeit”, 16. Jg., 1897/98, Erster Bd., S. 556.

3 Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemo-kratischen Partei Deutschlands Abgehalten zu Hannover..., Bri., 1899, S. 208.
220
a clasei muncitoare într-un sistem de monopol de stat, în timp ce în țările socialiste ei caută să confunde oamenii instabili pentru ai folosi pentru a încerca să pregătească ideologic restaurarea capitalismului.

Intrarea popoarelor URSS în perioada construcției comuniste și succesele evidente în construirea socialismului în alte țări au influențat metodele de război psihologic purtat de imperialism. Epoca așa-numiților „gropari ai lui Marx” s-a încheiat. Atacul frontal împotriva marxismului și-a pierdut efectul asupra maselor chiar și în țările din lagărul imperialist. „Groparii marxismului” s-au retras în plan secund sau s-au transformat în falsificatori ai marxismului. Lor li s-a alăturat o mare companie de „reformatori marxişti”, „marxişti moderni” şi alţi oportunişti. Ei au creat un set extrem de divers de dispozitive pentru falsificarea lui Marx. Motivele pentru a-i îndrepta pe acești oameni către Marx și activitățile sale pot fi de cea mai variată natură. Ceea ce au în comun toate aceste concepte, indiferent dacă adepții lor își dau seama sau nu, este un anumit scop politic, și anume, subminarea sau cel puțin slăbirea unității dialectice a clasei muncitoare, a viziunii științifice asupra lumii și a partidului revoluționar, care este caracteristică Marxism. Tocmai pentru că opera de viață a lui Marx și Engels a constat în dovada de necontestat că progresul social, libertatea și relațiile cu adevărat umane pot fi realizate numai prin lupta revoluționară a clasei muncitoare sub conducerea unui partid care își înțelege clar scopurile, tocmai pentru că marxismul. este deja transpusă în viață într-un singur stat german, motiv pentru care toate eforturile ideologiștilor vest-germani în problema falsificării lui Marx sunt concentrate în jurul acestei probleme centrale.
Această tendință modernă de bază de falsificare a învățăturilor lui Marx se potrivește perfect cu așa-numita teorie a convergenței. Mai mult, această formă acum răspândită de ideologie imperialistă, asociată în mare măsură cu falsificarea marxismului, poate fi considerată într-o anumită măsură parte integrantă a teoriei convergenței. Dacă, după cum susțin susținătorii teoriei convergenței, nu există contradicții antagonice între capitalism și socialism, ci doar contradicții identice în interiorul capitalismului și socialismului, dacă de fapt există o așa-numită „societate modernă” sau „societate industrială”, atunci este cu adevărat de neînțeles de ce muncitorul clasa pentru construcția socialismului are neapărat nevoie de o viziune comunistă asupra lumii și de o conducere conștientă din partea partidului revoluționar. Astfel, se insufla oamenilor muncitori ideea că conducerea socialistului
221
a statului și a partidului comunist este de prisos, chiar interferează cu dezvoltarea economiei și a științei. Așa atacă rolul principal al clasei muncitoare în dezvoltarea socială, precum și unitatea clasei muncitoare, perspectiva științifică a lumii și partidul revoluționar.
Această tendință de bază a falsificării lui Marx vest-germane nu este greu de demonstrat în diferite ramuri ale științelor sociale. Filosofii, istoricii, economiștii și alții se completează reciproc, împrumută idei de la psihanaliștii vulgari și, prin urmare, de regulă, diferă puțin unul de celălalt în declarațiile lor.
Cei pentru care unitatea clasei muncitoare, a marxismului și a partidului este un ghimpe în coastă, care caută să o distrugă sau să o denatureze prin orice mijloace, speră să găsească puncte de

plecare pentru exercițiile lor de falsificare cu tânărul Marx, unde el însuși. încă se lupta dureros să rezolve întrebările fundamentale.perspectivă științifică.
Dar este interesant că chiar și Marx, în vârstă de 25 de ani, cu teza sa „Filosofia nu poate fi tradusă în realitate fără desființarea proletariatului, proletariatul nu se poate desființa fără a transpune filosofia în realitate” 1 a pus bazele justificării necesitatea istorică a rolului revoluţionarului ar critica esenţa falsificării actuale a învăţăturilor sale. Prin urmare, publicarea științifică a primelor lucrări ale lui Karl Marx și Friedrich Engels, realizată de institutele de marxism-leninism din cadrul comitetelor centrale ale PCUS și SED, nu este doar o contribuție semnificativă la publicarea lucrărilor lui Marx. și Engels, dar în același timp o contribuție la lupta ideologică de clasă împotriva imperialismului.
Falsificarea pe scară largă a învățăturilor filozofice ale lui Marx este asociată cu conceptul de „alienare”. Când „teoreticienii alienării” afirmă că atitudinea oamenilor față de rezultatele muncii lor în capitalism și în socialism este aceeași, ei nu numai că susțin în general așa-numita teorie a convergenței, dar punctele lor de vedere corespund absolut exact principalei direcția falsificării vest-germane a învățăturilor lui Marx. Unitatea clasei muncitoare, a marxismului și a partidului revoluționar a fost creată tocmai pentru a „răsturna toate relațiile în care omul este o ființă umilită, aservită, neputincioasă, disprețuitoare”1 2, așadar, pentru a elimina toate relațiile în care omul este un fiind înstrăinat de sine şi de rezultat

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 1, p. 429.
2 Ibid., p. 422.

taturile muncii lui. Îndeplinirea misiunii istorice a clasei muncitoare sub conducerea partidului vizează tocmai depășirea oricărei alienări.
În literatura filozofică a ideologilor imperialiști despre Marx, un loc important îl ocupă dorința de a separa știința și ideologia de pozițiile pozitiviste în marxism. Astfel, esența învățăturii marxiste ca viziune științifică asupra lumii a clasei muncitoare este ignorată, iar marxismul este redus de la un ghid al acțiunii clasei muncitoare care transformă lumea la rolul unei metode academice abstracte de analiză a anumitor aspecte ale sociale. viaţă. Teza liberală a „de-ideologizării”, care se adresează în special țărilor socialiste, nu face decât parte din teoria convergenței. Legătura sa cu tendința principală de falsificare a învățăturilor lui Marx se manifestă în primul rând în două direcții: în atacuri la adresa rolului conducător al partidului clasei muncitoare în toate domeniile societății din țările socialiste și, de asemenea, în atacuri la semnificația reală. a viziunii științifice asupra lumii a clasei muncitoare pentru toate aspectele vieții sociale. Pe baza experienței noastre, credem că rolul conducător al clasei muncitoare și rolul principal al Partidului, atât în teorie, cât și în politică practică, nu trebuie abandonate nici măcar un moment.
Același scop - de a separa marxismul de clasa muncitoare, marxismul și partidul proletariatului - a fost urmărit de multă vreme de istoricii germani de vest imperialiști și socialiști de

dreapta. În acest demers, ei stau chiar în fruntea ideologilor imperialiști. Acest lucru se manifestă cel mai clar în conceptul istorico-politic al „Grupului pentru studiul istoriei sociale moderne” din Heidelberg; liderul său este prof. Werner Konze, cândva favorizat de fasciști, acum patronat în mod clar de guvernul de la Bonn timp de câțiva ani și un susținător îndelungat și înflăcărat al așa-numitei Mari Coaliții din Bonn și a „Noii sale Politici”.

Grupul Heidelberg - și este doar unul dintre centrele de falsificare a istoriei mișcării muncitorești germane - este angajat în denaturarea istoriei mișcării muncitorești germane din secolul al XIX-lea. Se dorește să steargă istoria actuală a mișcării muncitorești, de la Liga Comuniștilor până la instaurarea marxismului în social-democrația revoluționară germană de la sfârșitul secolului al XIX-lea, prezentând-o ca pe o „Legendă despre Marx” inventată de comuniști. Pe de altă parte, influența burgheză asupra dezvoltării mișcării muncitorești germane este absolutizată, iar tendințele spontane și reformiste din cadrul mișcării muncitorești sunt descrise ca determinante. Aceasta neagă originea revoluționară, marxistă a internaționalului

mișcarea muncitorească autohtonă și germană, originară din Uniunea Comuniștilor. Aici vorbim nu numai despre denaturarea unor evenimente sau perioade istorice individuale, ci despre un întreg concept care aduce istoriografia imperialistă a mișcării muncitorești în concordanță cu politica imperialistă a Marii Coaliții de la Bonn.

Ministrul de Externe de la Bonn și președintele Social Democrației Germane de Vest, Willy Brandt, în discursul său despre înființarea Arhivei Social Democrate a Fundației Friedrich Ebert în decembrie 1967, a făcut apel la istorici să demonstreze că scopul mișcării muncitorești germane a avut și-a găsit întruchiparea în politica actuală a social-democrației vest-germane, adică în politica imperialistă a statului Bonn. Așa se face că includerea liderilor social-democrați de dreapta în sistemul capitalismului de stat-monopol este istoric „justificată”, se pune bazele politicii de integrare a liderilor social-democrați de dreapta și toate acestea sunt prezentate ca un politică care decurge firesc din istoria mișcării muncitorești. În același timp, lupta forțelor revoluționare este discreditată ca o cauză pretins nepromițătoare din punct de vedere istoric și, în același timp, interesul crescând al social-democraților și al membrilor de sindicat pentru reflectarea științifică a istoriei dată de partidul nostru și în se opune adevăratele lecţii ale istoriei mişcării muncitoreşti.

Această poziție politico-istorică a istoricilor imperialiști din Germania de Vest, contrar adevărului istoric, este destul de clară: falsificând lupta lui Marx și Engels pentru a uni marxismul cu mișcarea muncitorească, prezintă un partid de clasă independentă ca pe ceva inutil și chiar stă în picioare în modalitatea de integrare a clasei muncitoare în societatea capitalistă. Așa se creează o istorie artificială a mișcării muncitorești germane fără marxism și fără partid revoluționar, o istorie a mișcării muncitorești în care reformiștii,

revizioniștii și, în cele din urmă, pur și simplu ai imperialismului apar ca adevărați eroi și purtători de tradiții. În esență, istoricii Social Democrației de Dreaptă au de mult timp aceleași opinii ca și Grupul Heidelberg, numeroasele institute de „Sovietologie”, „Comisia istorică” din Berlinul de Vest și centre similare de falsificare imperialistă a istoriei. Întoarcerea completă a liderilor social-democrați de dreapta către politica CDU/CSU presupune în mod direct unificarea conceptului istoric al istoricilor social-democrați de drept cu conceptul istoric imperialist. Acest lucru este evident în unele dintre publicațiile Fundației Friedrich Ebert,

224

care este subordonat direct consiliului de conducere al Partidului Social Democrat. Acest lucru este evident și în lucrările generale despre istoria mișcării muncitorești germane, scrise din pozițiile social-democraților de dreapta și bazate pe conceptul de mai sus, ca, de exemplu, în cărțile lui Helga Gröbing 1 și Hedwig Wachenheim 1. 2.

Falsificatorii din Germania de Vest ai lui Marx, care lucrează în domeniul economiei politice, eludează, de asemenea, faptul de o semnificație cardinală că lucrările economice ale lui Marx și Engels au fost scrise direct pentru lupta clasei muncitoare, pentru acțiunea directă a partidului revoluționar. a muncitorilor. Aceștia operează prin recunoașterea geniului „Capitalului” în chestiuni private. În timp ce încearcă să folosească în interesul capitalismului de monopol de stat, pentru a construi diverse modele de dezvoltare, anumite prevederi ale lui Marx, de exemplu, cele legate de teoria reproducerii sau sfera distribuției, ele caută simultan să creeze impresia că Învățătura lui Marx este presupusă indiferentă în termeni de clasă și, prin urmare, nu este o expresie științifică a intereselor, clasa muncitoare și baza teoretică pentru acțiunea partidului revoluționar. În același mod, ei încearcă să distorsioneze unele dintre afirmațiile lui Marx asupra problemelor dezvoltării evolutive, care, fiind scoase din context, sunt interpretate de ei în sensul „transformării” capitalismului într-o „societate industrială”, adică. , în ultimă analiză, „convergența” capitalismului și socialismului.

Polemicile acerbe purtate de autori precum Joan Robinson3, Joseph Alois Schumpeter4 sau Karl Raymond Popper5 împotriva teoriei valorii lui Marx și, prin urmare, și împotriva teoriei plusvalorii a lui Marx, sunt menite să infirme caracterul de clasă al economiei politice marxiste ca doctrină științifică a emanciparea proletariatului și cu ajutorul a tot felul de șmecherii, ca să spunem așa, pentru a îndepărta clasa muncitoare și partidul ei din economia politică. Popper susține chiar asta, caracterizând teoria lui Marx

1 cm. Helga Grebing. Istoria mișcării muncitorești germane. Hanovra, 1966.

2 cm. Hedwig Wachenheim. Mișcarea muncitorească germană din 1844 până în 1914. Köln și Opladen, 1967.

8 cm. Joan Robinson. doctrine ale economiei. O examinare a ideilor și ideologiilor lor de bază. Munchen, 1965.

4 cm. Joseph Alois Schumpeter. Karl Marx. În: «Imagini de viață ale marilor economiști naționali. Introducere în istoria

economiei politice». Editat de Horst Claus Recktenwald. Köln – (Vest) Berlin, 1965.
5 cm. KR Popper. Societatea deschisă și dușmanii ei, Vol. 2. Profeții falși – Hegel, Marx și consecințele. Berna, 1958.

valoare ca superfluă, el apără marxismul. Economiștii imperialiști se grăbesc să asalteze teoria valorii și plusvaloarea a lui Marx tocmai pentru că, cu această propoziție de bază a teoriei sale economice, el a oferit dovezi științifice precise ale legilor care guvernează răsturnarea capitalismului de către clasa muncitoare și construirea unei societăți fără clase. În ciuda recunoașterii ocazionale pe jumătate a meritelor lui Marx, ei ignoră această propoziție cea mai importantă a Capitalului. Astfel, concluziile lor finale nu sunt în niciun fel diferite de cele ale filosofilor și istoricilor imperialiști din Germania de Vest.
Într-un efort de a distruge unitatea clasei muncitoare, viziunea marxistă asupra lumii și a partidului revoluționar și, prin aceasta, a îngropa unitatea partidelor comuniști și muncitorilor, pentru a subjuga rolul de conducere al clasei muncitoare și a partidelor sale și a împiedica construirea o viață nouă în țările socialiste, imperialismul se mulțumește cu orice complice. Deosebit de avantajoase pentru el în prezent sunt astfel de „teorii” care încearcă să slăbească rolul conducător al clasei muncitoare în favoarea altor clase sau pături, să zicem, în favoarea „satului mondial”, a intelectualității sau a altora. - numit elită și, cu ajutorul terminologiei cvasi-marxiste, declară viziunea comunistă asupra lumii depășită. Procedând astfel, ei atacă mai ales planificarea și rolul de conducere al Partidului în creștere naturală în chestiuni de stat, economie și cultură. Sarcina consilierilor președintelui Statelor Unite, Brzezinski și Huntington, care au fost instruiți să creeze o teorie contrarevoluționară pe baza acestor elemente, a fost mult facilitată de inventatorii așa-zisului marxism modern.
Dar ce legătură are Karl Marx, Friedrich Engels și V. I. Lepin cu asta, dacă învățătura lor este separată de lupta clasei muncitoare și ei neagă că niciun scop al marxismului cu adevărat umanist nu ar putea și nu poate fi atins fără acțiunea organizată a revoluționarului? clasa muncitoare și toți cei care sunt alături de el în sindicatul muncitorilor! Dar aceste acțiuni organizate au nevoie de conducere, iar acest rol, de la Manifestul Comunist, a fost posibil doar pentru partidul revoluționar al clasei muncitoare. Orice altceva este vorbărie intelectuală, care, după cum ne învață toată experiența istorică, de obicei coboară rapid la nivelul
1 cm. Zbigniew K. Brzezinski, Samuel P. Uungtington. Machi politic SUA–URSS. O comparatie. Köln – (Vest) Berlin, 1966. Zbigniew K. Brzezinski. alternativă la divizare. Noi posibilități pentru o politică paneuropeană Köln - (Vest) Berlin, 1966. Его же: Sistemul unei reconcilieri Est - Vest. În: Parlamentul. Nr. 13 27 martie 1968, supliment.

propaganda imperialistă. Așa-zisul marxism modern vrea să impună tot felul de teorii moribunde asupra filozofiei clasei muncitoare. Vor să-l transforme într-un coș de gunoi pentru existențialiști, reprezentanți ai antropologiei filozofice,

ideologi confuzi ai umanismului și teologiei, psihanaliştii vulgari. Doar cu astfel de adăugiri, cred ei, marxismul se poate dezvolta mai departe. Cu toate acestea, experiența istorică învață că marxismul s-a dezvoltat și se poate dezvolta în viitor numai fără un astfel de balast și în lupta împotriva lui.
Dar nu va exista niciodată marxism fără clasa muncitoare ca creatoare a istoriei și purtătoare a progresului istoric, marxism fără rolul principal al partidului revoluționar al clasei muncitoare, adică marxismul așa cum vor să-l vadă „marxiştii moderni”. Toți cei care se consideră „marxişti moderni” să se gândească bine de ce aceste concepte se întâlnesc atât de des cu aprobarea imperialiștilor, de ce anticomuniștii, dușmanii noștri de clasă, sunt atât de gata să le ofere posibilitatea de a vorbi la radio, televiziune, și, de asemenea, în presă. Acesta ni se pare un semn sigur că părerile lor nu servesc în niciun fel socialismului, nu dăunează în niciun fel imperialismului, dar, în final, îi sunt utile. Deci, în orice caz, experiența luptei de clasă ne învață.
Eforturile concentrate ale falsificatorilor lui Marx nu pot schimba nimic în faptul că și în Germania de Vest, în condițiile renazificării, politica de legislație de urgență și înarmare atomică dusă de guvernul Kiesinger-Strauss, în primul rând în sindicate, dar de asemenea, printre studenți și în anumite cercuri ale inteligenței, există o nevoie din ce în ce mai mare de familiarizare cu lucrările lui Marx și Engels.
Când primarul social-democrat din Trier, Hans König, a scris recent în batjocură în ziarul Springer Die Welt că „am încetat să-l considerăm pe Marx ca tatăl partidului și îl transmitem națiunii ca bunic”, el a fost foarte mult greșit. Doar evenimentele din ultimele zile și săptămâni din Germania de Vest au arătat că tinerii muncitori, studenți, antifasciști, aparținând diferitelor clase și pături, încep să înțeleagă din ce în ce mai mult că Marx nu este un bunic, ci un contemporan, tovarășul lor. -arme în lupta pentru o ordine democratică pașnică.în Germania de Vest, pentru o perspectivă socialistă solidă. Aceste forțe antiimperialiste devin din ce în ce mai conștiente că, exact așa cum este aplicată Germaniei de Vest, analiza dată de Marx societății capitaliste nu a pierdut nimic, absolut nimic, în relevanța ei; forţe etp ca urmare a experienţei, pe
1 „Dio Welt”, 21. februarie 1968.

acumulate în bătăliile de clasă, iar în urma studierii lucrărilor lui Marx, Engels, Lenin a ajuns la realizarea adevărului, care are deja 120 de ani, că lupta pentru pace, democrație și justiție socială duce la succes numai în condițiile conducerea clasei muncitoare, că emanciparea clasei muncitoare nu poate fi decât opera clasei muncitoare însăși.
Să ne oprim mai în detaliu asupra acestei dezvoltări extrem de interesante a luptei de clasă din Germania de Vest ar însemna să lărgim substanțial sfera discursului nostru. Pătrunderea ideilor lui Marx și Engels în Germania de Vest merită să facă obiectul unui studiu special. Toate aceste evenimente dovedesc încă o dată că marșul victorios al marxism-leninismului în întreaga lume, desigur, nu ocolește Germania de Vest, că nicio falsificare a învățăturilor lui Marx nu poate opri acest marș triumfal. Astăzi

credem și mai tare în puterea dătătoare de viață a ideilor marxist-leniniste.

FRANZ HAGER (Austria)

MARXISTI SI CRISTINI IN AUSTRIA MODERNA

Karl Marx, căruia îi sărbătorim astăzi 150 de ani de naștere, a acordat o mare atenție studiului religiei și conștiinței religioase ca o anumită formă de conștiință socială.

Se pune întrebarea: ce ar trebui să fie în epoca modernă pentru țări precum Austria, înțelegerea marxistă a religiei și politica marxistă față de religie?

O analiză a epocii actuale la scară mondială și la scara Austriei ne îndreptățește și ne obligă pe noi, marxistii austrieci, să adoptăm poziții asupra acestei chestiuni importante care sunt luate și de partidele fraterne din alte țări care se află într-o poziție similară cu Austria. Credem că muncitorii credincioși și toate forțele religioase iubitoare de pace și democratice din societatea capitalistă modernă pot fi atrași ca aliați de partea unei alternative marxiste, universale și revoluționar-democratice. Acesta este genul de alternativă care, în epoca modernă, urmărește reforme structurale în întreaga societate. Acestea din urmă duc la o extindere treptată în toate domeniile vieții societății capitaliste a democrației formale existente în prezent, în mare măsură. În opinia noastră, cu ajutorul unei astfel de teorii și practici, cel mai bine este să promovăm progresul științific, tehnic, social, spiritual și cultural în țara noastră. Numai în acest fel neutralitatea austriacă poate fi protejată de capitalul monopolist și mai ales de capitalul vest-german. Procedând astfel, creăm, de asemenea, oportunitatea maximă de implementare a unității de acțiune necesară și de a uni toți oamenii muncitori și democratici ai țării noastre în scopul de a duce o astfel de politică și de a desfășura pașnic revoluția socialistă la care aspirăm.

Conform ultimelor date oficiale, în 1966 erau 6.670.705 persoane de credință catolică în Austria, adică cu 184.000 mai mult decât în 1963, aceasta, ca și până acum,

reprezintă 89,5% din populația totală a țării. Dintre credincioși, 30,4% merg regulat la biserică duminica, 39% merg la spovedanie și împărtășire cel puțin o dată pe an. Numărul de împărtășiri a crescut cu 20% din 1963. În ciuda lipsei sesizabile de preoți, în ciuda reducerii numărului celor care intră în ordinele monahale, în ciuda anumitor semne de decrepitudine, catolicismul este prea adânc înrădăcinat în gândurile și acțiunile oamenilor muncii din țara noastră.

O politică calculată pentru a izola marxiştii şi comuniştii austrieci, sau îndreptată împotriva lor, nu va duce şi nu poate duce la socialism în Austria. Prejudecățile oarbe împotriva marxismului revarsă apă pe moara capitalului monopolist, reprezentând astfel un pericol grav pentru democrație, pentru securitatea socială și națională. Dar, pe de altă parte, într-o țară atât de tradițional creștină precum Austria, o transformare revoluționară a relațiilor sociale existente nu poate fi realizată fără cooperarea activă a marxiștilor cu muncitorii credincioși, muncitorii, țăranii, păturile medii rurale și urbane, oamenii de știință credincioși și artiștilor. Orice alt

punct de vedere ar însemna o idealizare și mistificare a conceptului marxist-leninist de revoluție, rupt de viață.
Cu toate acestea, acea cooperare activă conștientă a credincioșilor individuali sau a indivizilor, adică pr. preponderent izolat de biserică, grupuri și secte, care s-au desfășurat în cursul istoriei, în Austria mai ales în lupta împotriva fascismului și antisemitismului. Cooperarea majorității credincioșilor, a majorității clerului, implicarea bisericii ca forță organizată a credincioșilor cu autoritatea ei pentru a lupta activ pentru pace, pentru alternative universale și democratice, care să ducă în cele din urmă la o luptă de clasă, necesită o tranziție de partea oamenilor muncii în lupta lor împotriva capitalului. Tocmai o schimbare atât de decisivă și profundă în lumea modernă, precum și în Austria modernă, este destul de acceptabilă, destul de posibilă și devine deja destul de evidentă.
Conștiința religioasă, în măsura în care este orientată către un creator extraterestru, rămâne astăzi o reflectare distorsionată, pervertită a realității. Dar acum devine reflectarea și expresia unei ere marcate de factori precum socialismul, eliberarea națională anti-imperialistă și revoluțiile agrare din lumea a treia, transformările structurale democratice în țările capitaliste foarte dezvoltate, protestele la nivel mondial împotriva urii rasiale,
230
bărci și războaie. O astfel de conștiință religioasă poate, în cele din urmă, nu numai să înceteze să fie un obstacol pe calea conversațiilor comune despre această lume și a acțiunilor comune pentru a o schimba, dar, în ultimă instanță, încurajează tot mai mult masele de credincioși la aceasta. În acest sens, creștinismul modern va păstra într-o oarecare măsură atât astăzi, cât și în viitor caracterul contradictoriu inerent obiectiv religiei, și anume: creștinismul, pe de o parte, este „o expresie a sărăciei reale”, iar pe de altă parte, „ un protest împotriva acestei mizerii reale” L Deși creștinismul în trecut a fost adesea un „protest”, dar totuși a fost, în esență, în primul rând o expresie și o justificare ultimă a mizeriei reale. Totuși, astăzi, când este în puterea omului să alunge odată pentru totdeauna războiul, sărăcia și exploatarea din viață, creștinismul, din moment ce este implicat în procesul de protest, este din ce în ce mai puțin deschis ca o scuză pentru mizerie.
Încercările conducătorilor bisericii de a revizui
• Opțiuni și o nouă evaluare din punct de vedere creștin a principalelor probleme ale epocii noastre și-au găsit expresia vie în mesajul lumii al Papei Ioan al XXIII-lea „Pacem in trris”, în dezbaterile de la Conciliul Vatican II, și mai sus. toate în enciclica Papei Paul al VI-lea „Populorum progressio. Deja enciclicele sociale ale lui Leon al XIII-lea (Rerum novarum, 15 mai 1891) și ale lui Pius al XI-lea (Quadraghesimo anno, 15 mai 1931) reflectă poziția în schimbare a Bisericii în raport cu „chestiunea lucrătoare”, adică cu puterea tot mai mare a miscarea muncitoreasca.
„Populorum progressio” mărturisește o etapă calitativ nouă a gândirii și modului de acțiune creștin. În enciclică se poate citi despre expropriere, revoluție, despre condamnarea colonialismului și a neocolonialismului, despre teoria

periculoasă a echilibrului fricii, adică se pot întâlni cuvinte și concepte care până acum nu se auzeau atât de clar. de pe buzele papale.
Această enciclică, în ciuda inconsecvenței sale, are o tendință inerentă anti-imperialistă. Progresia enciclică Populorum a condus la dezvoltarea în continuare a unui dialog fructuos între marxişti şi creştini, care a căpătat între timp o amploare largă. Unii teologi catolici cunoscuți, precum și întregi organizații bisericești, fac deja pașii necesari de la condamnarea colonialismului și a neocolonialismului exprimate în enciclică până la condamnarea agresiunii americane în Vietnam. În cercurile creștine, ei se gândesc deja să găsească modalități,
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 1, p. 415.

forme și metode de luptă împotriva sărăciei, exploatării și incertitudinii generatoare constant a marelui capital în centrele sale vitale, țările capitaliste foarte dezvoltate. Până la urmă, și aceasta determină în cele din urmă, în primul rând, măsura în care popoarele țărilor subdezvoltate vor primi asistența cerută în enciclică, măsura în care aceste popoare se vor putea ajuta singure în viitor.
În acest sens, punctul de vedere marxist asupra alternativelor democratice, care este împărtășit de Partidul Comunist din Austria și de alte partide fraterne, câștigă din ce în ce mai multă recunoaștere în ochii credincioșilor cu minte progresistă. Noi tendințe se observă și în domeniul teoriei religioase, în teologie. Numărul conferințelor și discuțiilor la televiziune pe tema creștinismului și revoluției se înmulțește. Iar gândurile expuse mai jos sunt în întregime în acord cu tendințele de dezvoltare care au devenit necesare și posibile în condițiile epocii prezente: dacă până acum teologia a fost în primul rând o justificare divină a văii pământești a plângerii, adică în primul rând teologia. a suferinței și pasivității, atunci pentru prezent biserica a devenit necesară și destul de posibilă teologia justificării efective a protestului împotriva imperfecțiunii și nedreptății din această lume. Această teologie poate deveni în cele din urmă teologia revoluției. Și pe măsură ce teoria teologică revoluționară pătrunde în mintea credincioșilor, ea va fi în cele din urmă urmată de practica teologică revoluționară. Imaginea lui Dumnezeu corespunzătoare timpului prezent, care, în ciuda oricărei inconsecvențe, va deveni în cele din urmă o reflectare și o expresie a epocii moderne și a legilor sale, necesită ca asemănare cu Dumnezeu o persoană care pledează activ și conștient pentru creștin-uman, revendicări creștin-revoluționare. Astfel, acum este foarte posibil ca ideile bazate pe învățăturile creștine pentru a crea o lume mai bună, mai umană, care să garanteze abundența atât în sfera materială, cât și în sfera spirituală și culturală, să fie o alternativă alături de alternativele bazate pe marxism.
Și în Austria, se pot observa încercări sincere din partea liderilor creștini progresiști, precum și a reprezentanților individuali ai ierarhiei bisericești, precum Cardinalul Dr. König sau Prelatul Dr. Ungar, de exemplu, de a separa biserica de capitalism și de influența guvernelor reacționare, pentru a oferi credincioșilor libertate de decizie în alegeri, libertatea de a se organiza politic și, în ultimă instanță, libertatea de a

decide asupra chestiunii socialismului. O încercare a forțelor recționare influente din Austria de a devaloriza sau denatura politica
232
Concluziile Populorum Progressio, cu alte cuvinte, de a-și asuma dreptul exclusiv de a interpreta acest document, au primit respingere din partea cercurilor bisericești de conducere. Dr. König a promovat respingerea de către biserică a catolicismului politic militant din epoca austrofascismului și încearcă să mențină neutralitatea bisericii în chestiunile politice de partid. Desigur, acestor încercări li se opune, ca și până acum, o parte semnificativă a clerului. Dar forțele pozitive cresc în acest proces intern al bisericii. În cele din urmă, ei vor avea o influență din ce în ce mai mare asupra conștiinței și acțiunilor religioase ale maselor largi de credincioși, cu atât mai mult cu cât oamenii credincioși lucrători, tocmai din cauza conștiinței lor creștine, intră din ce în ce mai mult în conflict cu economicul dominant. și relațiile politice.
Procentul de credincioși este deosebit de mare în zonele rurale din Austria. Natura tradițională a opiniilor acestor straturi asupra proprietății este în mare măsură motivată de religie. Cu toate acestea, tocmai aceste straturi se află în perioada începutului revoluției științifice și tehnologice în fața presiunii crescânde din partea marilor capitaluri în industrie și agricultură. Aceasta, precum și relațiile de producție, prelucrare și comercializare a produselor care sunt caracteristice fermelor țărănești, care nu corespund unor condiții mai noi, pun aceste pături în pericol de a-și pierde proprietatea și însăși baza existenței lor. Lupta inevitabilă a țăranilor împotriva soluțiilor monopoliste (de exemplu, crearea de fabrici agricole), pentru soluții proprii, permițându-le să obțină competitivitate pe bază de cooperare sau altă bază colectivă; lupta pentru dreptul autentic al țăranilor de a participa la conducerea industriei care prelucrează produsele agricole – toate aceste puncte sunt importante, alternative bazate pe marxism pentru noi și alternative bazate pe creștini pentru țăranii și artizanii credincioși. Mișcarea cooperatistă creștină creată de Raiffeisen are o tradiție lungă în multe țări foarte dezvoltate și poate deveni acum o pârghie puternică în lupta pentru transformarea socială și democratică a agriculturii într-o societate capitalistă. În același timp, creează în mintea populației noastre rurale noi premise pentru o atitudine pozitivă față de formele de management economic socialist deja existente în lumea socialistă și, prin aceasta, pentru crearea ulterioară a propriei lor, pentru credincioși, ca înainte de formele socialiste motivate creștin în Austria socialistă.
Sau un alt exemplu: din orientarea politică generală a partidului nostru rezultă nevoia, alături de diverse
233
secțiuni ale oamenilor muncii și diferite partide democratice urmează să construiască Austria socialistă. Cu toate acestea, partidul de guvernământ, așa-numitul Partid Popular Austriac, reprezintă în prezent alianța auto-contradictorie dintre păturile de mijloc muncitoare, rurale și urbane, pe de o parte, și capitaliști, pe de altă parte. Acest partid „poporului” poate acționa ca un partid democratic al poporului doar în măsura în

care lupta interioară a partidului va aduce claritate echilibrului de interese ale muncitorilor și țăranilor creștini, precum și ale capitaliștilor „creștini” și ale marilor agrari. care sunt membri ai acestui partid. Pe de altă parte, Partidul Socialist Austriac, în prezent al doilea ca important partid, are nevoie de voturile muncitorilor creștini pentru a câștiga majoritatea în parlament. Dar în prezent, acest partid este doar pentru modernizarea capitalismului, care amenință proprietatea în sensul ei creștin. Există, astfel, o contradicție care poate avea un impact pozitiv atât asupra Partidului Socialist, cât și asupra oamenilor credincioși muncitori pe care dorește să-i cucerească de partea sa.
În cadrul dialogului, vorbim și despre probleme stringente, răspunsul la care credincioșii vor să-l audă în primul rând de la noi. Suntem pentru libertatea autentică de conștiință, dar în același timp susținem aceleași drepturi autentice pentru necredincioși. Suntem pentru acorduri între biserică și stat, care vor reglementa funcțiile pastorale ale bisericii, precum și posibilitatea de a preda legea lui Dumnezeu. Suntem pentru garanții legislative de respect pentru sentimentele și tradițiile religioase, care sunt în prezent o nevoie reală pentru majoritatea populației țării noastre. Aceste propuneri sunt pentru voi principii de nezdruncinat nu numai pentru Austria modernă, ci și pentru Austria socialistă. Din aceasta, în opinia noastră, rezultă că în Austria socialistă nu poate și nu trebuie să existe o poziție de monopol a unui anumit sistem de vederi și, prin urmare, nici o „religie de stat”, nici „ateism de stat”. Propaganda marxismului este sarcina Partidului Comunist Austriac ca Partid Marxist-Leninist al țării noastre.
Dialogul creativ în acest sens este, pentru noi, unitatea dialectică a teoriei și practicii revoluționare în Austria contemporană. A devenit o necesitate directă din cauza situației comune pentru marxisti și creștini din această lume și din cauza preocupării comune care rezultă pentru această lume, care poate fi salvată doar ca urmare a unei transformări revoluționare. A devenit acum o realitate reală, posibilă și deja rodnică, pentru așa ceva
234
viziuni complet diferite asupra lumii, precum marxismul și creștinismul, nu reprezintă un obstacol în calea discuțiilor și acțiunilor comune în epoca modernă, ci, dimpotrivă, le impun. Acționând ca o unitate dialectică a cuvântului și faptei, dialogul creativ, dar în esența lui, este din nou și din nou comparația de idei necesară pentru a crea, în primul rând, baza unei acțiuni comune pentru scopuri reale în domeniul universalului uman. aspiratii. Principalul lucru pentru noi în acest caz este dorința de a nu converti partenerul de dialog la credința noastră, ci de a-i explica părerile noastre și, la rândul nostru, de a înțelege mai bine poziția lui.
Această abordare, la care ne putem aștepta și de la un partener, duce la creșterea încrederii și la dispariția prejudecăților. Dialogul creativ nu înseamnă fraternizare în domeniul viziunii asupra lumii, respingerea principiilor sau tăcerea lor, respingerea discuțiilor ideologice, nu înseamnă deloc coexistență ideologică. În dialog, fiecare vorbește din propriile poziții, iar fiecare partener, în cursul continuării cu succes a

dialogului și a cooperării, măsoară constant și adevărata forță a ideilor sale.
În spiritul dialogului autentic, luptăm cu hotărâre împotriva anticlericalismului îngust, care este un obstacol în calea evaluării pozitive a tendințelor progresiste în rândul credincioșilor. Dar, în același timp, dialogul este împiedicat de intoleranța clericală încă vizibilă, care își are rădăcinile în influența uriașă a capitalului asupra bisericii, în propria poziție militantă a bisericii de proprietar al pământului și al capitalului, precum și în sistemul de învățământ. . Austria Socialistă, ca obiectiv important de cooperare între marxişti şi creştini, înseamnă pentru noi un stat care are un caracter socialist clar exprimat: partidele democratice care conduc statul trebuie, desigur, să se străduiască să înveţe, să educe oamenii în spiritul socialismului, inspirați-i în acest sens și, de asemenea, luați măsurile adecvate împotriva contrarevoluției violente.
Datorită eforturilor comune, lumea noastră va deveni în cele din urmă cu adevărat umană - comunistă. Indiferent dacă atunci fondatorii și reprezentanții acestei societăți vor adera la o viziune religioasă sau marxistă asupra lumii, aceste viziuni asupra lumii trebuie să dovedească acest lucru. Noi, marxiştii, suntem convinşi că dialogul creativ duce la aprofundarea şi la triumful final al principiilor noastre marxiste. Cu toate acestea, este, de asemenea, fără îndoială că aceasta duce la o umanizare rapidă a ideii creștine despre Dumnezeu. Și în măsura în care creștinul, acționând de concert cu noi, devine convins că în activitățile sale zilnice, chiar și așa umanizate, ideea lui Dumnezeu se dovedește în cele din urmă a fi inconsecventă, creștinii înșiși în mod conștient și

aruncați voluntar această inconsecvență religioasă, ideea lui Dumnezeu va înceta să fie necesară pentru ei. Și atunci va veni vremea despre care Marx a scris: „Reflecția religioasă a lumii reale poate dispărea cu totul numai atunci când relațiile vieții practice de zi cu zi a oamenilor sunt exprimate în conexiuni transparente și rezonabile între ei și cu natura”.
1 A*. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 23, p. 90.
HARRY HAKBERG (Suedia)
MARXISMUL ŞI UNELE PROBLEME ALE STATULUI BURGEEZ MODERN
În mesajul meu, aș dori să abordez următoarele probleme. În primul rând, modul în care noi, în elaborarea programului partidului nostru - Partidul de Stânga - Comuniștii Suediei - am considerat problema statului burghez, funcțiile acestuia și posibilitățile de influențare a acestuia. În al doilea rând, cum au influențat dezbaterea acestor întrebări evenimentele internaționale și, mai ales, agresiunea în creștere a Statelor Unite.
Vă rog să fiți îngăduitori. Discursul meu ți se poate părea unilateral, pentru că problema rolului statului într-o societate capitalistă dezvoltată, când este vorba de o țară mică, conține atât de multe aspecte diferite încât aproape orice prezentare a ei riscă să fie ambele. incompletă și unilaterală. Comisia noastră pentru dezvoltarea programului de partid a fost înființată în toamna anului 1964. Sarcinile acesteia au inclus,

în special, o analiză a statului capitalist, luând în considerare următoarele probleme:
a) dacă și, dacă da, în ce măsură sunt extinse funcțiile statului;
b) dacă clasa muncitoare, și dacă da, în ce măsură, poate influența statul în cadrul sistemului capitalist existent.
Întrebarea că aparatul de stat al Suediei a fost, este și va fi un instrument al burgheziei îndreptată împotriva clasei muncitoare și a altor forțe democratice nu este în sine discutabilă.
Comisia pentru Dezvoltarea Programului de Partid a prezentat un proiect de program chiar la începutul anului 1967. Iată ce spune despre statul burghez: „De la înființare, mișcarea muncitorească a întâlnit atât factori pozitivi, cât și negativi în dezvoltarea sa. Pe de o parte, votul universal, drepturi și libertăți democratice, o majoritate activă în Riksdag de mulți ani. Pe de altă parte, concentrarea capitalului de monopol în economie și întărirea dominației acestuia asupra organelor importante care formează opinia publică,
237
și peste masele largi; coeziunea de clasă a burgheziei și birocrația în administrație, militarism și poliție secretă.
Pe baza unei societăți de clasă se formează un mediu cultural și ideologic care dă naștere la prejudecăți și idei distorsionate despre realitate, care contribuie și la păstrarea echilibrului de forțe existent. Puterea de stat în diferitele sale manifestări se exercită sub presiunea constantă a luptei de clasă, precum și sub presiunea diferitelor forțe politice. Dar deja în însuși sistemul statului există tendința de a acționa ca o forță care guvernează societatea de clasă.
Ultimul punct, care spune că deja în însuși sistemul statului există „tendința de a acționa ca o forță care controlează societatea de clasă”, a fost o încercare de aplicare în domeniul teoriei statului! cunoscuta teză a lui Marx, formulată de acesta în Capitalul, că legile obiective ale producției capitaliste pot fi modificate constant sub influența luptei clasei muncitoare pentru interesele ei. Am dori să considerăm acest lucru ca pe un avertisment împotriva oricărui tip de fatalism.
Discuția programului nostru a arătat, totuși, că această formulare a fost greșit înțeleasă și interpretată greșit. Un tovarăș care a vorbit despre această problemă la Congresul Partidului din mai anul trecut a remarcat că proiectul de program este prea general. El a continuat spunând: „La întocmirea programului a fost necesar să se determine caracterul de clasă al statului. Dar acest lucru trebuie făcut în așa fel încât să nu conducă mișcarea muncitorească în izolare și pasivitate. Statul și organele sale nu trebuie privite ca de nezdruncinat, inexpugnabile. Nu au nevoie să fie fetișați. Programul trebuie să sublinieze atât posibilitățile reale și necesitatea luptei de clasă, cât și în același timp caracterul și forța adversarilor noștri. În conformitate cu aceasta, teza de mai sus în program este în cele din urmă formulată astfel: „De la înființare, mișcarea muncitorească a întâlnit atât factori pozitivi, cât și negativi în dezvoltarea sa. Pe de o parte, votul universal, parlamentarismul, drepturile și libertățile democratice, o majoritate activă în Riksdag de mulți ani. Pe de altă parte,

concentrarea capitalului financiar în economie, întărirea dominației acestuia asupra organelor importante care formează opinia publică și asupra maselor largi de oameni; solidaritatea de clasă a burgheziei și birocrația în administrație, militarism și poliție secretă.
Relațiile de proprietate și puterea capitalismului și-au pus amprenta asupra legislației. Relațiile de proprietate ale capitalismului sunt protejate de autoritățile executive, judiciare și administrative. Poporul alege Riksdag-ul, dar statul

veghează asupra intereselor societății de clasă. Pozițiile cheie de conducere nu sunt accesibile supravegherii și controlului democratic. Există un sistem larg de conexiuni între aparatul de stat și capitalul financiar. Organele în care sunt reprezentate simultan aparatul de stat, monopolurile și sindicatele de vârf devin din ce în ce mai răspândite. Datorită luptei politice atât în cadrul aparatului de stat (de exemplu, în Riksdag), cât și în afara acestuia, clasa muncitoare a influențat activitățile statului și a obținut anumite succese și reforme. Dar pe măsură ce rolul aparatului de stat devine mai puternic, această luptă devine din ce în ce mai importantă. Această problemă nu va fi niciodată eliminată de pe ordinea de zi. Din ce în ce mai multe forțe se îndreaptă către marxism. În Suedia, tinerii studenți manifestă acum o activitate politică deosebită. Intervenția brutală a poliției și dispersarea demonstrațiilor de solidaritate cu Vietnam au contribuit la faptul că forțele progresiste au simțit în practică caracterul de clasă al statului. Anii 1960 pot fi numiți în mare măsură o perioadă a iluziilor pierdute. Iluziile despre statul bunăstării, despre Statele Unite, despre capitalism s-au risipit. Vechile idei se schimbă atât în cadrul diferitelor grupuri de stânga socialistă, cât și în relațiile dintre ele. Dar altceva este important. Există o înțelegere tot mai mare că fiecare pas practic în luptă este mai important decât sute de programe. Și numai în practică se verifică corectitudinea concluziilor politice.

CHODJU UGAI (Japonia)

ÎN APĂRAREA ŞI DEZVOLTAREA DOCTRINEI MARXISM-LENINISMULUI

O problemă de o importanță capitală în apărarea purității marxism-leninismului este acum lupta pe două fronturi: împotriva oportunismului de dreapta și de stânga și a revizionismului. Întreaga viață a lui Karl Marx și Friedrich Engels, după cum a remarcat V. I. Lenin, a fost o luptă împotriva tuturor felurilor de teorii care erau fundamental ostile marxismului1. Ei au luptat împotriva lui A. Ruge, B. Bauer și a altor tineri hegelieni la începutul anilor 1940, împotriva proudhonismului în domeniul economiei de la sfârșitul anilor '40 și până în anii '50, împotriva lassalianismului și bakuninismului în chestiuni legate de mișcarea muncitorească din anii 60, împotriva pozitivismului lui Dühring la sfârșitul anilor 70 etc. Opunându-se teoriilor și ideologiilor burgheze sancționate de guvern, precum și împotriva tot felului de tendințe ale socialiștilor utopici, Marx și Engels au aprobat în cele din urmă pentru teoria lor un rol de lider în mișcarea muncitorească. .
De-a lungul vieții, Lenin s-a luptat împotriva „tendințelor ostile marxismului în cadrul marxismului”: revizionism de ambele feluri. În procesul de luptă împotriva „marxismului legal”,

„economismului”, menșevicilor, oportunismului și social-șovinismului lui Kautsky, Plehanov și alții, precum și împotriva grupurilor lui Troțki, Buharin etc., adică în procesul de luptând pe două fronturi cu oportunismul „de stânga” și de dreapta de orice tip, Lenin a apărat învățăturile lui Marx, aplicând-o creativ într-o situație nouă, a condus învingătoarea prima revoluție proletariană din istorie. Marxismul s-a dezvoltat în marxism-leninism.

O trăsătură a oportunismului și revizionismului modern de „stânga” și dreapta, împotriva cărora luptăm, este că aceste curente ostile marxismului-leninismului au apărut atunci când mișcarea comunistă internațională a obținut succese istorice, exprimate în primul rând în formarea sistemului socialist mondial.

În articolul „Diferențe în mișcarea muncitorească europeană”, scris în 1910, Lenin a subliniat că a fost revizionism

1 Vezi V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 17, p. 18.

iar anarhismul sunt două mișcări majore opuse marxismului. El a subliniat: „Principalele diferențe tactice din mișcarea muncitorească modernă din Europa și America se rezumă la lupta împotriva a două tendințe majore care se retrag din marxism, care a devenit de fapt teoria dominantă în această mișcare. Aceste două tendințe sunt revizionismul (oportunismul, reformismul) și anarhismul (anarho-sindicalismul, anarho-socialismul). Ambele aceste abateri de la teoria și tacticile marxiste predominante în mișcarea muncitoare au fost observate sub diferite forme și cu diverse nuanțe în toate țările civilizate pe parcursul a mai bine de jumătate de secol din istoria mișcării de masă a clasei muncitoare.

Revizionismul modern și oportunismul de ultra-stânga nu sunt altceva decât forma modernă a două abateri de la principiile marxism-leninismului.

Reprezentanți ai revizionismului modern, îndreptându-și atenția către schimbările din situația de după cel de-al Doilea Război Mondial: formarea sistemului mondial al socialismului, dezvoltarea mișcării revoluționare în țările capitaliste, prăbușirea în continuare a sistemului colonial și, ca ca urmare a tuturor acestor schimbări, mari schimbări în raportul de forțe dintre cele două sisteme, precum și o creștere bruscă a puterii distructive a războiului odată cu apariția armelor nucleare cu rachete, dezvoltarea semnificativă a capitalismului de monopol de stat, științific și revoluția tehnologică etc., declară că prevederile de bază ale marxism-leninismului sunt depășite. În acest fel, ei alunecă într-o revizuire a marxism-leninismului de la dreapta, numind-o „dezvoltarea sa creativă”. În opinia noastră, principala manifestare a unui astfel de revizionism se observă într-o abatere bruscă de la evaluările marxiste despre război și pace, imperialism, mișcarea revoluționară în țările capitaliste, mișcarea de eliberare națională, construirea socialismului, normele relațiilor dintre partidele comuniste, natura partidelor social-democrate etc.

Cel mai concentrat oportunism de dreapta se manifestă în chestiuni de evaluare a imperialismului american și a poziției în raport cu acesta. Reprezentanții revizionismului modern, confruntându-se direct cu schimbările fundamentale din situația

internațională și cu amenințarea războiului nuclear, declară că și guvernul statului imperialist american s-a apropiat de cursul coexistenței pașnice. Ei evită acțiuni decisive împotriva politicii sale de război și agresiune.
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 20, p. 62.

În cursul luptei împotriva revizionismului s-a conturat oportunismul de ultra-stânga, care este extrema cealaltă, opusă mecanic revizionismului modern. Trăsăturile sale, în opinia noastră, constă în faptul că, deși proclamă apărarea principiilor marxism-leninismului, de fapt, ignoră realizările teoretice și practice ale mișcării comuniste internaționale din ultimele decenii, absolutizează experiența acumulată. într-o țară și rolul unui anumit individ, încearcă să impună mișcării comuniste internaționale cele mai extreme oportunism și splitism de ultra-stânga, lichidationism și anarhism. Principalele sale manifestări sunt respingerea frontului unic antiimperialist, absolutizarea unilaterală a experienței luptei armate și războiului popular într-o anumită țară, neatenția față de condițiile luptei de clasă din țările capitaliste dezvoltate, nerecunoașterea. a principiilor de independență și egalitate pentru fiecare partid comunist, amestecul deschis al marii puteri în mișcarea revoluționară a altor țări, un apel la răsturnarea acelor state socialiste care ar fi „renascut”, apărarea unei scindări deschise în comunismul internațional. mișcare, impunerea unui cult al personalității unui anumit lider la scară internațională.
Una dintre cele mai importante teze susținute de oportuniștii de ultra-stânga, care provoacă pagube enorme mișcării comuniste internaționale și luptei popoarelor din întreaga lume, este teoria unui „front unit antiamerican, antisovietic. „, care se opune acțiunii internaționale unite, un front unit al forțelor antiimperialiste, democratice, care luptă împotriva agresiunii imperialismului american în Vietnam. Reprezentanții oportunismului de ultra-stânga urmează cu insistență un curs sectar care împarte acțiunile comune ale forțelor antiimperialiste, democratice, care ies în sprijinul poporului vietnamez.
În ultimul deceniu, partidul nostru, Partidul Comunist Japonez, a urmat un curs de luptă pe două fronturi. Atât pe plan intern, cât și internațional, a purtat o luptă fără compromisuri împotriva revizionismului, dogmatismului și sectarismului modern. Depășirea oportunismului de ambele feluri este o sarcină care trebuie îndeplinită în primul rând de partidul fiecărei țări.
Totuși, întrucât acest fenomen este internațional, lupta pentru a-l depăși este sarcina comună a mișcării comuniste internaționale. Probabil că această luptă se va dezvolta cel mai eficient în procesul de consolidare a acțiunilor comune bazate pe sarcinile comune ale partidelor comuniste din toate țările în condiții moderne -

sarcinile de luptă comună împotriva agresiunii imperialismului american în Vietnam, precum și prin organizarea de discuții în formele cele mai oportune.
Alături de acțiunile împotriva oportunismului „de stânga” și de dreapta în cadrul mișcării comuniste internaționale, un loc important în lupta de apărare a învățăturilor marxism-

leninismului îl ocupă lupta ideologică și teoretică împotriva diferitelor tendințe ale partidelor social-democrate.

Partidele social-democrate, spre deosebire de partidele marxist-leniniste, nu sunt partide unite printr-o anumită teorie și ideologie. Cu toate acestea, este incontestabil că socialismul mic-burghez domină în interiorul lor, inclusiv revizionismul Internaționalei a II-a și alte tendințe reformiste. Din pozițiile majorității partidelor social-democrate europene și ale Partidului Japonez al Socialismului Democrat, din declarația adoptată de Internaționala Socialistă la Oslo (1962), reiese clar că pozițiile cele mai caracteristice pentru partidele social-democrate din lume sunt : 1) o încetare cuprinzătoare a legăturilor cu marxismul; 2) considerarea ţărilor socialiste şi mişcarea comunistă internaţională drept principalii lor duşmani şi susţinerea taberei imperialismului condus de imperialismul american în principalele trăsături ale politicii internaţionale; 3) așa-numitul „socialism democratic”, care predică degenerarea capitalismului modern în „state prospere”, realizat prin compromis între muncă și capital. Acest „socialism democratic” îmbină o apărare burgheză intensă și deschisă a cursului reformist tradițional cu anticomunismul. Programul său antisocialist nu are absolut nimic de-a face cu socialismul.

În același timp, o parte a partidelor social-democrate (de exemplu, Partidul Socialist din Japonia) aderă la o poziție care neagă „socialismul democratic”. Totuși, chiar dacă aceste partide par „de stânga” pe plan internațional, cursul și activitatea lor în ansamblu nu sunt libere de trăsăturile inerente partidelor socialismului mic-burghez, ele nu sunt eliberate de limitările lor.

Acest lucru se manifestă clar, de exemplu, în documentele de program ale Partidului Socialist din Japonia.

În primul rând, programul SPJ stabilește clar o poziție deschis ostilă marxism-leninismului, anticomunistă: „Comunismul calcă de fapt democrația, neagă individualitatea, libertatea și demnitatea omului, existența lui este incompatibilă cu socialismul construit pe o democrație democratică. baza... După ce am depășit comunismul, vom realiza o revoluție socialistă în democrație și pace.”

9   243

În al doilea rând, documentul de politică „Drumul către socialism în Japonia”, adoptat la Congresul Partidului din 1966, ca curs al „revoluției socialiste” din Japonia, reflectă poziția de sustragere a datoriei principale: de a răsturna dominația imperialismului american. în Japonia, negând poziția dependentă a Japoniei de SUA. Același document expune „teoria unei revoluții pașnice obligatorii”, din care rezultă că dacă doar forțele de reformă din Japonia aleg cu încredere „calea revoluției pașnice”, atunci realizarea revoluției prin mijloace pașnice va fi garantată. Aceasta nu este altceva decât o demonstrație a caracterului oportunist mic-burghez al cursului „spre revoluție” adoptat de partidul socialist, ai cărui reprezentanți, vorbind despre revoluția socialistă, sunt incapabili să înțeleagă complexitățile și dificultățile luptei pentru implementarea ei.

În al treilea rând, scopul „socialismului”, proclamat în documentele de program ale partidului socialist, este socializarea parțială a mijloacelor de producție. În același

timp, abolirea oricărei proprietăți private asupra mijloacelor de producție și naționalizarea socialistă a mijloacelor de producție care rezultă nu sunt recunoscute ca sarcina principală a revoluției socialiste. Se presupune că relațiile de proprietate privată asupra mijloacelor de producție și exploatarea capitalistă vor fi păstrate în zone vaste ale economiei. În conținutul său, acesta diferă puțin de programul economic al „socialismului democratic” — așa-numita „democrație economică” — și, în cele din urmă, se reduce la un program de reforme parțiale sub capitalism.

Revizioniștii moderni au modificat evaluarea marxist-leninistă a caracterului mic-burghez al partidelor social-democrate, au proclamat teoria așa-zisei „reevaluări” a partidelor social-democrate, care plasează partidele social-democrate la egalitate cu cele comuniste. partide ca „partide ale clasei muncitoare”, „partide socialiste”. Exact asta fac revizioniștii în țara noastră. Ei au prezentat teoria „pluralității avangardei” și alte declarații antimarxiste, antileniniste, au declarat caducă teza rolului de avangarda al Partidului Comunist în revoluție și au înlocuit-o cu teza posibilității victoriei. al revoluției socialiste sub conducerea Partidului Social Democrat etc. Ca „argument” cel mai convingător, confirmând corectitudinea teoriei „pluralității avangardei”, se referă la presupusul „revoluționar”, „marxist”. ” natura Partidului Socialist Japonez. Cu toate acestea, direcția reală a cursului și organizarea partidului socialist dovedesc în mod clar eroarea acestor argumente.

244

În Japonia de astăzi, forțele reacționale americano-japoneze, profitând de situația dificilă din mișcarea comunistă internațională, cauzată de activitățile oportuniștilor „de stânga” și de dreapta, efectuează un atac furibund asupra ideilor de socialism și comunism, făcându-le una dintre țintele principale ale atacurilor lor anticomuniste. Într-o astfel de situație, o respingere hotărâtă a acestor atacuri anticomuniste și o explicație a adevăratului conținut al socialismului și comunismului către mase largi de oameni muncitori devin zone din ce în ce mai importante ale luptei ideologice din Japonia. În același timp, aceasta face o sarcină și mai importantă întărirea criticii de principiu la adresa cursului oportunist anticomunist al Partidului Socialist, Partidului Socialismului Democrat și a altor partide social-democrate. În raport cu Partidul Socialist Japonez, Partidul Comunist ar trebui să-și îndrepte eforturile spre realizarea unității de acțiune, un front unit, a cărui necesitate este dictată de solicitările urgente ale poporului, combinându-le cu critica de principiu și polemicile în domeniul politică și ideologie.

Una dintre cele mai importante întrebări pentru dezvoltarea cauzei socialismului la scară internațională, a cărei temelie a fost pusă de Marx, este problema protejării drapelului internaționalismului proletar de tot felul de abateri naționaliste și mai ales de marile. -politica puterii.

Marx și Engels au încheiat primul document programatic al socialismului științific, Manifestul Comunist, cu marele apel „Proletari din toate țările, uniți-vă!”. Aici se proclamă principiul de bază al internaționalismului proletar în cea mai

frapantă formă și se exprimă spiritul de solidaritate internațională al clasei muncitoare. „Manifestul Partidului Comunist” spune că comuniștii „în lupta proletarilor din diverse națiuni... evidențiază și apără interesele comune ale întregului proletariat, independent de naționalitate” L.
Trebuie subliniat că Marx și Engels de-a lungul vieții au purtat cu hotărâre și fără compromisuri o luptă împotriva oricărei manifestări a unei poziții limitate, naționaliste, încercând să subordoneze mișcarea internațională intereselor „luptei” clasei muncitoare într-o „țară”. . În același timp, ei considerau ceva inseparabil de premisele naturale ale internaționalismului proletar responsabilitatea clasei muncitoare din fiecare țară și a partidului său față de mișcarea revoluționară din țara lor. „Dacă nu în conținut, atunci în formă, lupta proletariatului împotriva burgheziei este la început o luptă națională.
K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 437.
245
Desigur, proletariatul fiecărei țări trebuie mai întâi să pună capăt propriei sale burghezii.
Formele specifice pe care solidaritatea internațională le ia în cursul dezvoltării mișcării muncitorești și comuniste internaționale (în special, formele sale organizatorice) au suferit multe schimbări istorice. Dar principiile de bază ale internaționalismului proletar, formulate de Marx și Engels în Manifestul Comunist, au rezistat testului a mai mult de un secol de istorie a luptei. Cu siguranță și-au dovedit valoarea. Astăzi, apărarea acestor principii devine una dintre cele mai importante sarcini ale mișcării revoluționare și comuniste mondiale.
În condițiile moderne, esența internaționalismului proletar, ale căror principii trebuie să le adere cu fermitate toate partidele marxist-leniniste, constă în combinarea corectă a următoarelor trei puncte: în primul rând, consolidarea solidarității internaționale în lupta comună împotriva dușmanilor comuni, în special împotriva războiului și agresiunii imperialismului american; în al doilea rând, responsabilitatea înaintea revoluției din propria țară, activitate dezinteresată în interesul dezvoltării și victoriei mișcării revoluționare din propria țară; în al treilea rând, lupta împotriva tuturor manifestărilor de mare putere, care necesită aderarea necondiționată la o anumită țară și justifică intervenția forțelor străine în mișcarea revoluționară, precum și împotriva servilismului generat de acest fenomen. După cum se precizează clar în Declarația Conferinței Reprezentanților Partidelor Comuniști și Muncitorilor din 1960, apărarea fermă a principiilor marxist-leniniste de independență, egalitate, neamestec în treburile interne ale celuilalt în relațiile dintre toate partidele servește ca o condiţie prealabilă pentru îmbinarea corectă de către Partidele Comuniştilor şi Muncitorilor a tuturor ţărilor de responsabilitate faţă de mişcarea revoluţionară.în ţara sa cu o solidaritate cu adevărat internaţională. Pe această bază, pentru prima dată, devine posibilă o adevărată raliune a mișcării comuniste internaționale, bazată pe principiile internaționalismului proletar.
Experiența mișcării comuniste internaționale arată că, dacă un partid se aseamănă cu centrul de conducere al mișcării comuniste internaționale sau se plasează deasupra mișcării comuniste

internaționale, are o atitudine de mare putere de lipsă de respect față de dreptul altor partide comuniste și muncitorești. la independență și egalitate, atunci indiferent de partid, cu siguranță va dăuna dezvoltării corespunzătoare a mișcării comuniste internaționale. O astfel de parte nu poate să nu se angajeze

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 435,

greșeli grave care contravin intereselor mișcării revoluționare mondiale în ansamblu.

Este clar că situația gravă care s-a dezvoltat recent în legătură cu evenimentele din Vietnam necesită eforturi și mai insistente pentru a realiza cooperarea și solidaritatea mișcării comuniste internaționale. Prin urmare, dacă se ține o conferință internațională a partidelor comuniste și muncitorești într-un moment în care condițiile pentru aceasta sunt coapte, după o pregătire suficientă, atunci ea poate deveni, fără îndoială, o formă eficientă de întărire a solidarității mișcării comuniste internaționale. Totuși, aceasta nu înseamnă deloc că în orice condiții desfășurarea unei conferințe internaționale va aduce cu siguranță o contribuție pozitivă la raliul mișcării comuniste internaționale. Într-o situație în care mișcarea comunistă internațională se află, ca și astăzi, într-o situație dificilă, este important să ne gândim cu seriozitate dacă sunt condițiile propice pentru desfășurarea unei conferințe internaționale care ar fi utilă pentru coeziunea internațională și ce fel de pregătire este necesară pentru aceasta. Considerăm că atunci când nu sunt încă împlinite condițiile pentru desfășurarea unei conferințe internaționale, eforturile de unire a mișcării comuniste internaționale nu trebuie reduse la organizarea unei conferințe internaționale. Ar fi oportun să se caute alte forme specifice de consolidare efectivă a forțelor internaționale într-o situație reală și concretă. Considerăm că într-o situație atât de complexă este nepotrivit, detașat de condițiile specifice, să considerăm ca piatră de încercare a internaționalismului proletar poziția în raport cu o anumită conferință internațională.

Pe măsură ce sărbătorim 150 de ani de la nașterea lui Marx, suntem hotărâți să întărim unitatea marxist-leninistă a mișcării comuniste internaționale și să luptăm pentru adevărata ei unitate.

Orice complicații ar putea apărea, marxismul-leninismul, ale cărui baze au fost puse de Marx și care a fost dezvoltat de Lenin, nu se estompează. Învățătura invincibilă a marxismului-leninismului își va dovedi cu siguranță corectitudinea în cursul luptei clasei muncitoare internaționale și a popoarelor lumii întregi, în cursul dezvoltării istoriei lumii. El va câștiga cu siguranță. Mișcarea comunistă internațională va realiza unitatea la un nivel și mai înalt și va asigura dezvoltarea creativă a marxism-leninismului. Nu există nicio îndoială că forțele mișcării revoluționare mondiale, înaintând înainte, vor obține victorii istorice mondiale și mai strălucitoare.

V. M. CHKHIKVADZE

e

KARL MARX DESPRE STAT, DEMOCRATIE SI DREPT

Importanța crescândă a reglementării statului-juridice a relațiilor economice și sociale, politice și ideologice se

observă, într-o măsură sau alta, în întreaga lume, dar în țările capitaliste și socialiste se datorează diverselor motive și este diametral opuse în consecințele sale. .

În condițiile crizei generale a capitalismului, întărirea rolului statului burghez este cauzată, în primul rând, de dorința burgheziei, cu ajutorul mijloacelor juridice statale, de a încetini dezvoltarea muncii internaționale. mișcarea de eliberare de clasă și națională, se opun sistemului mondial al socialismului, întărește poziția capitalismului în lupta împotriva socialismului, protejează interesele monopolurilor, otrăvește conștiința poporului muncitor, pentru a-i menține în ascultare.

Procese fundamental diferite predetermină rolul crescând al statului în țările socialiste. Accelerarea dezvoltării sociale, creșterea rapidă a forțelor productive cauzate de socialism și sarcinile grandioase de construire a unei noi societăți sunt motivul principal pentru aprofundarea și extinderea managementului de stat a afacerilor sociale.

Rolul statului crește și în țările care au rupt lanțurile colonialismului și desfășoară o revoluție antiimperialistă. Acest lucru este determinat de lupta lor pentru independența națională completă, libertate și progres social. În țările care au ales calea dezvoltării non-capitaliste, rolul crescând al statului este determinat și de sarcinile de reorganizare a societății pe baza proprietății private.

Îmbogățită de experiența revoluționară acumulată în diverse formațiuni socio-economice, învățătura lui Marx despre stat, democrație și drept are un impact enorm asupra soartei întregii omeniri.

248

eu

Apariția marxismului a fost o revoluție în dezvoltarea gândirii politice și juridice. Era dominației neîmpărțite a idealismului în știința și jurisprudența statului sa încheiat. S-au dezvăluit secretele originii statului și a dreptului, au fost cunoscute legile funcționării și dezvoltării lor.

Karl Marx este creditat cu dezvoltarea unei abordări metodologice consecvente științifice a studiului societății umane, a studiului dezvoltării sale și a destinelor istorice. Marx consideră societatea în toată complexitatea și inconsecvența ei, în toată diversitatea ei enormă; dezvăluie pe deplin forțele motrice ale dezvoltării.

Văzând cauza finală și forța motrice a dezvoltării sociale în dezvoltarea economică a societății, în modul de producție, marxismul a arătat că schimbarea formațiunilor sociale, a tipurilor de stat, a democrației și a dreptului nu este un capriciu al indivizilor sau un capriciu al întâmplării. , ci un proces istoric natural.

Marxismul a dovedit că statul și dreptul, toate formele politice și juridice, sunt în cele din urmă condiționate de sistemul corespunzător de relații economice ale societății de clasă, care se dezvoltă obiectiv, adică indiferent de intențiile și dorințele oamenilor.

Potrivit lui Marx, instituțiile juridice de stat nu sunt o reflectare pasivă a bazei economice care le-a dat naștere. Dimpotrivă, statul și legea au un efect de retragere enorm asupra

bazei și asupra societății în ansamblu. Dezvoltarea statului și a dreptului, fiind în ultimă instanță condiționată de modul de producție, este supusă unor legi speciale, specifice, care nu sunt deloc identice cu legile de dezvoltare și funcționare a bazei economice, legi sociologice generale sau legi istorice generale.
Interpretarea dialectico-materialistă a statului și a dreptului i-a permis lui Marx să fundamenteze caracterul lor istoric trecător. Statul și legea nu există pentru totdeauna. În zorii civilizației, diviziunea socială a muncii duce inevitabil la formarea proprietății private, scindarea societății în clase și începe exploatarea omului de către om.
Aceasta duce la apariția statului și a dreptului; aceştia din urmă asigură dominaţia politică a exploatatorilor asupra celor exploataţi.
Statul și legea nu rămân într-o stare fixă și neschimbătoare. Ca și restul societății, ei sunt supuși schimbării și schimbării. Ca urmare a schimbărilor sociale fundamentale
249
sistemul juridic de stat sclavagist este înlocuit de un sistem feudal, care apoi, în revoluția antifeudală, burgheză, cedează loc statului și dreptului de tip capitalist.
Revoluția proletariană victorioasă transferă puterea maselor muncitoare, conduse de clasa muncitoare, și înființează un nou stat socialist. Această statalitate diferă calitativ de sistemele de stat-juridice ale claselor exploatatoare. Ajunsă în faza cea mai înaltă a comunismului, depășind diferențele de clasă și eterogenitatea socială, după ce a asigurat dezvoltarea maximă a democrației, societatea încetează să mai aibă nevoie de legile statale și legale. Se sting, adică se transformă treptat în organizarea și normele sociale ale autoguvernării publice comuniste.
Karl Marx și Friedrich Engels, iar după ei V. I. Lenin, au subliniat și adus mereu în prim-plan esența de clasă a statului și a dreptului. Clasa care concentrează în mâinile sale principalele instrumente și mijloace de producție este în același timp clasa dominantă politic. Puterea de stat, regulile de drept sunt folosite pentru a păstra, în primul rând, metoda de producere și distribuire a bunurilor materiale care îi place.
Marx și Engels au arătat pentru prima dată în istoria gândirii sociale adevărata natură a puterii politice. „Puterea politică în sensul propriu al cuvântului”, subliniau ei în Manifestul Comunist, „este violența organizată a unei clase pentru a suprima alta” L Este această trăsătură de bază care s-a reflectat în definiția marxistă a stării unei clase. societatea antagonistă de clasă ca mașină „pentru menținerea dominației unei clase asupra alteia. Definiția de mai sus subliniază scopul de clasă al statului - nevoia clasei conducătoare de a menține în ascultare și de a suprima clasele opuse.
Totuși, ceea ce s-a remarcat nu epuizează caracterizarea lui Marx a esenței multifațete a statului. Marx credea că statul este, în plus, o organizație care, prin prisma intereselor de clasă, rezolvă problemele care decurg din nevoile întregii societăți.
Desigur, această proprietate obiectivă a statului nu îl transformă în nici un fel într-o forță supraclasă, nu exclude deloc fondul său intern pur de clasă.

"LA. Marx și F. Engels, - indicat în tezele Institutului de marxism-leninism din subordinea Comitetului central al PCUS „Fondatorul comunismului științific”, publicate la 150 de ani de la

1 Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 447.

la nașterea lui Marx, a dezvoltat doctrina revoluției socialiste ca singura cale posibilă pentru ca proletariatul să câștige puterea politică și să creeze condiții pentru construirea unei noi societăți. Ei au acordat cea mai mare importanță creativității revoluționare a maselor, s-au opus abordării stereotipate a problemelor revoluției socialiste, au prezentat ideea unei varietăți de forme pentru implementarea acesteia. Marx, în special, a susținut în mod consecvent teza despre posibilitatea unor modalități atât pașnice, cât și nepașnice de cucerire a puterii de stat de către proletariat. Marxismul-leninismul nu a aderat niciodată la poziții care exclud mijloacele pașnice de luptă pentru puterea politică în societate; dimpotrivă, el a pornit întotdeauna din oportunitatea și dezirabilitatea pentru proletariat a folosirii unor astfel de mijloace în anumite condiții sociale. Această idee a fost subliniată de nimeni altul decât Marx în epoca Primei Internaționale, când mișcarea muncitorească internațională făcea primii pași. Într-un discurs despre rezultatele Congresului de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor, rostit la 8 septembrie 1872 la o întâlnire de la Amsterdam, el a subliniat că clasa muncitoare trebuie, în cele din urmă, să-și ia puterea politică în propriile mâini pentru a înființa o nouă organizație. a muncii: „Dar noi nu au susținut niciodată că acest scop trebuie atins peste tot prin aceleași mijloace.

Știm că trebuie să luăm în calcul instituțiile, obiceiurile și tradițiile diferitelor țări; și nu negăm că există țări precum America, Anglia și dacă aș cunoaște mai bine instituțiile voastre, poate aș adăuga la ele Olanda, în care muncitorii își pot atinge scopul prin mijloace pașnice.

De ce a făcut atunci Marx o asemenea excepție pentru America și Anglia? Motivele erau înrădăcinate în situația politică a acestor țări, în faptul că în America, de exemplu, la acea vreme nu se crease încă un aparat de stat birocratic centralizat, în Anglia (în metropolă) tradițiile parlamentare erau puternice și existau nici o mașină birocratică militară dezvoltată. Este important de reținut următoarele concluzii fundamentale din discursul de mai sus al lui Marx: în primul rând, revoluțiile nu trebuie făcute prin aceleași metode și mijloace; în al doilea rând, alături de căile nepașnice de cucerire a puterii de stat de către proletariat, pot apărea mijloace pașnice de atingere a acestui scop; în al treilea rând, modurile în care se dezvoltă procesul revoluționar depind de condițiile sociale și politice specifice diferitelor țări.

1 „Fondatorul comunismului științific”. Rezumate pentru aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Karl Marx. M., 1968, p. 8.

2 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 18, p. 154.

Astăzi, relațiile sociale din unele țări capitaliste creează de fapt o oportunitate reală de a evita forme atât de ascuțite și

extreme de luptă de clasă, cum ar fi revolta armată și războiul civil. Dar, în acest caz, posibilitatea unei reorganizări revoluţionare a societăţii – preluarea puterii de stat şi transferul principalelor mijloace de producţie în mâinile oamenilor – este asigurată de alţi factori, a căror acţiune nu provoacă enormul sacrificii, vărsări de sânge etc. care însoțesc toate războaiele.

Astfel de factori pot fi câștigarea de către clasa muncitoare a unei majorități solide în parlament, transformarea acesteia într-un instrument care exprimă interesele poporului. Desigur, acest lucru poate avea loc cu condiția să se lanseze o luptă extraparlamentară amplă pentru a sparge rezistența forțelor recționare.

Înțelegerea marxistă a problemei posibilității utilizării metodelor pașnice pentru cucerirea puterii de stat de către clasa muncitoare, precum raiul de pe pământ, este departe de credința oportunistă în puterea miraculoasă a parlamentarismului burghez. Diferența constă în faptul că posibilitatea unui mod pașnic de tranziție la socialism, așa cum este subliniat în documentele de program ale PCUS și ale mișcării internaționale comuniste și muncitorești, este asociată cu necesitatea realizării unei revoluții socialiste, presupune invariabil. revoluţie. În programele reformiste există o „cale pașnică”, dar nu există revoluție.

Sarcinile luptei pentru puterea de stat în țările burgheze în prezent obligă la utilizarea unor metode și mijloace diverse și dinamice, tactici flexibile de acțiune revoluționară. Luptă pentru cucerirea puterii de stat și stăpânirea pârghiilor politice pentru transformarea ulterioară a societății pe baza socialismului, partidele comuniste luptă pentru respectarea drepturilor și libertăților burghezo-democratice, a funcționării normale a instituțiilor parlamentare și a altor instituții.

Dogmatiștii și sectanții văd în cererile partidelor comuniste de a realiza reforme democratice profunde o legătură cu reformiștii, care au cauzat mari pagube mișcării revoluționare, o retragere față de marxism, o divergență față de K. Marx, F. Engels și V. I. Lenin. O analiză a moștenirii teoretice a clasicilor marxism-leninismului arată că aceștia nu au înlăturat niciodată problema necesității de a lupta pentru reforme democratice, ci au subliniat în același timp eșecul reformismului ca ideologie oportunistă care a pus o reformă fără inimă. în frunte, a făcut din ea un scop în sine și a înlocuit revoluția.jumătăți de măsură reformiste și iluzii reformiste.

252

Lucrările lui Karl Marx, Friedrich Engels și V. I. Lenin tratează cea mai complexă legătură dialectică dintre reforme și revoluția socialistă. Reformele economice în interesul clasei muncitoare, democratizarea statului și a instituțiilor juridice ale societății burgheze duc la o ușurare semnificativă a luptei de clasă și la întărirea pozițiilor de clasă ale proletariatului, subminează capitalismul, îi sparg și deformează structura. Prin ele însele, aceste măsuri, luate împreună sau separat, nu oferă și nu pot da o victorie politică completă proletariatului, nu elimină lupta de clasă și nu înlătură problema revoluției socialiste. Prin urmare, Karl Marx, Friedrich Engels și V. I. Lenin au făcut distincția între programul democratic și proletar

al revoluției și au avertizat în orice mod posibil împotriva unui entuziasm unilateral pentru reforme în detrimentul principalului scop al clasei muncitoare - realizarea unei înlocuirea revoluționară a capitalismului cu o nouă societate socialistă. Marx și Engels au subliniat că comuniștii „ar trebui să împingă până la limitele extreme propunerile democraților, care, bineînțeles, vor acționa nu revoluționari, ci doar reformiste...” L Aceste cuvinte adresate membrilor Ligii Comuniștilor în mijlocul secolului trecut sunt relevante chiar şi în zilele noastre. Cert este că în multe ţări burghezia imperialistă, înspăimântată de amploarea mișcării revoluționare, pornește pe calea renunțării la democrație, pe calea reacției și a violenței. Principala forță care blochează drumul forțelor de reacție și război este clasa muncitoare, condusă de partidele comuniști și muncitorești. Clasa muncitoare este acum cel mai important luptător și gardian al tradițiilor și instituțiilor burghezo-democratice.

O condiție și rezultat obligatoriu al revoluției socialiste, indiferent de formă (pașnică sau nepașnică) este, după Marx, distrugerea vechiului aparat de stat. În „Prefața” lor comună la ediția germană a Manifestului Comunist, Marx și Engels au scris: „În special, Comuna a dovedit că „clasa muncitoare nu poate pur și simplu să ia în stăpânire mașina de stat gata făcută și să o pună în mișcare pentru a ei. propriile scopuri” 2. Proletariatul trebuie să distrugă aparatul de stat burghez de exploatare și să creeze un aparat complet nou, menit să servească construcției unei noi societăți – aceasta este una dintre principalele concluzii ale marxismului. Această prevedere se aplică și legii.

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 7, p. 267.

' Marx și F. Engels. Lucrări, vol. 18, p. 90.

253

Ritmul și formele demolării aparatului de stat burghez și înlocuirea acestuia cu unul nou sunt determinate de condițiile istorice specifice fiecărei țări. În unele țări socialiste europene, acest proces a avut trăsături semnificative. Ea poate fi însoțită de trăsături specifice în cursul revoluției socialiste și în alte țări. Factori precum nivelul de dezvoltare a capitalismului de monopol de stat, progresul tehnic etc., pot avea un efect.Cu toate acestea, experiența dezvoltării revoluției socialiste în URSS și în alte țări socialiste a confirmat poziția marxismului- Leninismul că „eliberarea clasei asuprite este imposibilă.. ... fără distrugerea aparatului puterii de stat, care a fost creat de clasa conducătoare...» L

Marx considera că statul socialist, care ia naștere în cursul revoluției proletare și pune în aplicare dictatura clasei muncitoare, adică conducerea de stat a societății de către proletariat, este un instrument puternic pentru transformarea socialistă a societății, Marx. O fundamentare științifică cuprinzătoare a necesității și inevitabilității istorice a dictaturii proletariatului ca stat în perioada de tranziție de la capitalism la socialism este un merit remarcabil al lui Marx. Lenin a numit ideea lui Marx despre necesitatea ca proletariatul să câștige puterea politică, spre deosebire de toți oportuniștii și revizioniștii, nucleul întregii doctrine a luptei de clasă proletare.

Revoluțiile socialiste din multe țări ale lumii au confirmat concluzia fundamentală a lui Marx că „între societatea capitalistă și cea comunistă se află o perioadă de transformare revoluționară a primei în a doua. Această perioadă corespunde și perioadei de tranziție politică, iar starea acestei perioade nu poate fi altceva decât dictatura revoluționară a proletariatului. Această teză de temelie este acum inclusă în documentele programului mișcării internaționale a clasei muncitoare ca un adevăr incontestabil al marxismului. „Un marxist este doar unul", scria V. I. Lenin, „care extinde recunoașterea luptei claselor la recunoașterea dictaturii proletariatului." 3 Stabilirea dictaturii clasei muncitoare este unul dintre principalele modele în dezvoltarea unei societăţi pornind pe calea construirii socialismului.
În calitate de clasă cea mai activă și revoluționară, proletariatul în cursul revoluției socialiste este chemat să dezvolte noi forme de organizare politică a societății, forme și metode.
1   V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 33, p. 8.
2   K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 19, p. 27.
3   V. I. Lenin. Câmpuri. col. cit., vol. 33, p. 34.

noua putere de stat. În ciuda întregii diversități a acestor forme, care nu numai că este posibilă, ci inevitabil în diferite condiții ale construcției socialiste, esența lor este aceeași - dictatura proletariatului, puterea poporului muncitor, în frunte cu clasa muncitoare.
Extrem de instructivă și valoroasă din punct de vedere istoric este experiența dictaturii proletare care a existat în țara noastră sub forma unei republici sovietice. După ce și-a îndeplinit rolul istoric – din punctul de vedere al condițiilor interne ale societății sovietice, unde socialismul a triumfat complet și în cele din urmă –, starea dictaturii proletariatului a încetat să mai fie necesară în URSS și s-a transformat acum într-un socialist. starea întregului popor. „Starea întregului popor este dezvoltarea în continuare a statalității socialiste către autoguvernarea publică comunistă. Ea continuă munca dictaturii proletariatului – construirea comunismului și, împreună cu alte state socialiste, duce o luptă de clasă împotriva imperialismului pe arena internațională".
II
Una dintre cele mai mari acțiuni ale revoluției proletare victorioase este punerea bazei unui tip istoric fundamental de democrație – democrația socialistă. Ea nu se naște instantaneu. Nu poate fi decretat, introdus cu o simplă lovitură de stilou chiar a doua zi după venirea la putere a clasei muncitoare. Formarea și dezvoltarea democrației socialiste este legată de procese complexe de lichidare a relațiilor sociale vechi, învechite. Este asociată cu o modificare gravă a conștiinței și caracterului milioanelor de oameni muncitori care au făcut revoluția. Marx a considerat ca fiind importante ascensiunea generală a culturii maselor și îmbunătățirea radicală a climatului moral al societății, răspândirea integrală a cunoașterii, iluminarea și educația persistentă a oamenilor, fiecare membru al societății în spiritul comunismului. pârghii pentru o asemenea schimbare a oamenilor.

Karl Marx a arătat cum clasa muncitoare, creând un sistem democratic, ar trebui să se raporteze la moștenirea în domeniul statului și al dreptului acumulată în etapele anterioare ale istoriei, înainte de debutul revoluției proletare. Punctul de vedere al lui Marx este bine reflectat în evaluarea poziției diverșilor ideologi în raport cu modul de producție capitalist din The Theories of Plus value. El a remarcat: „Unii vor să perpetueze acest antagonism

1 „50 de ani ai Marii Revoluții Socialiste din Octombrie”, Rezumate ale Comitetului Central al PCUS, p. 39.

pentru fructele sale. Alții sunt gata, pentru a scăpa de antagonism, să sacrifice fructele care au crescut în cadrul acestei forme antagoniste ”\ Marx s-a opus categoric sacrificiului nediscriminatoriu a „fructelor” care s-au copt în cadrul „formei antagoniste”. ”sub influența și ca urmare a luptei încăpățânate a oamenilor pentru drepturile și interesele sale. Schițând cartea lui Lewis G. Morgan „Ancient Society”, Marx a evidențiat următoarea poziție a celebrului cercetător american: „Elementul proprietății private... a adus omenirii despotismul, imperialismul, monarhia, clasele privilegiate și, în final, democrația reprezentativă” 1 2.

Proletariatul care și-a luat puterea în propriile mâini nu are niciun motiv să renunțe la democrația reprezentativă și la alte achiziții valoroase de civilizație, asemenea acesteia. El poate și trebuie să le accepte, să le păstreze - după ce le-a procesat în mod corespunzător - ca instrumente de transformare socialistă. După cum a arătat experiența, în cursul construcției socialiste, ideile lui K. Marx și V. I. Lenin despre statulitatea socialistă și democrația, despre rolul de avangardă al partidului marxist-leninist ca organizator și lider politic al maselor muncitoare, conducându-le. lupta pentru construirea unei societăți comuniste, sunt puse în practică.

Socialismul se distinge prin unitatea intereselor speciale și generale. Diferitele grupuri sociale nu se opun în mod ostil. Prin urmare, conducerea societății pentru prima dată se transformă din monopolul proprietarilor privați, așa cum a fost în formațiunile antagonice de clasă, în cauza reală a poporului, în democrație. Participarea la munca de conducere a societății în socialism, fiind o nevoie urgentă a noului sistem, este datoria socială a oricărei persoane apte de muncă, pentru că o mână de „aleși”, o castă de „preoți de stat”, care cândva aproape că uzurpat complet administrarea puterii publice, acum nu mai există.

Se risipește iluzia că politica și administrația sunt „un fel de tipuri, funcții transcendentale” care pot fi încredințate exclusiv unui anumit cerc restrâns de oameni. Democrația socialistă este incompatibilă cu privilegiul de a guverna. Muncitorii, a subliniat Marx, pe lângă munca lor productivă, trebuie să efectueze pentru ei înșiși și muncă neproductivă (în acest caz managerială), făcând participarea la management „o funcție secundară a multora”.

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 26, partea a III-a, p. 270.

2 Arhiva lui Marx și Engels, vol. IX, p. 182.

Devenită o „funcție secundară a celor mulți”, munca administrației nu transformă în niciun caz persoana „socializată” într-un oficial, iar societatea socialistă într-un birou birocratic continuu. Asemenea acuzații împotriva marxismului făcute de anticomuniști sunt absurde.
Participarea practică directă a maselor la exercitarea puterii publice și serviciul birocratic profesional sunt două lucruri diferite. Oferind oricărui individ posibilitatea participării practice directe la puterea publică, societatea socialistă face ca birocrația să fie superfluă ca „clasă specială” înstrăinată de oamenii înșiși și, prin urmare, subminează fundamentul birocrației, pune depășirea alienării politice pe o bază practică. .
Implicarea fiecărui cetățean în munca managerială nu este o frază goală și un apel filantropic abstract, ci o tendință obiectivă care se conturează deja în adâncul relațiilor capitaliste ajunse la maturitate. Totuși, burghezia, frecând oamenii muncitori de la gestionarea treburilor societății și împiedicând astfel dezvoltarea integrală a individului, combinarea diverselor funcții sociale în activitatea sa, este neputincioasă să realizeze această sarcină. Numai sistemul socialist o poate rezolva și o rezolvă cu succes.
Deci, democrația sub socialism nu se reduce la administrarea puterii în numele poporului. Natura populară a puterii înseamnă participarea activă zilnică a maselor de oameni la implementarea ei. Marx a vorbit despre popor, care acționează de la sine și pentru sine, despre guvernarea poporului prin oamenii înșiși. „Această poziție”, a subliniat Marx în amendamentele pe care le-a adus celei de-a doua ediții a pamfletului lui J. Most „Capital și Muncă”, „când poporul este condus, trebuie înlocuit cu autoguvernarea poporului”.
Puterea oamenilor într-o societate socialistă a fost concepută de Marx ca ceva instituționalizat într-un anumit fel. Este o organizație atotcuprinzătoare (la scară națională) de autoguvernare a poporului, construită pe modelul republican și finalizată de sus în jos prin alegeri libere, la care participă fără excepție întreaga populație. În alegeri, Marx vede cea mai corectă metodă de formare a organelor democrației la toate nivelurile și mijloacele pentru ca oamenii să-i caute, să aleagă angajații de care au nevoie și să-i controleze.
Odată cu victoria completă a clasei muncitoare și triumful democrației, cei negativi
1 Citat. conform jurnalului „Întrebări de istorie a PCUS”, 1968, nr. 2, p. 80.

factori care, în formațiunile presocialiste, îngrădează personalitatea, o desfigurează, o schilodează. Relații rezonabile, cu adevărat umane, se dezvoltă între oamenii care au rupt legăturile proprietății private. Socialismul creează condiții demne de om, condiții de existență cu adevărat umane; oferă libertate fiecărui individ, oferă fiecărui membru al societății oportunități de îmbunătățire și dezvoltare cuprinzătoare, care este scopul în sine al noului sistem.
Ideea lui Marx că, în socialism, procesul dezvoltării rapide a potențialităților genului „om” coincide cu dezvoltarea fiecărei persoane în parte – o coincidență explicată prin armonia

intereselor fundamentale ale societății și ale individului – este atacată constant de anti -comunisti. Falsificând marxismul, ei încearcă să insufle cititorilor și ascultătorilor lor ideea absurdă că marxistii (pretinzând ignorând, după Marx, problema individului) propagă supunerea oarbă a individului față de societate, insistă să sacrifice individul întregului social, asupra absorbției individului de către mase etc., și așa mai departe.

Karl Marx și Friedrich Engels au explicat exhaustiv în urmă cu mai bine de o sută de ani că libertatea și dezvoltarea omului ca om sunt, în principiu, de neconceput în afara societății. O persoană primește oportunitatea de a fi liberă și de a dezvolta înclinațiile inerente acesteia în societate și numai datorită acesteia. Această propoziție, adevărată pentru toate epocile, se aplică cel mai puternic epocii comuniste. În consecință, interpretarea marxistă a relației dintre individ și societate în comunism nu seamănă puțin cu acele caricaturi plictisitoare de care se folosesc ghinioniştii războinici anticomuniști.

Libertatea personală nu este o categorie abstractă. Conținutul său specific este determinat în primul rând de natura socio-economică a societății. Este imposibil să ne imaginăm lucrurile în așa fel încât democrația socialistă să urmeze automat economia. Dezvoltarea democrației este condusă de Partidul Comunist, se desfășoară în cadrul statului socialist și pe temeiul ferm al dreptului. Democrația socialistă este imposibilă fără un sistem de legislație complet dezvoltat și armonios și o reglementare legală clară a instituțiilor democratice de bază care să garanteze exercitarea reală a drepturilor și libertăților cetățenilor.

Nu socialismul, ci capitalismul exclude dezvoltarea liberă a fiecărui individ, a omului comun. Și nu pentru că regimul capitalist ocolește cuvintele „emancipare”, „frație”, „egalitate”, „democrație”, „oameni” etc. Ideologii burghezi pun de bunăvoie mii de astfel de cuvinte în circulație. Dar în majoritatea covârșitoare a cazurilor, rămâne frumos, mângâind urechea cu armonii. burghezie uneori

258

își permite luxul de a fi democratic în cuvinte; cu toate acestea, nu vrea (și nu poate, prin natura sa) să fie complet democratică în practică.

În colectivitatea socialistă, apar premisele materiale și spirituale, se creează instituții raționale care garantează fiecărei persoane ceea ce este - de regulă - un nonsens gol pentru capital: munca creativă, educația, dezvoltarea intelectuală, îndeplinirea funcțiilor sociale; companie etc. Sistemul socialist face ca dezvoltarea originală și liberă a abilităților individului să devină realitate, deoarece oferă tuturor și tuturor șanse economice și politice egale în viața publică. Este în zadar să ne așteptăm la asta de la capitalism. Deși membrii individuali ai societății sunt formal egali aici, în cerurile lumii lor politice și juridice, ei nu sunt egali în principal - în existența pământească, în existența lor socială.

Înțelegerea lui Marx cu privire la soarta individului în socialism este cel mai puternic opusă ideilor de comunism „brut”, „prost conceput”, care este de fapt prizonier al proprietății private și otrăvit de aceasta. Ca alternativă la relațiile

capitaliste, teoreticienii comunismului „prost conceput” (cum i-a numit Marx pe adepții unor școli utopico-socialiste) nu propun să avanseze printr-o asimilare creativă autentică de către societate și individ a întregii bogății culturale. și civilizație, ci o întoarcere la „simplitatea nefirească a unui om sărac și inutil.” care nu numai că nu s-a ridicat deasupra nivelului proprietății private”, dar nici nu a crescut până la el.

Fiind, de fapt, o formă de manifestare a urâciunilor proprietății private, acest „comunism” promovează cu zel distrugerea a ceea ce oricine nu poate poseda pe baza proprietății private. Pentru el, posesia fizică directă a unui lucru este scopul cel mai interior al vieții și sensul existenței. El a adoptat de la economiștii burghezi modul de a considera chestiunile de distribuție ca singura axă în jurul căreia socialismul este chemat să se învârte. El pornește de la ideea ascetică a unui anumit minim și recunoaște o măsură justă care este suficientă pentru a satisface doar nevoile elementare ale individului.

Comuniștii „aspriți” susțin nivelarea și simplificarea oamenilor. Sunt iritați de tot ceea ce este unic individual într-o persoană; talentele și înclinațiile ei originale provoacă o reacție negativă din partea lor. Ei tânjesc după o societate care să fie compusă în întregime din interpreți mecanici necugetați, „roțile” puterii externe despotice. Pe scurt, în numele celui interpretat pervers și fals opus

Spre fericirea „binelui comun” individual, comuniștii de acest fel neagă persoana individuală.

Marx este extraordinar de conștient de toată profunzimea vătămării teoretice și a perniciozității practice a ideilor de comunism „incomplet”, de cazarmă, care astăzi este, de fapt, adoptat de grupul Mao Tse-tung și este prezentat de maoiști ca fiind aproape. cea mai înaltă realizare a gândirii „marxiste”. Marxismul-leninismul a luptat cu pasiune și fără milă și luptă împotriva acestei parodii sumbre a socialismului. De aici și cunoscuta teză Marx despre identitatea comunismului cu umanismul real. De aici principiul central, piatra de temelie, al formației comuniste (în interpretarea lui Marx): dezvoltarea deplină și liberă a fiecărui individ este o condiție pentru dezvoltarea liberă a tuturor.

Un aspect extrem de important al ideilor lui Marx despre democrația socialistă este problema îndatoririlor individului față de societate sub socialism. Atingându-l, Marx are întotdeauna în vedere necesitatea de a se disocia strict de acele interpretări actuale ale acestei probleme care provin din mediul burghez și mic-burghez.

Pentru Marx, este evident că societatea socialistă este un sistem extrem de organizat și armonios. Una dintre pârghiile principale pentru menținerea și ridicarea nivelului unei astfel de ordini este autoritatea publică, conducerea conștientă a societății. Managementul științific al proceselor sociale sub socialism se realizează (precum și în orice altă comunitate) prin coordonarea voinței și comportamentului unui individ cu dictatele (ordinele, recomandările) întregului social.

Și dacă este așa, atunci sub socialism trebuie să existe o subordonare a individului față de autoritatea colectivului, a societății. Apropo, Marx însuși nu susține niciodată că odată cu

socialismul autoritatea puterii în general va ajunge la capăt. Dar este încrezător că constrângerea violentă va fi eliminată, care a fost uzurpată și monopolizată de o parte a societății și este efectuată în detrimentul și în detrimentul unei alte părți. O formă de subordonare socială este disciplina socială. Și, din nou, socialismul nu o elimină deloc. Respinge disciplina realizată de exploatatori cu ajutorul biciului, amenințarea foamei, antrenament; o face în primul rând conștientă și voluntară.

Marx crede că democrația socialistă va păstra reguli și norme generale obligatorii care reglementează comportamentul social uman. Conținutul pe care îl exprimă este transformat calitativ. Dacă mai devreme în ele era concentrată voința claselor dominante exploatatoare, acum ele sunt interesele coincidente ale tuturor membrilor societății: „Cu un colectiv

260

proprietate, așa-zisa voință populară dispare pentru a lăsa loc voinței reale a cooperativei” \ Marx scrie că într-o democrație adevărată nu există o persoană pentru lege, ci legea pentru persoană.

Nu poți trăi în societate și, în același timp, să fii liber de ea. Disciplina, ascultarea de norme obligatorii de comportament etc., sunt momente care caracterizeaza dependenta imanenta, obiectiv existenta a individului de societate. Din această dependență decurg anumite obligații ale individului față de societate, care îl fac responsabil față de societate.

Fiecare cetățean al unui stat socialist, exercitându-și drepturile, este chemat să contribuie la progresul construcției comuniste, este chemat să acționeze în conformitate cu interesele societății și să-și amintească de îndatoririle sale față de aceasta . Cu cât un cetățean al unei societăți socialiste are mai multe drepturi, cu atât responsabilitatea civică și morală îi revine mai mare. Acestea sunt lucruri legate. Ar trebui să ne amintim întotdeauna de linia care separă exercitarea drepturilor și libertăților unui cetățean de abuzul acestuia.

Marxismul respinge ideile complet eronate, individualiste despre democrația sub socialism, ca despre libertatea completă a omului față de societate, de îndatoririle față de societate - idei care echivalează cu apărarea arbitrarului. Astfel de opinii vulgare includ declarații anarhiste sau pur și simplu analfabete din punct de vedere politic despre libertatea de exprimare, de presă etc. „completă”, absolut fără legătură.

În socialism și democrație, dependența de societate nu împovărează și nu constrânge individul. Dimpotrivă, doar o legătură organică puternică, clar percepută, cu sistemul socialist îi permite acestuia să fie mai autonom, să-și exercite cu succes drepturile și deschide spațiu pentru dezvoltarea sa liberă și nestingherită. Preocuparea din ce în ce mai mare pentru asigurarea condițiilor optime pentru dezvoltarea fiecărei persoane, „asigurând fiecăruia spațiul necesar manifestărilor sale vitale” (Marx), este, la rândul său, o expresie a responsabilității crescânde a societății față de individ în socialism. .

„Spre deosebire de democrația burgheză”, susțin tezele Institutului de Marxism-Leninism din cadrul Comitetului Central al PCUS la aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Marx,

„slujind interesele unei minorități privilegiate, socialismul asigură o democrație autentică pentru poporul muncitor. , întregul popor. Sistemul socialist bazat pe proprietatea publică a

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 18, p. 616.

mijloacele de producție oferă garanții reale pentru exercitarea drepturilor democratice ale cetățenilor, deschid un spațiu larg pentru inițiativa creativă a acestora în toate domeniile vieții publice.

III

Multă vreme, știința juridică burgheză în lupta sa împotriva marxismului a pus accentul principal pe faptul că marxismul este predominant o teorie economică și se presupune că Marx nu a creat nici un fel de doctrină detaliată a dreptului. Pe această bază, autorii burghezi au trecut în tăcere doctrina juridică marxistă, s-au prefăcut că nu există, iar dacă a existat, nu merită o atenție serioasă. Nu este cazul să spunem că această „figură tăcută” a fost o formă specială de luptă împotriva ideilor comunismului.

Cu toate acestea, în ultimele decenii după cel de-al Doilea Război Mondial, situația s-a schimbat semnificativ. Învățătura marxismului despre drept nu mai este tăcută, ci este studiată cu atenție de oamenii de știință burghezi. Au apărut zeci de articole și lucrări, inclusiv monografii, pe tema „Marx și dreptul”, „Marx și știința juridică”. În 1964, de exemplu, în Franța, a început publicarea în mai multe volume „Biblioteca de filosofia dreptului”. Primul dintr-o serie de volume a văzut lumina lucrării voluminoase a angajatului Centrului Național de Cercetări Științifice din Franța K. Stoyanovich „Marxism și Drept”. În prefață, unul dintre liderii întregii publicații, cunoscutul avocat francez Batifol, a subliniat că, prin semnificația ei, învățăturile marxismului merită să facă obiectul primului volum al acestei biblioteci. Până acum, niciuna dintre aceste colecții și biblioteci de literatură juridică nu a fost deschisă de Marx. În aceeași Franța, în 1967, a fost publicată o colecție voluminoasă „Marx și dreptul modern”, care este un număr de specialitate al cunoscutei reviste juridice franceze „Arhive of the Philosophy of Law”. Monografii și disertații pe tema „Marx și Dreptul”, „Marxismul și Dreptul” sunt publicate în SUA, Germania, Anglia și alte țări.

În zilele noastre, aproape niciunul dintre autorii mai mult sau mai puțin respectabili din Occident susține că Marx nu a creat doctrina dreptului sau că această doctrină nu merită o atenție deosebită. Celebrul filozof francez al dreptului M. Villey scrie că, deși Marx nu a creat o lucrare specială despre drept și nu se considera un reprezentant al jurisprudenței sau

1 „Fondatorul comunismului științific”. Rezumate pentru aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Karl Marx, p. 22.

chiar și filosofia dreptului, „aceasta nu împiedică deloc faptul că el merită să fie numit printre cei mai mari, sau în orice caz cei mai semnificativi maeștri ai filozofiei dreptului. În cele din urmă, el este mai mult un filozof al dreptului decât fondatorii gândirii juridice burgheze, Hobbes, Locke, Rousseau,

Kant, Hegel. Într-un mod diferit față de ei, Marx avea experiență în drept și era preocupat de soarta lui.
Ar fi, desigur, o greșeală să nu vedem scopurile reale ale interesului pentru doctrina marxistă a dreptului pe care o arată acum jurisprudența burgheză. Da, autorii burghezi sunt de acord, mai devreme am făcut greșeala de a ignora învățătura lui Marx despre drept. Acum, înțelegând în mod obiectiv învățăturile lui Marx, putem afirma că, în ciuda meritelor sale, este totuși depășită, corectă doar pentru trecut, contradictorie în interior, transformă legea într-o simplă copie a economiei etc. Laitmotivul celui mai recent Critica marxist-vedică, pătrunzând în diferite excursii critice ale autorilor burghezi în domeniul marxismului, pornind de la cele mai vulgare și terminând cu cele mai științifice, se rezumă la faptul că marxismul este presupus sceptic față de dreptul în general și, în consecință, într-un societate socialistă construită pe un model marxist, dreptului i se atribuie un rol de rangul trei. Deja menționatul Stojanović susține că Marx a fost primul gânditor care „a pus dreptul la bancă”.
Cum se justifică această concluzie mai mult decât ciudată? Trebuie amintit că Marx și-a dezvoltat învățătura în perioada de dominare a așa-numitei viziuni juridice asupra lumii, pe care Engels a numit-o „viziunea clasică a burgheziei”. În conformitate cu spiritul acestei viziuni asupra lumii, legea și statul au fost declarate principiul fundamental al vieții societății, parcă luând locul pe care viziunea teologică asupra lumii l-a atribuit anterior lui Dumnezeu și dogmei. În mod firesc, afirmând o înțelegere materialistă a istoriei, Marx a vorbit de mai multe ori împotriva unor astfel de opinii, împotriva iluziei că societatea se bazează pe drept și că dreptul nu este determinat de condițiile vieții sociale.
Și astăzi, această critică a ideilor idealiste ale lui Marx despre rolul dreptului în viața societății este înfățișată ca o atitudine pretins ostilă față de drept, o subestimare a dreptului, transformându-l într-un simplu apendice pasiv al economiei etc.
În același sens, este interpretată și poziția marxismului despre ofilirea dreptului în comunismul deplin. Deoarece Marx reprezintă ofilirea dreptului, înseamnă că el este un oponent al dreptului - aceasta este logica „marxiştilor” moderni din jurisprudenţă.
1 Marx et le droit moderne. Paris, 1967, p. 23.

Acest tip de argument nu rezistă examinării. Iar recunoașterea naturii secundare a dreptului în raport cu structura economică a societății și teza ofilării dreptului nu înseamnă deloc că Marx a ignorat dreptul sau l-a considerat un element „de-al doilea” al vieții sociale. Pentru a arăta importanța și semnificația reală a oricărei instituții sociale, nu este deloc necesar să o proclamăm primară și veșnică.
În mecanismul de dezvoltare și funcționare a societății, dezvăluit de Marx, dreptul ocupă un loc semnificativ și demn. Marx - și acest lucru trebuie reținut întotdeauna - a fost un avocat de studii, care cunoștea perfect istoria gândirii politice și juridice, istoria instituțiilor juridice de stat și legislația contemporană. Nu a ratat nicio ocazie de a evidenția diversele forme de mediere juridică a acelor diverse aspecte ale vieții

publice care se aflau în câmpul său de viziune. Desigur, Karl Marx a criticat dreptul burghez pentru natura sa egoistă de clasă, pentru apărarea relaţiilor de inegalitate și exploatare; dar această critică ascuțită nu a însemnat deloc o negare a necesității obiective a dreptului la o anumită etapă istorică, a rolului important al dreptului în organizarea societății umane în general, în construcția socialismului, ca formă supremă a acestei comunități. în special în condiţiile moderne.
Meritul cel mai mare al lui Marx constă în faptul că în predarea sa legea a încetat pentru prima dată să mai apară ca un produs arbitrar al voinței supraomenești a cuiva, fie el Dumnezeu sau „spiritul obiectiv”. Dreptul a acționat ca rezultat natural al unei anumite dezvoltări a societății și, mai ales, a structurii sale economice, și-a pierdut caracterul de categorie metafizică. Marx nu a afirmat deloc, așa cum i-au atribuit autorii burghezi, că legea este o simplă replică sau reflex al economiei societății de clasă. El a creat un concept dialectico-materialist al dreptului, în care atât apariția și dezvoltarea dreptului, cât și influența activă a acestuia asupra celor mai importante sfere ale vieții publice sunt determinate de relația cu condițiile socio-economice obiective.
Marx a subliniat că depinde în mare măsură de stat, de legiuitor, cât de adecvat este sistemul de relații între oameni stabilit istoric, adică cât de eficace, efective, vor fi actele juridice adoptate. Marx pune un accent deosebit pe faptul că normele juridice primesc semnificație economică, forță reală atunci când și în măsura în care sunt aprobate de acestea și

ordinea relaţiilor sociale exprimate în ele este în armonie cu nivelul de dezvoltare existent al modului social de producţie.
De aceea abordarea marxistă a legii și a legiferării este complet incompatibilă cu voluntarismul în activitatea legislativă. Doar o relatare științifică cuprinzătoare și exactă a factorilor economici și a altor factori sociali transformă normele juridice stabilite de stat într-un mijloc puternic de influențare a proceselor sociale.
Prin urmare, A. Ya. Vyshinsky a făcut o greșeală gravă, care a definit legea doar ca un set de norme stabilite de puterea de stat. Absența în definiția dreptului socialist a unei indicații a condiționalității materiale a dreptului (adică, cerința ca acesta să respecte în mod necesar situația socio-economică, principiile și nevoile sistemului socialist, nivelul de dezvoltare a democrației, etc.) poate duce la justificarea voluntarismului în legislaţie.
O anumită uitare în trecut a tezei profunde, extrem de importante, a lui Marx despre condiționalitatea dreptului, eficacitatea socială a legislației și starea culturii societății a avut un efect negativ. Părțile sale organice integrale astăzi sunt, fără îndoială: pregătirea juridică a personalului aparatului de stat, respectarea strictă a legii de către organele și funcționarii statului, autoritatea cuvenită, prestigiul științei juridice, un grad ridicat de maturitate a conștiinței juridice a maselor. , informarea sistematică și completă a populației despre legislația în vigoare, propagandă largă și semnificativă a legii .

Trebuie subliniat că Marx a învățat constant să ia în considerare legile juridice ale unei societăți în care există clase antagonice și în care apar conflicte între ele, din punctul de vedere al luptei de clasă. În caz contrar, sensul acestor legi nu poate fi înțeles. Voința exprimată în normele juridice ale unei astfel de societăți este rezultatul, rezultatul ciocnirii voințelor claselor opuse, deși aici, desigur, domină voința clasei dominante economic și politic.
Istoria societății burgheze, în special, spunea Marx, demonstrează de necontestat că fără o presiune energetică constantă din partea poporului muncitor, clasele exploatatoare, din proprie inițiativă, din proprie inițiativă, nu ar adopta niciodată legi care într-un fel sau alta satisface interesele celor exploatati. Marx a dezvăluit adevărul că, cu cât atacul muncitorilor este mai organizat și mai intens, cu atât burghezia este mai flexibilă, cu atât aparatul de stat burghez este mai supliment.
265
Marx a acordat o mare importanță victoriilor proletariatului în domeniul legislației. Clasa muncitoare, - scria el, - realizează „...prin intermediul unui act legislativ general, ceea ce ar fi realizat în zadar prin multe eforturi individuale disparate”.proletariatul ţărilor capitaliste nu întăreşte nicidecum statul. putere ostilă ei. Dimpotrivă, în fiecare caz individual, el transformă puterea întoarsă și folosită împotriva lui în instrumentul său și o folosește ca ajutor în atacurile asupra capitalului. Aceasta este adevărata dialectică a vieții. Concluziile remarcabile ale lui Marx conturează în mod inconfundabil pentru mișcarea revoluționară contemporană a clasei muncitoare calea practică pe care proletariatul țărilor capitaliste este capabil să exercite (și exercită deja) o influență notabilă asupra politicii cercurilor conducătoare ale burgheziei monopoliste. . Urmând această cale, clasa muncitoare își poate apăra eficient (și își apără deja cu succes) câștigurile democratice, poate deschide calea unor schimbări majore, structurale, în societate și în stat. În același timp, Marx a avertizat clasa muncitoare împotriva credinței oarbe în atotputernicia instituțiilor juridice, a avertizat despre inutilitatea iluziilor cu privire la posibilitatea de a trece dincolo de ordinea burgheză, rămânând în general în cadrul legalității burgheze. Normele juridice ale vechiului sistem nu sunt capabile să deschidă porțile către noua societate: „legile nu fac deloc revoluții” 1 2.
În cursul revoluției socialiste, sistemul juridic burghez este distrus și face loc unei legislații calitativ diferite - una care reflectă voința clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncitori. Ea garantează ferm câștigurile revoluției socialiste, salvează drepturile și interesele muncitorilor care se unesc voluntar într-o uniune liberă; promovează evoluția progresivă a relațiilor economice, politice și ideologice, dezvoltarea lor în direcția comunismului.
'♦'
*
Triumful doctrinei marxist-leniniste a statului și a dreptului stârnește furia și teama burgheziei imperialiste. Ideologii săi și-au sporit brusc atacurile asupra acestei învățături. Recursul

1 Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 16, p. 198.
2 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 760.

la falsificări (uneori sincer grosolane, dar adesea mascate, viclene), ei vor să-i slăbească forța de atracție irezistibilă, să-i paralizeze enorma influență revoluționară.
În ultimii ani, ideologii burghezi au încercat să declare problema alienării ca fiind sufletul doctrinei lui Marx despre stat și drept (și, în același timp, al întregului marxism în general). Asemenea încercări sunt susținute de proclamarea tezei că platforma politică a lui V.I.Lenin și a leniniștilor nu cunoaște o astfel de problemă, pe care V.I. l-a îngrijorat pe autorul Capitalului.
Ele trec drept a lui Marx ideea că alienarea politică (apariția instituțiilor juridice de stat, separarea lor de societate și „comanda” societății, în primul rând și în principal, bineînțeles, a claselor exploatate) are rădăcinile în diviziunea inevitabil a socialului. munca, in izolarea si profesionalizarea diverselor tipuri de activitati. Se susține că Marx derivă alienarea politică din discordia tragică permanentă a individului cu mediul, contradicția presupusă fatală dintre esența și existența omului. Excluderea politică nu poate fi eliminată, spun ei; în cel mai bun caz, consecințele ei negative pot fi atenuate. Controlul proprietății private și creșterea instituțiilor democratice fac acest lucru aparent realizabil pe solul societății burgheze.
Se sugerează cu tărie că Marx a trecut cu vederea fenomenele valoroase ale culturii umane și ordinii sociale în stat și drept, nu a văzut în ele decât instrumente ale dictaturii de clasă, un mijloc de suprimare crudă a clasei. Ele tac (sau denaturează) interpretarea lui Marx a statului și a dreptului ca fenomene relativ autonome, inevitabile din punct de vedere istoric și necesare pentru ca o societate de clasă să-și gestioneze și treburile comune.
Criticii burghezi moderni ai doctrinei politice marxiste sunt deosebit de zeloși în a prezenta (mai precis, în a denatura) problema dictaturii proletariatului.
O metodă obișnuită de falsificare a doctrinei marxist-leniniste a fost de a contracara punctele de vedere ale lui Marx asupra dictaturii proletariatului cu declarațiile lui Lenin, de a trece peste viziunea falsă conform căreia V. I. Lenin și leniniştii s-au retras de Marx, propunând sloganul despre necesitatea rolul principal al partidului în sistemul dictaturii proletare . Se afirmă în mod clar calomnios că, spre deosebire de Karl Marx, V. I. Lenin ar fi înțeles dictatura proletariatului ca un regim totalitar.

guvern, condus de o anumită elită birocratică, care este incompatibilă cu democrația.
Subiectul speculațiilor cvasiștiințifice nestăpânite ale criticii burgheze sunt și prevederile dezvoltate de Marx și Engels cu privire la ofilirea formelor politice și juridice ale statului și a legislației în viitoarea societate comunistă fără clase. Ei încearcă să-i „condamne” pe fondatorii marxismului de inconsecvență: nu se poate, spun ei, să se vorbească despre „adormirea” statului și să se cheme instaurarea dictaturii

proletariatului. Părerile lui Marx cu privire la soarta statului și a dreptului sunt calificate, pe de o parte, drept „utopie”, întrucât nu vor fi niciodată posibile evitarea conflictelor în societate care necesită intervenția dreptului și a statului. Pe de altă parte, prevederile menționate sunt apreciate ca fiind anarhice, saturate de nihilism politic și juridic.
Expunerea neobosită, motivată a inconsecvenței teoretice, o demonstrație convingătoare a pericolului practic pentru oamenii muncitori a încercărilor „marxologilor” burghezi moderni (și oportuniștilor de dreapta și de stânga împreună cu ei) de a denatura, falsifica doctrina dialectico-materialistă a statul si legea este datoria si una dintre sarcinile cele mai urgente ale cercetatorilor -marxisti. O garanție esențială a soluționării acestei sarcini responsabile este „consilierea cu Marx” sistematică, înțelegerea profundă a întregii moșteniri ideologice remarcabile a lui Marx.
Juriştii sovietici analizează îndeaproape opiniile marxiste de stat-legale. Un număr mare de cărți, articole și pamflete ale avocaților sovietici sunt dedicate problemelor de stat și de drept conținute în lucrările lui Marx. Cu toate acestea, există încă multe probleme puse în învățăturile politice ale lui Marx, care au fost până acum slab studiate, insuficient. O serie de probleme discutate anterior astăzi necesită o nouă dezvoltare din punctul de vedere al experienței moderne și pe baza ultimelor realizări ale științelor sociale. Unele dintre formulele lui Marx, care, parcă au fost în uitare, au căpătat o relevanță extremă în zilele noastre și, prin urmare, necesită o atenție specială.
În prezent, juriștii și politologii sovietici își intensifică munca privind stăpânirea creativă a bogăției inepuizabile de idei conținute în moștenirea teoretică nemuritoare a lui Marx, Engels și Lenin. Marxismul-leninismul a fost și va fi întotdeauna un fundament solid și de neclintit al științei și jurisprudenței de stat sovietice.
F. V. KONSTANTINOV
REZULTATELE SECȚIUNII DE METODOLOGIE MARXISTĂ, FILOZOFIE MODERNĂ ȘI DREPT
Secția noastră a funcționat pe 23, 24 și 25 aprilie, mai puțin de trei zile.
A fost atinsă o gamă largă de probleme, atât filozofice generale, cât și economice, precum și o serie de probleme ale comunismului științific. Problemele filozofice și sociale generale au fost luate în considerare în discursul academicianului BM Kedrov. El a ridicat o întrebare importantă cu privire la semnificația cercetării științifice complexe în contextul diferențierii continue a științelor. În discursul profesorului D. I. Chesnokov „Înțelegerea materialistică a istoriei și a problemelor de actualitate ale sociologiei marxiste”, a fost luată în considerare problema locului și limitelor metodelor științifice empirice și naturale de cercetare în știința sociologică . Autorul a apărat necesitatea utilizării tehnicilor și metodelor matematice în științele sociale și a criticat perversiunile din acest domeniu, îndepărtarea de materialism și marxism. Totodată, a vorbit despre necesitatea analizei nu numai cantitative, ci și calitative a fenomenelor.

Foarte interesant a fost discursul tovarășului Michel Simon (Franța) pe tema „Cercetări sociologice și teoria marxist-leninistă”. El a arătat că, în opinia sa, este necesar să se îmbine corect cercetarea sociologică empirică cu teoria sociologică marxistă în formularea și avansarea problemelor în sine, precum și în concluzii și generalizări. Vorbitorul a vorbit despre experiența cercetărilor sociologice realizate de Partidul Comunist Francez în legătură cu nevoile luptei ideologice și politice pe care o duce. Profesorul V. G. Afanasiev a realizat un raport interesant pe tema „Dialectica în procesele moderne de dezvoltare socială”. El a acordat o atenție deosebită legii negației negației în condițiile construirii socialismului, criticii metodelor și metodelor antimarxiste de activitate politică, economică și ideologică din China.
269
Secțiunea a ascultat cu mare atenție discursul tovarășului Lothar Berthold (GDR) despre falsificarea marxismului în RFG. Membru corespondent al Academiei de Științe a URSS T. I. Oizerman a susținut un raport despre „Karl Marx și ideologia burgheză modernă”. Aceste discursuri semnificative au fost dedicate analizei, analizei și criticii ideologiei și filosofiei burgheze moderne.
În discursul tovarășului Hager (Austria), a fost luată în considerare problema importantă „Marxistii și creștinii în Austria contemporană”. Vorbitorul a vorbit despre natura și semnificația discuțiilor aflate în desfășurare între marxisti și creștini. Raportul a remarcat cât de importantă este o abordare diferențiată de clasă a creștinilor credincioși.
Un loc mare în secțiune a fost ocupat de problema umanismului și personalității socialiste. Acestui subiect au fost consacrate cinci discursuri: tovarășii Kiril Vasilev (Bulgaria), Giuseppe Prestipino (Italia), Laszlo Matrai (Ungaria), Joachim Israel (Suedia) și președintele secției. Vorbitori pe această problemă din diferite părți au căutat să abordeze și să scoată în evidență această problemă, în jurul căreia pasiunile fac năvală astăzi, au loc discuții aprinse. Aceste discursuri au criticat poziția anti-umanistă a lui Mao Tse-tung și a grupului său. S-a arătat o diferență fundamentală între umanismul marxist, socialist și abstract.
Problemele alienării au fost deosebit de atent analizate. După cum se știe, printre filosofii-sociologi burghezi, precum și printre unii marxişti din străinătate, și chiar aici, se încearcă universalizarea prea mult a problemei alienării, pentru a o face aproape categoria principală a științei marxiste. Și nu numai când luăm în considerare problema umanismului, ci și mai larg - problema vieții sociale în ansamblu. Mai mult, această categorie este interpretată în așa fel ca și cum ar fi o categorie eternă, izvorâtă aproape din natura umană. Și încearcă să extindă această categorie atât la capitalism, cu relațiile sale sociale de înstrăinare a muncii și a esenței omului, cât și la societatea socialistă și chiar la comunism.
În timpul discuției din secțiunea noastră, s-a arătat că Marx folosește această categorie relativ larg în Manuscrisele economice și filosofice din 1844, dar în lucrările sale mature, în special în Capital, această categorie ocupă un loc nesemnificativ, iar Marx folosește alte concepte, pentru de

exemplu, categoria de separare a producătorilor de mijloacele de producție, categoriile de exploatare, oprimare, adică astfel de categorii care arată că relațiile sociale emergente între oameni acționează în raport cu
270
omului în formaţiuni antagonice ca forţe ostile omului.
În acest sens, a fost luată în considerare întrebarea, care a fost pusă atât în Occident, cât și în Uniunea noastră Sovietică, în literatura marxistă și nemarxistă - întrebarea lucrărilor timpurii ale lui Marx, ale lui Marx tânăr și Marx matur.
Trebuie să spun că în secțiunea noastră această problemă a fost considerată, mi se pare, în mod corect, în mod marxist.
Membru corespondent al Academiei de Științe a URSS V. M. Chkhikvadze a abordat problema statului, democrației și dreptului în rapoartele „Karl Marx despre stat, democrație și drept" și tovarășul Harry Hagberg din Suedia „Marxismul și unele probleme ale statului burghez modern". ".
La ședințele secției s-a exprimat ideea că, deși am purtat discuții interesante și s-au ridicat întrebări importante, ar fi totuși să înlocuim mai des monologurile cu dispute, ciocniri de opinii etc. Cred că această dorință este în general. corect.
Întâlnirea noastră, în care a fost atâta unanimitate și solidaritate, va contribui cu siguranță la lupta pentru întărirea unității mișcării comuniste.
La sesiunile secțiunii au fost exprimate multe idei interesante, noi, iar fiecare dintre membri a primit ceva nou și și-a îmbogățit cunoștințele. Cred că este foarte valoros.
Având în vedere diferența de limbi, stiluri, abordări ale anumitor probleme care au fost discutate și luate în considerare la secțiune, cred că îmi voi exprima o părere comună dacă spun că spiritul unității marxist-leniniste de abordare a fenomenelor și proceselor analizate a domnit în tara noastra.
Prezența anumitor nuanțe în vederi este destul de firească pentru teoria marxismului în curs de dezvoltare. Dar acel spirit de unitate în principal, principal, care, per ansamblu, a prevalat aici, este, desigur, foarte important, mai ales în timpul nostru, în contextul unei lupte ideologice care se intensifică.
Toți cei care au vorbit au pornit de la premisa că filosofia marxistă este singura filozofie care este adevărata expresie științifică și sinteza spirituală a epocii noastre revoluționare.
Este datoria, o chestiune de onoare și sarcina marxiștilor să dezvolte cuprinzător filosofia lui Marx, filosofia lui Lenin.
Este necesar să investigăm noi probleme din punctul de vedere al concepției noastre filozofice, să rezolvăm noi sarcini pe care viața ni le pune în fața, lupta teoretică, lupta ideologică împotriva dușmanilor noștri, adversarilor din tabăra burgheziei, precum și cu dreptate și revizioniștii „de stânga".
Tovarăși, participanții la secția noastră și-au exprimat dorințele conducerii Institutului de Marxism-Leninism din cadrul Comitetului Central al PCUS,
271
astfel încât, în urma conferinței dedicate aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Karl Marx, ulterior să se convoace periodic simpozioane, colocvii deja pe probleme individuale, deosebite, care sunt puse în discuție de logica luptei teoretice,

de logica internă a dezvoltării filozofiei marxiste. , logica internă a dezvoltării marxismului în ansamblu.
Cred că aceasta este o dorință bună. Institutul de marxism-leninism din Moscova trebuie să convoace mai des marxiştii din toate ţările. Acest lucru este foarte important acum , pentru că inamicul încearcă să treacă peste și să intre în ofensiva împotriva țărilor socialismului, împotriva comunismului, împotriva perspectivei noastre asupra lumii. Dușmanii speră că arma noastră teoretică, spirituală, creată de Marx și dezvoltată de Lepin, va rugini și va deveni plictisitoare. Astfel de întâlniri ne vor ajuta să punem și să rezolvăm noi probleme și să ne ascuțim armele teoretice.
Mai avem încă o dată grozavă de sărbătorit - centenarul nașterii lui Lenin, cel mai mare succesor și adept al lui Marx. Să ne pregătim cu demnitate pentru a întâlni acest eveniment semnificativ.

III
ECONOMIC
PROBLEME
SOCIALISM

A. I. PASHKOV
e
KARL MARX SI ECONOMIC
PROBLEME ALE SOCIALISMULUI
Aniversarea a 150 de ani de la nașterea marelui fondator al comunismului științific face acum deosebit de urgentă sarcina de a dezvălui soarta istorică a învățăturilor lui Marx. Pentru o treime din umanitate care a pornit pe calea socialismului și comunismului, întrebarea „Karl Marx și modernitatea” se află, în primul rând, ca întrebarea „Karl Marx și problemele economice ale socialismului”.
Victoria socialismului în URSS și într-o serie de alte țări, formarea sistemului mondial al socialismului înseamnă victorie, implementarea reală a învățăturilor lui Marx, Engels și Lenin. Concomitent cu apariția și victoria modului socialist de producție, dezvoltarea lui și dezvoltarea treptată în modul comunist, a apărut și se dezvoltă o nouă secțiune a teoriei economice marxist-leniniste - economia politică a socialismului, care este știința producției. relaţiile socialismului, legile care guvernează producţia, distribuţia, schimbul şi consumul de produse în condiţiile proprietăţii publice a mijloacelor de producţie, principiile, formele şi metodele managementului socialist.
Rolul moștenirii ideologice a lui Marx în obținerea victoriei modului de producție socialist, în funcționarea acestui mod, în rezolvarea problemelor economiei politice a socialismului este excepțional de mare.
Marx a fost primul care a dovedit științific natura limitată istoric, trecătoare a modului de producție capitalist, inevitabilitatea prăbușirii sale revoluționare și înlocuirea lui cu un nou sistem de viață socială, a cărui bază este proprietatea socială a mijloacelor de producție.
Dezvăluind diferența profundă și fundamentală dintre proprietatea publică a mijloacelor de producție și proprietatea privată,

burgheză, Marx a dovedit inevitabilitatea revoluției proletare și existența unei perioade istorice speciale - perioada de tranziție a societății de la capitalism la socialism,
10
275
necesitatea dictaturii proletariatului ca instrument puternic pentru transformarea socialistă a societăţii.
Recunoașterea inevitabilității unei perioade de tranziție între capitalism și socialism trasează o linie de demarcație profundă între învățătura marxist-leninistă și tot felul de idei reformiste, oportuniste despre căile pentru apariția modului socialist de producție, ascunzând, de exemplu, diferența socială fundamentală între întreprinderile de stat sub socialism și întreprinderile capitaliste de monopol de stat.
Marx și Engels au conturat, prin intermediul previziunii științifice, principalele direcții pentru transformarea socialistă a economiei societății. Ei considerau abolirea proprietății burgheze și feudale asupra mijloacelor de producție și stabilirea proprietății publice asupra acestora drept primul pas practic în această transformare.
Marx a dedus inevitabilitatea „exproprierii expropriatorilor" printr-o analiză profundă a procesului de producție capitalistă, arătându-l ca rezultat al funcționării legilor obiective ale acumulării capitaliste. Chiar și în Manifestul Comunist, Marx și Engels scriau că „proletariatul își folosește dominația politică pentru a smulge tot capitalul burgheziei pas cu pas, pentru a centraliza toate instrumentele de producție în mâinile statului, adică proletariatul, organizat ca clasa conducătoare și este posibilă creșterea mai rapidă a sumei forțelor productive" L
Subliniind inevitabilitatea diferențelor în tranziția la socialism în diferite țări, autorii Manifestului evidențiază o serie de măsuri care pot fi realizate aproape peste tot în țările cele mai avansate: exproprierea proprietății funciare și conversia rentei funciare în acoperirea cheltuielilor statului; impozit progresiv ridicat; anularea dreptului de moștenire; confiscarea proprietăților tuturor emigranților și rebelilor; centralizarea creditului în mâinile statului prin banca națională; centralizarea tuturor transporturilor în mâinile statului; o creștere a numărului de fabrici de stat, unelte de producție, defrișarea terenurilor arabile și îmbunătățirea terenului după un plan general etc. Un fir direct merge de la aceste propuneri ale autorilor Manifestului către Platforma Economică a Bolșevicilor din octombrie. Revoluție, dezvoltată de V. I. Lenin în 1917. și înarmarea partidului cu un program concret al primelor acțiuni ale statului de dictatură a proletariatului în domeniul vieții economice.
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 446.
276
O problemă foarte dificilă și complexă în construirea economiei socialismului în țări care nu aparțineau numărului de țări industrializate înainte de revoluție este crearea propriei industrie la scară largă. În elaborarea unui program de industrializare socialistă, V. I. Lenin, PCUS și partidele marxist-leniniste din alte țări care se îmbarcaseră pe calea socialismului au fost ghidate de învățătura lui Marx despre industria mașinilor pe scară largă ca bază materială a

socialismului, pe rolul principal al industriei mari în raport cu agricultura și cu toate celelalte ramuri ale economiei naționale, asupra importanței decisive a industriilor grele în dezvoltarea economiei moderne.
Cea mai complicată problemă a creării bazei economice a societății socialiste este problema implicării maselor largi ale țărănimii în construirea socialismului și transformarea socialistă a agriculturii. Fondatorii comunismului științific au pornit de la faptul că rezolvarea acestei probleme este o condiție indispensabilă pentru victoria socialismului. După ce am arătat același tip de producție simplă de mărfuri și producția capitalistă, în sensul că ambele se bazează pe proprietatea privată a mijloacelor de producție, reprezintă producția de produse pentru piață, că producția capitalistă crește din producția de mărfuri simplă, Marx la în același timp, a considerat identificarea inacceptabilă și dezastruoasă pentru revoluție.un mic producător care folosește propria muncă, cu o burghezie mare și mijlocie care trăiește din exploatarea muncii salariate. Marx și Engels au pornit de la posibilitatea și necesitatea unei alianțe între proletariat și țărănimea muncitoare în revoluție. Războiul țărănesc din Germania, susținând revoluția proletară, Marx a considerat o condiție pentru victoria acesteia din urmă.
Marx și Engels au prevăzut rolul enorm al cooperării în transformarea socialistă a zonei rurale. „... Că în tranziția către o economie completă comunistă va trebui să folosim producția cooperativă pe scară largă ca o verigă intermediară — Marx și cu mine nu ne-am îndoit niciodată de acest lucru", i-a scris F. Engels lui A. Bebel în 1886.
Marx a fost primul care a fundamentat științific posibilitatea ca țările înapoiate din punct de vedere economic de a ajunge la socialism, ocolind stadiul de dezvoltare capitalist. Marx a considerat că cea mai importantă condiție pentru aceasta este victoria socialismului în țările dezvoltate și asistența directă a acestora din urmă țărilor înapoiate care au pornit pe calea dezvoltării socialiste.
Învățăturile lui Karl Marx despre condițiile fundamentale și direcțiile principale pentru crearea economiei unei societăți socialiste
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 36, p. 361.
277
a fost dezvoltat cuprinzător de V. I. Lenin și PCUS (pe baza experienței de construire a socialismului în URSS), partidele marxist-leniniste din alte țări socialiste, testate și confirmate de viață, au intrat ferm în arsenalul de idei ale economiei politice a socialismului .
* *
♦
Creație în 1917-1920. Structura socialistă din economia URSS, care a luat imediat locul forței conducătoare, călăuzitoare în dezvoltarea întregii economii naționale a țării, a pus în față probleme economice noi și foarte complexe pentru clasa muncitoare și avangarda ei - Partidul Comunist: managementul economiei socialiste, managementul acesteia, problemele managementului economic socialist în general. Odată cu victoria socialismului, când sistemul socialist al economiei naționale a devenit cel

nedivizat dominant, problemele de funcționare a modului socialist de producție, principiile, formele și metodele managementului economic socialist, inclusiv managementul economiei naționale. economie, a căpătat o importanţă deosebită.
Sistemul socialist presupune conducerea centralizată a întregii economii naționale, planificarea și conducerea ei fundamentată științific, precum și conducerea independentă a fiecărei întreprinderi, unificarea acestora, fiecare ramură a economiei pe baza unor principii, forme și metode care sunt dictate și determinate de legile economice ale socialismului. Acestea din urmă au un caracter obiectiv, adică nu depind de conștiința și voința oamenilor, ci sunt cunoscute de societate și utilizate sistematic de aceasta în interesul societății, al tuturor membrilor ei.
Principiile, formele și metodele managementului socialist au fost pentru prima dată fundamentate științific în lucrările lui V. I. Lenin, care a analizat experiența primilor ani de construire a socialismului în URSS. Ele sunt dezvoltate de PCUS, de partidele marxist-leniniste din alte țări socialiste și de economiștii țărilor comunității socialiste.
Reformele economice actuale din URSS și o serie de alte țări socialiste au ca scop îmbunătățirea în continuare a formelor și metodelor de management economic pentru a crește eficiența producției sociale. Moștenirea ideologică a lui Marx joacă un rol enorm în dezvoltarea principiilor, formelor și metodelor managementului economic socialist.
Armele ideologice ale partidelor comuniste, muncitorești sunt metoda și teoria materialismului dialectic și istoric dezvoltat de Marx. Faptul că dialectica materialistă în general și materialistul
278
Concepția despre istorie a fost fundamentată cel mai pe deplin și profund în Capitalul lui Marx, folosind exemplul unui studiu al dezvoltării economice a societății, care facilitează foarte mult aplicarea și utilizarea materialismului dialectic și istoric de către partidele marxist-leniniste și economiștii țărilor din comunitatea socialistă în rezolvarea problemelor urgente ale economiei ca perioadă de tranziţie a societăţii de la capitalism.spre socialism şi societatea socialistă.
Un instrument metodologic important pentru rezolvarea acestor probleme îl constituie învățătura lui Marx despre modul social de producție și formarea socio-economică, despre dezvoltarea societății ca „proces natural-istoric” supus unor legi obiective, despre legătura dintre forțele productive și relaţiile de producţie ale societăţii, asupra caracterului material al raporturilor de producţie ale societăţii, asupra rolului determinant al formei de proprietate a mijloacelor de producţie în raport cu toate celelalte verigi din relaţiile de producţie.
Pentru rezolvarea problemelor economice ale socialismului, de o importanță capitală este regularitatea relației dintre producția, distribuția, schimbul și consumul de produse, relevată de Marx și în deplină legătură cu socialismul, comun tuturor formațiunilor sociale, inseparabilitatea lor ca componente ale unei un singur proces de reproducere a produsului, rolul decisiv al producției în raport cu toate celelalte.legături, o anumită influență inversă, impactul tuturor celorlalte legături asupra producției.

Moștenirea ideologică a lui Marx este legată în diferite moduri de practica rezolvării problemelor economice ale unei societăți socialiste. De importanță imediată sunt numeroasele excursii directe ale lui Marx în domeniul economiei post-capitaliste din Capital, argumentele directe despre economia socialismului în Critica programului Gotha și în alte lucrări. Dezvăluind contradicțiile profunde, antagonice ale capitalismului, limitările sale istorice, Marx îi contrapune viitorul sistem de „producători asociați” care se vor descurca rațional, în concordanță cu interesele oamenilor muncitori înșiși.

Marx nu a considerat necesar să „ghicească” despre viitoarea societate, să impună conducătorilor săi rețete de comportament gata făcute. Afirmațiile sale despre economia socialismului și comunismului poartă caracterul de previziune științifică, fundamentat de o analiză profundă a capitalismului și a tendinței de dezvoltare a acestuia. Întreaga teorie a lui Marx, a subliniat Lenin, este aplicarea teoriei dezvoltării capitalismului modern. Marx a aplicat-o atât colapsului iminent al capitalismului, cât și dezvoltării viitoare a viitorului comunism. Marx pune problema dezvoltării viitoare a viitorului comunism „pe baza faptului că acesta provine din capitalism,

279

se dezvoltă ric din capitalism, este rezultatul acțiunilor unei forțe sociale care se naște din capitalism. Marx nu are o umbră de încercări de a compune utopii, de a ghici în zadar ce nu poate fi cunoscut. Marx pune problema comunismului, la fel cum ar pune un om de știință naturistă problema dezvoltării unei noi varietăți, să zicem, biologice, din moment ce știm că ea a apărut într-un fel și într-un fel și se schimbă într-o anumită direcție. pe probleme mai specifice ale economiei socialismului şi comunismului. Datorită validității științifice profunde a predicțiilor lui Marx despre viitorul societății, care au trecut testul timpului, acestea sunt acum confirmate de viață și de practica managementului socialist.

Unul dintre viciile economiei politice burgheze este confuzia procesului simplu al muncii, ca relație a oamenilor cu natura, cu procesul social de producție. Subliniind inadmisibilitatea unei asemenea confuzii, Marx a oferit în Capitalul nu numai o analiză strălucită a relațiilor de producție din societatea capitalistă ca formă de producție socială specifică, limitată istoric, ci și o analiză profundă a procesului simplu de muncă care are loc în fiecare formațiune socio-economică și reprezintă „universalul o condiție pentru schimbul de substanțe între om și natură, o condiție naturală eternă a vieții umane”1 2, independent de formele sale sociale. Analiza „elementelor simple” ale procesului de muncă cuprinse în primul volum al Capitalului – activitatea cu scop sau munca însăși, mijloacele și obiectele muncii – este de mare importanță și pentru societatea socialistă, la fel ca și caracterizarea lui Marx a mașină ca mijloc de producție, caracterizarea lui a părților constitutive ale mașinii, agregate de mașini, sisteme de mașini.

Pentru practica managementului socialist, Marx identifică și analizează o serie de fundamente generale ale producției sociale, prin care Marx înseamnă formele de relații de producție ale oamenilor care sunt aceleași pentru diferite moduri sociale de producție, în formațiuni diferite, având, totuși , un conținut

social diferit, jucând un rol social diferit, este de mare importanță. Astfel de fundamente generale ale producției sociale includ, de exemplu, cooperarea în muncă, adică „acea formă de muncă în care mulți oameni lucrează sistematic cot la cot și în interacțiune unul cu celălalt în același proces de producție sau în diferite, dar conectate.

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 33, p. 85.

2 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 195.

între ei în procesele de producție... ”L Marx relevă atât trăsăturile comune ale cooperării pentru diferite moduri de producție, cât și natura socială specială și rolul acesteia în modul de producție capitalist. Caracterizarea lui Marx a cooperării de muncă în general, caracteristicile și semnificația ei pentru producția socială, este pe deplin aplicabilă cooperării de muncă socialiste, care constituie principala formă de producție socialistă. În ceea ce privește conținutul și semnificația socială, cooperarea socialistă în muncă este cooperarea camaradeșească și asistența reciprocă a oamenilor în producția de produse; în acelaşi timp, mijloacele de producţie trebuie să fie proprietatea întregului popor sau a colectivităţilor de muncitori. Aceasta este diferența sa profundă față de cooperarea capitalistă, care este o formă de exploatare a muncii salariate de către capital.
Principiul centralismului democratic în viața economică propus și fundamentat științific de V. I. Lenin după Revoluția din octombrie, ca principiu de bază al conducerii economiei socialiste, este o dezvoltare creativă și o concretizare - pe baza experienței managementului socialist în URSS. - Concluzia lui Marx despre necesitatea supravegherii și conducerii supreme „pretutindeni unde procesul direct de producție are forma unui proces combinat social și nu este munca izolată a producătorilor independenți” 1 2.
Producția socialistă este producția de mașini pe scară largă, unită în toată țara prin proprietatea comună a mijloacelor de producție; este cooperarea muncii la scara întregii societăţi, care are nevoie de conducere centralizată, de un plan general. După distrugerea modului de producție capitalist, scria Marx, „centralizarea națională a mijloacelor de producție va deveni baza națională a unei societăți formată dintr-o asociație de producători liberi și egali angajați în muncă socială după un plan comun și rațional. ”3. Marx considera ca baza producției în socialism este „producția colectivă, colectivitatea” 4.
În fundamentarea principiului managementului unui singur om în conducerea întreprinderilor socialiste de stat, Lenin a ținut, desigur, în considerare afirmația lui Marx că „orice muncă directă socială sau comună desfășurată la scară relativ mare are nevoie de mai mult sau

1 K. Marxi F. Engels. Soch., vol. 23, p. 337.

2 K. Marxi F. Engels.Soch., vol. 25, part. I, p. 422.

I K. Marxi F. Engels. Soch., Vol. 18, p. 57.

4 Arhiva Marxai Engels, vol. IV, p. 117.

într-un grad mai mic în management, care stabilește coerența între lucrările individuale și îndeplinește funcții generale care decurg din mișcarea întregului organism de producție, spre

deosebire de mișcarea organelor sale independente „Spre deosebire de capitalism, unde funcția de conducere este îmbinată cu funcția de exploatare a muncii salariate este despotică, sub socialism unitatea de comandă este o funcție a conducerii muncii libere de exploatare și este combinată cu participarea largă a maselor muncitoare însele la treburile conducerii.
„Bazele generale ale producției sociale” includ, de asemenea, diviziunea muncii în cadrul societății, diviziunea muncii și a produsului său în forță de muncă și produs necesar și excedentar, nevoia de a compensa costurile materiale și de a aloca o parte din surplusul de produs pentru extinderea producției. Cercetările lui Marx asupra acestor și multe alte întrebări în legătură cu diferite moduri de producție sunt de o importanță extraordinară și pentru societatea socialistă, desigur, ținând cont de natura socială specială a economiei acesteia din urmă.
În cele din urmă, analiza lui Marx a mecanismului managementului economic în cadrul modului de producție capitalist este foarte importantă pentru practica managementului economic socialist. Acest mecanism este considerat dintr-un punct de vedere specific: Marx dezvăluie secretul plusvalorii, dezvăluie mecanismul producerii și creșterii acesteia, dezvăluie diverse forme specifice de existență a plusvalorii - profit, dobândă, rentă. Marx arată în detaliu influența producției capitaliste asupra poziției clasei muncitoare, adâncirea și acutizarea contradicțiilor antagonice dintre muncă și capital. Purificate de ceea ce ține doar de capitalism și este asociat cu antagonismul muncii și capitalului, multe aspecte ale analizei lui Marx asupra mecanismului managementului economic capitalist își păstrează semnificația și pentru socialism, de exemplu, doctrina circuitului și circulației capitalului. , costurile de producție și profit, și economia în utilizarea capitalului constant etc.

* *
*

Condiția cea mai importantă pentru creșterea eficienței producției socialiste este îmbunătățirea practicii de conducere a economiei naționale, planificarea și gestionarea acesteia, a formelor și metodelor întregii economii socialiste.

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 342.

vovanie. Plenele din martie și septembrie ale Comitetului Central al PCUS din 1965, care au marcat începutul reformei economice în URSS, hotărârile Congresului XXIII privind dezvoltarea economică a țării subliniază necesitatea luării în considerare a legilor economice obiective. a socialismului în practica conducerii economiei naționale, sporesc rolul metodelor economice de conducere a economiei, rolul stimulentelor materiale pentru muncitorii de producție și echipele acestora. Recunoașterea faptului că sub socialism există legi economice obiective care trebuie cunoscute și utilizate sistematic este principalul lucru în fundamentarea teoretică a politicii economice a Partidului Comunist și a statului socialist, practica conducerii economiei socialiste.
După cum știți, înainte de Revoluția din octombrie și timp de aproximativ două decenii după aceasta, o parte semnificativă a economiștilor marxisti au negat însăși posibilitatea existenței unor legi economice obiective sub socialism și, în consecință,

știința lor - economia politică a socialismului. S-a subliniat că sub socialism nu va exista dominație a elementelor, anarhie a producției sociale; viața economică se va desfășura conform planului, în conformitate cu scopul stabilit în prealabil de societatea însăși, nu va exista fetișism al mărfurilor, relațiile de producție ale oamenilor vor deveni transparente și clare. Este adevărat, desigur, că sub socialism nu există anarhie, nici puterea elementelor, nici fetișism al mărfurilor, toată economia este condusă conform planului. Totuși, afirmația că odată cu sfârșitul capitalismului vine și sfârșitul legilor economice obiective, sfârșitul științei economiei politice, a fost eronată. În depășirea acestei opinii teoretic eronate și practic extrem de nocive a economiștilor, lucrările lui Marx, Engels și Lenin joacă un rol enorm. În observațiile pe marginea cărții lui N. Bukharin „Economia în tranziție”, Lenin s-a referit direct la Marx și Engels, respingând afirmația lui Buharin că economia politică nu era necesară în socialism. Teoria materialismului istoric dezvoltată de Marx este străină de ideea propusă de filosofia idealistă a incompatibilității dreptului obiectiv și a activității conștiente a oamenilor. Marx a arătat că activitatea conștientă și intenționată a oamenilor este ea însăși determinată în cele din urmă de legile obiective ale vieții sociale. Din interpretarea lui Marx a chestiunii rezultă că în socialism nu se elimină legile economice obiective în general, ci natura spontană a funcționării legilor, dominația lor asupra oamenilor, ca o forță oarbă, necunoscută oamenilor, care acționează în spatele lor. Ideea inevitabilității subordonării vieții economice a oamenilor sub socialism și comunism față de anumite legi obiective
283
puternic subliniată de Marx. În același timp, ele arată un conținut social diferit față de capitalism, legile socialismului și comunismului, un rol diferit, un caracter diferit al funcționării lor în condiții de proprietate socială a mijloacelor de producție.

În lucrările lui K. Marx, o justificare științifică este dată și pentru o serie de legi economice specifice care vor funcționa sub socialism. Potrivit lui Marx, unele dintre aceste legi vor fi inerente doar producției bazate pe proprietatea socială (dezvoltarea planificată a întregii economii naționale, distribuția în funcție de muncă etc.), în timp ce altele operează în toate formațiunile, dar în condiții de proprietate socială a mijloacele de producție, ele exprimă relații de producție complet diferite ale oamenilor (de exemplu, legea economiei timpului de muncă, legea nevoilor crescânde ale oamenilor odată cu creșterea forțelor productive ale societății etc.).

Marx consideră că proprietatea publică a mijloacelor de producție este cea mai importantă trăsătură a modului socialist de producție, determinând conținutul social al întregului sistem de relații de producție și scopul producției sociale în socialism. Engels a subliniat că „relațiile economice ale fiecărei societăți date se manifestă în primul rând ca interese” L Vorbim despre interesele economice, materiale ale oamenilor, claselor sociale, grupurilor. Gândirea lui Engels este o concretizare a înțelegerii materialiste a vieții sociale elaborată de Marx, conform căreia viața economică a oamenilor stă la baza întregii lor vieți. Acest

lucru se aplică pe deplin socialismului. Argumentele directe ale lui Marx despre relația dintre producție și interesele oamenilor, despre scopul producției în capitalism și socialism, precum și învățătura lui Marx despre legea plusvalorii, care este legea economică de bază a societății burgheze, îi ajută pe economiștii socialiste. țările să înțeleagă esența legii economice de bază a socialismului, să identifice trăsăturile definitorii ale acestei legi.
Marx a subliniat că sub dominația proprietății burgheze asupra mijloacelor de producție, producția de produse este subordonată intereselor deținătorilor acestor mijloace, desfășurată în scopul obținerii plusvalorii - profit, îmbogățire; în condițiile proprietății publice, scria Marx, producția va fi subordonată intereselor muncitorilor înșiși, satisfacerii nevoilor acestora, dezvoltării integrale a personalității unei persoane. Ideea că sub socialism producția de produse va fi subordonată intereselor
1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 18, p. 271.

a poporului muncitor înșiși, este urmărit cu insistență în lucrările lui Engels și Lenin.
Pe lângă proprietatea socială a mijloacelor de producție, condițiile prealabile care asigură realitatea scopului producției sociale în socialism sunt creșterea rapidă a forțelor productive ale societății și universalitatea muncii, adică datoria oricărei persoane apte de muncă. muncitorul să lucreze după principiul „cine nu lucrează să nu mănânce”. În societatea viitoare, scria Engels, „mijloacele de subzistență, bucuria bucuriilor vieții, educația și manifestarea tuturor abilităților fizice și spirituale în egală măsură, cu o deplinătate din ce în ce mai mare, vor fi puse la dispoziția tuturor membrilor societate prin utilizarea planificată și dezvoltarea ulterioară a capacităților productive uriașe deja existente . forțe, cu aceeași îndatorire pentru toți de a lucra "L
Afirmațiile clasicilor comunismului științific despre corelarea producției în socialism cu interesele oamenilor, despre scopul producției aici corespund definiției de către economiștii sovietici a legii economice de bază a socialismului ca zakop, conform căreia producția. de produse este subordonată intereselor lucrătorilor înșiși, se realizează în scopul celei mai complete - la un anumit nivel al forțelor productive - satisfacerea nevoilor în creștere ale societății, a tuturor membrilor săi, a dezvoltării cuprinzătoare a personalității fiecare. Această lege este indisolubil legată de veriga principală, determinantă a sistemului de relații de producție al socialismului - proprietatea publică a mijloacelor de producție, de relația de bază de producție a socialismului (cooperarea camaradeșească și asistența reciprocă a oamenilor în producția colectivă de produse). , dar, după cum s-a remarcat corect în presa noastră, nu poate fi identificat pur și simplu cu proprietatea socială a mijloacelor de producție și cu relația de producție de bază a socialismului.
Marx pleacă de la faptul că interesele materiale ale oamenilor sub socialism vor juca rolul principalului stimulent pentru muncă, iar repartizarea fondului de bunuri individuale de consum între muncitori ar trebui, prin urmare, să fie efectuată în funcție de muncă, în conformitate cu cantitatea. și calitatea

cheltuielilor sale de către fiecare lucrător. În esență, în „Critica programului Gotha” și în alte lucrări ale lui Marx se dă o fundamentare a legii economice a distribuției în funcție de muncă.

Recunoașterea rolului decisiv al interesului material al lucrătorilor în producția socialistă în rezultatele muncii lor, împreună cu noi stimulente morale, este de mare importanță pentru practica economiei socialiste.

1 Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 22, p. 212.

Activități. Această întrebare, care în lucrările lui Marx și Engels a primit doar o soluție generală, fundamentală, a fost dezvoltată cuprinzător de V. I. Lenin, PCUS și partidele marxist-leniniste din alte țări socialiste. Sarcina de a întări rolul stimulentelor materiale pentru lucrători și colectivele de întreprinderi este o verigă importantă în măsurile de reformă economică din URSS și alte țări socialiste; succesul întregii reforme economice care vizează maximizarea valorificării posibilităţilor şi avantajelor sistemului economic socialist va depinde în mare măsură de soluţionarea practică a acestei probleme.

Socializarea socialistă a mijloacelor de producție îndepărtează barierele proprietății private, burgheze, de la forțele productive ale societății și oferă spațiu deplin pentru dezvoltarea acesteia din urmă. Lucrările lui Marx arată avantajele enorme ale modului de producţie socialist în raport cu progresul tehnic al societăţii. Forțele motrice limitate ale progresului tehnic sub capitalism, agravarea inevitabilă a contradicțiilor antagonice dintre capitalism și progresul tehnic sunt înlocuite sub socialism de dezvoltarea științei și tehnologiei organizate sistematic de societate în scopul creșterii productivității muncii sociale, reducerii costurilor muncii. pe unitate de produs în interesul „producătorilor asociați” înșiși, inclusiv și în scopul direct de a facilita munca lucrătorului. Criterii economice fundamental diferite pentru introducerea de noi mașini în socialism extind în mod semnificativ granițele, arena de utilizare a mașinilor.

Fundamentând legea economiei timpului de muncă (creșterea productivității muncii sociale) ca lege generală a formațiunilor economice, datorită progresului tehnic, dezvoltării organizării sociale a producției, Marx a subliniat că în socialism și comunism această lege ar juca un rol deosebit de important. Economia timpului de lucru, precum și repartizarea planificată a timpului de muncă între diverse ramuri de producție, Marx a numit prima lege economică bazată pe producția colectivă. „Acest lucru”, a scris el, „devine chiar și într-o măsură mult mai mare o lege.” L V. I. Lenin a subliniat că „productivitatea muncii este, în ultimă analiză, cel mai important lucru, cel mai important lucru pentru victoria noului social. sistem” 1 2.

Asigurarea condiţiilor pentru o creştere constantă şi rapidă a productivităţii muncii este una dintre cele mai importante sarcini de direcţionare a dezvoltării economiei naţionale, planificare şi management.

1 Arhiva lui Marx și Engels, vol. IV, p. 119.

2 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 39, p. 21.

O sarcină importantă a reformei economice care se desfăşoară în prezent în URSS este atât îmbunătăţirea gestionării centralizate a progresului tehnic în ţară, cât şi asigurarea interesului material al muncitorilor şi colectivelor în creşterea constantă a tehnologiei la întreprinderi.
Pentru un studiu profund al aspectelor economice ale problemei progresului tehnic sub socialism, conceptul de compoziţie a capitalului, tehnic, valoric, organic, stabilit de Marx, aşa cum este aplicat capitalismului, şi descoperirea legii creşterii, un creşterea compoziţiei organice odată cu creşterea, îmbunătăţirea tehnologiei, sunt de mare importanţă.
În teoria lui Marx a compoziţiei organice a capitalului şi a creşterii acestei compoziţii, se relevă o relaţie foarte complexă între progresul tehnic, pe de o parte, şi productivitatea muncii sociale, creşterea masei produsului social şi schimbarea în valoarea unei unităţi de produs, modificarea structurii produsului social, pe de altă parte.
Categoria lui Marx de „structură a capitalului” corespunde sub socialism categoriei „structurii producţiei socialiste” — tehnică, valoric, organică — aplicată atât unei întreprinderi individuale, cât şi unei industrii separate, cât şi întregii economii socialiste. ca un intreg, per total. Într-o societate socialistă funcţionează fără îndoială şi legea creşterii, a ridicării „structurii producţiei socialiste” ca rezultat şi expresia cea mai generală a progresului tehnic.
Marx a caracterizat socialismul ca un astfel de sistem de viaţă socială care este liber de risipa nemărginită a mijloacelor sociale de producţie şi a forţelor de muncă, inevitabil în capitalism şi oferă posibilitatea celui mai economic management.
Spre deosebire de capitalism, unde principalul criteriu de evaluare a progresului tehnic este economiile capitalistului la costurile muncii şi creşterea profitului, în socialism acest criteriu este creşterea productivităţii muncii sociale, reducerea costului produsului şi uşurarea muncii muncitorului.
Pentru înţelegerea sistemului economic al socialismului şi rezolvarea problemelor acestuia, concluzia lui Marx că diviziunea muncii şi a produsului în necesar şi surplus va fi şi în societatea „producătorilor asociaţi” este foarte importantă.
Alături de aceasta, Marx subliniază şi diferenţa fundamentală dintre surplusul de muncă, surplusul de produs aici, în comparaţie cu capitalismul şi alte societăţi în care există exploatare a unor oameni, clase de către alţii. „Surplusul de muncă în general, ca muncă peste măsura nevoilor date, trebuie să existe întotdeauna. Dar
287
sub sistemul capitalist, precum şi sub sistemul sclavagist etc., ea are doar o formă antagonistă şi este completată de totală lenevie a unei anumite părţi a societăţii ”L
În Critica programului Gotha, Marx subliniază necesitatea în socialism de a împărţi produsul social în diferite părţi - fonduri, dintre care una va merge pentru a satisface nevoile lucrătorilor înşişi, iar altele - pentru a satisface nevoile societăţii ca un întreg. V. I. Lenin credea, de asemenea, că surplusul de muncă şi surplusul de produs vor rămâne sub socialism.

Marx a văzut avantajul enorm al sistemului economic socialist față de cel capitalist în posibilitatea reală de a conduce întreaga producție socială după un plan prestabilit. Societatea viitoare, scria Marx, este „o uniune de oameni liberi care lucrează prin mijloace comune de producție și în mod sistematic [selbstbewupt], și cheltuiesc forțele de muncă individuale ca o singură forță de muncă socială” 1 2.
Numeroasele afirmații ale lui Marx despre conduita planificată a economiei naționale în societatea viitoare reprezintă, în esență, prima fundamentare științifică a legii dezvoltării planificate a economiei naționale sub socialism.
El a legat această regularitate, în primul rând, de capacitatea societății de a determina și pune în aplicare în mod conștient proporțiile necesare în distribuția forței de muncă vie și a mijloacelor de producție în diverse sectoare și sfere ale economiei naționale. Criteriul proporționalității, potrivit lui Marx, este corespondența proporțiilor sectoriale ale producției cu structura nevoilor societății. În socialism, Marx pune în contrast distribuția planificată a muncii și a mijloacelor de producție între diverse sectoare cu procesul spontan de distribuție a acestora în capitalism, care este determinat de operarea legii valorii, a pieței, a concurenței și a devierii preţurile mărfurilor din valoarea lor.
Sub capitalism nu există o reglementare conștientă de către societate a proporțiilor întregii economii. Proporționalitatea apare aici doar ca o tendință. Totuși, și aici, corespondența structurii sectoriale a producției cu structura nevoilor societății este o necesitate obiectivă: toată lumea știe că „pentru masele de produse corespunzătoare unor mase diferite de nevoi, mase diferite și determinate cantitativ de este nevoie de forță de muncă agregată. Este de la sine înțeles că această necesitate de a distribui munca socială în anumite proporții nu poate fi în niciun caz abolită printr-o anumită formă de socializare.
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 25, partea a II-a, p. 385-386.
Către Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 23, p. 88.

producția – doar forma manifestării sale se poate schimba” x.
În socialism este posibilă proporționalitatea completă, stabilă, care se realizează în mod conștient, prin conduita planificată a întregii economii sociale. Aici „... societatea creează o legătură între cantitatea de timp de muncă socială petrecută pentru producerea unui anumit obiect și dimensiunea nevoii sociale de a fi satisfăcută cu ajutorul acestui obiect” 1 2.
Marx înțelege natura planificată a producției sociale în sens larg ca controlul societății asupra tuturor proceselor de muncă, adică asupra relației omului cu natura și asupra tuturor relațiilor oamenilor în procesul de producție, distribuție, schimb și consum de produse. şi nu numai asupra repartizării muncii şi mijloacelor de producţie în funcţie de diferite ramuri de producţie.
Pentru practica planificării, este importantă remarca lui Marx că în comunism „... societatea trebuie să calculeze dinainte câtă muncă, mijloace de producție și mijloace de subzistență poate cheltui fără niciun prejudiciu pe astfel de ramuri de producție

care, cum ar fi construcția. de căi ferate, sunt relativ lungi, un an sau mai mult, nu furnizează nici mijloacele de producție, nici mijloacele de subzistență și, în general, în acest timp nu dau niciun efect util, dar, bineînțeles, îndepărtează de întreaga producţie anuală atât forţa de muncă, cât şi mijloacele de producţie şi mijloacele de subzistenţă” 3 .

Realizarea și menținerea unei structuri sectoriale optime a economiei naționale este una dintre cele mai dificile sarcini ale managementului economic socialist. Proporțiile optime se obțin nu prin acțiunea automată a uneia sau a unei serii de legi obiective ale socialismului, ci prin eforturile planificate, coordonate ale tuturor organelor economice ale statului, care se bazează pe un sistem de legi economice obiective.

Întrucât criteriul, indicator al proporționalității economiei naționale, este conformitatea structurii producției sociale a produselor cu structura nevoilor societății pentru acestea, atunci pentru a determina proporțiile optime este necesar, așadar, să se ia în considerare nevoile societății și capacitățile și resursele acesteia în mod destul de precis.

Marx și Engels au subliniat de mai multe ori că în socialism întocmirea planurilor de producție se va face prin comparație directă, prin cântărirea utilității sociale.

1 K. Marxi F. Engels.Soch., vol. 32, p. 460-461.

2 K. Marxi F. Engels. Soch., vol. 25, partea I, p. 205.

3 K. Marxi F. Engels. Soch., vol. 24, p. 354.

diferite produse, nevoile societății de produse și costurile forței de muncă pentru acestea. Practica a confirmat corectitudinea acestei predicții: la întocmirea planurilor economice naționale, nevoile societății pentru anumite produse ca valori de utilizare, tipuri specifice de utilitate socială, volume și structura sectorială a producției de produse sunt determinate direct, în formă fizică. unități ale acestor produse, la scară națională.

Practica a demonstrat in acelasi timp si necesitatea contabilitatii indirecte, compararea utilitatii diferitelor produse, nevoile societatii fata de acestea, costurile fortei de munca pentru producerea produselor - contabilitate, compararea acestora prin piata, forma marfa-bani, parghiile economice. a legii valorii. Prin intermediul pieței socialiste, cu ajutorul acestor pârghii, conformarea nevoii societății pentru anumite produse, care se ia în considerare în mod centralizat, nevoia reală a societății pentru acestea, corespondența cheltuielilor individuale de muncă în întreprinderi. la cheltuielile sale social necesare este verificată și corectată.

Marx și Engels credeau că odată cu abolirea proprietății private asupra mijloacelor de producție, toată producția de mărfuri, legea valorii în general, va înceta să mai existe. Efortul persistent al unora dintre economiștii noștri de a dovedi că Marx și Engels se presupune că au prevăzut necesitatea producției de mărfuri de un tip special, funcționarea legii valorii în cadrul socialismului, nu are temeiuri reale și doar încurcă această problemă complexă. Cu mult înainte de revoluția proletară, era imposibil de văzut cu exactitate, în toate detaliile, tabloul managementului economic sub socialism.

Înainte de Revoluția din octombrie, caracterul de marfă al producției, funcționarea legii valorii în socialism, a fost negat și de V. I. Lepin. Dar lui Lenin îi aparține marele merit de a arăta posibilitatea și necesitatea utilizării pieței, comerțului, relațiilor marfă-bani pentru construirea economiei socialiste.

Lenin a dovedit că în condițiile în care puterea politică și cele mai importante mijloace de producție aparțin poporului, planul și piața sunt compatibile - cu rolul de conducere al planului și conducerea centralizată din partea statului socialist.

V. I. Lepin a avut în vedere perioada de tranziție a societății de la capitalism la socialism - așa au fost percepute de economiștii sovietici în anii 20-30 gândurile sale despre piață, relațiile marfă-bani, NEP. Necesitatea relațiilor marfă-bani, funcționarea legii valorii în condițiile unei societăți socialiste, au fost recunoscute mai târziu - sub influența practicii managementului socialist în URSS. Meritul pentru această recunoaștere aparține Partidului Comunist

290

Uniunea Sovietică, care a ținut cont de viața specifică, de practica managementului socialist.

Viața a arătat că, înaintat de V. I. Lenin, mai ales în 1921, în legătură cu trecerea la NEP, poziția asupra necesității unei piețe, a relațiilor marfă-bani în construcția economiei socialiste, asupra necesității de stat. întreprinderilor URSS să-și ramburseze costurile, să efectueze calcule economice, să lucreze cu profit, se aplică pe deplin societății socialiste.

Desigur, piața și producția de mărfuri în socialism au o natură socială diferită și joacă un rol diferit față de condițiile de proprietate privată asupra mijloacelor de producție. Funcționarea legii valorii în socialism se explică prin rămășițele diferențelor socio-economice în muncă și prin nevoia de stimulente materiale pentru lucrătorii din producție. Reforma economică din URSS și din alte țări socialiste are ca scop consolidarea rolului pieței, a relațiilor mărfuri-bani, extinderea independenței economice a întreprinderilor, a drepturilor economice ale republicilor, regiunilor, districtelor, menținând în același timp managementul centralizat al economiei prin starea si perfectionarea metodelor acestui management.

Greșesc acei economiști care încă neagă cu încăpățânare caracterul de marfă al producției, funcționarea legii valorii în socialism, referindu-se în același timp la afirmațiile lui Marx, Engels și Lenin cu privire la această chestiune, care se referă la perioada pre-octombrie. Clasicii comunismului științific au considerat teoria lor nu ca pe o dogmă înghețată, ci ca pe un ghid de acțiune, subliniind necesitatea de a ține cont de procesele reale ale vieții.

Nici nu putem fi de acord cu acei economiști care, deși recunosc corect existența producției de mărfuri în socialism și funcționarea legii valorii, în același timp le interpretează prea larg și nu reușesc să vadă diferența profundă, fundamentală, dintre legea valorii. , raporturile marfă-bani în cadrul socialismului și în condițiile proprietății private a mijloacelor de producție.

Deși Marx nu a prevăzut caracterul de marfă al producției, funcționarea legii valorii în socialism - cu o natură socială complet diferită și rolul lor aici în comparație cu capitalismul

- o serie de afirmații ale lui Marx ne ajută acum să înțelegem mai bine problema legea valorii sub socialism. El a subliniat marele rol al luării în considerare a costurilor cu forța de muncă pentru producerea unui produs și compararea acestora cu utilitatea produsului, importanța contabilității, contabilității publice în socialism; „... după distrugerea modului de producție capitalist”, scria Marx, „dar odată cu păstrarea producției sociale, determinarea valorii rămâne dominantă.

importante în sensul că reglementarea timpului de muncă și repartizarea muncii sociale între diferitele grupuri de producție, în sfârșit, contabilitatea care acoperă toate acestea, devin mai importante ca niciodată.munca, ca o altă expresie a schimbului echivalent de muncă, în condiţiile proprietăţii private a mijloacelor de producţie, realizată în conformitate cu legea valorii1 2.
Criticii burghezi susțin că utilizarea pieței, a relațiilor marfă-bani în țările socialiste înseamnă, așa cum ar fi, respingerea marxismului și aplicarea unor metode de management pur capitaliste. În realitate, nu este așa. Marx nu a considerat producția și circulația mărfurilor ca fiind o trăsătură inerentă numai capitalismului și care caracterizează însăși esența modului de producție capitalist. El a subliniat că producția și circulația mărfurilor sunt fenomene caracteristice celor mai diverse moduri de producție, deși volumul și semnificația lor sunt departe de a fi aceleași3.
Natura socială și rolul producției de mărfuri în socialism sunt fundamental diferite de cele în condițiile proprietății private asupra mijloacelor de producție.
Prezența producției de mărfuri, funcționarea legii valorii în socialism sporesc mult importanța întregii doctrine economice a lui Marx pentru rezolvarea problemelor economice ale socialismului. Teoria lui Marx a valorii muncii este, de asemenea, de mare importanță pentru economia politică a socialismului, desigur, ținând cont de diferența socială profundă dintre economia socialismului și producția capitalistă.
Învățătura lui Marx despre cele două aspecte ale unei mărfuri - valoarea de utilizare și valoarea, despre munca concretă și abstractă, despre munca necesară social, despre esența banilor, legea circulației banilor etc., este aplicabilă și socialismului, ținând cont de diferența în conținutul social, natura și mecanismul legii valorii Aici. În socialism, există salariile, profiturile, dobânda, renta diferențială ca expresii monetare ale acelor părți ale produsului social, a căror existență în societatea viitoare – în forma lor naturală – scria Marx. Aceasta înseamnă că analiza lui Marx asupra salariilor, profiturilor, dobânzilor, chiriei și multor alte categorii de capitalism este, de asemenea, de mare importanță pentru economia politică a socialismului.
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 25, partea a II-a, p. 421.
2 Vezi /G. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 19, p. 18-19.
3 Vezi ZÍ. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 124.

Desigur, ar fi naiv să cauți în Capital și în alte lucrări ale lui Marx răspunsuri gata făcute la întrebările specifice

economiei socialiste. Nu există astfel de răspunsuri și nu pot fi. De exemplu, teoria lui Marx a valorii muncii în sine nu oferă un răspuns gata făcut la întrebarea foarte complexă și importantă a unei economii socialiste - cum, după ce „model” ar trebui stabilit prețul planificat al unui produs socialist, ci această teorie dă principalul lucru – direcția în care ar trebui să meargă prețurile planificate.sub socialism. În Programul PCUS, politica de prețuri este determinată tocmai pe baza teoriei valorii a lui Marx. Pe aceeași bază, a fost realizată și reforma prețurilor cu ridicata în URSS, care reprezintă o verigă importantă în întreaga reformă economică.

* *
*

Învățătura lui Marx despre reproducerea capitalistă este de mare importanță pentru practica managementului economic socialist. Definiția lui Marx a reproducerii ca un proces de producție continuu, constant reînnoit, ca unitate a reproducerii produsului social, reproducerea factorilor de producție materiale și personali și a relațiilor de producție, distincția dintre reproducerea simplă și cea extinsă este pe deplin aplicabilă unui societatea socialistă. Marx a subliniat că reproducerea extinsă ar fi o necesitate obiectivă pentru socialism, pentru care societatea ar trebui să direcționeze o parte din surplusul de produs către extinderea elementelor de consum productiv, adică spre acumulare.

Împărțirea întregului produs social și a producției în natură în două mari diviziuni stabilite de Marx în două mari diviziuni: 1) producția de mijloace de producție și 2) producția de mijloace de consum, iar din punct de vedere valoric - în trei părți. : 1) compensarea costurilor materiale (c), 2) valoarea produsului necesar (v), valoarea produsului excedent (r), având în vedere natura socială complet diferită a fiecăreia dintre aceste părți de valoare decât în capitalism.

Distincția stabilită de Marx între conceptele de produs brut al societății, venitul brut al societății (venitul național) și venitul net este pe deplin aplicabilă socialismului.

Mai precis, părțile constitutive ale produsului social, ca anumite fonduri pe care o societate socialistă va trebui să le formeze, sunt arătate de Marx în Critica programului Gotha. Din produsul social total, scria Marx, societatea trebuie să deducă: 1) ce

necesare înlocuirii mijloacelor de producție pierdute, 2) o parte suplimentară pentru extinderea producției, 3) un fond de rezervă sau de asigurare pentru asigurarea împotriva accidentelor, dezastrelor naturale etc. Din restul produsului total, în forma sa naturală, destinat să servesc ca bunuri de larg consum, societatea este obligată: 1) să acopere costurile generale de administrare, care nu țin de producție, 2) să formeze un fond pentru satisfacerea comună a nevoilor: pentru întreținerea școlilor, instituțiilor de sănătate etc., 3) fonduri pentru persoanele cu handicap, 4) restul bunurilor de consum se împarte între producătorii individuali ai colectivului, în conformitate cu cantitatea și calitatea muncii fiecărei L.

VI Lenin a apreciat foarte mult judecata lui Marx asupra fondurilor economice în cadrul socialismului. Aici, Lenin a

scris: „... Marx dă o relatare sobră despre exact modul în care societatea socialistă va fi forțată să se descurce” 1 2.
Viața a confirmat pe deplin această predicție științifică a lui Marx, cu adaosul că Marx avea în vedere fonduri doar sub forma naturală a produselor, dar în realitate ele apar și în forma valorii, monetară.
Prezența formei marfă-bani a produsului, funcționarea legii valorii în socialism, conduce la faptul că procesul de realizare a produsului, schimbul acestuia cu forma de bani, constituie aici o verigă importantă în reproducere. a produsului social. În conformitate cu aceasta, reproducerea ar trebui luată în considerare în două aspecte - natural-material și valoare.
Caracteristicile specifice ale reproducerii capitaliste, relevate de Marx, sunt, desigur, absente în socialism, dar cele mai importante legături, interdependența părților constitutive ale produsului social în valoare și în natură, relevată de Marx în raport cu capitalismul, se păstrează sub socialism şi la cel mai înalt stadiu al dezvoltării comunismului. V. I. Lenin a subliniat acest lucru și în binecunoscutele sale observații despre cartea lui N. Buharin. Lenin a scris că regularitatea descoperită de
Marx: I subdiviziuni > s
a II-a va rămâne sub comunism.
Schema de reproducere capitalistă extinsă dată de Marx în volumul II al Capitalului, eliberată de tot ceea ce reflectă specificul producției capitaliste, este în serviciul teoriei și practicii managementului socialist. Această schemă este utilizată la elaborarea planurilor de dezvoltare a economiei naționale a țărilor socialiste, determinând proporțiile și ratele creșterii economice,
1 Vezi Λ*. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 19, p. 17.
„W. 1J. Lenin. Deplin col. cit., vol. 33, p. 92.

formează baza elaborării bilanţurilor pentru economia naţională etc.
În ultimii ani, în lucrările economiștilor sovietici și străini privind reproducerea socialistă, a fost folosită tot mai mult categoria „produs final”, ceea ce înseamnă practic suma bunurilor de consum și a mijloacelor de muncă (mașini, echipamente, clădiri industriale) produse în un an. Spre deosebire de produsul social brut, care include întreaga cifră de afaceri a produsului, „produsul final” este curățat de numărarea repetată a mijloacelor de producție (materii prime, combustibil, materiale auxiliare etc.).
Marx are o categorie de „produs final” dar nu a primit o analiză detaliată1. Încercările unora dintre economiștii noștri de a declara „produsul final” o categorie a economiei politice burgheze și inutilă socialismului nu pot fi recunoscute drept corecte. Categoria „produs final” are o serie de avantaje față de „produsul social brut”, de exemplu, pentru compararea nivelului de dezvoltare economică a diferitelor țări. Este util pentru întocmirea planurilor pe termen lung pentru dezvoltarea economiei naționale și este din ce în ce mai utilizat în aceste scopuri. În același timp, ar trebui respinsă dorința persistentă a unui număr dintre economiștii noștri de a elimina indicatorul „produs social brut” din practica planificării socialiste și de a-l transfera complet pe acesta din urmă la baza „produsului final”. O astfel

de propunere contrazice problema de planificare; la urma urmei, societatea socialistă trebuie să asigure sistematic toate etapele producției „produsului final”, adică producerea obiectelor de muncă necesare pentru aceasta. Numărarea repetată, inevitabilă în indicatorul „produs social brut”, reflectă momentele reale ale procesului de reproducere socialistă; această măsură are avantaje față de „produsul final” în multe privințe și, prin urmare, ar trebui completată de indicatorul „produs final” mai degrabă decât înlocuită cu acesta din urmă.

Vorbind de reproducere extinsă, Marx distinge două tipuri de ea: extensivă — „dacă numai domeniul de producție este extins” și intensiv — „dacă se folosesc mijloace de producție mai eficiente”1 2 prin îmbunătățirea mașinilor. Diferența dintre aceste tipuri de reproducere extinsă este pe deplin aplicabilă și socialismului. Este deosebit de important acum, când sarcina creșterii eficienței producției socialiste este stabilită urgent și metodele intensive de reproducere extinsă ies în prim-plan.

1 Vezi Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 26, partea I, p. 124-125.

2 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 24, p. 193.

Pentru practica managementului socialist, judecățile lui Marx cu privire la stocurile de mijloace de producție și de mijloace de subzistență în cadrul socialismului sunt de asemenea importante. El subliniază necesitatea unei „supraproducție relativă permanentă” a mijloacelor fixe, a materiilor prime și a altor obiecte de muncă, precum și a mijloacelor de subzistență (bunuri de consum) după eliminarea formei de reproducere capitalistă. „Acest tip de supraproducție echivalează cu controlul societății asupra mijloacelor materiale ale propriei reproduceri. Dar în cadrul unei societăți capitaliste, supraproducția este unul dintre elementele anarhiei generale ”\ În totală contradicție cu această afirmație a lui Marx a fost teoria apărută la începutul anilor 30 și a fost mult timp propagandată la noi, conform căreia regularitatea al socialismului se presupune că este o întârziere constantă a producţiei în urma cererii efective a populaţiei . Un astfel de întârziere a împiedicat întotdeauna dezvoltarea planificată a producției socialiste. O creștere a rezervelor de produse de muncă, destinate în forma lor naturală să îndeplinească funcțiile mijloacelor de producție, este în prezent de mare importanță pentru implementarea unei măsuri atât de importante de reformă economică precum trecerea la comerțul direct cu mijloace de producție.

Marx a stabilit conceptul de „învechire” a mijloacelor fixe ale unei întreprinderi capitaliste, care este luat în considerare împreună cu uzura fizică a ratelor de amortizare. Teoretic, categoria de „învechire” este recunoscută la noi și pentru economia socialistă. Cu toate acestea, practica contabilizării învechirii în economia socialistă este încă departe de a fi perfectă. Între timp, această întrebare este de mare importanță pentru asigurarea ritmului adecvat al progresului tehnic. Sarcinile de creștere a eficienței producției socialiste fac deseori oportună înlocuirea unei mașini învechite din punct de vedere moral cu o mașină nouă, mai productivă, cu mult înainte ca aceasta să se uzeze. În capitalism, acest lucru este dictat de concurență, dar în socialism se realizează conform planului.

Marx a descoperit un model important de reproducere capitalistă - o creștere a ponderii costurilor materiale și o scădere corespunzătoare a ponderii produsului net, venitul național ca urmare a progresului tehnic, o creștere a productivității muncii sociale, cu o creștere simultană a creşterea masei produsului net, venitul naţional. În consecință, cu un tip intensiv de reproducere extinsă, adică cu o creștere a tehnologiei, a productivității muncii, producția de mijloace de producție crește mai repede decât producția de mijloace.

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 24, p. 533.

consum. Aceste legi funcționează și în economia socialistă, iar luarea în considerare a lor este de mare importanță pentru practica planificării socialiste. Negarea de către un număr de economiști a acestor regularități în raport cu capitalismul și socialismul modern este rezultatul amestecării metodei analitice abstracte a lui Marx cu metodele de rezolvare a problemelor economice istorice concrete folosite de societatea socialistă. Conform metodei lui Marx, influența progresului tehnic asupra structurii produsului social se arată în forma sa pură, adică abstractizată de toate celelalte aspecte. În realitate concretă, regularitatea dezvăluită de Marx se împletește cu acțiunile altora, slăbite de aceștia, sau complet neutralizate de ceva timp. Dar asta nu înseamnă dispariția modelului în sine.
Structura produsului social într-o economie socialistă este, desigur, influențată nu numai de progresul tehnic, ci și de mulți alți factori – rata de acumulare, economiile de costuri materiale, exportul și importul de bunuri etc. ritmul de creștere a bunurilor de consum la ritmul de creștere a mijloacelor de producție, care nu contrazice în niciun caz regularitatea descoperită de Marx în dinamica raportului dintre ratele de creștere a două diviziuni ale producției sociale ca urmare a progresului tehnic, o regularitate care se manifestă numai în raport cu perioade mari de timp.

* ♦

♦

Fundamentarea trăsăturilor fundamentale care caracterizează viitoarea societate care va înlocui capitalismul a fost dată de Marx cu cea mai mare acuratețe științifică, ceea ce a fost posibil doar pe baza unei analize a tendințelor istorice reale în dezvoltarea societății burgheze însăși. Și în aceasta din nou s-a manifestat întreaga putere a metodei dialectice. Marx a privit noua societate care ieșea din adâncurile capitalismului nu ca pe ceva gata făcut și imuabil, ci dialectic, în dezvoltare. El a fost primul care a stabilit științific inevitabilitatea istorică a două faze în dezvoltarea unei noi societăți – socialismul și comunismul deplin – și a caracterizat principalele trăsături ale fiecăreia dintre aceste faze și cele mai importante condiții pentru dezvoltarea treptată a unei societăți socialiste. într-unul comunist.
Scurta definiție a semnelor socialismului și comunismului și a condițiilor de trecere de la primul la al doilea cuprinsă în Critica Programului Gotha este o concluzie generală, chintesența afirmațiilor lui Marx cu privire la acestea.

probleme în multe lucrări referitoare la perioadele anterioare ale activității sale. Critica Programului Gotha definește comunismul ca o etapă a dezvoltării producției colective în care umanitatea este deja complet eliberată de „semnele” vechii societăți, inevitabil pentru prima fază — socialismul.
Marx consideră că semnele cele mai importante ale fazei celei mai înalte a formării comuniste sunt distrugerea completă a vechii diviziuni a muncii, care a limitat dezvoltarea fizică și spirituală completă a omului, transformarea muncii pentru toată lumea în prima nevoie de viata, implementarea principiului „fiecare dupa capacitatile sale, fiecaruia dupa nevoile sale”.
Rezolvarea tuturor acestor probleme se realizează pe baza creșterii puternice a forțelor productive și a creării unei abundente de beneficii materiale și spirituale care asigură dezvoltarea integrală a individului.
Conducătorii și teoreticienii celei de-a Doua Internaționale au lăsat în uitare învățătura lui Marx despre comunism. Pentru renegatul Kautsky, de exemplu, comunismul nu era altceva decât o „dorință evlavioasă”. V. I. Lenin a apărat și dezvoltat învățătura marxismului atât despre revoluția socialistă, dictatura proletariatului, cât și despre cele două faze ale societății comuniste - socialismul și comunismul. În Statul și revoluția, Lenin subliniază validitatea științifică profundă a concluziei marxismului despre cele două faze ale societății comuniste și semnificația sa enormă pentru mișcarea comunistă. El a spus de mai multe ori că, construind o societate socialistă, clasa muncitoare nu se va opri aici și va merge mai departe, spre comunismul deplin. După ce a condus poporul sovietic la victoria socialismului, Partidul Comunist al URSS conduce dezvoltarea societății socialiste și transformarea ei treptată într-una comunistă.
Programul pentru construirea unei societăți comuniste în țara noastră a fost creat de Partid pe o bază teoretică solidă, elaborată mai întâi de Marx și Engels și dezvoltată de Lepin. Partidul Comunist dezvoltă și concretizează teoria tranziției societății de la socialism la comunism, ținând cont de experiența construcției socialiste din Uniunea Sovietică și din alte țări socialiste, precum și de tendințele progresiste în dezvoltarea societății moderne.
Urmând învățăturile lui Marx, Engels și Lenin, PCUS consideră că trecerea de la socialism la comunism este un proces natural-istoric, supus unor legi obiective, care nu poate fi nici încetinit, nici forțat artificial. Ghidat de faptul că baza pentru îmbunătățirea relațiilor de producție este dezvoltarea forțelor productive, PCUS își dedică atenția principală
298
crearea bazei materiale şi tehnice a societăţii comuniste. În strânsă interacțiune cu creșterea forțelor productive, relațiile socialiste de producție se dezvoltă treptat în relațiile comuniste. De asemenea, partidul acordă o mare importanță educației comuniste a muncitorilor societății socialiste. Teoria dezvoltată de Partid a dezvoltării economiei socialismului în economia comunismului este o parte inseparabilă a economiei politice marxist-leniniste. Dezvoltarea și îmbogățirea sa creativă în continuare servesc ca o condiție importantă pentru

succesul practic al construcției economice în țara noastră și în alte țări socialiste.

YAROSLAV LADOSH (Polonia)

MARX SI PROBLEMELE CONSTRUIREA UNUI SOCIALIST
SI SOCIETATEA COMUNISTA

Fundamentul teoriei științifice a dezvoltării societății socialiste și a construirii comunismului a fost pus de Marx și Engels. Exprimarea sintetică a opiniilor lor a fost distincția dată în Critica Programului Gotha, distincția dintre cele două faze ale societății comuniste, o scurtă descriere a acestor faze, precum și căile de tranziție de la faza inferioară a comunismului la cel. superior.

În prima fază, avem de-a face „nu cu o societate comunistă care s-a dezvoltat pe bază proprie, ci, dimpotrivă, cu una care tocmai iese din societatea capitalistă și care, prin urmare, din toate punctele de vedere, din punct de vedere economic, moral. și intelectual , păstrează încă semnele vechii societăți, din adâncurile căreia a apărut”

„În cea mai înaltă fază a societății comuniste”, a punctat fondatorul comunismului științific, „după ce dispare subordonarea omului diviziunii muncii, care îl înrobește pe om; când opoziţia muncii psihice şi fizice dispare odată cu ea; când munca încetează să fie doar un mijloc de viață și devine ea însăși prima nevoie a vieții; când, odată cu dezvoltarea integrală a indivizilor, forțele productive vor crește și toate sursele bogăției sociale vor curge din plin, abia atunci va fi posibilă depășirea completă a orizontului îngust al dreptului burghez, iar societatea va putea scrie stindardul lui: Fiecărui după capacitatea lui, fiecăruia după nevoile lui!

O jumătate de secol de construire a socialismului este o confirmare a acestor previziuni strălucite ale lui Marx, dovadă a puterii teoriei marxiste.

Învățătura lui Marx a fost dezvoltată și concretizată de Lenin, practica Partidului Bolșevic, PCUS. A fost întruchipat în teoria industrializării socialiste, colectivizării

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 19, p. 18.
2 Ibid., p. 20.

agricultură, revoluție culturală. Depășirea dogmatismului de către mișcarea comunistă mondială, în special critica tezei staliniste eronate despre inevitabila agravare a luptei de clasă pe măsură ce construcția socialistă progresa, a deschis noi perspective pentru studierea tiparelor de dezvoltare a formației socialiste. Din punctul nostru de vedere, principala greșeală a tezei lui Stalin a fost aceea de a vedea principala forță motrice a societății socialiste în contradicțiile externe dintre socialism și imperialism și de a transfera mecanic aceste contradicții în interiorul societății socialiste.

Programul PCUS adoptat de Congresul al 22-lea a determinat noi perspective. Acest program rezumă realizările gândirii teoretice și experiența practică din ultimii ani. Accentul principal este pus pe forțele interne ale societății socialiste, care au o importanță decisivă în dezvoltarea acesteia. Programul PCUS a subliniat profund rolul conducător al clasei muncitoare în construcția comunistă. După cel de-al Doilea Război Mondial, a apărut sistemul socialist mondial.

Sistemul mondial al statelor socialiste, varietatea trăsăturilor specifice ale construcției socialiste, analiza anumitor contradicții dintre țările socialiste necesită în mod constant o dezvoltare aprofundată a teoriei dezvoltării societății socialiste, intensificarea cercetării cuprinzătoare, studiul experiența tuturor țărilor comunității socialiste pe baza analizei comparative etc. Dezvăluirea teoretică a proceselor care au loc în țările socialiste și în relațiile dintre ele este de o importanță extraordinară pentru întărirea unității și puterii sistemului socialist mondial. , a întregii mișcări comuniste internaționale.
Nu putem fi mulțumiți de nivelul actual teoretic de cercetare a proceselor interne din țările socialiste. Teoria nu ne oferă încă indicații suficient de precise ale acțiunilor care vizează depășirea dificultăților existente. Vedem răul în naționalism și în șovinismul de mare putere, în anticomunism. Dar care sunt motivele apariției acestor fenomene într-o țară dată, ce forțe sociale le susțin, se știe puțin și superficial despre asta.
Știm bine că în domeniul teoriei societatea socialistă trebuie să lupte pe două fronturi: împotriva revizionismului și a dogmatismului. Marx și Lenin ne-au învățat asta. În această luptă, teoria marxistă va continua să se dezvolte creativ.
În Polonia, teoreticienii revizioniști încearcă să creeze o teorie sociologică a socialistului
301
societate, folosind pe scară largă teoria americană și vest-germană a stratificării. Ei ignoră rolul relațiilor de producție și al proprietății în dezvoltarea societății socialiste. Acești oameni aduc în prim-plan diferențele existente sub socialism între oameni în ceea ce privește poziția lor în societate, în ceea ce privește veniturile etc., interpretând aceste diferențe ca fiind autonome și eterne. Mulți revizioniști iau ca bază teoria oportunistă Burnham-Djilas a clasei managerilor-birocrati, văzând forța motrice din spatele dezvoltării socialismului în lupta celor de la putere (în politică, economie sau cultură) cu oamenii. Aceste teorii sociologice sunt legate prin multe fire de antropologia filosofică așa-zisa „marxistă” și de proclamarea eternității înstrăinării individului în societate, cu încercări de a contesta teoria comunismului a lui Marx, de a o proclama utopie, contestând posibilitatea a umanității depășind diviziunea muncii, ceea ce întărește unilateralitatea individului.
Dovada falsității și naturii neștiințifice a acestor teorii nu necesită multă muncă. Cu toate acestea, facem puțin pentru a explora unele dintre elementele problemelor pozitive care stau cu adevărat în aceste teorii și din care aceste teorii își derivă atractivitatea superficială. De exemplu, există o lipsă clară de cercetare a fenomenelor birocrației în societatea socialistă, a naturii acesteia, a cauzelor profunde și a metodelor de combatere a acestora.
Dogmatismul în teoria societății socialiste duce la contestarea caracterului socialist al URSS și al democrațiilor populare. Acest lucru este evident la teoreticienii din grupul Mao Tse-tung. Argumentarea dogmatiștilor, în ciuda sintagmei revoluționare, se rezumă în esență la repetări ale argumentației revizioniștilor și, prin urmare, lupta marxiștilor împotriva revizionismului și dogmatismului constituie un front unit.

Alături de teoriile sociologice ale societății socialiste, în ultimii ani, parcă printr-o tendință separată, a existat o discuție economică despre modelul unei economii socialiste. Această discuție a produs rezultate fructuoase. A dus, printre altele, la utilizarea tot mai completă a metodelor matematice și a tehnologiei moderne de calcul în economia națională, la respingerea hotărâtă a prejudecăților care duc la neglijare, la o subestimare a metodelor economice și matematice de analiză. Astăzi nu există nicio îndoială cu privire la existența diferitelor modele ale economiei socialiste, corespunzătoare anumitor etape de dezvoltare și tradiții istorice ale diferitelor țări. Cu toate acestea, discuțiile despre modelul economiei socialiste care au loc în rândul economiștilor sunt adesea interpretate în principal ca având

302

natura contabilă, ca stabilirea scopului găsirii soluţiei optime pentru funcţionarea forţelor productive, fără a ţine cont de relaţiile sociale. Dar disputele despre modelul economic privesc întotdeauna munca activă a constructorilor socialismului, relațiile de producție, care sunt ascunse în spatele categoriilor economice. De aceea, aceste dispute stârnesc pasiuni politice. Schimbările politice și economice din țările socialiste și-au găsit o reflectare clară în discuțiile sociologice și economice, iar acestea din urmă, la rândul lor, sunt strâns legate de schimbările din sfera ideologiei. Cu toate acestea, încă nu știm cum să dezvăluim pe deplin mecanismele exacte ale acestor conexiuni.

Pentru a avansa mai eficient teoria dezvoltării unei societăți socialiste și a comunității țărilor socialiste, este necesar să se extindă lucrările și discuțiile comune, să se efectueze cercetări comune de către istorici, sociologi, economiști, juriști și filosofi. Trebuie să revenim la metoda lui Marx de mare sinteză, în special la unitatea sociologiei și economiei politice. Este esențial ca filozofii și sociologii să participe la discuțiile despre modelele economice, iar economiștii despre mecanismul și dinamica și diferențierea activității sociale în socialism. Există pericolul izolării în sociologie, în economia politică, deși subiectele înguste au anumite aspecte pozitive. Revizionismul și dogmatismul trebuie combătute într-un mod mai concret decât până acum. Adevărat, anumite împrejurări de natură politică împiedică acest lucru: o discuţie teoretică concretă între marxişti poate fi folosită şi este folosită de inamici, mai ales în epoca dezvoltării mass-media. Dar totuși, astfel de discuții sunt necesare pentru a extinde propaganda teoriei științifice a socialismului. Avem nevoie de întâlniri internaţionale mai dese ale teoreticienilor marxişti. Odată cu întâlnirile de afaceri ale liderilor partidelor comuniste, este necesară extinderea frontului pentru schimbul de opinii de idei socialiste.

Principala sarcină internațională a comuniștilor este de a întări unitatea sistemului socialist, de a aprofunda integrarea economică în cadrul Consiliului de Asistență Economică Reciprocă. Teoreticienii comuniști sunt obligați să facă lumină asupra modalităților de aprofundare a unității, să arate forțele care li se opun și modalități de a le depăși.

IVAN STEFANOV (Bulgaria)

MARXISM-LENINISM
PRIVIND PROPORȚIONALITATEA ȘI PLANIFICAREA ECONOMIEI SOCIALISTE

Aș dori să mă opresc asupra problemelor de proporționalitate și planificare ale economiei socialiste, care prezintă un interes considerabil, demonstrând geniul previziunilor profund științifice ale clasicilor marxism-leninismului.

În lucrările lui Marx și Engels, și mai ales în „Capital”, se face adesea o comparație între principalele caracteristici ale societății capitaliste și ale societății socialiste care nu existau încă la acea vreme, pe care Marx o definea drept o „comunitate de oameni liberi”. „, „producție colectivă”.

Marx a subliniat în mod repetat contradicția dintre natura activităților întreprinderii capitaliste și economia capitalistă în ansamblu. „Din punct de vedere social, productivitatea muncii crește și ea odată cu economia acesteia. Acesta din urmă include nu numai economia mijloacelor de producție, ci și eliminarea tuturor muncii inutile. Deși modul capitalist de producție forțează economia în fiecare întreprindere individuală, cu toate acestea sistemul său anarhic de concurență provoacă o imensă risipă de mijloace sociale de producție și de muncă, precum și multe funcții care sunt acum inevitabile, dar în esență superflue.

Contabilitatea activităților economice este absolut necesară pentru fiecare mare întreprindere capitalistă, dar „devine mai esențială ca niciodată” în cadrul întregii societăți socialiste, deoarece face posibilă evitarea cheltuielilor de muncă socială pentru producția de bunuri care nu reprezintă valori de utilizare pentru societate. O condiție necesară pentru o astfel de economie a muncii este „controlul preliminar determinant al societății”. Abia atunci „societatea creează o relație între volumul de muncă necesar producției unei mărfuri date și volumul

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 539.

nevoie socială satisfăcută de acest produs. Un astfel de control, notează Marx, este incompatibil cu legile producției capitaliste. O societate de oameni liberi ar cheltui în mod conștient suma totală a puterii de muncă individuale ca o singură forță de muncă socială. „...Timpul de lucru ar juca un dublu rol. Distribuția sa planificată social stabilește o relație adecvată între diferitele funcții de muncă și diversele nevoi. Pe de altă parte, timpul de muncă servește în același timp și ca măsură a participării individuale a producătorilor în totalul muncii și, în consecință, și în partea consumată individual din produsul total. Relațiile sociale ale oamenilor cu munca lor și cu produsele muncii lor rămân aici în mod transparent, atât în producție, cât și în distribuție!

Marx a subliniat multe aspecte ale măsurării timpului de lucru. În socialism, „timpul rămas pentru activitatea mentală și socială liberă a individului este cu atât mai mare, cu cât munca este distribuită mai uniform între toți membrii apți ai societății, cu atât mai puțină este oportunitatea ca o stratā socială să renunțe și să se impună. pe o altă pătură socială necesitatea naturală a muncii. Din această parte, limita absolută pentru scurtarea zilei de muncă este universalitatea muncii. În societatea capitalistă, timpul liber al unei clase este creat prin transformarea întregii vieți a maselor în timp de muncă.

Și mai important este economisirea de timp, la care „toate economiile se reduc în cele din urmă”. Pentru individ și pentru societate în ansamblu, consumul, dezvoltarea integrală și bogăția activității fiecărui individ depind de economia timpului. „Prin urmare, economia timpului, precum și repartizarea planificată a timpului de muncă între diferitele ramuri de producție, rămân prima lege economică pe baza producției colective”,3 adică economia socialistă.
Dezvoltarea capitalismului a confirmat legea formulată de Marx și Engels privind concentrarea și centralizarea producției și a capitalului. În timpul nostru, proporționalitatea și regularitatea activității se desfășoară la întreprinderi gigantice folosind metode statistice și matematice moderne și utilizarea calculatoarelor electronice moderne. O parte de planificare se realizează și în cadrul asociațiilor și întreprinderilor financiar-capitaliste. Cu toate acestea, în industrii și subiecte întregi

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 23, p. 89.
2 Ibid., p. 539.
3 Arhiva lui Marx și Engels, vol. IV, p. 119.

mai mult decât în economia în ansamblu, proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producţie împiedică orice fel de planificare.
Proporţionalitatea economiei capitaliste se realizează sub acţiunea mecanismului pieţei. Direcția conștientă a dezvoltării planificate a industriilor individuale și a economiei în ansamblu este inaccesibilă sistemului capitalist. Mecanismul pieței reglementează distribuția resurselor materiale și de muncă disponibile între industriile existente și, pentru crearea de noi industrii, întotdeauna cu o oarecare întârziere: mecanismul pieței semnalează mai întâi prezența uneia sau alteia disproporții și abia apoi poate gestionarea unui capitalist. întreprinderea ia o decizie adecvată. Aceste posibilități de luare a deciziilor nu sunt aceleași pentru toate întreprinderile capitaliste. Doar cele mai mari întreprinderi au mai multe oportunități, iar eventualele (posibile) pierderi și cheltuieli extraordinare sunt plătite de oamenii muncitori ai țării.
Analiza lui Marx asupra economiei capitaliste a arătat că mecanismul pieței își îndeplinește rolul de reglementare prin prețurile pieței și rata profitului. Aceste pârghii economice nu sunt disponibile în mod egal diferitelor categorii de întreprinderi capitaliste. Pentru marea majoritate a afacerilor, aceste pârghii vin foarte târziu.
Dominația monopolurilor capitaliste și apariția capitalismului de monopol de stat nu au schimbat esențial procesele legate de planificarea și implementarea proporționalității în economia capitalistă. Reglarea proporțiilor acestei economii se realizează în prezent, în ultimă instanță, prin intermediul mecanismului pieței, deși se modifică sub influența comportamentului celor mai mari monopoluri capitaliste, precum și a politicii economice a stat capitalist.
Încercările de integrare internațională nu au schimbat încă esența problemei și nu sunt în măsură să elimine principalele contradicții ale economiei capitaliste. Dimpotrivă, unele contradicții operează la un nivel superior. Criza din ce în ce

mai mare a dolarului și incapacitatea liderilor politicii financiare și monetare a celor mai avansate state capitaliste de a găsi o cale de ieșire din situația actuală arată elocvent că sistemul capitalist mondial poate cădea într-o situație în care fiecare întreprinderea capitalistă va căuta salvarea prin orice mijloace, indiferent de consecințele pentru tot.lumea capitalistă.
Primul stat socialist din lume a trebuit să depășească contradicțiile capitalismului și să creeze bazele
306
economie socialistă în condiţii extrem de grele cauzate de Primul Război Mondial, de intervenţia statelor imperialiste, de războiul civil declanşat de forţele reacţionare ale Rusiei ţariste. În ciuda acestui fapt, chiar primii pași ai guvernului sovietic au confirmat predicțiile lui Marx și Engels cu privire la posibilitatea și necesitatea planificării întregii economii naționale pe baza proprietății socialiste. Odată cu formarea proprietății socialiste asupra principalelor mijloace de producție (naționalizarea industriei, transportul feroviar și pe apă, băncile, instituirea unui monopol al comerțului exterior și al asigurărilor etc.), statul sovietic a început să planifice economia națională. Perioada de redresare a economiei distruse a fost folosită pentru reconstrucția maximă a industriei și transporturilor.
Primul plan economic național din istoria omenirii a fost creat sub forma planului GOELRO. Acest plan a fost discutat la cel de-al VIII-lea Congres al sovieticilor al Rusiei. Lenin, vorbind la congres, a subliniat importanța planului GOELRO ca prim și decisiv pas în introducerea planificării la scara întregii economii. Planul GOELRO a fost creat pe baza unei analize amănunțite a stării economiei ruse postbelice și a primelor previziuni despre dezvoltarea principalelor industrii și transport.
S-au făcut un număr mare de calcule asupra resurselor materiale, de muncă și financiare atât pentru întreaga țară în ansamblu, cât și pentru regiuni. Primul pas pe calea planificării economice naționale a fost făcut sub îndrumarea generală a lui V. I. Lenin. Lenin a subliniat în mod repetat natura profund științifică a planului GOELRO, fundamentarea sa economică și tehnică. El a avertizat că orice „corecții” arbitrare aduse planului de electrificare sunt inacceptabile. Planurile economice naționale trebuie să reflecte funcționarea legilor economice obiective ale reproducerii socialiste. Subiectivismul și voluntarismul nu pot decât să contracareze întocmirea unui plan real.
Primul echilibru al legăturilor intersectoriale din istoria omenirii a fost creat în URSS în 1925. Pentru prima dată s-a încercat cuantificarea relațiilor intersectoriale în cea mai generală formă. Astfel, a fost făcut primul pas către implementarea sistematică a proporționalității în primii ani ai economiei socialiste sovietice. Prin întocmirea primului bilanț intersectorial, știința și practica economică și statistică sovietică a câștigat prioritate în acest domeniu la nivel mondial. În ultimii ani, Uniunea Sovietică a întocmit bilanţuri ale relaţiilor interprofesionale pentru un număr mare de industrii. Totodată, în bilanţuri 11   307

include distribuția investițiilor de capital și a forței de muncă pe industrie.
Distrugerea enormă cauzată de numeroasele intervenții ale forțelor imperialiste, și mai ales de cel de-al Doilea Război Mondial, nu a fost capabilă să distrugă acele posibilități de planificare economică națională în URSS, pe care Marx le-a prevăzut, practic, într-o societate bazată pe proprietatea publică a URSS. mijloace de producție.
Fundamentele științifice și principiile organizatorice ale planificării economice naționale au fost formulate de V. I. Lenin în condițiile restabilirii economiei tânărului stat sovietic. V. I. Lenin a învățat să aprecieze știința, să evite „tâmpila comunistă”, diletantismul și birocrația, să învețe să lucreze sistematic, să acumuleze și să țină cont de experiență. Pe baza predicțiilor teoretice ale lui Marx despre dezvoltarea reproducerii sociale, V. I. Lenin a formulat principalele prevederi și principii ale planificării economice naționale socialiste.
Unitatea planului economic național, bazată pe coordonarea completă a planurilor ramurilor individuale, este prima propoziție fundamentală. V. I. Lenin spunea: „... nu poți lucra fără să ai un plan calculat pe o perioadă lungă... Nu-ți fie frică de planuri calculate pe o serie lungă de ani: nu poți construi o revigorare economică fără ele” L
A doua prevedere este necesitatea întocmirii planurilor pe termen lung, pe baza cărora se realizează planificarea operațională anuală.
Principalul principiu organizatoric din teoria lui Lenin a planificării economice naționale este centralismul democratic. Cu toate acestea, în condițiile cultului personalității lui Stalin, acest principiu a fost încălcat. Elemente de subiectivism, voluntarism și dogmatism în teoria economică au împiedicat posibilitatea îmbunătățirii planificării economice naționale. Multă vreme s-a acordat o atenție insuficientă aplicării metodelor statistice și matematice moderne în practica planificării socialiste și în managementul economic la toate nivelurile economiei. Prioritatea în alcătuirea bilanţului intrări-ieşiri a rămas fără aplicare practică. Ideea care a apărut până la sfârșitul anilor 1920 despre posibilitatea calculării coeficienților tehnici pe baza datelor din balanța input-output nu a ajuns la aplicare cu succes. Cibernetica a fost declarată o invenție burgheză. Au fost făcute formulări eronate cu privire la o serie de probleme de bază ale economiei socialiste. Centralismul excesiv în planificarea economică națională a lăsat puțin loc pentru
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 42, p. 153-154.

stoc pentru inițiativa întreprinderilor pentru utilizarea cât mai rapidă a oportunităților disponibile într-o situație specifică. Dar chiar și în condiții atât de nefavorabile, știința sovietică a obținut un nou succes major la scară mondială. În Uniunea Sovietică a fost creată programarea liniară în 1939, care s-a răspândit mai târziu în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când oamenii de știință americani (în primul rând Danzig) au dezvoltat programarea liniară a doua oară. Cei mai eminenți specialiști din toate țările recunosc prioritatea academicianului

L. Kantorovich în crearea acestui instrument puternic pentru planificarea optimă și soluția optimă a oricărei probleme individuale.
În URSS și în toate țările socialiste, toate forțele sunt acum mobilizate pentru a depăși decalajul în acest domeniu și în domeniul ciberneticii. Se face o muncă enormă pentru aplicarea celor mai moderne metode statistice și matematice în analiza economică și planificarea și managementul economic național. Planificarea economică și managementul economiei devin din ce în ce mai fundamentate științific. Utilizarea calculatoarelor electronice moderne se răspândește din ce în ce mai mult. Problemele ciberneticii sunt dezvoltate de un număr mare de specialiști în toate republicile Uniunii Sovietice. În ultimul deceniu, s-a depus multă muncă pentru a prognoza dezvoltarea și funcționarea economiei socialiste, pentru a stabili proporții corecte și promițătoare în economia națională, așa cum a prevăzut Marx în termeni cei mai generali în urmă cu un secol.
Întreprinderile capitaliste folosesc deja cele mai avansate metode statistice și matematice și calculatoare electronice din ce în ce mai avansate în scopul planificării și managementului întreprinderii. Sunt multe de învățat de la ei în acest sens. Cu toate acestea, nici cele mai mari trusturi capitaliste nu sunt în măsură să asigure dezvoltarea planificată a ramurilor individuale ale economiei naționale, ca să nu mai vorbim despre dezvoltarea planificată în cadrul întregii economii. În unele cazuri, marile trusturi desfășoară coordonări la scară internațională, dar asta nu înseamnă în niciun caz că sunt în măsură să realizeze o dezvoltare planificată în cadrul unei economii naționale separate. Întreaga experiență a dezvoltării capitalismului după cel de-al Doilea Război Mondial a arătat că îmbunătățirile tehnice și organizatorice rămân doar în cadrul marilor întreprinderi și nu schimbă semnificativ caracterul și contradicțiile economiei capitaliste în ansamblu.
În condiţiile unei economii socialiste, proprietatea publică a mijloacelor de producţie este largă şi
309
o bază solidă pentru introducerea la fiecare întreprindere și în întreaga economie a metodelor și tehnicilor moderne de planificare și management. În prezent, ţările socialiste lucrează la organizarea unui sistem unificat de informare economică pentru a crea cea mai importantă premisă pentru asigurarea unei planificări mai perfecte în cadrul ramurilor şi al întregii economii naţionale.
Sistemele cibernetice sunt create la marile întreprinderi capitaliste pentru controlul automat nu numai al proceselor tehnologice, ci și pentru autoreglementarea proceselor economice. Cu toate acestea, acest lucru este disponibil exclusiv pentru cele mai mari întreprinderi și trusturi, care sunt capabile să achiziționeze și să întrețină calculatoare electronice scumpe. În urmă cu câțiva ani, în unele trusturi americane a fost introdus controlul automat al stocurilor, atât al materiilor prime și al pieselor, cât și al produselor finite. Experiența întreprinderilor și trusturilor capitaliste a arătat că utilizarea sistemelor cibernetice este întâmpinată cu rezistență din partea unora dintre cercurile de conducere, care văd acest lucru ca o îngustare a competenței și puterii lor. Economiștii

burghezi neagă posibilitatea utilizării dispozitivelor cibernetice pentru automatizarea completă a managementului actual și consideră orice propunere îndrăzneață în acest domeniu o utopie. Cu toate acestea, experții burghezi în domeniul tehnologiei electronice sunt convinși că toate problemele tehnice fundamentale și de bază ale utilizării electronicii pentru a reglementa automat activitățile curente ale întregii întreprinderi au fost deja rezolvate, iar aplicarea practică a unei astfel de automatizări este o chestiune de timp. .

În condițiile unei economii socialiste, introducerea sistemelor cibernetice pentru automatizarea managementului actual nu întâmpină obstacole și opoziții determinate obiectiv atât în cadrul întreprinderilor, cât și la scară industrială. Dezvoltarea acestui proces depinde doar de intensitatea îmbunătățirii tehnologiei și de capacitatea de a o folosi pentru cibernetizarea economiei socialiste. Analiza lui Marx a diferențelor dintre societățile capitaliste și socialiste și în domeniul funcționării legilor proporționalității și planificării în dezvoltarea economiei s-a dovedit a fi profund fundamentată și confirmată de cursul obiectiv al dezvoltării celor două lumi socio-economice. sisteme.

G. M. SOROKIN

SISTEMUL MONDIAL AL SOCIALISMULUI ESTE IMPLEMENTAREA IDELOR DE MARXISM-LENINISM

Din tot ce a dat Marx mișcării revoluționare, cel mai pasionat, cel mai profund, cel mai organic legat de doctrina marxistă, cel mai nou pentru epoca sa, a fost sloganul preluat de Lenin și de comuniștii din întreaga lume: „Proletarii”. dintre toate țările, uniți-vă!”. Acest slogan a arătat o orientare către forța principală a progresului modern, a reflectat o tendință obiectivă spre distrugerea tuturor parohiale și afirmarea existenței mondiale, a punctat arma decisivă a clasei muncitoare în lupta împotriva capitalismului - unificare. Triumful istoric al marxism-leninismului, ideea sa despre victoria mondială a proletariatului, este formarea sistemului socialist mondial, ascensiunea economiei socialiste mondiale, crearea unui tabăr puternic de state socialiste conduse de marxiste, partidele proletare. Momentul și costurile victoriei mondiale a socialismului asupra capitalismului depind de dezvoltarea cu succes a sistemului socialist mondial și de consolidarea mișcării revoluționare internaționale. Teoria marxistă, scria Engels, este „o teorie a dezvoltării, nu o dogmă”. Este îndreptată spre viitor. Dezvoltarea umană merge de la capitalism la socialism, de la sistemul capitalist mondial la sistemul socialist mondial. Cea mai importantă sarcină a științei marxist-leniniste este de a studia tiparele socialismului mondial și perspectivele sale istorice.

1. Marx, Engels, Lenin despre sistemul mondial al capitalismului, misiunea și soarta sa

Explorând modul capitalist de producție, Marx a arătat cum însuși mecanismul sistemului capitalist a condus la dominația sa internațională, a internaționalizat economia, sistemele politice și, în același timp,

K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 36, p. 504.

cele mai profunde contradicții antagonice în economie și politică. Urmărirea profitului și a concurenței au determinat concentrarea producției, a revoluționat baza tehnică a industriei, transporturilor și comerțului și a împins irezistibil pentru extinderea piețelor. Producția capitalistă și piața au căpătat rapid un caracter internațional: s-a conturat o economie capitalistă mondială. Dorința de profit, extinderea producției, a sporit în același timp munca salariată și exploatarea proletarilor. Concomitent cu economia capitalistă mondială, a luat naștere proletariatul mondial și lupta sa revoluționară împotriva capitalismului. Lupta pentru pieţe şi colonii şi războaiele capitaliste au dat naştere unui caracter aparte în relaţiile internaţionale capitaliste şi politicii externe de exploatare a puterilor conducătoare. Sistemul mondial al capitalismului lua forma pe toate liniile.
Marx și Engels au fost primii care au oferit o descriere cu adevărat științifică a economiei capitaliste mondiale, ei au descoperit legile originii, dezvoltării și morții acesteia. Dezvoltarea ulterioară a capitalismului a confirmat teoria lui Marx. Pe baza celor provocate, Lenin a început să studieze economia mondială într-o nouă eră și și-a prezentat teoria imperialismului. Marx și Engels au studiat perioada inițială, pre-imperialistă, în dezvoltarea sistemului capitalist mondial. Descrierea și analiza lor a formării economiei capitaliste mondiale, era universal sângeroasă a acumulării primitive, exproprierea barbară a micilor producători de mărfuri, apariția și dezvoltarea industriei de mașini pe scară largă, extinderea capitalului comercial, funcționarea piața capitalistă mondială, competiția internațională, socializarea capitalistă etc. - până acum proaspăt, profunzime și putere de previziune izbitoare. Să evidențiem cele mai esențiale și generale trăsături ale sistemului capitalist mondial, așa cum s-au conturat în secolul al XIX-lea.
1. Modul de producție capitalist a devenit decisiv în întreaga lume. Marx și Engels vorbesc despre caracterul internațional al capitalismului. Industria pe scară largă „a creat pentru prima dată istoria lumii... pentru că a distrus prima izolație formată în mod natural a țărilor individuale”. Burghezia „a făcut cosmopolită producția și consumul tuturor țărilor” atunci când locul „izolării naționale” este înlocuit cu „comunicarea totală și dependența totală a națiunilor unele față de altele” \ Totuși, sistemul capitalist a conviețuit și conviețuiește cu formele precapitaliste de economie. Acesta din urmă a prevalat asupra unor teritorii vaste

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 3, p. 60; vol. 4, p. 427, 428.

teritorii care sunt dependente colonial de cele mai puternice state capitaliste.

2. S-au conturat o diviziune capitalistă internațională a muncii și o piață capitalistă mondială. Cu mai bine de 100 de ani în urmă, Marx scria: „Adevărata sarcină a societății burgheze este să creeze o piață mondială, cel puțin în conturul ei general, și o producție bazată pe această piață. Întrucât pământul este rotund, atunci, se pare, odată cu colonizarea Californiei și Australiei și deschiderea ușilor Chinei și

Japoniei, acest proces este finalizat.solul, depinde exclusiv de piața mondială, de schimbul internațional și diviziunea internațională a munca."12 Ca și sistemul capitalist în ansamblu, diviziunea capitalistă internațională a muncii este antagonistă. S-a dezvoltat în primul rând prin specializarea forțată a coloniilor în producția de materii prime naturale și agricole ieftine, produse în schimbul mărfurilor manufacturate relativ scumpe ale țărilor metropolitane. „Se creează una nouă", citim în Capital, „o diviziune internațională a muncii corespunzătoare locației principalelor centre de producție de mașini, transformând o parte a globului într-o regiune de producție preponderent agricolă pentru o altă parte a globul ca regiune de producţie preponderent industrială"3. Lupta economică a coloniilor cu țările mamă s-a contopit cu lupta de eliberare națională a popoarelor asuprite. Legăturile comerciale au fost principalele legături economice internaționale în economia capitalistă mondială a secolului trecut. Țările capitaliste au devenit părți integrante ale pieței mondiale. În comerțul mondial, mărfurile își dezvoltă valoarea în mod universal, iar „imaginea independentă a valorii lor le confruntă aici ca bani mondiali."4 Pe piața mondială se dezvăluie valoarea internațională a mărfurilor, baza prețurilor mondiale.

3. Relațiile internaționale ale capitalului de împrumut, sistemul de credit internațional și migrația forței de muncă în țările de industrializare intensivă au devenit și ele atribute ale economiei capitaliste mondiale. Societățile pe acțiuni, în special companiile feroviare, au dat un impuls puternic concentrării capitalului „și au extins într-o măsură enormă activitatea cosmopolită a capitalului de împrumut, datorită căreia întreaga lume.

1 Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 29, p. 295.
2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 4, p. 157.
3 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 23, p. 462.
4 Ibid., p. 153.

s-a dovedit a fi încurcat într-o rețea de fraudă financiară și îndatorare reciprocă – această formă capitalistă de fraternitate „internațională"".1 În ansamblu, legăturile economice mondiale s-au dovedit atât de puternice deja în perioada „capitalismului liber" încât crizele comerciale și industriale a căpătat şi un caracter internaţional. „Industria pe scară largă" prin intermediul pieței mondiale „a legat atât de mult toate popoarele globului, în special popoarele civilizate, încât fiecare dintre ele depinde de ceea ce se întâmplă cu celălalt" 2.

4. Progresul sistemului capitalist mondial a fost mult facilitat de revoluțiile burgheze, dintre care cele mai remarcabile (engleză și franceză) prin semnificația lor nu mai erau pur naționale, ci erau revoluții la scară europeană. Mișcarea progresivă a capitalismului a fost însoțită și de războaie de cucerire. Violența sub toate formele a jucat un rol nu mic în triumful mondial al modului de producție capitalist.

5. Contradicțiile antagonice ale capitalismului au căpătat un caracter internațional, capitalul este cosmopolit și își manifestă pretutindeni natura exploatatoare. „Multe dintre capitalele care nu-și amintesc de rudenia și funcția din Statele Unite sunt abia ieri sângele copiilor valorificat în Anglia" 3.

Nici dezvoltarea mașinilor, nici aplicarea științei, nici îmbunătățirea mijloacelor de comunicare, nici noi colonii, nici emigrare, nici noi piețe etc. într-un cuvânt, întreaga dezvoltare a economiei capitaliste mondiale nu elimină antagonismele modului de producție capitalist și invers, „pe o bază vicioasă modernă, orice dezvoltare ulterioară. a puterii productive a muncii adâncește inevitabil contrastele sociale și acutizează antagonismele sociale” 4.

6. Cu cât formele de producție burgheze au fost mai complet învingătoare, cu atât conflictele dintre muncitori și capitaliști au devenit mai ireconciliabile. Lupta de clasă a clasei muncitoare și a burgheziei este acum principalul motor al istoriei lumii. Apogeul acestei lupte în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost lupta armată și victoria muncitorilor parizieni. Comuna din Paris, scria Marx, practic a deschis calea proletariatului spre putere și a scos la iveală necesitatea dictaturii proletariatului pentru construirea socialismului. Comuna din Paris a fost creația spirituală a Internaționalei și, potrivit lui Marx și Engels, a fost un nou punct de plecare de importanță istorică mondială în lupta proletariatului. Mișcarea revoluționară este din ce în ce mai mult

1 K. Marx
2 K. Marx și K. Marx
4 K. Marx
şi F. Engels. şi F. Engels. şi F. Engels. şi F. Engels.
Lucrări, v.34, p.291.
Opere, vol. 4, p. 334.
Lucrări, v.23, p.766.
Lucrări, v.16, p.7.

acţionează ca o luptă internaţională a muncitorilor. „Industria pe scară largă” capitalistă a creat o clasă în care aceleași interese sunt inerente tuturor națiunilor și în care izolarea națională a fost deja desființată, o clasă care este cu adevărat ruptă de întreaga lume veche și, în același timp, i se opune” L Aceasta este clasa muncitoare. Proletariatul își creează propriile partide politice, iar în lupta internațională se unește sub steagul internaționalismului proletar. Odată cu victoria internațională a capitalismului, „emanciparea muncii nu este o problemă locală sau națională, ci o problemă socială care cuprinde toate țările.” 12 Prin urmare, unitatea tuturor forțelor revoluționare este deosebit de importantă. „Experiența trecutului a arătat”, scria Marx, „că o atitudine disprețuitoare față de alianța fraternă care ar trebui să existe între lucrătorii din diferite țări și să-i determine să se susțină ferm unii pentru alții în lupta lor pentru eliberare este pedepsită de comunitatea comună. înfrângerea eforturilor lor împrăștiate” 3.

7. Studiul contradicției dintre caracterul social al producției și aproprierea privată, care este ireductibilă în cadrul unei societăți de exploatare, a permis lui Marx și Engels să concluzioneze că sistemul capitalist era obligat să se prăbușească. Modul de producție burghez, sublinia Marx, este „o formă istorică și tranzitorie, așa cum forma feudală a fost istorică și tranzitorie”. Dar același caracter social al producției asigură pregătirea materială pentru un mod de producție nou, mai înalt.

Misiunea istorică a capitalismului este dezvoltarea rapidă a societății, crearea condițiilor materiale pentru socialism și pregătirea revoluției socialiste. Internaționalizarea capitalistă a forțelor productive, elaborarea formelor de legături economice internaționale și economia capitalistă mondială pregătesc premisele materiale pentru economia socialistă mondială. În cuvintele lui Marx, „perioada burgheză a istoriei este chemată să creeze baza materială a noii lumi: pe de o parte, să dezvolte relații mondiale bazate pe dependența reciprocă a întregii omeniri, precum și pe mijloacele acestora. relaţii; pe de altă parte, să dezvolte forţele productive ale omului şi să asigure transformarea producţiei materiale în dominaţie cu ajutorul ştiinţei asupra forţelor naturii. Industria și comerțul burghez creează aceste condiții materiale ale lumii noi, la fel cum revoluțiile geologice au creat suprafața pământului. Abia după ce marea revoluție socială a pus stăpânire pe realizările epocii burgheze, pe piața mondială și pe forțele productive moderne și le-a supus controlului general.

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 3, p. 61.
2 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 16, p. 12.
8 Ibid., p. 10-11.

popoarele cele mai avansate – numai atunci progresul omenesc va înceta să mai semene cu acel idol păgân dezgustător care nu voia să bea nectar decât din craniile celor uciși.

Metodologia lui Marx pentru studierea economiei capitaliste mondiale presupune studii de două feluri: în primul rând, derivarea categoriei economiei mondiale, în primul rând pe baza unor categorii care caracterizează organizarea internă a unei clase, a societății burgheze exploatatoare și, în al doilea rând, a unei o atenţie specială a relaţiilor economice internaţionale. Marx admite existența unor relații secundare și terțiare, în general derivate, transferate, non-primare, diverse sfere economice. Deci el are în vedere diferențial sfera națională de circulație și sfera generală a pieței mondiale, care creează condiții diferite de dezvăluire a esenței mărfurilor în sens larg, care include categoriile și fenomenele originale, mai generale, care alcătuiesc organizarea internă a economia și dezvoltarea lor mai specifică, inclusiv sfera internațională. Economia mondială într-un sens larg îmbrățișează structura economică a economiilor naționale și interconexiunile acestora. Considerarea economiei mondiale în sistemul de relații de producție a unui anumit mod de producție, în legătură cu modelele generale ale mișcării acestuia, și, în același timp, identificarea legilor specifice de dezvoltare a sferei economice internaționale, oferă o adevărată busolă în studiul științific al celor mai complexe probleme ale progresului social.

Metoda marxistă de studiu a capitalismului modern, aplicată de Lenin, a condus la crearea unei doctrine ireproșabile din punct de vedere științific și politic a imperialismului. Cea mai importantă componentă a acestei doctrine este studiul rețelei internaționale de dependențe și conexiuni ale capitalului financiar. Sistemul mondial al imperialismului continuă și dezvoltă sistemul mondial al capitalismului, dar, după cum se știe, are propriile sale trăsături distinctive importante. Imperialismul este un sistem de relații economice ale ultimului

capitalism foarte dezvoltat, matur și supracoapt, un sistem mondial de „opresiune colonială și sufocare financiară de către o mână de „țări avansate din marea majoritate a populației lumii” 3.

Perioada imperialismului se caracterizează în primul rând prin dominația monopolurilor, dezvoltarea rapidă atât a naționalității, cât și

1 Ya. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 9, p. 230.

2 Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 12, p. 735; v. 23, p. 135, 153.

8 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 27, p. 305.

și uniuni internaționale de monopol de capital financiar. La baza monopolurilor se află concentrarea producţiei, cauzată de dezvoltarea continuă a forţelor productive, care capătă tot mai mult caracter social, însemnătate naţională şi internaţională. Se formează capitalismul de monopol de stat, dezvoltând la fel de rapid atât caracterul social al producției, cât și conflictele capitalului monopolist cu proletariatul exploatat și oamenii muncitori din țările în curs de dezvoltare (fostele colonii), între sindicatele monopoliste din cadrul acestora. Capitalismul monopolist de stat pune în slujba oligarhiei financiare un sistem divers de instrumente, în special măsuri de reglementare, naționalizarea industriilor individuale etc. Odată cu monopolurile capitaliste internaționale, au apărut recent și acordurile economice și politice ale statelor capitaliste, se creează asociații internaționale precum NATO, „Piața comună etc. Un instrument important de subjugare imperialistă este exportul de capital, ducând la împletirea lor internațională, extinderea exploatării internaționale și crearea mai puternică și mai durabilă (comparativ cu exportul de mărfuri) forme de dependenţă. Expansiunea primară a producției capitaliste se terminase la începutul secolului nostru. Lumea capitalistă este împărțită între puterile imperialiste. Există o luptă pentru reîmpărțirea lumii între monopolurile lumii. Cele mai monstruoase, barbare metode de luptă pentru redistribuirea piețelor și a sferelor de investiție a capitalului sunt acum războaie mondiale devastatoare, care sunt folosite și pentru a lupta împotriva socialismului și a mișcării de eliberare națională. Militarizarea acționează ca un semn constituțional al economiei capitaliste mondiale, iar principala țară imperialistă, Statele Unite, a devenit jandarmul lumii. Oligarhia financiară își pune principalele speranțe și funcțiile diverse pe militarism. Armatele și războaiele sunt folosite pentru a lupta pentru colonii și piețe, sunt făcute încercări nereușite de a rezolva contradicțiile dintre grupările imperialiste și mișcările revoluționare din țările imperialiste și din statele eliberate sunt suprimate. Intervenția armată a devenit mijlocul obișnuit de combatere a socialismului. Realizările geniului uman, cele mai importante descoperiri științifice, sunt date mai ales militarismului. Datorită capitalismului, așa cum a menționat și Marx, „războiul a ajuns la forme avansate mai devreme decât pacea”

1 Æ. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 12, p. 735.

Capitalismul monopolist este un capitalism parazit, în descompunere. Subutilizarea aparatului de producție este în creștere, șomajul cronic în masă este evident, povara cheltuielilor militare crește rapid, nesiguranța materială colosală a popoarelor din fostele colonii crește rapid, costurile menținerii claselor exploatatoare și a regimurilor putrede, care întârzie trecerea la un nivel superior de dezvoltare socială etc., iar dezvoltarea economică este inegală. Economia capitalistă mondială sub imperialism este extrem de instabilă. În comparație cu capitalismul non-monopol, dezvoltarea a devenit mai impetuoasă, spasmodică, catastrofală și plină de conflicte. „Capital financiar și trusturi... intensifică diferențele dintre viteza de creștere a diferitelor părți ale economiei mondiale” h Flexibilitatea și mobilitatea capitalului financiar îi permite să capteze rapid, în orice punct al globului supus capitalismului, mai întâi „cap de pod”, apoi extindeți-l și astfel creați un nou focar de conflict.
Deși economia mondială în ansamblu crește mai repede sub imperialism decât înainte, denivelările părților sale individuale și contradicțiile sale cresc într-o măsură și mai mare. Sub imperialism se intensifică contradicțiile antagonice ale modului de producție capitalist și, mai ales, se intensifică lupta dintre clasa muncitoare și capitaliști. Sub presiunea mișcărilor populare, sistemul colonial se prăbușește. Fostele colonii devin state independente și luptă pentru independența economică. Mișcarea ascendentă a sistemului capitalist mondial sa încheiat. În timpul Primului Război Mondial, și mai ales odată cu victoria revoluției socialiste din Rusia, criza sistemului capitalist a fost complet expusă. Înfrângerea Germaniei fasciste, apariția unor noi state socialiste unite în sistemul socialist mondial, prăbușirea regimurilor coloniale au adâncit această criză într-o măsură incredibilă. Imperialismul a pierdut puterea asupra majorității umanității. Nedreptatea socială flagrantă a capitalismului și conflictele pe care le provoacă au făcut de multă vreme structura socialistă a societății dezirabilă pentru masele exploatate și pentru intelectualitatea cinstită, gânditoare. „Peste o sută de ani, Europa fie va fi socialistă, fie nu va exista deloc”, scria Romain Rolland în 1895.
Studiul economiei capitaliste mondiale moderne, economiei socialiste mondiale, lupta dintre cele două sisteme mondiale completează în mare măsură ideile anterioare despre capitalism și face posibilă înțelegerea altora noi.
1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 27, p. 394.

fenomene foarte importante în economie şi politică. Descoperirea legii dezvoltării inegale sub imperialism este legată de concluzia că victoria revoluției socialiste și construcției socialiste este posibilă inițial într-o singură țară. Doar o analiză a sistemului mondial de conexiuni și dependențe ale capitalului financiar face posibilă explicarea crizelor economice mondiale, cauzele motivatoare ale războaielor imperialiste. Lupta dintre cele două sisteme, creșterea influenței socialismului, este un factor important în unele dintre succesele proletariatului din țările capitaliste în lupta pentru salarii reale și îmbunătățirea legislației sociale.

Studiul proceselor de socializare în economia mondială are o importanță practică și metodologică de actualitate. Amintim că V. I. Lenin a rezumat rolul progresist al capitalismului în două scurte propuneri: creșterea forțelor productive ale muncii sociale și socializare. Aceasta înseamnă că capitalismul dezvoltă forțele productive în așa fel încât, sub proprietate socială, ele sunt capabile să satisfacă nevoile omenirii, iar caracterul lor social necesită o organizare socialistă a producției. Cea mai generală trăsătură esențială a imperialismului, dacă este privită ca o perioadă de pregătire intensivă pentru condițiile materiale ale socialismului, este socializarea, socializarea internațională a producției și schimbului. V. I. Lenin în lucrarea sa „Karl Marx" scria: „Socializarea muncii, în mii de forme, avansând din ce în ce mai rapid și manifestându-se în jumătatea de secol care a trecut de la moartea lui Marx, este deosebit de evidentă în creșterea producția pe scară largă, cartelurile, sindicatele și trusturile capitaliste, precum și creșterea gigantică a mărimii și puterii capitalului financiar - aceasta este principala bază materială pentru avansul inevitabil al socialismului. Dacă vorbim de tendința generală de socializare sub capitalism, aceasta constă, în final, în depășirea granițelor naționale, în străduința de a realiza o unificare mondială a capitalului financiar. În cursul acesteia, se cristalizează din ce în ce mai mult elemente materiale individuale ale viitoarei economii comuniste mondiale, al cărei prolog va fi o nouă serie de revoluții socialiste. Programul partidului nostru consideră în mod rezonabil că „sistemul capitalist mondial în ansamblu este pregătit pentru revoluția socială a proletariatului".
Semnificația contemporană a problemelor socializării necesită o privire mai atentă asupra unora dintre aspectele acesteia.
Socializarea sub imperialism merge pe toate liniile; se socializează nu numai producţia, ci şi schimbul, nu numai munca muncitorilor, ci

1 V. I. Lenin. Câmpuri. col. cit., vol. 26, p. 73.

de asemenea lucrări de inginerie și cercetare. Socializarea muncii inginerilor și oamenilor de știință face posibilă organizarea acestor tipuri de activități într-un mod nou, concentrarea acesteia pe zone de șoc, alocarea celor mai bune forțe pentru dezvoltarea problemelor militare și pe termen lung.
Socializarea schimbului se dezvoltă foarte intens și este foarte important să luăm în considerare acest lucru în discuția de față despre natura și locul pieței în socialism. Piața sub imperialism, așa cum a stabilit V. I. Lenin, diferă puternic de piața capitalismului pre-monopol — este socializată. Există o contabilitate aproximativă a dimensiunii pieței. Monopolurile dictează condițiile de vânzare, prețurile. Piața liberă se retrage din ce în ce mai mult în tărâmul trecutului. Producția de mărfuri este de fapt subminată L Socializarea schimbului duce la faptul că monopolurile decid problemele producției și vânzării și mai rămâne puțin pentru exprimarea liberă a voinței pieței. Are dreptate profesorul polonez B. Mintz când susține că sistemul de reglementare a producției de către piață a devenit învechit, deoarece nu se potrivește cu crearea de dimensiuni optime a întreprinderilor și cu asigurarea condițiilor pentru progresul tehnic. Piața este strânsă de monopoluri și nu este capabilă să

determine în mod independent cererea de bunuri în orice moment îndepărtat. „Opiniile asupra rolului de reglementare al pieței în economia modernă”, scrie Mintz, „nu sunt doar o întoarcere la „pre-darwinism în economia politică”, așa cum a definit-o unul dintre economiștii burghezi americani, ci și particularitățile din secolul al XX-lea. -sismoidismul de secol, adică o încercare de a evita contradicțiile modernității.prin idealizarea relațiilor trecute și irevocabile” 1 2.
Socializarea capitalistă dezvoltă forme de reglementare economică care ne prezintă interes practic. Marx a remarcat că la scară socială, băncile capitaliste formează o formă (dar doar o formă) de contabilitate publică și de distribuție a mijloacelor de producție, iar capitalul social, pe acțiuni, la acea vreme era cea mai perfectă formă care ducea la comunism3. V. I. Lenin, analizând organizații precum monopolul capitalist de stat (oficiul poștal, trusturile), concluzionează că „mecanismul managementului social este deja pregătit aici” 4. Desigur, pentru ca acest mecanism să funcționeze în beneficiul poporului în sistemul de proprietate socialistă planificată, tăiați tot ceea ce desfigurează acest mecanism sub capitalism. O atenție deosebită, în opinia noastră,

1 Vezi V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 27, p. 320, 322, 381.

2 „Nowe drog!”, 1967, nr.1, str. 90-91.

3 Vezi K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 25, partea a II-a, p. 156, 254.

4 V. I. Lenin. Etaje. col. cit., vol. 33, p. 50.

merită aparatul de management creat în ultimii ani de capitalismul de monopol de stat, inclusiv centre de programare și tot felul de centre de informare dotate cu calculatoare electronice.
Dacă încercăm să rezumam dezvoltarea socializării capitaliste, putem distinge două etape: socializarea în perioada capitalismului premonopol și socializarea pe baza monopolurilor. Amploarea și profunzimea procesului în stadiul monopolistic sunt complet diferite de cele din etapa precedentă. Cantitatea se transformă în calitate, iar capitalismul de monopol de stat este cea mai completă pregătire materială pentru revoluțiile socialiste și modul de producție socialist. În stadiul de monopol, relațiile internaționale au căpătat o semnificație deosebită; socializarea acestei perioade ar putea fi numită internaționalizare. Internaționalizarea a pus sub semnul întrebării granițele statelor burgheze. Ea semnalează apariția unei noi ere a existenței universale a omenirii. V. I. Lenin ajunge la concluzia că imperialismul înseamnă excesul din cadrul statelor naționale prin capital, că „întreaga viață economică, politică și spirituală a omenirii este din ce în ce mai internaționalizată deja sub capitalism. Socialismul îl internaționalizează complet.” L
Procesul de socializare capitalistă este extrem de contradictoriu. Principala sa contradicție — contradicția dintre caracterul social al producției și forma privată de însuşire — departe de a fi atenuată, ea capătă forme din ce în ce mai acute. Capitalismul nu este capabil să finalizeze procesul progresiv de socializare internațională început. Se va desfășura la o scară

calitativ nouă, sub proprietatea socialistă a mijloacelor de producție. Analizând dezvoltarea economiei mondiale capitaliste, V. I. Lenin scrie: „Fără îndoială că dezvoltarea se mișcă în direcția unei singure încredere globale care absoarbe toate întreprinderile fără excepție și toate statele fără excepție. Dar dezvoltarea se îndreaptă spre aceasta în asemenea împrejurări, într-un ritm atât de mare, în asemenea contradicții, conflicte și răsturnări - nicidecum numai economice, ci și politice, naționale etc., etc. - încât fără greș înainte de a ajunge într-o lume. încredere până la punerea în comun „ultra-imperialistă" la nivel mondial a capitalurilor financiare naționale, imperialismul va trebui inevitabil să izbucnească, capitalismul se va transforma în opusul său"1 2.

1 V. I. Lenin. Câmpuri. col. cit., vol. 23, p. 318.

2 V. I. Lenin. Câmpuri. col. cit., vol. 27, p. 98.

2. Marxismul-leninismul despre sistemul socialist mondial și perspectivele sale istorice

Existența unei economii capitaliste mondiale indică faptul că progresul economic în continuare va avea loc nu prin revenirea și dezvoltarea economiilor naționale autarhice, ci doar prin înlocuirea economiei capitaliste mondiale cu o economie socialistă mondială. „Emanciparea muncii", susțin clasicii marxismului, „nu este o problemă locală sau națională, ci o problemă socială care cuprinde toate țările", în timp ce comunismul „este în general posibil doar ca existență „istoric mondial". o dată, s-a recunoscut pe bună dreptate că este posibil să se construiască comunismul într-o singură țară, mai precis, o țară atât de mare precum URSS. Cu toate acestea, construcția comunistă ar putea fi în sfârșit garantată împotriva intervenției numai cu victoria internațională a revoluției socialiste. Teoretic, o astfel de formulare a întrebării este admisibilă, dar împrejurările s-au dezvoltat în așa fel încât construcția comunistă are loc într-un mediu mai favorabil – în condițiile sistemului socialist mondial. S-a confirmat practic acum că modul socialist de producție se conturează în cel mai scurt timp posibil ca sistem economic mondial. Economia socialistă mondială include economii naționale cu o cooperare reciprocă în creștere. În comunism, economiile țărilor socialiste se vor contopi într-o singură economie comunistă mondială. După cum se precizează în Programul PCUS, „se dezvoltă tendințe spre crearea în viitor a unei economii comuniste mondiale, reglementată de muncitorii învingători după un singur plan."1 2. Odată cu formarea unei economii comuniste mondiale, legile economiei mondiale și ale economiilor regionale vor deveni identice.

Odată cu economia socialistă mondială, se formează un sistem mondial de socialism – o comunitate de state suverane, egale, cooperarea lor nu numai în domeniul economiei, ci și în domeniul politicii și culturii. Comunitatea sistemului economic și politic determină puterea comunității, unitatea scopurilor sale. Comunitatea militară a țărilor socialiste și instituțiile sale precum Pactul de la Varșovia sunt de mare importanță. În comunitatea țărilor socialiste se realizează sarcina leninistă de a transforma dictatura proletariatului dintr-o țară națională (într-o țară) în una internațională.

1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 16, p. 12; vol. 3, p. 35.

2 „Programul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice”. M., 1967, p. 135.

naţionale, capabile să exercite o influenţă decisivă asupra politicii mondiale.
Economia socialistă mondială apare ca urmare a revoluțiilor socialiste, a victoriei relațiilor de producție socialiste și se manifestă în diferite forme - în creșterea economiei țărilor socialiste și a sistemului socialist mondial în ansamblu, dezvoltarea internațională. diviziunea socialistă a muncii, comerțul exterior, legăturile financiare și de credit, cooperarea științifică și tehnică, coordonarea internațională a planurilor economice naționale, specializarea internațională sistematică și cooperarea producției, crearea de întreprinderi de importanță internațională etc. Formarea socialismului mondial economia este o perioadă de tranziție revoluționară de la capitalism la socialism la scara unui număr de țări. Pe lângă exproprierea proprietății capitaliste, există o transformare socialistă a formelor economice precapitaliste, construirea bazei materiale și tehnice a socialismului, inclusiv industrializarea, crearea bazei materiale a economiei socialiste mondiale și a producției socialiste internaționale. relaţii. Nașterea oricărui nou organism socio-economic este asociată cu lupta de clasă. A fost o vreme când soarta socialismului putea fi amenințată de lipsa de maturitate a capitalismului mondial. În urmă cu mai bine de o sută de ani, Marx scria: „Întrebarea dificilă pentru noi este aceasta: pe continent revoluția este aproape și va căpăta imediat un caracter socialist. Dar nu va fi în mod inevitabil suprimat în acest mic colț, întrucât societatea burgheză încă face o mișcare ascendentă într-un spațiu nemăsurat mai mare?, inclusiv cele asociate cu intervenția antisocialistă, care, însă, acum nu mai are șanse de câștig. Cu toate acestea, formarea și dezvoltarea inițială a sistemului socialist mondial are loc în condiții neobișnuit de dificile. În primul rând, imperialismul internațional a încercat și a încercat prin toate mijloacele posibile - de la o blocada economică la intervenția militară - să înăbușe noul sistem social, sau cel puțin să-i întârzie dezvoltarea. Din punct de vedere economic restrâns, lupta împotriva imperialismului înseamnă, în primul rând, deturnarea unor resurse mari pentru nevoi de apărare, ceea ce întârzie ritmul creșterii economice și îmbunătățirea bunăstării oamenilor. E de ajuns să ne amintim
1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 29, p. 295.

că atacul Germaniei hitleriste asupra URSS, deși s-a încheiat cu înfrângerea sa necinstită, a aruncat economia sovietică înapoi timp de un deceniu întreg. Agresiunea americană din Vietnam aduce pagube economice enorme acestei țări îndelung suferinde. Dar chiar și în condiții de conviețuire pașnică, cheltuielile pentru apărare absorb o cotă semnificativă din venitul național. Contradicția dintre capitalismul mondial și socialismul mondial este principala contradicție a epocii moderne. În al doilea rând, revoluțiile socialiste au câștigat până acum, mai ales în țările înapoiate din punct de vedere economic. Pentru a crea forțe de producție socialiste, aceste țări trebuie să-și exercite toată puterea. Implementarea industrializării socialiste, mai ales în

perioadele în care este imposibil să se obțină ajutor din exterior (cum a fost cazul în URSS), nu permite dezvoltarea simultană a agriculturii și industriei ușoare în același ritm rapid, necesită sacrificii semnificative ale populatie.

Reorganizarea socialistă a economiei țărănești, asigurarea acesteia cu mijloace industriale de producție, este de asemenea extrem de dificilă. Întârzierea economică dă naștere și la dificultăți politice. Într-o țară precum China, există un strat foarte subțire al clasei muncitoare. În aceste condiții, Partidul Comunist nu este întotdeauna capabil să stea suficient de ferm împotriva elementelor mic-burgheze și naționaliste. Grupul Mao Zedong se bazează pe acest element în politica sa antisocialistă, care poartă amenințarea de a pierde câștigurile socialiste în RPC. Politica conducerii chineze introduce, de asemenea, multe complicații în dezvoltarea sistemului socialist mondial. În al treilea rând, imperialismul a reușit să despartă țări precum Germania, Vietnam și Coreea. Divizarea în economia națională unită provoacă în mod firesc disproporții economice accentuate, îngreunează extraordinar de dificilă organizarea muncii, limitează posibilitățile de creștere economică în aceste țări în perioada inițială și are un efect negativ asupra întregului sistem socialist.

Situația apariției și dezvoltării inițiale a sistemului socialist mondial este mai complexă și dificilă decât situația apariției sistemului capitalist mondial. Sistemele feudal și capitalist au în comun esența exploatatoare a ambelor. Lupta dintre ei este incomparabil mai puțin acută decât între socialism și capitalism. Adevărat, formarea socialismului mondial are loc într-o perioadă mult mai scurtă decât formarea sistemului capitalist mondial, iar avantajele socialismului progresează mai rapid în timp.

Sistemul mondial al socialismului există de puțin peste douăzeci de ani. Anii trecuți fac posibilă identificarea principalelor trăsături și tendințe în dezvoltarea țărilor socialiste, a acestora

324

munca și economia socialistă mondială în ansamblu. Construirea socialismului în țările sistemului socialist mondial se desfășoară după legile generale caracteristice tuturor țărilor, cu caracteristici naționale mai mult sau mai puțin semnificative. În teoria marxist-leninistă, problema legăturilor dintre general și particular, și în special în dezvoltarea socialismului mondial, ocupă un loc important. Predarea marxismului despre formațiunile socio-economice a introdus imediat studiul legilor economice într-un cadru științific și a făcut posibilă distingerea între principalele trăsături comune ale fiecărei formațiuni și specificul manifestării lor la un moment sau altul, într-o țară sau altul. o alta. Doctrina marxistă a formației capitaliste determină legile generale ale apariției, dezvoltării și morții acesteia, știind care se pot evidenția anumite trăsături ale mișcării capitalismului, determină în fiecare caz gradul de abatere de la normă. Trăsăturile generale obligatorii ale economiei capitaliste mondiale, manifestându-se pretutindeni, pot fi completate într-o țară sau alta prin trăsături secundare particulare, dar private. Caracteristicile suplimentare, specifice, nu dau motive pentru formarea unui alt tip de economie în cadrul acestei formări. Același lucru este valabil și pentru

problemele practice. Și aici particularul nu trebuie să se opună generalului, ci să curgă din el. Pentru a clarifica ceea ce s-a spus, dăm exemple. Engels credea că Internaționala, ca organizație a proletariatului în toate țările cu o mișcare muncitoare dezvoltată, are sarcini comune (și acesta este principalul), care, fără a afecta scopul principal, ar trebui diferențiate pe țară. Descriind planul de acțiune al Internaționalei, Engels a menționat că „este un plan care se adaptează liber la diversele condiții ale fiecărei națiuni și ale fiecărei localități și, totuși, își păstrează pretutindeni trăsăturile principale, asigurând astfel unitatea scopului și conformitatea generală. a mijloacelor folosite pentru atingerea scopului comun"\ Într-un alt caz, vorbind despre relaţia dintre teoria generală şi tactica de acţiune într-o ţară sau alta, Engels acordă prioritate teoriei generale. „Pentru mine”, scrie el, „teoria istorică a lui Marx este condiția de bază pentru orice tactică revoluționară susținută și consecventă; pentru a găsi această tactică, trebuie doar să aplicați teoria la condițiile economice și politice ale țării date.

Ulterior, Lenin a arătat corelarea legilor generale și a trăsăturilor specifice în revoluțiile socialiste și construcția socialistă, a subliniat conducerea

1 K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 19, p. 132.

2 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 36, p. 260.

sensul primului. În deplină concordanță cu cele spuse, Reuniunea Reprezentanților Partidelor Comuniști și Muncitorilor din 1957 a remarcat principalele modele ale revoluțiilor proletare și ale construcției socialiste, care sunt refractate în caracteristicile naționale specifice.

Dezvoltarea economiei socialiste mondiale în ansamblu și a țărilor socialiste individuale se desfășoară în conformitate cu legile socialismului, datorită cărora procese similare sunt observate peste tot. Să ne amintim cele mai importante rezultate ale dezvoltării țărilor sistemului socialist mondial. 1,2 miliarde de oameni trăiesc în țările socialiste, mai mult de 35% din populația lumii. Acestea produc aproximativ 38% din producția mondială industrială și de cereale. În toate țările socialiste, relațiile socialiste de producție au câștigat o victorie completă. Socialismul s-a construit în URSS și se construiește comunismul. Într-un număr de țări, perioada de tranziție de la capitalism la socialism a fost complet sau în mare măsură încheiată. Structura economică a țărilor socialiste a fost remodelată sub influența dezvoltării rapide a industriei socialiste. Numărul clasei muncitoare și al inteligenței a crescut. În 17 ani (1951-1967) producția industrială în țările sistemului socialist mondial a crescut de 5,9 ori. În aceeași perioadă, producția industrială a crescut: în Bulgaria - de 8,8 ori, Ungaria - de 4,5 ori, RDG - de 4,7 ori, Republica Populară Mongolă - de 5,5 ori, Polonia - de 5,9 ori, România - de 3 ori, 2, URSS - 5,5 ori ori, Cehoslovacia – de 4,2 ori, Iugoslavia – de 4,5 ori etc. În majoritatea țărilor socialiste, transformarea socialistă a fermelor țărănești a fost finalizată. Producția agricolă în țările CMEA în 1966 a crescut în comparație cu valoarea medie pentru anii 1952-1956. de 1,6 ori. Un rezultat deosebit de important al revoluțiilor socialiste, alături de

libertatea politică a poporului, este o îmbunătățire serioasă a condițiilor materiale de viață ale oamenilor muncii, familiarizarea acestora cu cultura și știința. Țările socialiste asigură în mod constant creșterea bunăstării oamenilor, întărirea și îmbunătățirea relațiilor de producție socialiste și dezvoltarea pe calea socialismului și comunismului.
Succesele țărilor socialiste sunt mari și arată avantajele decisive ale sistemului socialist. Cu toate acestea, este important să ținem cont de deficiențele construcției economice. De remarcat că la începutul anilor 1960 s-a înregistrat o ușoară scădere a ritmului de dezvoltare industrială în multe țări. Există un decalaj în producția agricolă. Într-un număr de țări, bunăstarea nu s-a îmbunătățit suficient în câțiva ani. Au existat cazuri de reducere a eficienței producției. Eliminarea acestor neajunsuri în dezvoltarea economiei naționale și creșterea eficienței acesteia în cadrul social european
326
În țările statice se desfășoară reforme economice, care au avut un anumit impact pozitiv asupra dezvoltării economiei naționale a acestor țări.
Economia chineză se află într-o poziție dificilă. Conducerea chineză a rupt cu metodele economice socialiste și a dezorganizat economia. Cursul aventurist al grupului lui Mao Tse-tung a dus la o slăbire bruscă a pozițiilor Partidului Comunist și a clasei muncitoare din China, la elemente mic-burgheze, anarhiste rampante. A fost creată o amenințare serioasă pentru câștigurile socialiste din China.
Odată cu dezvoltarea economiilor naționale, există o dezvoltare și mai rapidă a cooperării între țările socialiste. Aceasta reflectă tendința de internaționalizare tot mai mare a economiilor țărilor din sistemul socialist mondial. Socialismul, prin distrugerea proprietății private și înlocuirea acesteia cu proprietatea publică, dă libertate dezvoltării forțelor productive și socializării. Economia socialistă mondială este o economie extrem de socializată. Pe măsură ce trecerea la comunism intensifică internaţionalizarea forţelor productive şi a relaţiilor de producţie. Cu cât mai departe, cu atât mai mult se va simți contradicția dintre socializarea internațională a forțelor productive și izolarea lor național-statală. Aceasta este contradicția de bază a economiei socialiste mondiale. În sistemul socialist mondial, contradicția dintre național și internațional se rezolvă prin dezvoltarea ambelor, prin asistența unor state naționale anterior înapoiate, prin transformarea firească a naționalului socialist în internațional comunist.
Marx şi Engels au subliniat că proprietatea capitalistă condiţionează exploatarea unor popoare de către altele. Capitalul este cosmopolit și, în această calitate, zdrobește și înăbușă popoarele mai slabe. Doar revoluția socialistă desființează opresiunea națională, iar internaționalismul proletar devine baza politicii de stat. Marx nota: „Victoria proletariatului asupra burgheziei înseamnă în același timp depășirea tuturor conflictelor naționale și industriale, care în prezent dau naștere la dușmănie între popoare. De aceea, victoria proletariatului asupra burgheziei este în același timp un semnal pentru eliberarea tuturor națiunilor asuprite.” 1 Împreună cu antagonismul claselor în interiorul națiunilor, credeau Marx și

Engels, vor cădea și relațiile ostile ale națiunilor între ele. Interacțiune practică între național și internațional chiar și după victorie

1 Ya. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 4, p. 371.

revoluția socialistă este extrem de dificilă. Națiunile burgheze sunt înlocuite cu națiuni noi, socialiste. Baza materială a noilor națiuni socialiste este economia națională, iar cea mai importantă funcție este suveranitatea națională. Dezvoltarea națiunilor socialiste necesită întărirea economiei naționale. În același timp, revigorarea națională este cel mai important stimul pentru creșterea economică, iar semnificația pozitivă a acestui factor este departe de a fi epuizată. Dezvoltarea națională și internațională după victoria revoluției socialiste este determinată de următoarele circumstanțe cele mai importante. Preluarea puterii de către clasa muncitoare, spune Manifestul Comunist, permite proletariatului „să se ridice la poziția de clasă națională” (clasa conducătoare a națiunii), „să se constituie ca națiune”. Astfel, după victoria sa, clasa muncitoare este încă națională, dar nu în sensul burghez. Exprimându-și interesele proprii și naționale (care practic coincid), clasa muncitoare este interesată de răspândirea pe scară largă a socialismului, de instaurarea internaționalismului proletar. Apropierea națiunilor, internaționalizarea vieții economice sunt atât posibile, cât și necesare din rațiuni economice. Realizarea productivităţii muncii comuniste şi reducerea costului produselor depind de o organizare coordonată a producţiei la scară internaţională. Interesele economice fundamentale ale proletariatului, calculul economic cer „cea mai rapidă apropiere și fuziune a tuturor națiunilor într-o societate socialistă.” Internaționalismul proletar înseamnă sprijin economic și asistență din partea națiunilor avansate către naționalitățile anterior înapoiate. Este suficient să amintim asistența acordată de clasa muncitoare rusă muncitorilor din periferia fostului Imperiu Rus, asistența acordată de Uniunea Sovietică în industrializarea tinerelor state socialiste din Europa și Asia. Asistența internațională funcționează în interesul consolidării cooperării țărilor socialiste. Reprezentanții partidelor comuniști și muncitorești aveau toate motivele să declare:

„Socialismul îmbină organic dezvoltarea economiei, culturii și statalității naționale cu interesele de a întări și dezvolta întregul sistem socialist mondial, cu o unitate tot mai mare a națiunilor. Interesele întregului sistem socialist în ansamblu și interesele naționale sunt îmbinate armonios.

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 30, p. 121.

2 „Documente de program ale luptei pentru pace, democrație și socialism”. M., 1961, p. 52.

Marx, Engels și Lenin, fiind internaționaliști intransigenți, recomandau invariabil o abordare prudentă și atentă a națiunilor revoluționare și au elaborat anumite principii ale relațiilor internaționale în cadrul socialismului. Proletariatul victorios, au subliniat ei, nu poate să-și impună voința vreunui popor străin. O uniune internațională este imposibilă fără recunoașterea suveranității, independenței și a dreptului

națiunilor de a rezolva în mod independent chestiunile legate de afacerile interne și politice.
Orice acțiune internațională, au remarcat liderii proletariatului, trebuie să se bazeze pe un acord preliminar atât asupra esenței, cât și asupra formei sale. Este inacceptabil ca orice naționalitate să ia public inițiativa și apoi să invite pe alții să urmeze.
Aceste principii sunt cele care ghidează partidul nostru în relațiile sale cu partidele marxist-leniniste din alte țări. Partidul Marxist din fiecare țară poartă o mare responsabilitate atât pentru soarta poporului său, cât și pentru întregul sistem socialist mondial, pentru succesul întregii mișcări revoluționare internaționale. În mișcarea muncitoare, ideile cu adevărat naționale, ideile care corespund progresului economic, sunt în același timp idei internaționale. La rândul său, punerea în aplicare a ideilor internaționalismului proletar asigură soluționarea problemelor sociale naționale. Acest lucru face mai ușor să potriviți ambele. În același timp, urmând metodologia leninistă, este necesar să „investigam, studiem, găsim, ghicim, surprindem specialul național, specificul național în abordările specifice fiecărei țări a soluționării unei singure probleme internaționale...” Șovinismul iar naţionalismul sunt profund străin de marxism-leninism. Ele împiedică progresul economic, politic și cultural, dăunează nu numai cauzei proletare comune, ci și oamenilor din țara lor. Piatra de încercare pentru un internaționalist în timpul nostru este atitudinea față de sistemul mondial al socialismului, principala realizare a proletariatului internațional. Șovinismul și naționalismul sunt dușmani periculoși. Ele sunt susținute în toate modurile posibile de imperialismul internațional.
Economia socialistă mondială are propria sa diviziune internațională a muncii, care este dezvoltată în special în rândul țărilor socialiste europene. Cea mai profundă diviziune a muncii a fost realizată în industria materiilor prime și a construcțiilor de mașini. Diviziunea internațională a muncii are loc sub influența următorilor factori. Luptă pentru costurile sociale totale minime cu forța de muncă pe unitatea de producție. Obțineți economii când cumpărați

1 V. I. Lenin. Poli. col. cit., vol. 41, p. 77.

produse pe piața externă în comparație cu producția sa internă. Utilizarea cea mai completă a condițiilor naturale favorabile. Asistență din partea țărilor socialiste mai dezvoltate către țările tinere, mai puțin dezvoltate, în dezvoltarea industriilor progresive, în industrializare, în asigurarea industriei cu materii prime. Specializare internațională planificată și cooperare în producție, începând cu ramurile progresiste din punct de vedere tehnic - construcția de mașini și industria chimică. Ruperea vechii diviziuni burgheze a muncii cu dependența ei de puterile imperialiste. Conservarea și dezvoltarea unei diviziuni a muncii reciproc avantajoase cu țările capitaliste, cu acțiunea coordonată a țărilor socialiste în lumea capitalistă. La prima vedere, poate părea că marxiştii acceptă pe deplin teoria ricardiană a „costurilor comparative”. Dar nu este. „Costul comparativ” a fost un argument pentru „rentabilitatea” menținerii diviziunii coloniale a muncii. Calculul eficacității diviziunii

internaționale socialiste a muncii nu este ghidat doar de costurile comparative existente, ci de costurile totale ale schimbării structurii producției, ale organizării industriilor extrem de profitabile în țările anterior înapoiate. Diviziunea internațională a muncii este una dintre cele mai progresive și imuabile tendințe istorice. Este indisolubil legat de progresul tehnologic și formează baza sa generală. În acest sens, există perspectivele cele mai favorabile pentru dezvoltarea diviziunii internaționale socialiste a muncii. Ea va fi, fără îndoială, aprofundată în industriile de materii prime și inginerie; va invada în linii mari alte ramuri ale industriei, precum și agricultura. Diviziunea progresivă a muncii între țările socialiste în industria ușoară și alimentară este de mare importanță pentru satisfacerea cuprinzătoare a nevoilor oamenilor muncii.

Cea mai importantă componentă a economiei socialiste mondiale este piața socialistă mondială. Cifra de afaceri pentru 1951-1966. au crescut de 4,8 ori, iar în țările CMEA de 5,1 ori, adică au crescut mai repede decât producția de materiale. Pentru a judeca rolul său în economiile țărilor membre CMEA, este suficient să spunem că două treimi din totalul cifrei de afaceri din comerțul exterior al acestor țări are loc pe piața socialistă mondială. Ca orice piață, piața socialistă mondială este formată din piețe individuale de mărfuri. Până acum, piețele de materii prime, mașini și echipamente sunt de cea mai mare importanță. Aceste piețe reflectă, mai mult decât în alte cazuri, diviziunea socialistă internațională a muncii înrădăcinată, se disting printr-o mai mare permanență și o mai mare independență față de piețele capitaliste. În general, spre deosebire de capitalul global

330

a pieței socialiste, piața socialistă mondială exprimă relațiile de cooperare planificată, camaradeșească, reciproc avantajoasă între țările socialiste suverane. Piața socialistă mondială este conducătorul politicii internaționalismului proletar și al dezvoltării accelerate a țărilor în curs de industrializare. Piața socialistă mondială este organizată pe baza unui monopol de stat al comerțului exterior și a unui monopol valutar; moneda sa este rubla transferabilă. Puterea de cumpărare a pieței socialiste mondiale este practic nelimitată. Trebuie să ne așteptăm la o creștere mare a cererii pentru toate grupurile de bunuri – pentru materii prime și combustibil, mașini și echipamente și bunuri de larg consum. Dacă ceva amenință țările socialiste, nu este epuizarea pieței socialiste mondiale, ci dificultatea de a satisface toate cerințele, care cresc în fiecare an. Poate chiar mai rapid decât cererea cantitativă, cererea pentru bunuri de înaltă calitate este în creștere, ceea ce este asociat cu o îmbunătățire corespunzătoare a activității industriilor producătoare de mărfuri. Una dintre măsurile foarte complexe și consumatoare de timp este modificarea coordonată a structurii exporturilor și importurilor țărilor pentru a asigura cea mai mare eficiență a comerțului exterior pentru toți partenerii. Acest lucru necesită o creștere a ponderii cifrei de afaceri a industriilor prelucrătoare în toate țările. O sarcină la fel de complexă și importantă este îmbunătățirea prețurilor pe piața socialistă mondială, care este direct legată de

consolidarea relațiilor de auto-susținere în economia socialistă mondială. Desigur, o schimbare rapidă și radicală a prețurilor ar avea consecințe grave și, prin urmare, este imposibilă. Adevărata modalitate de a îmbunătăți prețurile este de a le apropia treptat de costurile necesare din punct de vedere social care există în tabăra socialistă, de a reglementa mai întâi prețurile pe piețele individuale de mărfuri, de a introduce prețuri rezonabile pentru bunurile nou aduse în circulație etc. Aici o soluție flexibilă și flexibilă. este nevoie de un sistem divers de măsuri reciproc acceptabile. Prețurile sunt o armă cu două tăișuri; ele pot promova dezvoltarea pieței socialiste mondiale, dar cu pași miopi pot chiar întârzia această dezvoltare. Reformele managementului economic facilitează introducerea prețurilor justificate economic și dau naștere inițiativei organizațiilor comerciale și de producție de a îmbunătăți comerțul exterior. În ultimii ani, s-a înregistrat o creștere a relațiilor economice externe între unele țări socialiste și cele capitaliste. Relațiile comerciale cu țările capitaliste sunt întreținute de statele socialiste în toate cazurile în care nu sunt legate de discriminare și aduc beneficii reciproce. Ele pot avea un impact pozitiv asupra îmbunătățirii tehnicilor de producție și a calității.
331
bunuri. În plus, concurența pieței capitaliste mondiale îi obligă pe producătorii socialiști să-și îmbunătățească calitatea produselor. Dar nu trebuie să uităm pericolul care pândește în comerțul cu capitaliștii. Comerțul capitalist poate fi folosit ca mijloc de a împiedica întărirea comunității țărilor socialiste sau întărirea independenței tehnice și economice a industriilor individuale. Creșterea pieței socialiste mondiale este împiedicată de politica autarhică a liderilor RPC. Comerțul Chinei cu țările socialiste în cursul antisocialist a scăzut brusc: cu Uniunea Sovietică - de 5 ori, cu Cehoslovacia - de 4,4 ori etc.

Crearea și dezvoltarea economiei socialiste mondiale se desfășoară conform planului. Planificarea este cea mai importantă trăsătură distinctivă a sistemului economic socialist mondial. La fel ca economia socialistă mondială în ansamblu, planificarea și planificarea ar trebui să fie considerate în două dimensiuni - în relație cu economiile naționale socialiste și cooperarea lor reciprocă. După cum credea Marx, condițiile muncii libere și asociate necesită „coordonarea armonioasă națională și internațională a formelor sociale de producție” \ Proprietatea socialistă este baza planificării sociale naționale și a planificării cooperării economice a țărilor socialiste. Face posibilă distribuirea și redistribuirea resurselor economice în cadrul statului, acumularea și schimbul sistematic de resurse destinate vânzării pe piața socialistă mondială și utilizarea sistematică a resurselor importate. Proprietatea socialistă, excluzând exploatarea, creează condițiile pentru un schimb echivalent reciproc avantajos și asistență economică sistematică în construirea socialismului în trecut către țările înapoiate din punct de vedere economic. Planificarea națională este o condiție necesară pentru dezvoltarea cu succes a economiilor tuturor țărilor socialiste. Planul de pretutindeni acționează ca principal instrument de orientare socială a economiei naționale. Cu toate acestea, reformele în curs combină planul și piața,

planificarea centralizată și descentralizată în moduri diferite. Cu toate acestea, proprietatea publică și prioritatea planificării la nivel național rămân de neclintit. Practica va arăta cât de eficiente vor fi aceste măsuri sau alte măsuri de îmbunătățire a planificării. Planificarea națională a fost mai studiată și există cercetări solide pe acest subiect. Planificarea internațională se conturează după planificarea națională.

1 K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 17, p. 553.

ing, are propriile caracteristici, studiul său teoretic este încă la început.

Coordonarea planurilor țărilor în cauză poate fi considerată primul pas în planificarea socialistă internațională. Până acum, se referă la opt țări membre CMEA și se practică de puțin peste zece ani. Obiectele coordonării planurilor sunt livrările reciproce de materii prime, echipamente și alte bunuri (toate acestea la o scară foarte semnificativă, afectând interesele vitale ale țărilor), construirea în comun a întreprinderilor individuale (un număr relativ mic), exploatarea întreprinderilor de importanță interstatală (conducta petrolieră Druzhba, sistemul energetic „Mir”), activitățile asociațiilor internaționale precum Intermetall, Interpodshipnik, Banca Internațională de Cooperare Economică, sprijin pentru transportul livrărilor de mărfuri (acorduri tarifare, stații de sortare); , schimb parc auto). Începe să fie practicată practica întocmirii planurilor pentru desfășurarea în comun a lucrărilor științifice și tehnice pe anumite probleme. În cele din urmă, specializarea internațională și cooperarea între industriile individuale își croiește treptat drum. Coordonarea planurilor se realizează în principal în legătură cu întocmirea planurilor cincinale, deși problemele individuale (de exemplu, combustibilul și energia) sunt studiate pe baza unor perioade mai lungi.

Coordonarea planurilor este cea mai acceptabilă formă de cooperare în etapa actuală de coordonare și socializare a producției în țările socialiste, crearea de complexe economice naționale cu o gamă destul de largă de diferite ramuri ale industriei. Propunerile făcute atunci de a întocmi un fel de bilanț consolidat pentru economiile țărilor socialiste, care să servească drept plan colectiv, și de a crea un singur organism de planificare comun tuturor țărilor, nu au fost susținute și s-au dovedit a fi nepregătiţi din punct de vedere economic şi politic. Diferențele semnificative în nivelurile de dezvoltare economică ale țărilor individuale, caracterul incomplet al sarcinilor de industrializare într-un număr de țări, absența completă a proprietății internaționale și o serie de motive politice nu permit încă o tranziție la un singur plan economic internațional. . Coordonarea pe termen lung pare să rămână cea mai acceptabilă formă de planificare internațională. Dar asta nu înseamnă că ar trebui păstrat în forma sa actuală. O sarcină importantă este dezvoltarea și îmbunătățirea coordonării planurilor.

Dezvoltarea economică și culturală în țările comunității socialiste, bazată pe principiile internaționalismului proletar, merge pe calea egalizării sociale.

condiţiile economice de producţie şi nivelul de trai al muncitorilor. Acest lucru este evidențiat de ritmul rapid al industrializării socialiste în țări care erau foarte înapoiate înainte de revoluția socialistă, tranziția unei părți atât de largi a populației ca mici producători de mărfuri și, în unele cazuri, țări întregi, la socialism, ocolind capitalismul. . Oportunitatea pentru multe milioane de muncitori de a ocoli stadiul crud al capitalismului a fost prevăzută de Marx și Engels. Mai târziu, Lenin a vorbit despre asta cu toată certitudinea. Marx scria că, în anumite condiții, o țară poate, fără să treacă prin chinurile sistemului capitalist, să-și profite de toate roadele, să-și dezvolte propriile date istorice și să ajungă la o formare economică care, odată cu cea mai mare înflorire a productivității muncii sociale. , și cea mai completă dezvoltare a omului.Experiența în construcția socialistă în Uniunea Sovietică, Mongolia și alte țări socialiste această predicție a clasicilor marxismului este pe deplin confirmată. Astfel, economia socialistă mondială este un nou organism socio-economic cu trăsături caracteristice și legi de dezvoltare proprii. Formarea sistemului socialist mondial a început cu prima revoluție socialistă victorioasă împotriva sistemului capitalist învechit. „Opera de reînnoire revoluționară a lumii, începută în octombrie și întruchipată în victoria socialismului în URSS, a fost continuată de victoriile revoluțiilor socialiste din alte țări. Formarea sistemului socialist mondial este un eveniment istoric major de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.”1 2. Construirea economiei socialiste mondiale are o semnificație istorică mondială. În cursul acestei construcții se dezvoltă experiența, formele și principiile de organizare economică, care urmează să fie aplicate pe deplin sau cu unele modificări la nivel mondial în toate țările și printre toate popoarele care trec la socialism și își unesc eforturile economice. Economia socialistă mondială este o continuare firească a liniei principale a progresului istoric, viitorul său. Teoria socialismului mondial este o parte integrantă și importantă a teoriei marxism-leninismului, dezvoltarea acesteia prin generalizarea ultimelor fenomene, pe baza metodologiei clasicilor. Teoria economiei socialiste mondiale extinde orizonturile economistului și face posibilă distincția între procese și categorii importante care sunt invizibile sau puțin vizibile din exterior.

1 Vezi K. Marx şi F. Engels. Lucrări, vol. 19, p. 119-120.

2 „50 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie”. Tezele Comitetului Central al PCUS, p. 51.

poziţia de a studia economia naţională. Un nou tip de relații economice internaționale apar cu economia socialistă mondială, diviziunea internațională socialistă a muncii, piața socialistă mondială, planificarea internațională a economiei naționale, egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a țărilor socialiste, posibilitatea tranziția unor țări întregi la socialism, ocolirea capitalismului și a altor fenomene importante care au o influență puternică și asupra economiei naționale – toate acestea pot fi explicate exhaustiv doar studiind legile dezvoltării economiei socialiste mondiale.

Dezvoltarea sistemului mondial de socialism, economia socialistă mondială, se desfășoară în conformitate cu legi care sunt opuse legilor sistemului capitalismului, economia capitalistă mondială. Sistemul mondial al capitalismului a prins contur și se dezvoltă în lupta dintre statele care îl formează, prin înrobirea popoarelor slabe. Se dezvoltă inegal și acutizează din ce în ce mai mult contradicția dintre caracterul social al producției și proprietatea privată. Starea naturală a economiei capitaliste mondiale este instabilitatea, concurența, crizele, estomparea, ratele intermitente și în general scăzute de creștere a producției. Sistemul socialist mondial se conturează și se dezvoltă în concordanță cu interesele fundamentale ale oamenilor muncii din toate țările, pe baza voluntarului deplin al statelor cooperante, a respectării stricte a suveranității naționale și a asistenței economice și de altă natură din partea socialiste mai dezvoltate. state către cele mai puţin dezvoltate. În economia socialistă mondială există o creștere sistematică a economiei naționale, o creștere generală a economiei într-un ritm ridicat. Pentru 1951-1966 producția industrială în țările socialiste a crescut de 5,6 ori, iar în țările capitaliste de 2,4 ori. În aceeași perioadă, în țările membre CAEM, venitul național a crescut de 3,6 ori, în țările „Pieței Comune” - de 2,4 ori, producția industrială - de 5 ori, iar în cele „șase” (în țările „Pieței Comune” Piața") - de 2,9 ori, și doar comerțul exterior în asociația Pieței Comune și în țările CMEA a crescut în rate aproximativ egale. Rata de creștere a economiei socialiste este mult mai mare decât rata de dezvoltare a economiei capitaliste. Dacă, totuși, ținem cont de faptul că transformările socio-economice din țările sistemului socialist mondial predetermina o creștere a ratelor, devine clar pentru toată lumea că în competiția mondială dintre socialism și capitalism, socialismul are primatul.

Se știe că logicul de multe ori nu coincide cu istoricul. Legile economice ale socialismului mondial își croiesc și ele drum prin viață prin multe obstacole. Socialistul
335
ţări există dificultăţi considerabile în calea progresului. Tezele Comitetului Central al PCUS pentru cea de-a 50-a aniversare a lunii octombrie spun: „Formarea unui nou tip de relații internaționale este un proces complex și cu mai multe fațete asociat cu depășirea moștenirii dificile lăsate de stăpânirea de secole a claselor exploatatoare . : izolare nationala, discordie, neincredere. Diferențele de niveluri de dezvoltare economică și socială, structura de clasă și tradițiile istorice și culturale moștenite din trecut dau naștere la dificultăți obiective în rezolvarea unor sarcini atât de vitale, cum ar fi stabilirea cooperării cu mai multe fațete și organizarea unui sistem de diviziune internațională socialistă a muncii.

Toate aceste sarcini gigantice trebuie rezolvate de partidele comuniste pentru prima dată.” Cu toate acestea, „este imposibil de supraestimat semnificația a ceea ce s-a făcut în cei 20 de ani de existență a sistemului socialist mondial”.

Unitatea partidelor comuniste din țările socialiste și unitatea mișcării revoluționare mondiale sunt de o importanță deosebită pentru implementarea consecventă a principiilor marxist-leniniste

în întreaga viață diversă a socialismului și obținerea victoriilor sale ulterioare, pentru dezvoltarea mișcarea de eliberare națională, pentru lupta împotriva imperialismului.
Reuniunea consultativă de la Budapesta a partidelor comuniste și muncitorești a arătat hotărârea fermă a acestor partide de a depăși dificultățile apărute, de a realiza sub steagul marxism-leninismului și internaționalismului proletar o nouă ascensiune în mișcarea comunistă internațională și noi succese pentru comunism.

1 „50 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie". Tezele Comitetului Central al PCUS, p. 53.

TSOGTYN NAMSARAY (MPR)

TEORIA MARXIST-LENINISTĂ A CALEI NE-CAPITALISTE DE DEZVOLTARE - PROGRAMUL ŞTIINŢIFIC AL LUPTEI DE ELIBERARE A POPORURILOR OPPRESATE

Aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Karl Marx este o sărbătoare strălucitoare pentru muncitorii din întreaga lume.
Fondatorul comunismului științific, Karl Marx, a făcut o adevărată revoluție în știința dezvoltării societății, creând o doctrină revoluționară, care este un sistem integral și armonios de vederi filozofice, economice și socio-politice. Principalul lucru în marxism este fundamentarea științifică a rolului istoric mondial al clasei muncitoare ca creatoare a unei societăți comuniste fără clase. Marxismul este expresia științifică a intereselor fundamentale de clasă ale proletariatului internațional. El fundamentează căile de tranziție nu pentru un popor sau un grup de țări care erau sub capitalism, ci pentru toate popoarele, toate țările capitaliste și țările dependente de ele, către o societate comunistă fără clase. Clasicii marxismului, în timp ce au creat teoria comunismului științific, au dezvoltat și problema tranziției țărilor coloniale și dependente la socialism.
Luând în considerare problema perspectivelor de dezvoltare a Indiei coloniale în viitor, Marx a exprimat mai întâi ideea posibilității tranziției țărilor înapoiate la socialism în anumite condiții istorice. Marx a asociat dezvoltarea progresivă a popoarelor din India în primul rând cu victoria clasei muncitoare engleze și cu succesele mișcării de eliberare națională.
Karl Marx și Friedrich Engels, în legătură cu problemele mișcării revoluționare ruse, au fundamentat regularitatea obiectivă, în anumite condiții istorice, a unui drum necapitalist pentru o serie de popoare. Ei au arătat că posibilitatea trecerii direct de la relaţiile comunale din mediul rural la relaţiile socialiste devine reală numai atunci când ţărănimea este asistată de proletariatul victorios al ţărilor avansate, care rezolvă problemele transformării socialiste a societăţii.

Astfel, Marx și Engels, bazându-se pe metoda dialectică de analiză a dezvoltării sociale, deja în anii 1960 și 1970 au prevăzut științific posibilitatea unei căi de dezvoltare non-capitaliste, au prezis posibilitatea unei tranziții la socialism, ocolind capitalismul.

Problema căii non-capitaliste de dezvoltare a popoarelor înapoiate ocupă un loc important în teoria revoluției socialiste a lui Lenin.
V. I. Lenin a scris în 1916 că clasa muncitoare rusă va ajuta popoarele aflate într-un stadiu scăzut de dezvoltare economică „să treacă la folosirea mașinilor, la ușurarea muncii, la democrație, la socialism” 1. V. I. Lenin, analizând epoca imperialismului, Rezumând experiența transformării socialiste în Rusia sovietică, a elaborat prevederile programului pentru tranziția popoarelor înapoiate la socialism, ocolind capitalismul.
Lenin a fundamentat acest lucru teoretic în raportul său despre problema națională și colonială la cel de-al Doilea Congres al Comintern. „Dacă proletariatul revoluționar victorios,” a spus el, „conduce propagandă sistematică în rândul lor (popoare înapoiate. - Ts. N.), iar guvernele sovietice le vin în ajutor cu toate mijloacele pe care le au la dispoziție, atunci este greșit să credem că stadiul capitalist de dezvoltare este inevitabil pentru popoarele înapoiate... cu ajutorul proletariatului ţărilor avansate, ţările înapoiate pot trece la sistemul sovietic şi, prin anumite etape de dezvoltare, la comunism, ocolind cel capitalist. etapă de dezvoltare.
În conformitate cu învățătura lui Lenin, principalele condiții pentru calea necapitalistă de dezvoltare a popoarelor înapoiate sunt: realizarea unei revoluții de eliberare națională și transferul puterii de stat în mâinile maselor muncitoare, conduse de partidele revoluționare și marxiste. ; implementarea consecventă a transformărilor socio-economice progresive; instaurarea socialismului în țările avansate și stabilirea de legături strânse între țările socialiste și țările înapoiate, acordarea de sprijin universal și asistență internațională acestora.
Astăzi, teoria marxist-leninistă a căii non-capitaliste a dezvoltării și-a găsit întruchiparea practică în construcția socialismului în țările din Orientul sovietic, precum și în Republica Populară Mongolă.